

ΙΩΑΝΝΟΥ
ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ
ΕΡΓΑ

ΤΟΜΟΣ 60

ΟΜΙΛΙΑΙ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ ΡΑΘ'—ΡΜΣΤ'

Κείμενον: B. de Montfaucon

Μετάφρασις-Σχόλια

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Γ. ΤΣΑΚΩΝΑ

Υφ'αγγητού του Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ
 ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΡΑΘ' (139) ΨΑΛΜΟΝ

«Σὼσέ με, Κύριε, ἀπὸ κακῶν ἀνθρώπων
 λύτρωσέ με ἀπὸ ἀδίκων ἀνθρώπων» (στίχ. 2).

Ποῦ εἶναι αὐτοί, ποῦ λέγουν: διὰ τί ὑπάρχουν θηρία; διὰ τί σκορπιοί; διὰ τί ἔχιδναί; Διότι, νῦν, ἔχει εὐρεθῆ ζῶον, τὸ ὁποῖον ἐκδηλώνει μεγαλύτεραν κακίαν, ὅχι ἐκ φύσεως, ἀλλὰ ἐκ τῆς ἰδικῆς του θελήσεως* καὶ αὐτὸ τὸ ζῶον εἶναι ὁ ἄνθρωπος. Ὁ Διὰ τοῦτο θεοβαίως καὶ ὁ προφήτης, ἀφοῦ ἀφίνει κατὰ μέρος ὅλα τὰ ἄλλα ζῶα, ζητεῖ νὰ σωθῆ ἀπὸ αὐτοῦ. Εἰπέ μου, λοιπόν, ἐπειδὴ εἶναι τέτοιος ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔπρεπε νὰ δημιουργηθοῦν οἱ ἄνθρωποι; Τὸ νὰ λέγῃ αὐτὸ κανεὶς, ἀποτελεῖ ἔκφρασιν ἐσχάτης ἀνοησίας: διότι τίποτε ἄλλο δὲν ἐλάττει τὸν ἄνθρωπον, εἰ μὴ μόνον ἡ ἁμαρτία: καὶ ἀφοῦ ἐξολειφθῆ αὐτή, τότε τὰ πάντα εἶναι εὐκόλα, δυνατὰ καὶ ἥρεμα. Ὁ ὄπως ἀκριβῶς, εἴταν αὐτὴ ἐπικρατῆ, τότε ὅλα εἶναι ἐμπόδια, δυσχέρεια καὶ συντρίμμια. Κανεὶς ὅς μὴ μᾶς κατηγορῆ, διότι εἰπομεν, ὅτι ὁ ὑπὸ κακίας κατεχόμενος ἄνθρωπος εἶναι πῶς χειρότερος καὶ ἀπὸ τὸ θηρίον: διότι τὸ μὲν θηρίον, ἂν καὶ δὲν εἶναι ἥρεμον ἐκ φύσεως, ὁ δὲ ὡς ἡμπορεῖ εὐκόλα νὰ ἀπατηθῆ καὶ νὰ φανῆ, τί εἶναι. Ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον διως, ποῦ μελετᾷ τὴν κακίαν καὶ χρησιμοποιεῖ πολλὰ προσώπεια, δυσκολώτερα ἡμπορεῖ νὰ κρυφθῆ κανεὶς παρὰ ἀπὸ τὸ θηρίον, διότι παρουσιάζεται πολλάς φορές ἅν πρόβατον, ἐνῶ μέσα του κρύβει λύκον. Δι' αὐτὸ καὶ πολλοὶ ἄνθρωποι πίπτουν ἐπάνω εἰς αὐτοὺς τοὺς προβατοσχήμας λύκους χωρὶς προφύλαξιν. Ἐπειδὴ λοιπόν τὰ τοιαῦτα θηρία εἶναι δύσκολον νὰ ἀντιληφθῆ κανεὶς, ὁ προφήτης προσεύχεται καὶ ζητεῖ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, ὥστε νὰ γλυτώσῃ ἀπὸ αὐτὴν τὴν παγίδα. Διότι πολλάς φορές αὐτοὺς ὑποδύεται ὁ ἴδιος ὁ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

'Ομιλία εἰς τὸν ψαλμὸν ΡΑΘ'	9 (127)*
'Ομιλία εἰς τὸν ψαλμὸν ΡΜ'	28 (141)
'Ομιλία εἰς τὸν ψαλμὸν ΡΜΑ'	58 (170)
'Ομιλία εἰς τὸν ψαλμὸν ΡΜΒ'	82 (179)
'Ομιλία εἰς τὸν ψαλμὸν ΡΜΓ'	81 (198)
'Ομιλία εἰς τὸν ψαλμὸν ΡΜΔ'	96 (212)
'Ομιλία εἰς τὸν ψαλμὸν ΡΜΕ'	112 (229)
'Ομιλία εἰς τὸν ψαλμὸν ΡΜΣΤ'	118 (235)
ΚΕΙΜΕΝΟΝ	127

* Οἱ ἐντὸς παρενθέσεων ἀριθμοὶ ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὰς σελίδας τοῦ ἀρχαίου κειμένου.

διάβολος και ἐπιτίθεται διὰ μέσου αὐτῶν. **Ε** Πολλοὶ λοιπὸν εἶναι αἱ ἐπιθέσεις ἀπὸ ὧν τὰ μέρη. Διότι καὶ ὁ κακὸς ἄνθρωπος πράττει αὐτὸ καὶ ὁ ἄγριος δαίμων παλεμάει καὶ ὁ ἀνυπόφορος πειρασμὸς παρενοχλεῖ. Δι' αὐτὸ καὶ διδασκόμεθα, ὅταν προσευχώμεθα, νὰ λέγωμεν «μὴ μᾶς εἰσαγάγῃς εἰς πειρασμὸν (δοκιμασίαν), ἀλλὰ λύτρωσέ μας ἀπὸ τοῦ κακοῦ». ¹ Εἶναι πολλοὶ αἱ μάχαι καὶ πολυπλευραὶ αἱ παρατάξεις καὶ πρέπει νὰ εἰμεθα ἔτοιμοι διὰ ὧν. Διότι ὅπως ἀκριθῶς ἐκεῖνος, ποῦ πρόκειται νὰ εἰσέλθῃ σὲ πέλαγος καὶ σὲ ρεῦμα ἀτάκτων ὕδατων καὶ εἰς τὴν περιοχὴν ἀγρίων ἀνέμων καὶ νεφῶν καὶ σὲ πέτρες καὶ σκαπέλους, ποῦ εἶναι κρυμμένοι κάτω ἀπὸ τὴν θάλασσαν, ⁴¹⁹ **Α** καὶ νὰ ἀντιμετωπίσῃ ἐπιθεσὶν θηρίων καὶ πειρατῶν καὶ πείνων καὶ δίψων καὶ θάλασσαν καὶ ἀφιλόξενον λιμῆνι καὶ τὴν διαμάχην τῶν ναυτῶν καὶ τὴν ἔλλειψιν ἐφοβίων, πρέπει νὰ προβλέπῃ διὰ ὧν αὐτὰ καὶ νὰ τὰ ἀντιμετωπίσῃ ὅπως ἔστι ἀκριθῶς καὶ ἐκεῖνος, ποῦ ἦλθεν εἰς τὸν ροῦν τῆς παρούσης ζωῆς, θὰ δικαιῶται νὰ προετοιμασθῇ διὰ τὰ πάθη τοῦ σώματος καὶ τὰς ἀσθενείας τῆς ψυχῆς, διὰ τὰς συκοφαντίας τῶν ἀνθρώπων καὶ τὰς ἐπαναστάσεις τῶν ἐχθρῶν, διὰ τὰς δολοπλοκίας τῶν ὑποῦλων φίλων καὶ διὰ τὴν πτωχείαν καὶ διὰ τὰ θάσσανα καὶ διὰ τὸν πειρασμὸν καὶ διὰ τὰς φάλαγγας τῶν δαιμόνων καὶ διὰ τὴν μανίαν τοῦ διαδόλου, **Β** ἐὰν θεοσίως πρόκειται νὰ θάσῃ εἰς τὴν βασιλίδα πόλιν καὶ νὰ προσεγγίσῃ τὸ λιμῆνι γεμάτος μὲ τὰ φορτία τῶν ἐμπορευμάτων. Ἐδῶ λοιπὸν καλεῖ αὐτὸν πονηρὸν ἄνθρωπον* ὅταν ὁμοῦ μιλήσῃ περὶ τοῦ διαδόλου, ἀπλῶς τὸν ὀνομάζει πονηρὸν. Διὰ τὴν ὁμοίαν; Διότι ὁ διάβολος ἐγίνεν ὁ γενάρχη τῆς πονηρίας; δι' αὐτὸ καὶ ὀνομάζεται ὁ κατ' ἐξοχὴν πονηρὸς καὶ ἀντὶ τοῦ κυρίου ὀνόματος ἦτο ἀρκετὸν τὸ ἐπιθετὸν πρὸς παράστασιν τοῦ μεγέθους τῆς κακίας, ἢ ὅποια δὲν ἦτο ἐμφυτος, ἀλλὰ ἐπίκτητος (τοῦ ἐδόθη ἐξ ὑστέρων). Ἐὰν δὲ θέλῃς νὰ μάθῃς πόθεν προέρχεται καὶ τὸ ὄνομα τῆς ἰδίας τῆς πονηρίας, **Γ** τότε θὰ ὠφελήθῃς πάρα πολὺ καὶ ἀπὸ αὐτοῦ. Διότι ἡ πονηρία προέρχεται ἐκ τοῦ πόνου καὶ τοῦ μόχθου, ποῦ δίδει εἰς αὐτὸν, ποῦ τὴν κατέχει. Δι' αὐτὸ καὶ κάποιος σοφὸς ζητῶν νὰ ὑποδηλώσῃ αὐτὸ λέγει: «Ἐὰν εἶσαι κακός, σὺ μόνος θὰ δρέψῃς τὰ κακὰ ἐὰν ὁμοῦ

1. Ματθ. 6, 13.

εἶσαι καλός, θὰ ὠφελήσῃς καὶ τὸν ἑαυτὸν σου καὶ τοὺς γειτονίους σου». ² Καὶ διὰ τὴν λέγει, ὅτι ὁ κακὸς ἀπολαμβάνει μόνος του τὰ κακὰ; Θεοσίως ἐπιδρά εἰς πολλοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι ὁμοῦ εἶναι ἀποχαυνωμένοι καὶ ὀνηροί. Καὶ ἂν θέλῃς, ἄς ἀφήσωμεν κατὰ μέρος τὸν κακὸν ἄνθρωπον καὶ ἄς ἀσχοληθῶμεν μὲ αὐτὸν τὸν πονηρὸν δαίμονα. Πές μου λοιπὸν ὁ δαίμων δὲν ἔχυσεν ὅλην του τὴν κακίαν; **Δ** Μήπως θύσας ἐθάλαμεν ἐστῶ καὶ κατὰ τὴν ἰώθ; Τούναντιον, δὲν ἔκανε αὐτὸν καθαρώτερον (ἠθικῶς), ἐνῶ ὁ ἴδιος ὁ δαίμων κατεδικάσθη χειρότερα; (ἢ ἔγινε πῶς ἀξιολύπητον πτώμα;). Τί δὲ ἔκανε ὁ Κεῖν; Αὐτὸς ὁ ἴδιος δὲν ἀπῆλαυσε τῶν κακῶν; **Ο**χι, λέγει, ἀλλὰ καὶ ὁ Ἄθελ (ἐτιμωρήθη). Πῶς ὁμοῦ καὶ μὲ ποῖον τρόπον; Μήπως ἐπειδὴ πρόωρα ἐστάθη εἰς τὸ γαλήνιον λιμῆνι; Ἄλλ' αὐτὸ ἦτο ἀπόδειξις μεγίστης εὐεργεσίας, διότι μετὰ ἀπὸ κατάρθωμο ἐφθασεν ἐκεῖ καὶ μὲ αὐτὸ ἀντῆλλασε τὸ κοινὸν χρέος τῆς φύσεως, ἦτοι τὸν θάνατον. Καὶ διότι αὐτὸ, τὸ ὅποῖον ἦτο κοινὸν δι' ὅλους τοὺς ἄλλους καὶ θὰ συνέβαινε ἀναγκασίως, ἦτοι ὁ θάνατος, αὐτὸ συνέβη εἰς αὐτὸν μὲ ἀντάλλαγμα. **Ε** Δὲν ἦτο δὲ κακὸν νὰ ὑποφέρῃ αὐτὰ, ἀλλὰ (θὰ ἦτο δύσκολον) νὰ θέσῃ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του λαμπρότερον στεφάνον. Εἰς τί δὲ ἐθάλαμεν τὸν Ἰωσήφ τὰ ἀδελφία του; Αὐτοὶ οἱ ἴδιοι δὲν ἀπῆλαυσαν τῶν κακῶν; Ἰσως εἶπῃ κάποιος, ὅτι ἔγινε ὑπηρέτης (ὁ Ἰωσήφ). Καὶ τί εἶναι αὐτὸ; Ἐγὼ λέγω, ὅτι ἐφυλακίσθη ἐπὶ πλέον. Ἄλλὰ δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει, ἐὰν ἔγινε ὑπηρέτης ἢ ἐὰν ἐφυλακίσθη, ἀλλ' ἐὰν ἀπὸ αὐτοῦ ἔπαθε κάποια θάσσην. Διότι, τούναντιον, θὰ ἴδωμεν, ὅτι ἀπεκόμισε μέγιστα κέρδη, ἀπέκτησε μεγαλύτερον θάρρος ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ μέσου ἐκείνων, ποῦ ἐθεωροῦντο ἐχθροὶ του, ἀπέκτησε τὴν παρούσαν εὐτυχίαν. ⁴²⁰ **Α** Ἄς μὴ λοιπὸν φοβούμεθα τοὺς κακοὺς, ἀλλὰ νὰ τοὺς θοηθοῦμε. Διότι τότε μόνον εὐλόγως ἦσαν τρομεροί, ὅταν δὲν εἶχον ἀκόμη ἀνοίξῃ ἢ ὑψηλὴ ὁδὸς, ἢ ὅποια ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἀληθινὴν φιλοσοφίαν* τώρα ὁμοῦ δὲν εἶναι πλέον φοβεροί, ὅτε ἔχουν ἀνοίξει πρὸς χάριν μας οἱ οὐρανοὶ καὶ οἱ ἄνθρωποι ἔχουν γίνῃ ἀγγελοι. Διότι καὶ τὸ θηρίον, ποῦ πίπτει μὲ πολλὴν ὀρμὴν εἰς τὴν ἀίχμην τοῦ δόρατος, νομίζει ὅτι ἀντιμετωπίζει ἐκεῖνον, ποῦ κρατᾷ τὸ δόρυ, ἐνῶ προξενεῖ μεγαλύτεραν πλη-

2. Παροιμ. 9, 12.

γὴν εἰς τὸν ἑαυτὸν τοῦ. Ἔτσι καὶ αὐτός, ποῦ κλωτσάει ἐπάνω σὲ καρφιά, ματώνει τὰ πόδια του.

Ἡ ἀρετὴ εἶναι κάτι τι ἀνάλογο πρὸς τὰ καρφιά καὶ τὸ ξίφος, ποῦ εἶναι ἀκονισμένα. **Β** οἱ δὲ κακοὶ εἶναι βλοὶ χειρότεροι καὶ περισσότερον ἀνόητοι ἀπὸ τὰ θηρία. Ὅταν λοιπὸν αὐτοὶ ἐπιτίθενται κατὰ τῶν ἀγαθῶν ἀνθρώπων προξενοῦν εἰς τοὺς ἑαυτοὺς τῶν χειρότερα κακὰ διότι οἱ μὲν ἀγαθοὶ πολλὰς φορές ὑφίστανται χρηματικὰς ζημίας ἢ θλάττονται εἰς τὰ σώματα, αὐτοὶ δὲ οἱ κακοὶ ὑφίστανται ζημίαν εἰς τὴν ψυχὴν των, ἢ ὅποια ζημία εἶναι κατ' ἐξοχὴν θάλαθι. Διότι ἐάν ἡ χρηματικὴ ζημία μᾶς προκαλοῦσε θλάσθην εἰς τὴν ἀρετὴν μας, δὲν θὰ μᾶς προέτρειπεν ὁ Παῦλος νὰ ἀδικούμεθα καὶ νὰ μὴ ἀδικούμεν.³ Διότι, ἐάν ἦτο κακὸν πρᾶγμα τὸ νὰ ἀδικούμεθα, ὁ νομοθέτης τῶν ἀγαθῶν δὲν θὰ διέτασσε κακὰ πρᾶγματα. Πλὴν ὁμως, ἐν καὶ ἔτσι ἔχουν τὰ πρᾶγματα, δὲν πρέπει νὰ πτώσῃμε ἐπάνω εἰς τοὺς κακοὺς, οὔτε νὰ τοὺς ἐπιτιθέμεθα, ἀλλὰ νὰ τοὺς ἀποφεύγῃμε καὶ νὰ μὴ ἐπιδιώκωμε τὰς συνανασιτροφὰς τῶν ὅταν δὲ μᾶς ἐπιτίθενται, νὰ τοὺς ἀντιμετωπίζωμε μὲ γενναιότητα. **Γ** Διότι δι' αὐτὸ προτρεπόμεθα νὰ προσευχώμεθα νὰ μὴ εἰσερχώμεθα εἰς τὸν πειρασμόν. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ ψαλμωδὸς ἀφοῦ εἶπε «σῶσέ με, Κύριε, ἀπὸ κακῶν ἀνθρώπων» προσθέτει καὶ τὸ «λύτρωσέ με ἀπὸ ἀδίκων ἀνθρώπων» καὶ ἔτσι προσέθετε πάλι γενικὸν ὄνομα εἰς τὴν κακίαν. Διότι ἐδῶ δὲν ἀναφέρει ἀπλῶς τὸν ἄνθρωπον, ποῦ ἀδικεῖ εἰς τὰς χρηματικὰς συναλλαγὰς, ἀλλ' ὁμιλεῖ περὶ ἐκείνου, ὁ ὅποιος εἶναι ἀδικὸς εἰς ὅλας τὰς σχέσεις του. Παρακαλεῖ δὲ νὰ σωθῇ, ὡστε οὔτε νὰ πέσῃ ἐπάνω εἰς αὐτόν, οὔτε πρὸς τὸ μέρος του νὰ ἔλθῃ. Καὶ δὲν παρακαλεῖ ἀπλῶς, ἀλλὰ (παρακαλεῖ) ἀφοῦ ἀνέφερε τὰς ἰδικὰς του προσπαθείας. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς εἰς τὸ τέλος τοῦ προηγουμένου ψαλμοῦ, ἀφοῦ διέφυγεν αὐτοὺς τοὺς κακοὺς, ἐδῶ ζητεῖ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ. Διότι ἐκεῖ ἀνέφερε τὰς προσπαθείας του λέγων **Δ** «Φύγετε ἀπὸ κοντὰ μου οἰεῖς, οἱ ὅποιοι εἰσθε ἄνθρωποι, ζητοῦντες νὰ πιῆτε αἷμα, διότι ἀγαπάτε τὰς φιλονικίας καὶ αὐτὰς σκέπτεσθε».⁴ Ἐδῶ ὁμως παρακαλεῖ τὸν Θεόν, διὰ νὰ σωθῇ ἀπὸ τὴν κακίαν των. Διότι δὲν εἶναι μικρὸν καὶ ἄσπον πρᾶγμα διὰ τὴν

3. Α' Κορ. 6, 7.

4. Ψαλμ. 138, 19-20.

ἀσφάλειαν, τὴν ἀφοβίαν, τὴν ἐλευθερίαν καὶ δι' ἄλλην τὴν ἀπόλαυσιν τὸ νὰ σωθῇ (ὁ ἄνθρωπος) ἀπὸ αὐτοῦ τοῦ συλλόγου καὶ νὰ μὲν ὅσον τὸ δυνατόν πρὸ μακριὰ ἀπὸ τὴν συνανασιτροφὴν τῶν κακῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ αὐτὴ ἡ λύτρωσις εἶναι ἡ πρὸ μεγάλης εὐτυχίας. Κατόπιν, ἀφοῦ ὑπογραμμίζει τὴν κακίαν των, προσθέτει καὶ λέγει «αὐτοὶ, οἱ ὅποιοι ἐσκέφθησαν τὴν κακίαν εἰς τὴν καρδίαν των» καθημερινῶς προκαλοῦσαν μάχας» (στίχ. 3). Βλέπεις, πόσον δύσκολον εἶναι νὰ φυλαχθῇ κανεὶς ἀπὸ τὰ θηρία, ἦτοι τοὺς κακοὺς, οἱ ὅποιοι κρύβουν τὰ κακὰ εἰς τὸν νοῦν των καὶ ἀποκρύπτουν εἰς μυστικὰ μέρη τὰς πλεκτάνας των! «Διότι ἐσκέφθησαν», λέγει, «μέσα εἰς τὴν καρδίαν των», ἦτοι δὲν ἐξωτερικοῦσαν τὰς σκέψεις των, ἀλλ' ἐστράφησαν πρὸς τὰ μέσα καὶ γεννοῦσαν τὴν πονηρίαν, καὶ τὸ ἀκόμη χειρότερον, δὲν παρέρωθησαν, οὔτε παρεπλανήθησαν, ἀλλὰ προσεκτικὰ κατέστρωσαν τὰ σχέδιά των.⁴²¹ **Α** Διότι αὐτὸ σημαίνει τὸ «ἐλογίσαντο», ἦτοι μετὰ προσοχῆς καὶ μετὰ πάσης ἐπιμελείας (ἐσχεδίαζον). «Κάθε ἡμέρα προκαλοῦσαν μάχας». Διὰ τῆς ἐκφράσεως ταύτης ὑποδηλοῖ ὀλόκληρον τὸν βίον. Διὰ δὲ τοῦ «πολέμους» δὲν ἐννοεῖ ἐνταῦθα τοὺς πολέμους τῶν παρατεταγμένων ἐχθρῶν, οἱ ὅποιοι διεξάγονται μὲ δόπλα, ἀλλὰ τὰς διὰ τῶν συκοφαντιῶν ἐπιθέσεις, τὰς ὅποιας οἱ ἄνθρωποι κάνουν καὶ εἰς τὰς ἀγορὰς καὶ εἰς τὰ σπίτια, χωρὶς νὰ φοροῦν θώρακα, οὔτε νὰ προσβάλλουν ἀσπίδα, ἀλλ' ἀντὶ οἰουδήποτε ὄπλου χρησιμοποιοῦν τὴν κακίαν καὶ ἀκονίζον τὰ λόγια των, ὡστε νὰ εἶναι πρὸ ὀδυνῆρά καὶ ἀπὸ τὰ θέλη. Τὸ σπουδαιότερον ὁμως χαρακτηριστικὸν τῆς κακίας των δὲν εἶναι ὅτι αὐτοὶ εἶναι μόνον γεμάτοι ἀπὸ δολιότητα, οὔτε ὅτι εἶναι ὑπουλοὶ, οὔτε ὅτι εἶναι ἔτοιμοι ἀνὰ πάσαν στιγμὴν νὰ πολεμοῦν καὶ νὰ μάχωνται. **Β** τὸ σπουδαιότερον γνῶρισμα τῆς κακίας των εἶναι, ὅτι αὐτοὶ πολεμοῦν καθ' ἄλλην τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς των καὶ ποτὲ δὲν κάνουν ἀνακωχὴν καὶ δὲν παραιτοῦνται ἀπὸ τὴν μισητὴν αὐτὴν παράταξιν. Διότι θεθαίως, ἐάν ἤθελον νὰ πολεμοῦν, θὰ εἶχον ἄλλην δικαιολογημένην αἰτίαν. Ἐπρεπε δηλαδὴ νὰ πολεμοῦν ἐναντίον τῶν ἁμαρτιῶν καὶ νὰ ἐρχῶνται ἀντιμέτωποι εἰς τὸν διάβολον καὶ νὰ μάχωνται ἐναντίον τῶν ἀσθενειῶν τῆς ψυχῆς καὶ ἐναντίον τῶν δαιμόνων νὰ ἀκονίζον τὰ θέλη των. Αὐτῆ ὁμως δὲν πληθαίνοσιν αὐτὴν τὴν παράταξιν (τοῦ κακοῦ), ἀλλὰ ἐξακονίζον τὰ θέλη των ἀνα-

μεταξύ των. «Ἐπρόχισαν τὴν γλῶσσάν των, ὥστε νὰ εἶναι σάν γλῶσσα φιδιῶν· τὸ δὲ δηλητήριον τῶν ἐχιδνῶν φωλιάζει πάντοτε κάτω ἀπὸ τὰ χεῖλη των» (στίχ. 4). Βλέπεις τὴν ἀσημον καταγωγήν τῆς κακίας. Ἐκ τῶν ἀνθρώπων δημιοργεῖ θηρία, ἐχιδνας καὶ φιδία καὶ μεταβάλλει τὴν γλῶσσαν τοῦ λογικοῦ ἀνθρώπου εἰς ἐκείνην τοῦ θηρίου. Ἐκεῖνο δὲ, ποῦ προηγουμένως κατηγόρησε, αὐτὸ πάλι καὶ ἐδῶ κατηγορεῖ. Ποῖον δὲ εἶναι αὐτό; «Δηλητήριον ἐχιδνῶν», λέγει, «εἶναι κάτω ἀπὸ τὰ χεῖλη των πάντοτε», ἴητοι συνεχῶς. Καὶ ἔτις προηγουμένως ἀνέφερεν, ὅτι «κάθε ἡμέραν προκαλοῦσαν μάχας», ἔτσι καὶ ἐδῶ λέγει, ὅτι «ἐπρόχισαν τὴν γλῶσσάν των, ὥστε νὰ εἶναι σάν γλῶσσα φιδιῶν» δηλητήριον δὲ ἐχιδνῶν φωλιάζει κάτω ἀπὸ τὰ χεῖλη των διαρκῶς. Αὐτὸ δὲ δηλοῖ παντοῦ ἡ λέξις Διάψαγμα. Τὸ δὲ Διάψαγμα ἐβραϊστὶ λεγεται Σέλ, τὸ ὅποιον σημαίνει «πάντοτε». Δ Καί, ἐάν θεθαίωσ ἡ κακία εἶναι ἐνοχλητικὸν πρᾶγμα ἔστω καὶ διὰ βραχὺ χρονικὸν διάστημα, ποίας συγγνώμης θὰ τύχουν ἐκεῖνοι, ποῦ τὴν μετέρχονται συνεχῶς καὶ ποτε δὲν χορταίνουσι ἀπὸ αὐτῆν; Τί θὰ ἀπολογηθοῦν αὐτοί.

«Φύλαξέ με, Κύριε, ἀπὸ γέρι ἁμαρτωλοῦ ἀνθρώπου, λύτρωσέ με ἀπὸ ἀδίκου ἀνθρώπου, οἱ ὅποιοι ἐσκέφθησαν νὰ μοῦ θάλουν τρικλοποδιά, ὥστε νὰ πέσω. Οἱ ἐγωῖται ἐχθροὶ μου μοῦ ἔστησαν κρυφὴν παγίδα· καὶ σάν σχοινιά ἀπλώσαν τὴν παγίδα εἰς τοὺς πόδας μου· κοντὰ δὲ εἰς τὸν δρόμον, ποῦ θὰ περπατοῦσα, μοῦ ἔβαλαν ἐμπόδια (διὰ νὰ σκοτώσω)» (στίχ. 5-6). Τίποτε δὲν εἶναι πρὸς δίκον ἀπὸ αὐτοῦ, ποῦ ἐξασκοῦν τὴν κακίαν, οἱ ὅποιοι ἄλλοι πρὶν ἀπὸ δίκου τοὺς ἄλλους διαπράττουν ἀδικίαν ἐναντίον τῶν ἰδικῶν των ψυχῶν. Διότι τί θὰ ἦταν μεγαλύτερη ἀδικία καὶ ἀχαριστία ἀπὸ αὐτό, ποῦ κάνουν αὐτοί, δταν γίνονται αἰτίαι νὰ σκοταδίζωνται οἱ ἄλλοι καὶ συντελοῦν, ὥστε νὰ ἐπιπέσει ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τοὺς ἀνοήτους καὶ δταν, ἀντὶ νὰ ἀποδίδουν τὴν ὀφειλὴν των, Ἐ ἀλλά, ἂν καὶ ἔλασον καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν ἀπὸ τὸν φιλάνθρωπον Θεόν, εἶναι ἀχαριστοί, καὶ, ἂν καὶ ἀπολαμβάνουσι ἐνὸς τόσοῦ μεγάλου καὶ ἀγαθοῦ κόσμου, ἀποδίδουν τὴν ἀνταμοιβὴν εἰς τὸν εὐεργέτην μὲ κακίαν; Καὶ τὸ σπουδαιότερον καὶ τὸ μεγαλύτερον μέγεθος τῆς κακίας των εἶναι, ὅτι προσπαθοῦν νὰ ἐμπράσσουν καὶ τοὺς ἄλλους. «Διότι», λέγει, «ἐσκέφθησαν νὰ μοῦ θάλουν τρικλοποδιά, ὥστε νὰ πέσω». 422 Α Τὸ ὅτι ἄλλοι ἢ σκέ-

φικς των δὲν ἔγινε πραγματικότης, αὐτὸ εἶναι ἔργον τοῦ φιλάνθρωπου Θεοῦ. Διότι Αὐτὸς ἀνέτρεψε τὰς ποιηρὰς των σκέψεις.

Καὶ κύτταζε, πόσον σχεδιασμένη ἦτο ἡ κακία. Καὶ μὲ ποῖαν προσοχὴν ἐκτοξεύεται ἡ ἐνέδρα των. Διότι κατέστρωσαν τὰ σχέδιά των κρυφὰ καὶ ἐκτεταμένα καὶ κοντὰ εἰς τὸν δρόμον τῶν ἀγαθῶν, ὥστε νὰ τοὺς καταλάβουν καὶ νὰ τοὺς ὑποτάξουν μὲ τὴν ἐκτασίαν καὶ τὴν μυστικότητά καὶ τὴν ἄσπον τὸ δυνατόν πλησίον, τοποθετήσιν τῆς παγίδος. Διότι ἔγιναν τεχνίται τῆς κακίας, ἀπλώνοντες τὰς παγίδας ἀπὸ δλα τὰ μέρη καὶ ἔχοντες ὡς σκοπὸν ἓνα μόνον ἔργον, τὸ νὰ κρημίσουν. Θέλει δὲ νὰ μάθης, κατὰ ποῖον τρόπον καὶ ὁ διάβολος τοποθετεῖ τέτοιας πλεκτάνας; Κύτταζε πάλιν, πῶς συμβαίνουν τὰ πρᾶγματα εἰς τὸν Ἰῶδ. Β Διότι ποῖα πρᾶγματα εἶναι πρὸ πλατότερα καὶ πρὸ μακρότερα καὶ πρὸ πλησιέστερα ἀπὸ τὰ συμβαινόντα εἰς τὸν Ἰῶδ, ὅπου οὐκ ἔστι μόνον εἰς τοὺς συγγενεῖς του καὶ εἰς τοὺς φίλους του καὶ εἰς τὴν γυναῖκά του, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἴδιον του τὸ σῶμα τοῦ ἔβαλε (ὁ διάβολος) τὴν παγίδα. «Εἶπα εἰς τὸν Κύριον· εἶσαι ὁ Θεός μου· ἀκουσε, Κύριε, τὴν φωνὴν τῆς προσευχῆς μου. Κύριε, Κύριε, εἶσαι ἡ δύναμις, ἡ ὅποια ἠμπορεῖ νὰ με σώσῃ» (στίχ. 7-8). Ἄλλοις ἐρμηνευτὴς λέγει· «Εἶσαι ἡ ἰσχύς, τὸ κράτος, ποῦ ἠμπορεῖ νὰ με σώσῃ». Ἀφοῦ ἀνέφερε τὸν πόλεμον καὶ τὰς ἐνέδρας καὶ ἀφοῦ ἔδειξε πόσον ἀνυπόφορα εἶναι τὰ κακὰ, καταφεύγει τώρα εἰς τὴν ἀδιάφευστον συμπαράστασιν, προσκαλὼν τὸν βοηθὸν ἀπὸ τὸν οὐρανόν, ὁ ὅποιος βοηθὸς ἠμπορεῖ νὰ διαλύσῃ δλα αὐτὰ τὰ τεχνάσματα. Ἐ Αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξις γενναίου ψυχῆς καὶ φιλοσόφου σκέψεως, τὸ ὅτι δταν δλα τὰ κακὰ περικυκλώνουν τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ δλα τὰ μέρη, νὰ μὴ καταφεύγῃ αὐτὸς σὲ ἀνθρώπινην συμπαράστασιν οὔτε σὲ σκέψεις θνητῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ νὰ ἐλπίῃ εἰς τὸν οὐρανόν καὶ νὰ προσκαλῇ τὸν παντοκρῶ παρὸντα Θεόν καὶ νὰ μὴ περιπίπτῃ εἰς λιποψυχίαν καὶ νὰ μὴ θορυβῆται καὶ νὰ μὴ ταράσσεται. Καὶ κύτταζε, πῶς ἐκφράζεται, κατὰ τρόπον δηλαδὴ, ποῦ νὰ ταιριάζῃ εἰς τὸν ἑαυτὸν του. Διότι δὲν εἶπεν, ὅτι κατέρωσα αὐτὸ καὶ αὐτὸ καὶ ὅτι ἔκανα αὐτὴν τὴν δικαίαν πρᾶξιν· ἀλλὰ τί εἶπε· «Σὺ εἶσαι ὁ Θεός μου» προβάλλων ἔτσι ὡς τὸ μεγαλύτερον δικαίωμα, διὰ νὰ ἐπιπύρῃ τὴν συμπαράστασιν τοῦ Θεοῦ, τὴν προσφυγὴν του εἰς τὸν Δεσπότην

και δημιουργόν και βασιλέα. «Άκουσε, Κύριε, την φωνήν της προσευχής μου, Κύριε, Κύριε, Σὺ ποὺ εἶσαι ἡ δύναμις, ποὺ ἠμπορεῖ νὰ μὲ σώσῃ». **Δ** Ἐἶπε δὲ «δύναμις, τῆς σωτηρίας» δεικνύων αὐτός, ὅτι ὑπάρχει και δύναμις, ἡ ὁποία κολάζει και τιμωρεῖ. Ἄλλ' εἰς ἐμέ, εἶπε, ἔδωσες τὴν δύναμιν, ποὺ σώζει. Διότι ἠμπορεῖς και νὰ τιμωρῆς και νὰ φονεύῃς· ἀλλὰ πάντοτε τὴν δύναμιν Σου ἐρησαιοποίησες διὰ τὴν σωτηρίαν μου. Και κύτταξε τὸν πόθον τοῦ ψαλιμῶδου. Διότι διὰ τῆς ἐπαναλήψεως (τοῦ «Κύριε») και διὰ τῆς προσθήκης τοῦ «τῆς σωτηρίας μου» (Κύριε) και διὰ τῆς προσθήκης τοῦ «τῆς σωτηρίας μου» φανερώνει τὴν μεγάλην διάθεσιν. «Ἐκάθησες ἐπὶ τῆς κεφαλῆς μου ὡς σκία κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς μάχης». Ἐἶδες τὴν εὐγνώμονα ψυχὴν; Ὑπεθυμίζει εἰς τὸν ἑαυτὸν τοῦ τὰ προηγούμενα ἔργα τοῦ Θεοῦ, διότι τὸν κατέστησεν ἀσφαλῆ, διότι αὐτὸ σημαίνει τὸ «ἐπεσκίασας». Και κύτταξε ἐπίσης πῶς φανερώνει, ὅτι αὐτὸ ἦτο εὐκόλον νὰ τὸ πράξῃ ὁ Θεός. Διότι δὲν εἶπε «πρὶν» ἀλλὰ λέγει «κατ' αὐτὴν τὴν ἰδίαν ἡμέραν» ὅταν τὰ κακὰ ἐνεφανίζοντο, ὅτε ἡ παράταξις τῶν ἐχθρῶν ἦτο ἔτοιμη, ὅτε διέτρεψα τὸν ἔσχατον κίνδυνον, τότε μὲ κατέστησες ἀσφαλῆ. Βεβαίως ὁ Θεός δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ προετοιμασίαν και ἰκεσίαν, ἀφοῦ τὰ πάντα γινώσκει, και τὰ παρόντα και τὰ μέλλοντα και τὰ συμβάντα, και ἠμπορεῖ νὰ κἀνῃ τὰ πάντα και εὐρισκόμενος πάντοτε κοντὰ εἶναι ἔτοιμος διὰ βοήθειαν. ⁴²³ **Α** Ἐπειτα, ἐπισημαίνων τὸ μέγεθος τῆς νίκης και τῆς ἀσφαλείας, δὲν εἶπε «μὲ ἔσωσες» ἀλλὰ τί λέγει; «Ἐπεσκίασας», ἦτοι δὲν ἐπέτρεψες νὰ πάθω οὔτε τὸ παραμικρὸν κακόν, οὔτε αὐτὸ, ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸν καιῶσαν και τὴν ζέστην. Ἄλλὰ μοῦ ἐξασφάλισες τέτοιαν ἀσφαλῆ θέσιν και, μαζί με τὴν ἀσφάλειαν, μοῦ ἐχάρισες τέτοιαν εὐχαριστήσιν και ἀνεσίαν, ὥστε νὰ μὴ τυχῶ τῆς παραμικρᾶς θερμότητος, ἡ ὁποία προκαλεῖ λύπην, ἀλλὰ νὰ ἐντριφῶ σὲ σκία, ἦτοι ἀπηλλαγμένος και ἐλεύθερος ἀπὸ τὰ δεινοπαθήματα. Δι' αὐτὸ προσέβασε τὸ «ἐπεσκίασας», ζητῶν νὰ δηλώσῃ και τὴν ἀσφάλειαν, ἧς ἔτυχεν, και συγχρόνως νὰ δεῖξῃ τὴν μετ' εὐκολίας παρεχομένην θεῖαν βοήθειαν διὰ τῆς μείας τοῦ ὄνματος τῆς σκιάς, ὡς ἂν νὰ ἔλεγε, ὅτι ἀρκεῖ ἡ παρουσία σου μόνη και ὅλα διασκορπίζονται. «Μὴ μὲ παραδώσῃς, Κύριε, εἰς τὰ χέρια τοῦ ἁμαρτωλοῦ ἐξ αἰτίας τῆς ἐπιθυμίας τοῦ δι' ἐμέ» (στῆχ. 9). **Β** Ἄλλος ἔρμηνευτὴς λέγει· «Μὴ ἱκανοποιήσῃς, Κύριε, τὰς ἐπιθυ-

μίας τοῦ παρανόμου ἀνθρώπου». Ἡ ἔννοια τοῦ στίχου εἶναι ἡ ἐξῆς: Μὴ ἱκανοποιήσῃς τὴν ἐναντίον μου ἐπιθυμίαν (τοῦ παρανόμου), ἦτοι, μὴ ἐπιτρέψῃς αὐτὸν νὰ ἱκανοποιήσῃ ὁ ἁμαρτωλός, ὅτι ποθεῖ εἰς ὄφρος μου. Και δὲν εἶπεν ἐκεῖνα, ποὺ ἐπιθυμεῖ ἀλλὰ «οὔτε μέρος ἀπὸ ὅτι ἐπιθυμεῖ ἀπὸ ἐμέ», θέλων νὰ ὑποδηλώσῃ κατὰ τι τὸ σχετικὸν πρὸς τὸ ἐξῆς· «οὔτε τὸ παραμικρὸν ἀπὸ ὅσα ἐπιθυμεῖ νὰ μὴ τοῦ δώσῃς». Διότι τέτοιοι εἶναι οἱ κακοί. Σχεδιάζουν μὲ πολλὴν ἐπιθυμίαν τὴν ἐνέδραν ἐναντίον τῶν συναθρώπων των, ὅπως και ὁ διάβολος, περὶ τοῦ ὁποίου λέγει ἡ Γραφή, ὅτι «περιφέρεται ὡς θρυγόμενος λύκος, ζητῶν νὰ ἴδῃ ποῖον θὰ καταπίῃ». ⁴²⁴ **Γ** Μετὰ τῆς αὐτῆς ἐπιθυμίας ἐπετέθη κατὰ τοῦ Ἰωβ⁴²⁵ κατὰ τὸν ἴδιον δὲ τρόπον ἐσκέπτετο ἐναντίον τοῦ Πέτρου· δι' αὐτὸ και ἔλεγε (ὁ Κύριος) «Πόσες φορές δὲν σὲ ἀνεζήτησεν ὁ σατανάς, διὰ νὰ σὲ λειώσῃ ὡς τὸ σιτάρι». ⁴²⁶ **Β** Ἐλέπεις, πόσῃ ἐπιθυμίαν εἶχε; Ὑπάρχουν δὲ και ἄνθρωποι, ποὺ ζηλεύουν τὴν κακίαν τοῦ καταλαμβανόμενου ἀπὸ βασκανία και φθόνου και κακεντρέχειαν. Αὐτοὺς δὲ τοὺς ἀνθρώπους ἀπειλεῖ ἡ Γραφή λέγουσα· «Ἀλλοίμονον σὲ σὰς, ποὺ χαιρέσθῃς γιὰ τὰ κακὰ (οἱ χαιρέκακοι), σὲ σὰς, ποὺ χαιρέσθῃς διὰ τὴν διαστροφήν τῶν κακῶν». Και πολὺ φυσικὰ λέγει αὐτὸ ἡ Γραφή, ἀφοῦ αὐτὴ ἡ κακεντρέχεια και χαιρεκακία εἶναι ἴδιον διεστραμμένου νοῦ. Διότι, ἂν πρέπει νὰ στενοχωρῆται κανεὶς και νὰ στενάξῃ και νὰ θρηγῇ δι' αὐτοὺς, ποὺ χάνονται, ποῖας συγγνώμης θὰ ἐτύγχανον και τί θὰ ἀπελογούνητο ἐκεῖνοι, ποὺ ὄχι μόνον δὲν στενάξουν, ἀλλὰ τούναυτίον χαιροῦνται; **Δ** Δὲν εἶδεν, ὅτι και ὁ μέλλων νὰ τιμωρῆσῃ Χριστὸς χύνει δάκρυα πρὸς χάριν τῆς καταστρεφόμενης Ἱερουσαλήμ; Δὲν ἔλεπεις και τὸν Παῦλον, ποὺ στενάζει και θρηνεῖ και πενθεῖ διὰ τὴν καταστροφήν τῶν ἁλλῶν; Ὑπάρχουν ἕως μερικαί, ποὺ εἶναι τῶσαν διεστραμμένοι, ὥστε νὰ θεωροῦν τὰς συμφορὰς τῶν ἁλλων ὡς παρηγορία διὰ τὰ ἰδικὰ των κακὰ. «Ἐσκέφθησαν κακὰ ἐναντίον μου, μὴ μὲ ἀφήσῃς μόνον, μὴ τυχόν και ὑπερφηανευθῶν, πάντοτε». Αὐτὸ δὲ εἶναι τὸ Διάψαλμα. Ἄλλος δὲ λέγει «μὴ ὑποχωρῆς, μὴ τυχόν και ὑπερφηανευθῶν ποτέ». Αὐτὸ εἰ-

5. Α' Πέτρ. 5, 8.
6. Αποκ. 22, 31.
7. Παροιμ. 2, 14.

να ἴδιον τῆς μισητῆς καὶ διεστραμμένης σκέψεως, ὅταν διὰ τὰ κάνουν τὸ κακὸν σκέπτονται καὶ μελετοῦν καὶ ζητοῦν τὴν κατάλληλον στιγμήν. Εἰ Διότι δὲν εἶναι ἀρκετὰ αὐτὰ, ποῦ γίνονται ἀποτόμως καὶ ἀνευ προμελέτης, οὔτε εἶναι δυνατόν νὰ μᾶς καταστρέψουν θιαῶς καὶ ἀποτόμως, ἀλλὰ διὰ τὴν διάπραξιν τῆς κακίας σοῦ χρειάζεται καὶ θέλησις καὶ χρόνος καὶ σκέψις.

424 Α Τί λοιπὸν θὰ ἀπολογηθῆς διὰ τὰς πράξεις σου, ὅταν ἀσχολῆσαι σοβαρῶς μετὰ τὴν κακίαν καὶ σκέπτεσαι, πῶς νὰ κἀνῆς τὸ κακὸν καὶ ζητῆς ἀνεργάτως εἰς τὸ ἔργον σου; Κύτταξε ἄνω τὴν ταπεινοφροσύνην τοῦ ψαλμοῦ. Αὐτὸς δὲν εἶπε: «μὴ με ἐγκαταλείψῃς, διότι εἰμαι ἄξιός τῆς βοήθειάς σου· μὴ με ἐγκαταλείψῃς λόγῳ τοῦ ἠναρέτου βίου μου». Ἄλλὰ τί εἶπε; «Μὴ τυχόν καὶ ὑπερῆφανευθῶν οἱ ἐχθροί μου καὶ γίνων ἔτσι πῶς ἀλαζονικοὶ καὶ ἀποθρασυνοῦν καὶ γίνων κατ' ἐξοχὴν ἀνόητοι λόγῳ τῆς ὑπὸ σοῦ ἐγκαταλείψεώς μου».

«Ἄς μὴ σηκώσων ψηλά τὸ κεφάλι τῶν αὐτοί, ποῦ με περιτριγυρίζουν καὶ ἡ μετὰ κόπου σχεδιασθεῖσα κακία τῶν χειλέων τῶν ἄς πῆση καὶ ἄς τοὺς σκεπάσῃ» (στῆχ. 10). Ἄλλος ἐρμηνευτὴς λέγει: «ἡ πικρία τῶν λογῶν αὐτῶν, ποῦ με περικυκλώνουν, ὁ κόπος τῶν χειλέων τῶν ἄς τοὺς φμῶσῃ». «Κύκλωμα» ἔδω ὀνομάζει τὴν σπειραν, τὸ ἀνέδριον, Β τὸ ἐργαστήρι τῆς κακίας, τὰς διεστρωμένους ἀποφάσεις. «Ὅτι θέλει νὰ εἴπῃ ἔδω ὁ ψαλμογράφος εἶναι τὸ ἐξῆς: αὐτὰ οἱ πονηραὶ ἀποφάσεις καὶ τὸ σύνολον τῆς κακίας καὶ τῆς διεστρωμένης γνώμης, αὐτὰ ἄς ἄς τοὺς ἐξαφανίσουν καὶ ἄς τοὺς καταστρέψουν. «Ὁ κόπος τῶν χειλέων τῶν». Ἐδῶ κόπον καλεῖ τὴν κακίαν. Καὶ τούτο, διότι κόπος εἶναι ἡ κακία αὕτη γίνετα καταστροφή δι' ἐκείνον, ποῦ τὴν κατέχει, τὸν ἴδιον καὶ τὸν ὑποσκάπτει. Αὐτὸ συνέθη ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Δαβὶδ. Διότι οἱ ἐχθροὶ τοῦ ἐξήγησαν νὰ τὸν περικυκλώσων με μυριάδας κινδύνων· αὐτὸς ἄνω ἐφάνη ἀνώτερος τούτων. Βεβαίως, λέγει, ἀλλὰ δὲν ζητῶ αὐτὸ, ἀλλὰ δεῖξέ μου, πῶς αὐτοὶ περιέπεσαν εἰς τὴν ἴδιον τὴν παγίδα, ποῦ ἐσκέφθησαν, καὶ κατεστράφησαν, καὶ εἶπέ μου, ποῦ αὐτὸ συνέθη. C Αὐτὸ συνέθη εἰς τὰ ἀδελφία τοῦ Ἰωσήφ. Διότι, ἐνῶ αὐτοὶ ἤθελον νὰ τὸν κάνουν δούλου καὶ νὰ τὸν ἐξαφανίσουν, αὐτοὶ οἱ ἴδιοι διέτρεξαν τὸν ἕσχατον κίνδυνον. Καὶ ἔτσι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι περιέπεσαν εἰς τὴν δουλείαν καὶ εἰς τὸν θάνατον. Ἐπίσης καὶ ὁ Ἀβουσαλάμ, θέλων

νὰ καταστρέψῃ τὸν πατέρα του μετὰ τὴν βίαν, αὐτὸς ὁ ἴδιος συνελήφθη εἰς τὰ δίκτυα τῆς.

«Θὰ πέσουν ἐναντίον τῶν ἀνθρώπων πυρός· με φωτιά δὲ θὰ τοὺς ἐξοντώσῃς» (στῆχ. 11). Ἡ σημασία τοῦ στίχου εἶναι ἡ ἐξῆς: Ἡ κακία εἶναι εἰς θέσιν νὰ καταστρέψῃ καὶ αὐτοὺς, ποῦ τὴν περικυκλώνουν μαζί δὲ με αὐτὴν τὴν κακίαν, οἱ κακοὶ θὰ ὑποστοῦν καὶ τὴν θεόσταλτον ὄργην. Ἀνθρώπος δὲ πυρὸς καὶ φωτιά ἔδω ὀνομάζει τὴν ἀπ' οὐρανοῦ στελλομένην τιμωρίαν. D Πολλάκις δὲ ἐτιμωρήθησαν καὶ μετὰ τὴν φωτίαν τὴν πραγματικὴν, ὅπως συνέθη τὴν ἐποχὴν τοῦ Δαβὶδ καὶ τοῦ Κορέ καὶ τοῦ Ἀθαιρών καὶ με ἐκείνους, ποῦ εὐρίσκοντο γύρω ἀπὸ τὴν κάμινον εἰς τὴν Βαβυλώνα.

Καὶ λέγει ἐν συνεχείᾳ ὁ στίχος: «Θὰ ταλαιπωρηθοῦν καὶ δὲν θὰ ὑπάρξουν πιά». Ἄλλος ἐρμηνευτὴς λέγει: «θὰ πέσουν εἰς λάκκους, διὰ νὰ μὴ σηκώθων πατέ». Ἄλλος λέγει: «Ἄς χαθοῦν γρηγορὰ καὶ ἄς μὴ ἀναστηθοῦν». Κατὰ μὲν λοιπὸν τὸν πρώτον ἐρμηνευτὴν ἡ ἔννοια τοῦ στίχου εἶναι: Νὰ τοὺς καταστρέψῃς κατὰ τέτοιον τρόπον, ὥστε νὰ μὴ ξαναφανοῦν πιά· κατὰ δὲ τὸν δεύτερον ἐρμηνευτὴν ὁ στίχος ἐρμηνεύεται (Νὰ τοὺς καταστρέψῃς) ταχύτατα, ὡς ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ. Αὕτη εἶναι ἡ σημασία τοῦ «ἐσπευσμένως». Ὁ σοφοφάντης καὶ ὕβριστῆς ἄνθρωπος δὲν θὰ εὕρῃ τόπον νὰ σταθῇ ἔπάνω εἰς τὴν γῆν» (στῆχ. 12). Ἀφοῦ ὀμίλησεν ὁ ψαλμογράφος περὶ τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ, πάλιν τανίζει τὸ γεγονός. Εἰ ὅτι ἡ κακία μόνῃ τῆς εἶναι ἱκανὴ νὰ καταστρέψῃ αὐτοὺς, ποῦ τὴν ἔχουν. Δὲν εἶναι δὲ μικρὰς σημασίας αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς κακίας, δηλαδὴ τὸ νὰ εἶναι κανεὶς ἀπερίσκεπτος καὶ νὰ μὴ συγκρατῇ τὴν γλώσσάν του. Διότι «γλωσσώδη» ὀνομάζει ἔδω τὸν ὕβριστήν, τὸν φλόσρον, τὸν ἐμπαίζοντα, τὸν συνεχῶς ἐκφέροντα ἀνασχύντους λόγους, αὐτὸν, ποῦ δὲν συμπεριφέρετα καλλίτερα καὶ εὐπρεπέστερα ἀπὸ τὸν σκόλον. Εἶπε λοιπὸν, καὶ ποῖα εἶναι ἡ ὠφέλειά του; Λέγει ὁ ψαλμογράφος, ὅτι «δὲν θὰ προκόψῃ ἔπάνω εἰς τὴν γῆν». Ἄλλος ἐρμηνευτὴς λέγει: «δὲν θὰ στερεώσῃ», ἦτοι θὰ γκραιπῆθῃ, θὰ κατακυκλωθῇ, θὰ χαθῇ. Αὐτὸς εἶναι ὁ καρπὸς τοῦ ὕβριστοῦ. Αὐτὸς εἶναι ἐχθρὸς βίου, ἐνοχλητικὸς εἰς βίους, δυσάρεστος καὶ θεωρητὸς. 425 Α Ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἀνεκτικὸς, ὁ ἐπιεικὴς καὶ πρῶτος καὶ αὐτὸς, ποῦ γνωρίζει νὰ σιωπᾷ, εἶναι ἀσφαλὴς καὶ θολικὸς καὶ εὐχάριστος σὲ βίους, ἔτσι καὶ αὐτὸς, ποῦ ζῆ ἐπικίν-

δυνα, ἀποκτῆ μιριάδας ἐχθρῶν ἀπὸ θαλάσσης τὰ μέρη καὶ ἀναστατώνει τὴν ψυχὴν τοῦ πρώτου ἀπὸ τὴν ψυχὴν τῶν ἄλλων καὶ δὲν ἠουχάξει ποτέ, ἀλλὰ ἐνῶ κανεὶς δὲν τὸν ἐνοχλεῖ, αὐτὸς προκαλεῖ μόνος τοῦ μιριάδας πολέμων καὶ θορόθων. Ἐν συνεχείᾳ ὁ ψαλμοδὸς λέγει: «συμφοραὶ θὰ εὑρουν τὸν ἀδικὸν ἄνθρωπον, μέχρι σημείου, ποῦ νὰ τὸν καταστρέψουν ὀλοσχερώς» (στῆχ. 12). Ὁμοίως καὶ ἄλλος σοφὸς ἄνθρωπος λέγει: «Αἱ ἀδικίαι στήνουν παγίδας εἰς τὸν ἄνθρωπον, ποῦ τὰς διαπράττει». ⁸ Κῆρτασε πάλιν, πῶς ἡ κακία εἶναι ἰκανὴ νὰ καταστρέψῃ αὐτόν, ποῦ τὴν ἔχει. **Β** Ἀλλὰ διατί προσέθεσε τὸ ὄνομα «θήρας»; Διὰ νὰ μάθῃς τὸ ἀναπόφευκτον τῆς ἀδικίας σου δὲν πέσης ἀμέσως εἰς τὴν παγίδα. Διότι αὐτὴ εἶναι ἡ φύσις τῆς συλλήψεως τοῦ θηρώματος. Δὲν ἐπιτυγχάνει πάντοτε, οὔτε ἀμέσως ἀλλ' ὅμως καὶ, ὅταν δὲν συλλαμβάνονται τὰ ἀγρία ζῷα καὶ αὐτὰ, ποῦ κυνηγοῦνται, αὐτὸ δὲν σημαίνει, ὅτι εἶναι ἀσφαλῆ, ἔστω καὶ ἂν δὲν πέσουν κάποτε μέσα εἰς τὰ δίκτυα. Ἔτσι λοιπόν, ὅς μὴ παραθαρρόνεται ὁ ἄνθρωπος, ποῦ διαπράττει ἀδικίας, ἔστω καὶ ἂν ποτέ δὲν συλληφθῇ εἰς τὴν παγίδα, διότι κάποτε θὰ συλληφθῇ. Ἐάν θέλῃς νὰ ζῆς ἐν ἀσφαλείᾳ, ποῦσε νὰ κόνης τὸ κακὸν καὶ δὲν θὰ φοβηθῇς ποτέ. Διατί δὲ προσέθεσε τὸ «εἰς διασφοράν»; Διότι πολλοὶ συλληφθῆσαν εἰς τὰ δίκτυα, τὰ ὁποῖα τοὺς ἐξηφοδίου τὴν σωτηρίαν, ὅπως αὐτοὶ, ποῦ συλληφθῆσαν εἰς τὰ δίκτυα τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν ἁγίων ἀνθρώπων. **Γ** Αὐτὸ ὅμως δὲν συμβαίνει μὲ τούς κακοὺς, ὅταν συλλαμβάνονται εἰς τὰ δίκτυα τῆς κακίας. Αὐτοὶ τότε συλλαμβάνονται, διὰ νὰ καταστραφούν καὶ νὰ ἐξαφανισθοῦν. Καὶ διατί δὲν ἀκολουθεῖ ἡ τιμωρία ἀμέσως μετὰ τὴν διαπράξιν τῆς κακίας; Τοῦτο συμβαίνει ἰσχυρῶς τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ. Διότι ἐάν (ὁ Κύριος) ἤθελε νὰ τιμωρῇ ἀμέσως καθένα ἀπὸ τοὺς ἁμαρτάνοντας, τότε τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους θὰ συλλαμβάνετο ἐκ τῶν προτέρων.

Ἐγνώρισαι, ὅτι ὁ Κύριος θὰ κἀν κρίσιν καὶ θὰ δικαιώσῃ τοὺς πτωχοὺς καὶ τοὺς περιφρονημένους. Καὶ ἔτσι οἱ δίκαιοι θὰ ὑμνήσουν τὸ ὄνομά σου καὶ θὰ κατοικήσουν οἱ εὐθεῖς ἄνθρωποι μαζί με τὸ πρόσωπόν σου

8. Πτερν. δ, 22.

(κοντὰ σου)» (στῆχ. 13-14). Ἄλλος ἐρμηνευτὴς λέγει: «πλήσιον τοῦ προσώπου σου». Ἄλλος δὲ ἀντὶ τοῦ «θὰ κατοικήσουν» λέγει «θὰ παραμεινουν» καὶ ἄλλος «θὰ καθήσουν κοντὰ σου». **Δ** Ἀντὶ δὲ τοῦ «ἐγνώρισαι» ὑπάρχει ἡ γραφὴ «γνωρίζω». Διότι ἐπειδὴ εἶπεν ὁ ψαλμοδὸς ὅτι θὰ τοὺς παγιδεύσῃ καὶ ὅτι θὰ καταστραφούν, καὶ ὁ ὁμοίως δὲν μαρτυρεῖ, ὅτι ἡ τιμωρία εἶναι ἀμέσως, διὰ νὰ μὴ ἀδιαφορήσῃ κανεὶς ἀπὸ τοὺς πῶς ὀκνηροὺς, ἀνέφερε τὸ «γνωρίζω» δηλῶν ἔτσι ὅτι ὁπωσδήποτε ἡ τιμωρία θὰ λάθῃ χάριαν. Διότι δὲν θὰ μείνουν ἀτιμώρητοι αἱ ἀδικίαι ἐναντίον αὐτῶν, ποῦ ἀδικοῦνται. Ἰτωχοὺς δὲ ἐξῶ δὲν ὀνομάζει ἄπλως τοὺς ἐνδεεῖς, ἀλλὰ τοὺς κατ' ἐξοχὴν τοπεινοὺς καὶ τοὺς συντετριμμένους. Αὐτὰ δὲ λέγει, ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ νὰ παρηγορήσῃ τοὺς ἀνθρώπους, ποῦ ἀδικοῦνται, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ νὰ φρονηματίσῃ αὐτοὺς, ποῦ ἀδικοῦν, ὥστε νὰ μὴ καταληφθοῦν ἀπὸ ἀπόγνωσιν οἱ μὲν ἐξ αἰτίας τῆς ἀναβολῆς τῆς τιμωρίας, καὶ νὰ μὴ γίνων ὀκνηρότεροι οἱ δὲ λόγω τῆς θραδότητος τῆς ἐκδικήσεως. **Ε** Διότι ἡ μὲν ἀναβολὴ τῆς τιμωρίας σκοπὸν ἔχει νὰ προκαλέσῃ τὴν μετάνοιαν καὶ νὰ τιμωρήσῃ χειρότερα αὐτόν, ποῦ ἐπιμένει εἰς τὸ κακὸν καὶ πολὺ σκατά. Διατί ὅμως; Διότι, ἂν καὶ ἐδοκίμασαν αὐτὴν τὴν μεγάλην ἀγαθότητα (τοῦ Θεοῦ) δὲν ἔγιναν καλλίτεροι. Προσπάθησε νὰ καταλάβῃς, πόσον μεγάλη εἶναι ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ, ὅταν ἀνέχεται νὰ πάσχουν αὐτοὶ, οἱ ὁποῖοι τὸν πληροῦζουν ⁴²⁴ **Α** καὶ δὲν ἐργεταὶ ὡς τιμωρὸς ἐναντίον τῶν κακῶν, θέλων νὰ σὲ κἀν κἀν τελειότερον διὰ τῆς μετανοίας. «Πλὴν ὅμως οἱ δίκαιοι θὰ ὑμνήσουν τὸ ὄνομά σου». Πι σημαίνουν τὰ λόγια αὐτὰ; Ὁ ψαλμοδὸς λέγει, ὅτι ὀκνηροὶ καὶ ἂν συμῆ, ἐκείνοι (οἱ δίκαιοι) θὰ τὸν εὐχαριστήσουν, ἔστω καὶ ἂν τοὺς ταπεινώσῃς ἰδῶν νὰ δοκιμάζωνται καὶ τοὺς κακοὺς νὰ ὑπερηφανεύωνται, δὲν θὰ τοὺς ζητήσουν εὐθύνας δι' ὅσα συμβαίνουν. Αὐτὸ εἶναι χαρακτηριστικὸν τῶν κατ' ἐξοχὴν δικαίων ἀνθρώπων, τὸ νὰ εὐχαριστοῦν (τὸν Θεὸν) συνεχῶς καὶ διὰ ὅτι συμβαίνει. «Καὶ θὰ κατοικήσουν οἱ εὐθεῖς ἄνθρωποι πλησίον τῆς παρουσίας σου» ἦτοι, ἀφοῦ ἀπήλασαν τῆς βοηθείας σου, θὰ σκέπτονται διαρκῶς ἐσένα καὶ θὰ εἶναι πάντοτε μαζί σου καὶ ποτέ δὲν θὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ σένας ὀκνηροὶ καὶ ἂν συμῆ, ποτέ δὲν θὰ δυσανασχετήσουν, οὔτε θὰ σὲ κατηγορήσουν δι' ὅτι γίνεται. **Β** Αὐτὸ εἶναι γινώρισμα τῆς σταθερᾶς ψυχῆς καὶ

τῆς ἀμετακινήτου γνώμης, τὸ νὰ μὴ ζητῆ δηλαδὴ εὐθύν-
 νας ἀπὸ τὸν Δεσπότην. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε·
 «Ὁ ἄνθρωπε, λοιπὸν, ποῖος εἶσαι σὺ, ποῦ ἀπαντᾷς εἰς
 τὸν Θεόν; Μήπως ἠμπορεῖ νὰ εἴπῃ τὸ δημιουργημα εἰς
 τὸν Δημιουργόν του "διὰ τί με ἔφτιαξες ἔτσι";»⁹ Αὐτὴν,
 λοιπὸν, καὶ ἡμεῖς τὴν εὐγνωμοσύνην ἄς ἀναγνωρίζωμεν,
 εὐχαριστοῦντες τὸν Θεὸν δι' ἅλα διότι εἰς αὐτὸν ἀνήκει
 ἡ τιμὴ καὶ ἡ εὐχαριστία καὶ ἡ προσκύνησις, τῶρα καὶ
 πάντοτε καὶ εἰς τοὺς ἀπεράντους αἰῶνας τῶν αἰώνων.
 Ἄμήν.

⁹ Ρομ. 9, 20.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΡΜ' (140) ΨΑΛΜΟΝ

Ε «Κύριε, ἐφ' ὧνα εἶσα δυνατὰ σὲ σένα·
 ἀκουσέ με· πρόσεξε τὴν φωνὴν τῆς
 προσευχῆς μου» (στίχ. 1).

Τὰς μὲν λέξεις αὐτοῦ τοῦ ψαλμοῦ ὅλοι σχεδὸν γνω-
 ρίζομεν καὶ σὲ κάθε μας ἡλικία διαρκῶς ψάλλομεν· ὁ-
 μως δὲν γνωρίζομεν τὴν ἔννοιαν τῶν λεγομένων. Αὐτὸ
 δὲ εἶναι ἀξιοκατάκριτον ἐν προκειμένῳ, τὸ ὅτι, ἐνῶ κά-
 θε ἡμέραν ψάλλομε τὸν ψαλμὸν καὶ μὲ τὸ στόμα μας
 προφέρομε τὰ λόγια, δὲν ζητήσαμε νὰ μάθωμε τὴν δύ-
 ναμιν τῶν ἐννοιῶν, αἱ ὁποῖαι κρύπτονται κάτω ἀπὸ τὰ
 λόγια. Ἐ "Ὅταν ὁμως κάποιοι ἴδῃ καθαρόν καὶ κρυστάλ-
 λινον ὕδωρ, τίποτε δὲν θὰ τὸν ἠμπούδιζε νὰ ἔλθῃ πρὸς
 αὐτὸ, νὰ τὸ πιάσῃ καὶ νὰ τὸ πιῇ. Καὶ ὅταν κάποιοι μπαί-
 νη συνεχῶς σὲ περιθόλι, δὲν θὰ ἠμπορούσε νὰ ἐξέλθῃ
 ἀπὸ αὐτὸ, χωρὶς νὰ μαζέψῃ μερικὰ λουλοῦδια. Σεῖς δέ,
 ἐνῶ διαρκῶς μελετᾶτε αὐτὸν τὸν ψαλμὸν ἀπὸ τὴν παι-
 δικὴν ἡλικίαν μέχρι τὰ θαθεῖα γηρατεῖα, μόνον τὰ λό-
 για γνωρίζετε, καὶ κάθεσθε πλησίον εἰς σκεπασμένον
 θησαυρόν καὶ τριγυρίζετε εἰς σφραγισμένον χρηματοφυ-
 λάκιον καὶ κανεὶς δὲν περικινήθῃ, ἔσω καὶ ἀπὸ περιέρ-
 γειαν, νὰ μάθῃ ποῖα ἡ σημασία τῶν λόγων τοῦ ψαλμοῦ·
 οὔτε ἐζήτησε (νὰ μάθῃ), οὔτε ἐζήτησε. Ἄν καὶ θεοβαίως
 δὲν ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ εἴπῃ καὶ ἐκεῖνο, Ἐ ὅτι δηλαδὴ ἂν
 καὶ εἶναι ἕνας σαφὴς ψαλμὸς ἔφερε τοὺς πάντας εἰς κα-
 τάστασιν ὄπνου καὶ δὲν τοὺς ἐπέτρεψε νὰ ἐρευνησοῦν τὸ
 κείμενον, ποῦ εἶχον εἰς χεῖρας τῶν. Καὶ τοῦτο, διότι ὁ
 ψαλμὸς εἶναι ἀσαφὴς καὶ εἶναι εἰς θέσιν νὰ προκαλέσῃ
 τὸ ἐνδιαφέρον αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος δὲν κοιμᾶται θαθεῖα, μάλ-
 λον δὲ καὶ τὸ ἐνδιαφέρον αὐτοῦ, ποῦ κοιμᾶται. Διότι
 ποῖα εἶναι ἡ ἔννοια τοῦ «Μὴ ἐπιτρέψῃς τὴν καρδίαν μου
 νὰ στραφῇ εἰς πονηρὰ λόγια»; (στίχ. 4). Ἡ ποῖα ἡ ἔν-
 νοια τοῦ «Ὁ δίκαιος θὰ μὲ διαπαιδαγωγῆσθαι με εὐ-
 σπλαγχνικὴν διάθεσιν καὶ θὰ μὲ ἐπιπλήξῃ»; (στίχ. 5α).

Επέ μου ἔμας, αὐτὸ τὸ ὁποῖον ἀκολουθεῖ μετὰ ἀπὸ τοῦ στήτους αὐτοῦ, δὲν εἶναι πῶς σκοτεινὸν καὶ ἀπὸ τὸ σκοτάδι; «Διότι ἀκόμη καὶ ἡ ἐπιθυμία τῆς προσευχῆς μου θά ἦτο πρὸς τὰς πράξεις τῶν ἀμαρτωλῶν ἀνθρώπων· ἀκόμη ὀλίγον καὶ θά μὲ εἶχον παραπλανῆσαι οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ἀμαρτωλῶν» (στῆχ. 56-δα).¹ 427 Α Ὅμως ἐν καὶ ὑπάρχουν ἐνταῦθα πολλὰ ἀσαφῆ σημεῖα, πολλοὶ ἄνθρωποι παραβλέπουν τὸν ψαλμὸν αὐτὸν, ἐκλαμβάνοντες τοῦτον ὡς μίαν ἀπλήν ὁδὸν. Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ κἀνωμε τὴν ὁμιλίαν κουραστικὴν, μὲ τὸ νὰ τονίζωμεν περισσότερο τὰς κατηγορίας κατὰ τῶν ἀμελούντων διὰ τὴν κατανόησιν τῶν στήτων, ἄς προωρῶσωμεν εἰς τὴν ἔρευναν τῶν λεγθέντων. Ὅμως προσέχετε μὲ ἀκριθείαν διότι δὲν νομίζω, ὅτι ὁ ψαλμὸς αὐτὸς ὠρίσθη ἀπὸ τοὺς πατέρας τυχαίως νὰ ψάλλεται κάθε ἀπόγευμα, οὔτε μόνον διὰ τὴν μίαν λέξιν, ποὺ ἀναφέρει ὁ ψαλμὸς, ἦτοι τὸ «ἡ ὕψωσις τῶν χειρῶν μου ἄς εἶναι ὡς ἔ σ π ε ρ ι ν ῆ προσφορά».² Διότι καὶ ἄλλοι ψαλμοὶ ἔχουν τὴν ἰδίαν λέξιν, ὅπως π.χ. αὐτὸς, ποὺ λέγει· «Τὸ ἑσπέρας καὶ τὸ πρωὶ καὶ τὸ μεσημέρι θά λέγω καὶ θά ἀπαγγέλλω».³ Β Ἐπίσης αὐτός, ποὺ λέγει· «Ἰδική σου εἶναι ἡ ἡμέρα καὶ ἰδική σου εἶναι ἡ νύκτα».⁴ Ἐπίσης αὐτός, ποὺ λέγει· «Τὸ ἑσπέρας ὁ θρῆνος θά μᾶς συντροφεύη, τὸ πρωὶ ἔμας θά ἀνατεῖλῃ ἡ ἀγαλλίασις».⁵ Καὶ ἄλλοις πολλοῦς ψαλμοὺς θά ἠμπορούσε κανεὶς νὰ εὔρη, οἱ ὁποῖοι νὰ ἦσαν κατάλληλοι διὰ τὸ ἑσπέρας. Ὅμως δὲν ὠρίσαν οἱ πατέρες τὸν ψαλμὸν αὐτὸν διὰ τὸ ἀπόγευμα, λόγῳ τῆς λέξεως «εσπερινή» (στῆχ. 2), ἀλλὰ σὰν σικτηριώδες φάρμακον καὶ σὰν μέσον καθαρισμοῦ τῶν ἀμαρτιῶν ἐθέτισαν αὐτοὶ νὰ λέγεται ὁ ψαλμὸς, ὅπως ὥστε μὲ τὴν πνευματικὴν αὐτὴν ἐπάρδην νὰ ἀποθάλλωμεν διὰ μᾶς τὰ ἀμαρτήματα, τὰ ὁποῖα ἤθελον τυχόν συμθεῖ εἰς ἡμᾶς καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν, εἴτε εἰς τὴν ἀγοράν, εἴτε εἰς τὸ σπίτι, εἴτε οπουδήποτε ἄλλου εἶχαμε εὐρεθῆ, ἀφοῦ ἔλθῃ τὸ ἀπόγευμα. C

1. Οἱ στήτοι αὐτοῦ εἶναι κατ' ἔβραχον ἀσαφῆς, γιγαῖος τὸ ἑπὶ τὸν ἀναγνωρῆσαι καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος. Εἰς τὴν μεταφράσιν αὐτῶν πρᾶξι-μῆμας τὴν ὑπὸ τοῦ Β. Βέλλα ἐπέσειον αὐτῶν, πρὸς τὴν ἑποῖον συμφωνοῦν τὰ 522 τοῦ Χρυσόστομου ἐπιθέμενα ἐν συνεχείᾳ.

2. Ψαλμ. 140, 2.

3. Ψαλμ. 54, 18.

4. Ψαλμ. 78, 10.

5. Ψαλμ. 20, 6.

Ὁ ψαλμὸς αὐτός εἶναι φάρμακον, ποὺ θεραπεύει ἄλλας αὐτὰς τὰς ἀμαρτίας. Παρόμοιος εἶναι καὶ ὁ πρωῖνός ψαλμὸς, τὸν ὁποῖον δὲν μᾶς ἐμποδίζει τίποτε νὰ θυμηθοῦμε δι' ὀλίγον. Διότι ἀνάθει τὸν θεῖον ἔρωτα καὶ ἀνασταίνει τὴν ψυχὴν καὶ ἀφοῦ μᾶς θερμῶν πάρα πολὺ καὶ μᾶς γεμίση μὲ πολλὴν ἀγαθότητα καὶ ἀγάπην, μᾶς ἐπιτρέπει, μὲ αὐτὰ τὰ αἰσθήματα, νὰ πλησιάσωμε. Ἄς ἴδωμεν δέ, πῶς ἀρχίζει καὶ τί μᾶς διδάσκει. «Θεὲ μου, Θεὲ μου, σὲ σένα προσεύχομαι ἀπὸ πρωὶ - πρωὶ. Σὲ ἐπόθησεν ἡ ψυχὴ μου».⁶ Βλέπεις, πῶς φανερώνει τὰ λόγια τῆς ψυχῆς, ποὺ καίει ἀπὸ τὸν θεῖον ἔρωτα; Ἐκεῖ, ὅπου φωλιάζει ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, δλαὶ αἱ κακίαι δὲν ἔχουν θέσιν, ἀλλὰ φυγαδεύονται ἀπὸ ἐκεῖ. D Ὅταν κανεὶς θυμᾶται τὸν Θεόν, τότε λησμονεῖ τὰς ἀμαρτίας καὶ ἐξαφανίζει τὰ κακὰ πράγματα· «Μὲ αὐτὰ τὰ αἰσθήματα τοῦ θεοῦ ἔρωτος παρουσιάσθηκα εἰς τὸν ἅγιόν σου τόπον, διὰ νὰ ἴδω καὶ νοιώσω τὴν δύναμιν σου καὶ τὸ μεγαλεῖόν σου».⁷ Μὲ αὐτὸν τὸν πόθον καὶ μὲ αὐτὴν τὴν ἀγάπην, λέγει, (ἔρχομαι) διὰ νὰ ἴδω τὸ μεγαλεῖόν σου, τὸ ὅποιον ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ ἴδῃ εἰς κάθε μέρος τῆς γῆς. Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ λησμονήσωμε τὸ κείμενον, ποὺ ἔχομεν εἰς χεῖρας μᾶς, διὰ τῆς παρεμβολῆς τῶν δευτερευόντων θεμάτων, ἀφοῦ παρατέμνωμε τὸν ἀκροατὴν εἰς ὅ,τι ἔχει λεχθῆ δι' ἐκεῖνον τὸν ψαλμὸν, (δηλαδὴ τὸν 62ον), ἄς ἀσχοληθοῦμε τώρα μὲ τὸν ὑπὸ μελέτην ψαλμὸν. Τί δὲ λέγει ὁ ψαλμὸς αὐτός; «Κύριε, ἐφώνησα δυνατὰ σὲ σένα, ἀκούσέ με». Τί ἐνωσεῖς; Πές μου· ἐπειδὴ ἐφώνησες δυνατὰ, ἔχεις τὴν ἀπαίτησιν νὰ εἰσακουσθῆς E καὶ προβάλλεις αὐτὴν τὴν αἰτίαν ὡς δικαιολογίαν διὰ νὰ εἰσακουσθῆς; Ἐχομεν, λοιπόν, τώρα ἀνάγκην ἀπὸ αὐτοῦ, ποὺ φωνάζουν δυνατὰ καὶ ποὺ παίρνουν στόμφον; Δὲν λέγει ἔμας αὐτὸ ὁ ψαλμὸς; Διότι μήπως διέπραξεν ἀμαρτίαν αὐτός, ποὺ ἔχει μικρὰν καὶ ἀσθενικὴν φωνὴν καὶ ποὺ εἶναι βραδύγλωσσος; Μήπως τέτοιος δὲν ἦτο καὶ ὁ Μαυθσηῆ καὶ ἔμας ὁ Θεὸς τὸν ἤκουε περισσότερο ἀπὸ ἄλλους τοὺς ἄλλους; μήπως περισσότερο ἀπὸ ἄλλους δὲν ἐφώνηζαν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ ἔμας ὁ Θεὸς δὲν ἤκουε τὰς προσευχὰς τῶν; Τὸ νὰ φωνάζῃ κανεὶς δυνατὰ ἢ σιγὰ εἶναι πλεονέκτημα ἢ μειονέκτημα τῆς φύσεως. 428 Α Αὐταὶ δὲ αἱ ἰδι-

6. Ψαλμ. 62, 2.

7. Ψαλμ. 62, 8.

όπτες δὲν βοηθοῦν οὔτε εἰς τὸ νὰ εἰσακουέται κανεὶς, οὔτε εἰς τὸ νὰ μὴ εἰσακουέται· οὔτε εἶναι αὐτοὶ ἀξιοὶ ἐπαίνων ἢ κατηγορίας. Διότι πολλὰ φυσικὰ πλεονεκτήματα τὰ ἔχουν καὶ οἱ μικροὶ ἄνθρωποι. Δὲν ἦτο ὠραῖος καὶ ἁμορφὸς ὁ Ἀθεσσαλάωμ, τοῦ ὁποῦ ἡ φροντίς περὶ τὸ σῶμα ἐφθονε μέχρι τὰ μαλλιά του; Τί λοιπόν; Δὲν ἦτο φαλακρὸς ὁ Ἐλισσαῖος, μέχρι σημείου νὰ τὸν κοροϊδεύουν τὰ παιδιὰ; Τίποτε ὅμως δὲν ὠφέλησεν ἡ ὠραιότης τὸν Ἀθεσσαλάωμ, οὔτε ἐβλαπεν ἡ ἀσχημία τὸν Ἐλισσαῖον. Καὶ διατὶ ἀναφέρω τὸν ἀσθενικὸν εἰς τὴν φωνὴν ἢ τὸν φραδύγλωσσον, ἀφοῦ ὁ Μωϋσῆς, καὶ ὅταν δὲν ὠμιλοῦσε, ἤκουετο, καθὼς καὶ ἡ Ἄνια, ἡ ὁποία δὲν ἐλεγεν οὔτε λέξιν; **10** Ὅταν δὲ ὠμιλοῦσε με τοὺς Ἰουδαίους ὁ Θεὸς ἔλεγε: «Ἐάν ἀσκήσετε τὰς προσευχὰς σας, δὲν θὰ σὰς ἀκούσω». **11** Τί λοιπὸν ἐννοεῖ ὁ ψαλμωδὸς, ὅταν λέγῃ «ἐφώνησα δυνατὰ σὲ σένα, ἀκούσέ με»; Ἐδῶ δηλοῖ τὴν ἐσωτερικὴν κραυγὴν, τὴν ὁποῖαν ἡ φλεγόμενη καρδιά καὶ ἡ συντετριμμένη διάνοια ἐξγαλε, τὴν ὁποῖαν ἐξγαλε καὶ ὁ Μωϋσῆς καὶ ἤκουετο. Διότι ὅπως ἐκεῖνος, ποὺ φωνάζει, ἐξαντλεῖ ὅλην τὴν δυνάμιν του, ἔτσι καὶ αὐτός, ποὺ φωνάζει μετὰ τὴν καρδίαν του, μεταστρέφει ὅλην τὴν σκέψιν.

Τοιαύτην λοιπὸν κραυγὴν θέλει ὁ Θεός, ἡ ὁποία μεταβάλλει τὴν καρδίαν καὶ δὲν ἀφήνει αὐτὸν, ποὺ ψάλλει, νὰ χαμοουριέται καὶ ἀνακλαδιέται. **12** Δὲν ζητεῖ ὁ Θεὸς μόνον αὐτὴν τὴν μορφήν κραυγῆς, ἀλλὰ θέλει καὶ ἀνάλογον τρόπον προσευχῆς πρὸς αὐτὸν. Διότι ὑπάρχουν ἀρκετοὶ ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι στέκονται μὲν ὄρθιοι, δὲν φωνάζουν μετὰ τὴν καρδίαν των πρὸς τὸν Θεόν, ἀλλὰ ἐνῶ τὰ χεῖλη των ψάλλουν πρὸς τὸν Θεόν καὶ προφέρουν τὸ δόγμα τοῦ Θεοῦ, ὅμως ὁ νοῦς των δὲν ἀποθνήσκει τίποτε ἀπὸ αὐτά, ποὺ λέγουν μετὰ τὸ στόμα. Αὐτὸς ὁ τύπος τοῦ ἀνθρώπου δὲν φωνάζει εὐλικρινά, ἔστω καὶ ἂν κραυγάζῃ δυνατὰ· οὔτε προσεύχεται πρὸς τὸν Θεόν, ἔστω καὶ ἂν ὁ ἴδιος νομίζῃ, ὅτι προσεύχεται πρὸς αὐτόν. Δὲν συνέβαιεν ὁμοίως τὸ ἴδιον μετὰ τὸν Μωϋσῆν, ὁ ὁποῖος ἐφώνησε καὶ ἤκουετο. Δι' αὐτὸ καὶ ἀκούει τὸν Θεὸν νὰ τοῦ λέγῃ: «Τὶ φωνάζεις σὲ μένα»; **9** Ὁ Μωϋσῆς δὲ μόνον διὰ τῆς φωνῆς, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς σιωπῆς του ἐπέτυχεν δὲν

8. Ἦσ. 1, 13.

9. Ἔξ. 14, 15.

ἤθελεν, ἀφοῦ κατέστησε τὸν ἑαυτόν του ἀξίον νὰ εἰσακουσθῇ. **10** Ἐάν δὲ θέλῃς νὰ ἴδῃς καὶ ἁμαρτωλοὺς νὰ προσεύχονται σοβαρὰ καὶ νὰ φωνάζουν δυνατὰ καὶ νὰ ἐπιτυγχάνουν μεγάλα πράγματα, κύτταξε τὴν πόρνην, ποὺ μετὰ τὴν σιωπὴν τῆς φωνάζει **11** κότταξε τὸν τελώνην, ποὺ δικαιώνεται μετὰ μόνην τὴν προσευχὴν του. **12** Παραμοῖον κραυγὴν ἐκπέμπει καὶ αὐτός (ὁ ψαλμωδός), δι' αὐτὸ καὶ λέγει: «Κύριε, ἐφώνησα δυνατὰ σὲ σένα, ἀκούσέ με» καὶ δι' αὐτὸ ἔχει τὴν ἀπαίτησιν νὰ ἀκουσθῇ. «Ὅταν φωνάζω σὲ σένα». Παρατήρησε καὶ ἄλλην ἀρετὴν τῆς προσευχῆς. Δὲν ἀπαιτεῖ ὁ ψαλμωδὸς νὰ εἰσακουσθῇ, διότι προσεύχεται κατὰ τρόπον ἔντονον καὶ ἰσχυρόν, ἀλλὰ διότι προσπαθεῖ νὰ παραστήσῃ τὴν προσευχὴν τοιαύτην, ὥστε νὰ εἶναι ἀξία τῶν ὀφθαλμῶν ἐκείνων, ποὺ εἶναι πάντοτε ἀγρυπνοὶ. Ποῖα δὲ εἶναι ἡ μορφή αὐτῆς τῆς προσευχῆς; **13** Εἶναι ἡ προσευχὴ ἐκείνη, ὅταν κανεὶς δὲν προσεύχεται ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν, ὅταν δὲν παρακαλῇ διὰ πλοῦτη καὶ πλεονεξίαν, ὅταν δὲν προσεύχεται κανεὶς διὰ δυνάμιν κοσμικὴν καὶ δόξαν, οὔτε διὰ κάτι ἀπὸ τὰ ἐφήμερα καὶ φευγαλέα ἐκείνα πράγματα, ἀλλὰ προσεύχεται διὰ τὰ ἀθάνατα καὶ αἰώνια πράγματα. Διότι «νὰ ζητᾶτε», λέγει, «τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ ὅλα τὰ ἄλλα θὰ σὰς δοθοῦν». **14** «Ὅταν φωνάζω σὲ σένα». Βλέπει, κατὰ τοῖον τρόπον θέλει ὁ ψαλμωδός καὶ ἡμεῖς νὰ ἐπικαλούμεθα (τὸν Θεόν) μετὰ ζήλον καὶ προθυμίαν; Διότι τότε ἀκριβῶς ὁ διάβολος παραμονεύει κυρίως. **15** Αἰ Διότι, ἐπειδὴ αὐτός (ὁ διάβολος), γνωρίζει, ὅτι εἶναι σοβαρώτατον ἔμπλον ἢ προσευχὴ καὶ, ἔστω καὶ ἂν εἴμεθα ἁμαρτωλοὶ καὶ ντροπιασμένοι, ὁμοίως, ὅταν προσευχηθῶμε κατὰ τὸν ὀρθόν τρόπον καὶ κατὰ τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ, ἐπιτυγχάνομε μεγάλα πράγματα, τότε, δηλαδή κατὰ τὴν ὥραν τῆς προσευχῆς, αὐτὸς ἔχει φροντίσει νὰ μᾶς κἀνὴ ὀκνηροὺς καὶ νὰ μᾶς φέρῃ εἰς τὸν νοῦν διαφόρους σκέψεις, ὥστε νὰ μᾶς κἀνὴ νὰ φύγωμεν ἀπὸ τὸν τόπον τῆς προσευχῆς χωρὶς πνευματικὰ ὄφελῃ. Δι' αὐτὸ πρέπει ἡμεῖς, γνωρίζοντες αὐτὰ τὰ τεχνάσματά του, νὰ κατοχυρώνωμε τὴν προσοχὴν μας ἐναντίον του καὶ ποτὲ νὰ μὴ προσευχώμεθα ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ νὰ μιμούμεθα

10. Λουκ. 7, 88.

11. Λουκ. 18, 13-14.

12. Ματθ. 6, 88.

τούς ἀποστόλους. Διότι ἐκεῖνοι, ἂν καὶ ἔπαθον μυριάδας κακῶν καὶ ἀφοῦ κατόπιον ἐρρίπτοντο εἰς φυλακὰς καὶ ἀφοῦ διέτρεχον καὶ ὑπέμενον τὸν ἔσχατον κίνδυνον, κατέφευγον εἰς τὴν προσευχὴν καὶ ἔλεγον: «Λάβε ὕπ' ἑσπιν σου τὰς ἐναντίον μας ἀπειλὰς τῶν». ¹³ Καὶ τί ἔλεγον κατόπιον; **Β** Μήπως ἔλεγον αὐτό, ποῦ λέγουν πολλοὶ πολλὰς φορές, ὅταν προσεύχονται; Δηλαδή «θραυσέ τους ἢ φένευσέ τους»; ¹⁴ Ὁχι. Ἀλλὰ τί ἔλεγον «Ἀλλὰ χάρισε εἰς τοὺς δούλους σου τὴν δύναμιν νὰ κηρόττων τὸν λόγον σου μὲ θάρρος». ¹⁵ Πῶς ἄλλως καὶ μὲ ποῖον τρόπον νὰ βοηθῆ τοὺς δούλους του; Μὲ τὸ νὰ φοιεῖ αὐτούς, ποῦ συναμοτουῶσαν εἰς θάρρος τῶν; μὲ τὸ νὰ ἐξαρπάζη καὶ νὰ ἐξολοθρεῖ αὐτούς; ¹⁶ Ὁχι. Ἀλλὰ πῶς νὰ τοὺς βοηθῆ; «Μὲ τὸ νὰ ἐπιτελῆ ἐξαισια σημεῖα καὶ θαυματουργικὰς πράξεις μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ ἁγίου Παιδὸς τοῦ Ἰησοῦ». ¹⁷ Εἶδες προσευχὴν, ποῦ εἶναι γεμάτη ἀπὸ φιλόσοφον διάθεσιν καὶ ἢ ὅποια δὲν ζητεῖ οὐδεμίαν τιμωρίαν τῶν ἐχθρῶν, παρὰ τὰ τόσα δεινοπαθήματα ποῦ ὑπέφερον οἱ ἀπόστολοι; Ἀλλ' αὐτοὶ ἔπει ἔκαναν, ἐνῶ ἀκόμη ζοῦσαν καὶ σπέντων. Ὁ Στέφανος ἄλλως, **Γ** καὶ ὅταν ἐπρόκειτο νὰ φύγη ἀπὸ τὴν παρούσαν ζωὴν, ὄχι μόνον δὲν ἐζήτηε κανένα κακὸν εἰς θάρρος τῶν ἐχθρῶν του, ἀλλὰ φροντίζει μὲ τὴν προσευχὴν νὰ σώσῃ ἀπὸ τὴν ὀργὴν (τοῦ Θεοῦ), διὰ τὴν ἁμαρτίαν τῶν αὐτῶν, αὐτούς, ποῦ τὸν λιθοβολοῦσαν καὶ τὸν ἐφόνευσαν, καὶ λέγει: «Μὴ λογαριάσῃς εἰς θάρρος τῶν αὐτῶν τὴν ἁμαρτίαν». ¹⁸ Πῶς, λοιπόν, συγγνώμης θὰ εἶχον τὴν ἀξίωσιν νὰ τύχουν καὶ τί θὰ ἀπελογούντο αὐτοὶ, ποῦ προσεύχονται ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν; Πῶς εἶναι δυνατόν μία τέτοια προσευχὴ νὰ εἰσακουσθῆ, ὅταν εἶναι ἀντίθετος πρὸς τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ; Ἀς μὴ λέγωμεν, λοιπόν, κάτι τέτοιον. Διότι, ὄχι μόνον δὲν πρέπει νὰ προσευχώμεθα ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ καὶ νὰ πνίγωμεν τὴν ἐναντίον αὐτῶν ὀργὴν μας ὀφείλομεν. Δι' αὐτὸ καὶ λέγει **Δ** «Θέλω οἱ ἄνθρωποι νὰ προσεύχονται εἰς κάθε τόπον, ὑψώνοντες ὅσα χεῖρα, χωρὶς ὀργὴν καὶ ἀπρεπεῖς σκέψεις». ¹⁹ Ἦται, καὶ ἂν ἔχης ἕνα ἐχθρὸν, νὰ σὴνης τὴν ἐναντίον τοῦ ὀργὴν σου, καὶ

13. Πρῶξ. 4. 28.
14. Πρῶξ. 4. 29.
15. Πρῶξ. 4. 30.
16. Πρῶξ. 7. 59.
17. Α' Τιμ. 2. 8.

ὅπ' αὐτὰς τὰς προϋποθέσεις νὰ πλησιάξῃς τὸν Δεσπότην καὶ ὄχι μόνον νὰ μὴ λέγῃς τίποτε ἐναντίον του μὲ τὸ στόμα σου, ἀλλὰ καὶ τὴν σκέψιν σου νὰ ἀπαλλάξῃς ἀπὸ τὸ δηλητήριον τῆς ὀργῆς. Ἄν τέτοια εἶναι ἡ προσευχὴ σου καὶ μὲ θέρημν ἐπικαλῆσαι τὸν Θεόν, Αὐτὸς θὰ σε ἀκούσῃ καὶ πρὶν ἀκόμη τελειώσῃς τὴν προσευχὴν σου. Αὐτὸ ζητεῖ καὶ ὁ ψαλμωδὸς, ὅταν λέγῃ: «Ὅταν φωνάζω σὲ σένα, ἀκούσε καὶ δῶσε προσοχὴν εἰς τὴν φωνὴν τῆς προσευχῆς μου». Διότι καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς ὑπόσχεται καὶ λέγει: **Ε** «Ὅταν ἀκόμη σὺ θὰ λαλήσῃς, ἐγὼ θὰ σοῦ εἴπω: "νὰ εἶμαι πλησίον σου"».²⁰

«Ἄς ἀνασῆ καὶ ἄς φθάσῃ ἐμπρὸς σου ἡ προσευχὴ μου, σὺν εὐώδεις θυμίμας» (στίχ. 2). Ἄλλος ἐρμηνευτὴς λέγει «ἄς τεθῆ ἡ προσευχὴ μου, σὺν θυμίμα εὐώδεις ἐμπρὸς σου». Ἄλλος λέγει: «Ἄς ἐτοιμασῆ». Καὶ συνεχίζει ὁ ψαλμωδὸς: «Ἡ ἀνύψωσις τῶν χειρῶν μου εἶναι ἑσπερινὴ θυσία» (στίχ. 2). Ἄλλος ἐρμηνευτὴς λέγει «Δῶρον ἑσπερινόν». Καὶ ἄλλος λέγει: «Προσφορά ἑσπερινή». Τί θέλει νὰ μᾶς διδάξῃ ὁ προφήτης, ὁμιλῶν περὶ ἑσπερινῆς θυσίας; ²¹ Ἄ Παλαιὰ ὑπῆρχον δύο θυσιαστήρια, ἕνα κατασκευασμένον ἀπὸ χαλκῶν καὶ τὸ ἄλλο ἀπὸ χρυσάφι. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἦτο σχεδὸν δι' ἑλὼν τὸν λαόν, χρησιμοποιούμενον διὰ τὰ σφάγια, ποῦ προσέφερον ἑλὼν τὸ πλῆθος, τὸ δεύτερον ἦτο τοποθετημένον εἰς τὰ ἄδυτα μέρη, μέσα εἰς τὸ καταπέτασμα. Μᾶλλον ἄλλως διὰ νὰ καταστήσωμεν πιὸ σαφῆ αὐτὰ, ποῦ λέγομεν, θὰ προσπαθῶμεν νὰ μεταφέρωμε τὸν λόγον εἰς τὴν ἀρχὴν. Ὑπῆρχε δηλαδή Νωὸς εἰς τοὺς Ἰουδαίους κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, τοῦ ὁποῦ τοῦ μήκος ἦτο σαράντα πήχεις, τὸ δὲ πλάτος εἴκοσι πήχεις. Ἀπὸ τὸ μᾶκρος αὐτὸ δέκα πήχεις εἶχον ξεχωρισθῆ καὶ περιελάμβανον τὸ ἐσωτερικὸν μέρος, ἦτοι τὸ γνωστὸν ὡς καταπέτασμα αὐτὸ δὲ τὸ χωρισμένον μέρος ὠνομάζετο ἅγια ἀγκών. Τὸ δὲ ἐξωτερικὸν μέρος, ἦτοι τὸ ὑπόλοιπον, ὠνομάζετο ἀπλῶς ἅγια. **Β** Καὶ ὅλα αὐτὰ ἔλαμπον ἀπὸ χρυσάφι. Μερικὸν δὲ ἔλεγον, ὅτι καὶ ἡ ὄροφὴ ἀκόμη ἦτο ἀπὸ χρυσάφι. Ἐκεῖ δὲ ὅπου μόνον ὁ Ἀρχιερεὺς εἰσῆρχετο, μίαν φοράν τὸν χρόνον, ὑπῆρχε καὶ ἡ κιβωτὸς καὶ τὰ Χερουβὶμ: ἐκεῖ ἦτο στυμμένο καὶ τὸ χρυσοῦν θυσιαστήριον, ὅπου τὸ θυμιατήριον προσεφέρετο: αὐτὸ προωρίζετο μόνον διὰ τὴν προσ-

18. Ἦο. 58. 9.

φοράν τοῦ θυμιάματος. Ἡ προσφορά δὲ αὕτη ἐλάμβανε χώραν μίαν φοράν τὸν χρόνον. Εἰς τὸν ἐξαπτερικὸν ναὸν ἦτο τὸ χαλκινὸν θυσιαστήριον, εἰς τὸ ὁποῖον καθημερινῶς καὶ κατὰ τὸ ἀνάγευμα προσεφέρετο ἓνα ἄρνι καὶ ἑκαίετο ὀλόκληρον (θυσία ὀλοκαυτώματος). Αὕτη ἡ προσφορά ὀνομάζετο ἑσπερινὴ θυσία διότι ὑπῆρχε καὶ πρωϊνὴ καὶ ἔπρεπε νὰ καίεται τὸ θυσιαστήριον εἰς τὸν ναὸν δύο φορές τὴν ἡμέραν, **C** ἕκτος ἀπὸ τὰ ἄλλα σφάγια, τὰ ὁποῖα προσεφέροντο ἀπὸ τὸν λαόν. Αὕτη ἡ συνήθεια ἀπετέλει διαταγὴν καὶ νόμον διὰ τοὺς ἱερεῖς ὥστε αὐτοὶ ἐξ ἰδίων καὶ μόνον τῶν, ὅταν δὲν προσέφερε κανεὶς, νὰ θυσιάξουν καὶ νὰ καίουν ἐντελῶς ἓνα ἄρνι τὸ πρωῖ καὶ ἓνα τὸ ἀπόγευμα. Καὶ ἡ πρώτη ἑκαίετο πρωϊνὴ θυσία, ἡ δὲ δευτέρα ἑσπερινὴ θυσία. Αὕτη δὲ ἡ πράξις εἶχε νομοθετηθῆ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος διὰ τῶν ἐκδηλώσεων τούτων λατρείας ὑπεδήλωνεν, ὅτι συνεχῶς πρέπει νὰ λατρεύεται, καὶ κατὰ τὴν ἀρχὴν καὶ κατὰ τὸ τέλος τῆς ἡμέρας. Αὕτη λοιπὸν ἡ θυσία ἦτο πάντοτε δεκτὴ μὲ εὐμένειαν, καθὼς καὶ τὸ σφάγιον. Ἡ προσφορά ὅμως ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἄλλοτε μὲν ἦτο εὐπρόσδεκτη ἄλλοτε δὲ ὄχι. **D** Αὐτὸ ἐξήρατο —δηλαδὴ ἡ εὐπρόσδεκτη ἢ μὴ θυσία— ἀπὸ τὴν πρὸς ἀρετὴν ἢ τὴν κακίαν διάθεσιν αὐτῶν, οἱ ὁποῖοι ἔκανον τὴν προσφοράν. Ἐκεῖνο δὲ, ποῦ προσεφέρετο ὄχι διὰ τὰς ἁμαρτίας ἄλλων, ἀλλὰ ἀποτελοῦσε θεσμὸν ἱεροτελεστίας καὶ τρόπον λατρείας, αὐτὸ ὁπωσδήποτε ἦτο πάντοτε εὐπρόσδεκτον. Ζητεῖ λοιπὸν ὁ ψαλμωδὸς νὰ γίνῃ τέτοια ἢ προσευχὴ τοῦ (εὐπρόσδεκτη), ὡς ἐγένετο δεκτὸν ἐκεῖνο τὸ σφάγιον, τὸ ὁποῖον δὲν ἐμολύνετο ἀπὸ καμμίαν ρυπαρότητα αὐτοῦ τοῦ προσέφερε, καὶ ὡς ἐγένετο δεκτὸν τὸ θυμίαμα ἐκεῖνο, τὸ καθαρὸν καὶ ἅγιον. Μὲ τὸ αἰτημὰ του δὲ αὐτό, ὁ ψαλμωδὸς μᾶς διδάσκει νὰ καθιστῶμεν τὰς προσευχὰς μας καθαρὰς καὶ εὐώδεις. Διότι εὐώδης εἶναι καὶ ἡ δικαιοσύνη, ἐνῶ ἡ ἁμαρτία εἶναι βρωμερὰ. **E** Αὐτὴν δὲ τὴν δυσσομίαν τῆς ἁμαρτίας περιγράφων ὁ ἴδιος ψαλμωδὸς ἔλεγε: «Διότι αἱ ἁμαρτίαι μου ὑψώθησαν πᾶνω ἀπὸ τὸ κεφάλι μου ὡς κῦματα καὶ ὡς θάρυ φορτίον ἔπασαν ἐπάνω μου καὶ ἀπειλοῦν νὰ μὲ συντρίψουν. Τὰ τραύματά μου ἕνεκα τῶν ἁμαρτιῶν μου ἐβρώμησαν καὶ ἐσάπισαν».¹⁹ «Ὅπως, λοιπὸν, ἀκριβῶς τὸ θυμίαμα, ποῦ εἰ-

19. Ψαλμ. 37, 5-6.

να ἀπ' ἑαυτοῦ καλὸν καὶ εὐοσμον, ἀποκαλύπτει τὴν μωρουδιάν του κυρίως, ὅταν ἔλθῃ εἰς ἐπαφὴν μὲ τὴν φωτιάν, ἔτσι καὶ ἡ προσευχὴ εἶναι καλὴ ἀπὸ μόνῃ γίνεται ὅμως καλλίτερα καὶ πῶ εὐοσμος, ὅταν λέγεται μὲ θερμὴν καὶ φλεγομένην ψυχὴν, **431 A** ἡ ὁποία γίνεται θυμιατῆρι καὶ ἀνάθει δυνατὴν φωτιάν. Διότι οὔτε τὸ λιθάνι ἐτοποθετεῖτο ἐπάνω εἰς τὴν ἐσχάραν, ἂν αὕτη δὲν ἄσασθε προηγουμένως ἢ ἂν τὰ κάρθουνα δὲν εἶχον καὶ καλῶς. Αὐτὸ δὲ κάμε καὶ σὺ εἰς τὴν σκέψιν σου προηγουμένως δηλαδὴ νὰ τὴν θερμαίνῃς μὲ τὴν προθυμίαν καὶ ἀγαθὴν διάθεσιν καὶ κατόπιν νὰ προσεύχῃσαι. Ὁ ψαλμωδὸς λοιπὸν παρακαλεῖ ἢ μὲν προσευχὴ τοῦ νὰ γίνῃ ὡς θυμίαμα, ἢ δὲ ἀνύψωσις τῶν χειρῶν τοῦ ὡς ἑσπερινὴ θυσία. Καὶ τοῦτο διότι καὶ τὰ δύο αὐτὰ εἶναι εὐπρόσδεκτα. Πῶς δὲ ἤθελε συμβῆ τοῦτο; Μόνον ἓνα καὶ τὰ δύο ἤθελον εἶναι καθαρὰ καὶ ἀμάλυντα, δηλαδὴ καὶ ἡ γλῶσσα καὶ τὰ χέρια τὰ μὲν χέρια **B** καθαραισμένα ἀπὸ τὴν πλεονεξίαν καὶ τὴν ἀρπαγὴν, ἡ δὲ γλῶσσα ἀπὸ πηλοῦς λόγους. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ τὸ θυμιατῆρι πρέπει νὰ μὴ περιέχῃ κάτι τὸ ἀκάθαρτον, ἕκτος ἀπὸ τὴν φωτιάν καὶ τὸ λιθάνι, ἔτσι καὶ ἡ γλῶσσα νὰ μὴ προφέρῃ ρυπαρὰ λόγια, ἀλλὰ μόνον ἀγνιστῆρι καὶ ἐγκώμια. Ὅμοιος καὶ τὰ χέρια νὰ εἶναι ὡς τὸ θυμιατῆρι. Ἄς εἶναι, λοιπὸν, τὸ στόμα σου θυμιατῆρι καὶ φρονεῖτε νὰ μὴ τὸ γεμίση με κοπιάν. Τέτοιοι ἄνθρωποι (δηλαδὴ ρυπαροὶ) εἶναι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι λέγουν αἰσχρὰ καὶ βρωμερὰ λόγια. Καὶ διὰ ποῖον λόγον δὲν εἶπεν ὁ ψαλμωδὸς «πρωϊνὴ» ἀλλ' εἶπεν «ἑσπερινὴ»; Ἐγὼ δὲ νομίζω, ὅτι αὐτὸ ἐλέγθη ἄνευ διακρίσεως. Διότι ἓνα ἔλεγεν ὁ ψαλμωδὸς «πρωϊνὴ», ὁ περίεργος ἄνθρωπος βῆ ἐρωτοῦσε, **C** διὰ ποῖον λόγον δὲν εἶπεν «ἑσπερινὴ»; Ἐάν δὲ κάποιος, ἄνευ περιεργείας, ἤθελε νὰ ἀκούσῃ, (λέγω) διότι ἡ μὲν πρωϊνὴ θυσία περιμένει τὴν ἑσπερινὴν ἢ δὲ ἑσπερινὴν, ἀφοῦ γίνῃ, συμπληρώνει τὴν ἱεροτελεστείαν καὶ ἔτσι δὲν εἶναι ὀστελεστέρα ἢ λατρεῖα, ἐφ' ὅσον ὑπολείπεται ἀκόμη μέρος τῆς ἡμέρας, ἀλλὰ συντελεσθῆ καὶ ὀλοκληρώθῃ. Ὅμως διατὶ χρειάζεται καὶ ἡ ἕκτασις τῶν χειρῶν εἰς τὴν προσευχὴν; Ἐπειδὴ τὰ χέρια ἐπιτελοῦν πολλὰς κακίας, ὅπως πηλῆγας, φόνους, κλοπὰς, πλεονεξίας, δι' αὐτὸ λοιπὸν προτρεπόμεθα νὰ ὑψώνωμεν αὐτά, διὰ νὰ γίνῃται ἢ μετὰ τῶν χειρῶν προσευχὴ δεσμευσις δι' αὐτὰ ἐναντι τῆς κακίας **D** καὶ ἀπαλλαγὴ ἐκ τῆς πο-

νηρίας, ώστε, όταν πρόκειται να κλέψης ή ζητήσῃ ὑπέρογκα πράγματα ἢ να κτυπήσῃς ἄλλον, ἀφοῦ θυμηθῇς, ὅτι αὐτὰ τὰ χέρια πρόκειται να ἀποσταλέωσιν εἰς τὸν Θεόν, ὡς ὑπερασπιστάς, καὶ με αὐτὰ να ἀπευθύνῃς ἐκείνην τὴν πνευματικὴν θυσίαν, να μὴ τὰ ντροπιάσῃς καὶ δὲν ἔχῃς τὸ θάρρος να τὰ παρουσιάσῃς, ὡς συνηγούρους, εἰς τὸν Θεόν, ἐξ αἰτίας τῆς ἐπιτελέσεως πονηρῶς ἐργασίας. Νὰ καθαρίζῃς, λοιπόν, αὐτὰ τὰ χέρια με τὴν ἐλεημοσύνην, τὴν φιλανθρώπιαν, με τὸ να προστατεύῃς αὐτοὺς, ποὺ ἔχουν ἀνάγκη, καὶ ἔτσι κατόπιν να τὰ χρησιμοποιήσῃς διὰ τὴν προσευχὴν. Διότι, ἐάν δὲν ἐπιτρέπεται να τὰ σηκώῃς διὰ τὴν προσευχὴν, ἐάν προηγουμένως δὲν τὰ ἔχῃς πλάνει, **Ε** πολὺ περισσότερον δὲν θὰ εἶσαι δίκαιος, ἐάν τὰ λερώνῃς με ἁμαρτίας. Ἐάν φοβῆσαι τὸ μικρότερον, πολὺ περισσότερο πρέπει να τρέμῃς διὰ τὸ μεγαλύτερον. Διότι τὸ να προσεύχεσαι με ἄπλυτα χέρια, δὲν εἶναι τόσοον παράλογον τὸ να χρησιμοποιήσῃς ὁμοίως αὐτὰ διὰ τὴν προσευχὴν, ἀφοῦ προηγουμένως τὰ ἔχῃς λερώσει με ἄπειρα ἁμαρτήματα, αὐτὸ τὸ πράγμα προκαλεῖ μεγάλην ὀργὴν (τοῦ Θεοῦ).

⁴³² **A** Τὸ ἴδιον πρέπει να σκεπτόμεθα καὶ διὰ τὸ στόμα καὶ διὰ τὴν γλῶσσαν καὶ, ἀφοῦ τὰ φυλάμε μακριὰ ἀπὸ τὴν κακίαν, ἔτσι να τὰ χρησιμοποιήσωμε διὰ τὴν προσευχὴν. Διότι, ἐάν κάποιος, ποὺ ἔχει ἓνα χρυσὸν ἀντικείμενον, δὲν θὰ προτιμᾷσε να τὸ χρησιμοποιήσῃς διὰ ταπεινοῦς σκοποῦς, λόγω τοῦ πολυτίμου ὕλικου, πολὺ περισσότερο ἡμεῖς, ποὺ ἔχομεν στόματα πολυτιμότερα ἀπὸ τὸ χρυσάφι καὶ τὸν μαργαρίτην, δὲν θὰ ἦτο δίκαιον να τὰ λερώνωμε με ἀδιάντροπες ἀσχυρολογίας καὶ κατηγορίας καὶ ὕβρεις. Δὲν προσφέρεις τὸ θυμιατῆρι εἰς χάλκινον θωμόν, οὔτε εἰς χρυσόν, ἀλλ' εἰς τὸν πνευματικὸν ναόν, ποὺ εἶναι πολυτιμότερος ἀπὸ αὐτό. **B** Εἰς ἐκεῖνον δὲ, τὸν θωμόν δηλαδή ἢ ὕλη εἶναι ἄψυχη σὲ σένα δὲ κατοικεῖ ὁ Θεὸς καὶ εἶσαι μέλος καὶ σῶμα τοῦ Χριστοῦ. «Τοποθέτησε, Κύριε, φρουράν εἰς τὸ στόμα μου» (στίχ. 3). Ἐφοῦ ὁ ψαλμωδὸς παρεκάλεσε τὸν Δεσπότην ν' ἀκουσθῇ ἢ προσευχῇ του καὶ να γίνῃ δεκτὴ με εὐμένειαν, κύτταξε τώρα ποῖον αἴτημα καὶ ποῖαν παράκλησιν ἀναφέρει πρῶτα. Δηλοδὴ δὲν εἶπε «δῶσέ μου χρήματα καὶ τιμὰς ἀνάμεσα εἰς τοὺς ἀνθρώπους, οὔτε φοβήθησέ με να νικήσω τοὺς ἐχθροὺς μου, οὔτε δῶσέ μου παιδιὰ». Τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν ζητεῖ, ἀλλ' ἀφοῦ τὰ ἀφήνει ὅλα να

πέσουν εἰς τὴν γῆν, ζητεῖ ἀπὸ τὸν Θεόν ἐκεῖνα, ποὺ εἶναι δίκαιον καὶ πρέπει να ζητῇ κανεὶς ἀπὸ τὸν Θεόν. **C** Τί, λοιπόν, ζητεῖ; Δὲν πρέπει, λέγει, να ζητοῦμε αἰσθητὰ πράγματα; Πρέπει, θεθαίως, να ζητοῦμε, ἀλλὰ με τὸ μέτρον, ὅπως ὁ Ἰακώβ, ποὺ ἔλεγεν· «Ἐάν μοῦ δώσῃ ὁ Κύριος ψαμί να φάγω καὶ ἐνδυμα να ἐνδυθῶ»²⁰ ἢ ὅπως ὁ Χριστὸς μᾶς διέταξε να προσευχώμεθα λέγοντες· «Δῶσέ μας σήμερον τὸ ψαμί μας τὸ οὐσιώδες».²¹ Πρὶν δὲ ἀπὸ ὅλα (δῶσέ μας) τὰ πνευματικὰ ἀγαθὰ. Αὐτὸ καὶ ὁ ψαλμωδὸς πράττει λέγων· «Βάλε, Κύριε, φρουράν εἰς τὸ στόμα μου». Βλέπεις πόσον φρόνιμος εἶναι; πόσον φιλοσοφεῖ; Ἀπὸ ποῦ ἀρχίζει τὴν παράκλησιν; Ἀπὸ τὸ μεγαλύτερον τῶν κατορθωμάτων, τὸ ὅποιον εἶναι καὶ ἡ αἰτία ὄλων τῶν κακῶν, ὅταν παραμεληθῇ, ἀλλὰ καὶ τὸ σπουδαιότερον τῶν ἀγαθῶν, ὅταν φρονιζέται. Διότι τὰς μυριάδας τῶν κακῶν ἀπεργάζεται ἡ ἀπροσεξία τῆς γλώσσης, **D** ὅπως ἀκριβῶς ἡ ἀσφαλὴς τήρησις αὐτῆς ἀπεργάζεται τὰ ἀγαθὰ. Ὅπως ἀκριβῶς τίποτε δὲν ὠφελεῖ τὸ σπιτί, ἢ πόλις, τὰ τείχη, αἱ πύλαι, αἱ πόρται, ἐάν δὲν ὑπάρχουν οἱ φύλακες καὶ αὐτοὶ, ποὺ γνωρίζουν, πότε μὲν πρέπει να τὰς κλείνουν καὶ πότε δὲ να τὰς ἀνοίγουν, ἔτσι εἰς τίποτε δὲν ὠφελεῖ ἡ γλῶσσα, οὔτε τὸ στόμα, ἐάν δὲν ὑπάρχη ἡ σκέψις, ἢ ὅποια να ἐπιτρέπῃ τὸ κλείσιμον καὶ τὸ ἀνοιγμα με πολλὴν ἀκρίθειαν καὶ πολλὴν σύνεσιν καὶ ἢ ὅποια να γνωρίζῃ τί πρέπει να λέγῃ καὶ τί πρέπει να μὴ λέγῃ. Διότι, λέγει, ὅτι «ἀπὸ μαχαίρι δὲν ἔχουν πέσει τόσοι, ὅσοι ἔχουν γλυστορήσει ἐπὶ τὴν γλῶσσαν».²² Καὶ πάλιν ὁ Χριστὸς λέγει· «Δὲν εἶναι ἐκεῖνα, τὰ εἰσερχόμενα εἰς τὸ στόμα, αὐτὰ ποὺ μολύνουν τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' ὅσα ἐξέρχονται ἀπὸ τὸ στόμα».²³ **E** Καὶ πάλιν ἄλλος λέγει· «Βάλε εἰς τὸ στόμα σου θύραν καὶ κλείθρον».²⁴ Ὁ ψαλμωδὸς δὲ, ἐπειδὴ γνωρίζει ὅτι τὸ πράγμα αὐτὸ εἶναι κατ' ἐξοχὴν δύσκολον, καὶ προσευχὰς κάνει καὶ τὸν Θεὸν καλεῖ ὡς συμπαραστάτην. Μᾶλλον δὲ καὶ ἐκεῖνος (ὁ σοφὸς) τὸ ἴδιον ἐννοεῖ, ὅταν λέγῃ «Ποῖος θὰ θάλῃ εἰς τὰ χεῖλιά μου σοφὴν σφραγίδα».²⁵

²⁰ Γεν. 28, 20.

²¹ Ματθ. 8, 11.

²² Σαφ. 26, 28, 18.

²³ Ματθ. 15, 11.

²⁴ Σαφ. 26, 28, 25.

²⁵ Σαφ. 26, 22, 27.

Διότι πρέπει να κάνουμε και ημεῖς τὴν εἰσφορὰν μας δι' αὐτὸ καὶ σὺν διαταγῇ ἔθεσεν αὐτὸ, ὅταν ἔλεγε: «Κάνε θύραν καὶ κλειθρὸν». Πρέπει ὅμως νὰ ζητοῦμε καὶ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, οὕτως ὥστε καὶ ἡ ἰδική μας φροντίδα νὰ καρποφορῇ. ²⁶ Α. Λοιπὸν, ὡς φυλάξῃ τὸ στόμα συνεχῶς, θέτουμε ὡς κλειδί εἰς αὐτὸ τὴν σκέψιν, ὅχι διὰ νὰ εἶναι συνεχῶς κλεισμένοι, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀνοίγῃ εἰς τὴν κατάλληλον στιγμήν. Διότι πολλές φορές ἡ σωτὴ ὠφελεῖ περισσότερο ἀπὸ τὴν λαλιάν, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἡ λαλιά ὠφελεῖ περισσότερο ἀπὸ τὴν σιωπὴν πολλάκις. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ὁ σοφώτατος ἐκεῖνος ἔλεγε: «Ἐπιμένει στιγμή πού πρέπει νὰ σιωπῆς καὶ στιγμή, πού πρέπει νὰ μιλήσῃς». ²⁷ Διότι, ἐάν θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἀνοικτὸν πάντοτε, δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ἐποθετοῦντο θύραι· ἐάν δὲ θὰ ἔπρεπε νὰ μένῃ κλειστὸν πάντοτε, δὲν θὰ εἶχεν ἀνάγκην φρουρᾶς. Διότι αὐτὸ, πού μένει πάντοτε κλειστὸν, διὰ ποῖον λόγον θὰ ἔπρεπε κανεὶς νὰ τὸ φρουρῇ; Ἀλλὰ δι' αὐτὸ ἀναφέρονται ἡ θύρα καὶ ἡ φρουρά, ὥστε νὰ χρησιμοποιούνται καὶ τὰ δύο εἰς τὴν κατάλληλον στιγμήν. Β. Ἄλλος δὲ σοφὸς λέγει: «Ζυγυριὰν καὶ μέτρον παρασκεύασε διὰ τὴν γλῶσσαν σου», ²⁸ ἀπαιτῶν οὕτω περισσότεραν ἀκρίθειαν, ὥστε νὰ μὴ λέγωμεν μόνον τὰ λόγια, πού πρέπει νὰ λέγωμεν, ἀλλὰ νὰ τὰ λέγωμεν σταθερίζοντες αὐτὰ μετὰ τὴν ἀπαιτομένην ἀκρίθειαν, ὅπως θὰ ἔλεγε κανεὶς, καὶ ἐρευνῶντες αὐτὰ λεπτομερῶς. Διότι ἐάν κάναμεν αὐτὸ, ἐν σχέσει πρὸς τὸ χρυσόφι καὶ πρὸς ὕλην, πού κατασπρέφεται, πολὺ περισσότερο πρέπει νὰ κάναμεν αὐτὸ ἐν σχέσει πρὸς τὰ λόγια, ὥστε σὲ τίποτε νὰ μὴ ὑστεροῦμε ἢ τίποτε περιττὸν νὰ μὴ λέγωμεν. Δι' αὐτὸ καὶ κάποιος λέγει: «Μὴ ἀποφύγῃς νὰ εἴπῃς κάτι, ὅταν πρόκειται νὰ σώσῃς κάποιον». ²⁹ Εἶδες κατάλληλον στιγμήν διὰ νὰ εἴπῃς λόγον; Ἄλλος δὲ διμῶν περὶ τοῦ χρόνου τῆς σιωπῆς λέγει: «Ἐάν ἔχῃς κάτι νὰ εἴπῃς, εἰπέ το: ἄλλωστε θάλε τὸ χέρι σου εἰς τὸ στόμα σου». ³⁰ Γ. Καὶ πάλιν ὁ ἴδιος λέγει: «Αὐτὸς, πού λέγει περιττὰ λόγια, θὰ γίνῃ μισητός». ³¹ Καὶ πάλιν λέγει: «Εἶναι καλλίτερος ὁ ἄνθρωπος, πού κρύβει τὴν θλακεί-

26. Ἐκκλ. 9, 7.
27. Σοφ. Σειρᾶχ 28, 25.
28. Σοφ. Σειρᾶχ 4, 30.
29. Σοφ. Σειρᾶχ 5, 12.
30. Σοφ. Σειρᾶχ 20, 8.

αν τοῦ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον, πού κρύβει τὴν σοφίαν του». ³² Καὶ πάλιν: «Ἄκουσε κάποιον λόγον; Ἄς πεθάνῃ αὐτὸς μέσα σου. Νὰ ἔχῃς πεποιθῆσαι, ὅτι δὲν πρόκειται νὰ σὲ ἐκθέσῃ». ³³ Καὶ πάλιν λέγει: «Ἀπὸ τὸν λόγον τοῦ θὰ ποθέσῃ ὁ ἀνόητος, ὅπως πονᾷ ἡ γυναῖκα, πού γεννᾷ τὸ φρέφος». ³⁴ Κατόπιν ὁμιλεῖ περὶ τοῦ μέτρου λέγων: «Νὰ ὁμιλήσῃς, νῆε μου, ἐάν ὑπάρχῃ ἀνάγκη νὰ πράξῃς τοῦτο, μόνον δύο φορές· ἐάν σὲ ἐρωτήσουν, νὰ συνοψίσῃς πολλὰ πράγματα με λίγα λόγια». ³⁵ Διότι ἀπαιτεῖται πολλὴ προσοχὴ εἰς τὰς σκέψεις, ὥστε νὰ χρησιμοποιῆς τὴν δύναμιν καὶ ἐξουσίαν τῆς γλώσσης με μεγάλην ἀσφάλειαν καὶ προσοχῇ. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ ἴδιος σοφὸς ἔλεγε πάλιν: «Ἐπιμένει κρίσις καὶ ἔλεγχος, πού δὲν λέγεται εἰς τὴν κατάλληλον στιγμήν» καὶ ὑπάρχει ἄνθρωπος, πού σιωπᾷ καὶ αὐτὸς ἀποδεικνύεται σοφός. ³⁶ Διότι δὲν πρέπει κανεὶς νὰ σιωπᾷ μόνον ἢ νὰ ὁμιλῇ εἰς τὸν κατάλληλον χρόνον, ἀλλὰ νὰ πράττῃ αὐτὸ με πολλὴν χάριν. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε: «Ὁ λόγος σας νὰ εἶναι πάντοτε χαριτόβρυτος, νόστιμος καὶ εὐχάριστος καὶ νὰ γνωρίζετε καλῶς, τί πρέπει νὰ ἀπαντᾷτε εἰς τὸν καθένα». ³⁷ Πρέπει νὰ κατανοήσῃς, ὅτι αὐτὸ εἶναι τὸ μέλος, μετὰ τὸ ὁποῖον συνομιλοῦμεν μετὰ τὸν Θεόν καὶ μετὰ τὸ ὁποῖον ἀναπέμπουμε τὴν δοξολογίαν. Αὐτὸ εἶναι τὸ μέλος, μετὰ τὸ ὁποῖον λαμβάνουμε τὴν φρικτὴν θυσίαν, ἥτοι τὴν θέλαν εὐχαριστίαν. Οἱ πιστοὶ γνωρίζουν καλῶς τί ἐννοᾷ. Δι' αὐτὸ, αὐτὸ τὸ μέλος πρέπει νὰ εἶναι καθαρὸν ἀπὸ κάθε κατηγορίαν καὶ ὕβριν καὶ αἰσχρολογίαν καὶ συκοφαντίαν· καὶ ἐν ἀκόμῃ κάποια δραμερὰ σκέψις θέλῃ νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ μέσα μας μετὰ τὴν θέαν, ἔσθῃν πρέπει νὰ τὴν πνίγωμεν μέσα μας καὶ νὰ μὴ τὴν ἀφήνωμεν νὰ ἐκφράζεται μετὰ λόγια· καὶ ἐν κάποια μικροψυχία σὲ κάνῃ νὰ ἀποθαρρυνθῇς καὶ αὐτὴν τὴν ρίζαν πρέπει νὰ ἀποξηραίνῃς. ³⁸ Α. καὶ νὰ ἀσφαλίσῃς τὴν θύραν, δηλαδὴ τὸ στόμα, καὶ νὰ διατηρῇς ἀγρυπνῶν καὶ ἀσφαλῆ τὴν φρουράν· καὶ τὰς ποιηρὰς σκέψεις νὰ μὴ ἀφήνῃς νὰ γεννῶν-

31. Σοφ. Σειρᾶχ 20, 31.
32. Σοφ. Σειρᾶχ 19, 10.
33. Σοφ. Σειρᾶχ 19, 11.
34. Σοφ. Σειρᾶχ 32 (35), 7-8.
35. Σοφ. Σειρᾶχ 20, 1, 5.
36. Κολ. 4, 6.

ται, νά τās ἀποπνίγης μέσα σου καί νά ζηραίνης τήν ρίζαν των.

Τοιαύτην ἀκοιάν εἰς τὸ στόμα του εἶχεν ὁ Ἰωὴ δι' αὐτὸ δὲν ἐβγολέ ποτε κανένα ἀπρεπῆ λόγον, ἀλλὰ τούτωντιον ἐσιώπῃσ' ἔταν δὲ ἔπρεπε νά ὁμιλῇ εἰς τήν γυναικά του ἔλεγε λόγια γεμάτα ἀπὸ σοφίαν. Διότι τότε μόνον πρέπει νά ὁμιλῇ κανεὶς, ἔταν τὰ λόγια εἶναι πῶς χρήσιμα ἀπὸ τήν σωτηρίαν. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν· καὶ ἄνθρωποι θά λογοδοτήσουν διὰ κάθε λόγον ἀχρηστον, πὺ ἤθελον εἶπῃ.⁸⁷ **Β** Καὶ ὁ Παῦλος λέγει· ἀπὸ τὸ στόμα σας νά μὴ θγαίνῃ κανένας φρωμερὸς λόγος.⁸⁸ Τώρα ἀκουσε τί λέγει ἄλλος, διὰ τὸ πὺς νά κάνης αὐτὴν τήν θύραν ἀσφαλῆ καὶ τήν φρουράν ἀκριθῆ· «Κάθε ὁμιλία σου νά στηρίζεται εἰς τὸν νόμον τοῦ Ὑψίστου». ⁸⁹ Διότι, ἐάν διαπαδαγωγῆθῃς νά μὴ λέγῃς κάτι τι τὸ ἀχρηστον, ἀλλὰ πάντοτε νά περιφρουρῆς καὶ τήν σκέψιν καὶ τὸ στόμα σου μὲ λόγια τῶν Θεῶν Γραφῶν, τότε ἡ φρουρά (τῆς γλώσσης σου) θά εἶναι πῶς ἀσφαλῆς καὶ ἀπὸ τὸ διαμάντι. Καὶ πράγματι ὑπάρχουν πολλοὶ τρόποι καταστροφῆς ἐξ αἰτίας τοῦ στόματος, ὅπως ἔταν κανεὶς λέγῃ αἰσχροὺς λόγια, ἔταν λέγῃ ἀστεία, ἔταν ἔχη κενοδοξίαν, ἔταν ὑπερφανεύεται καὶ κομπορημονίῃ, σάν τὸν Φαρισαῖον, ὁ ὁποῖος, ἐπειδὴ δὲν εἶχε φραγμὸν εἰς τὸ στόμα του, **C** ὅλα ὅσα εἶχε μέσα του τὰ ἐβγαλεν μὲ λίγα λόγια. Δι' αὐτὸ, καὶ σάν οἰκία χωρὶς θύραν, δὲν κατάρθωσε νά γίνῃ κύριος τοῦ ἐντὸς του εὐρισκομένου θησαυροῦ καὶ ἀλλοτῶδες ἔγινε πτωχός.

Κύτταε, ἐπίσης, καὶ ἄλλον, ὁ ὁποῖος λόγῳ τῆς καυχῆσεως του κατεστράφη ὁμοίως. Διότι εἶπεν αὐτός, λέγει ὁ προφήτης· «Ἐκάνω ἀπὸ τὰ ἀστρα τοῦ οὐρανοῦ, θά τοποθετήσω τὸν θρόνον μου». ⁹⁰ Οἱ δὲ Ἰουδαῖοι, ἐπειδὴ ἐχαίροντο διὰ τὰ κακὰ τῶν γειτόνων των, τώρα ἀκοῦνε· «Μπράβο, δι' ὅτι εἶπες, ὁ Ἰσραὴλ ἔγινεν ὅπως ὅλα τὰ ἄλλα ἔθνη» ⁹¹ τώρα ὁμοῦς ἐμπαίζονται διότι ἔχουν χάσει τὸ θάρρος των καὶ λέγουν· «Καθένας, πὺ πράττει τὸ κακόν, φαίνεται καλὸς εἰς τὰ μάτια τοῦ Κυρίου **D** καὶ μὲ αὐτὸς τοὺς ἀνθρώπους αὐτός (ὁ Κύριος) εἶναι εὐχαρι-

87. **Ματθ.** 12, 36.88. **Ἐφεσ.** 4, 29.89. **Σοφ. Σειρῆλ** 9, 15.90. **Ἠσ.** 14, 13.91. **Μαλακ.** 2, 17 καὶ 3, 15.

στημένος. Καὶ ἡμεῖς θεωροῦμεν τοὺς ξένους εὐτυχεῖς καὶ προκόπτουν αὐτοὶ, πὺ κάνουν ἀνομίαν. Νά, αὐτὰ δὲν ἔγουν γραφῆ εἰς τὴν Βίβλον; ⁹² Ἄλλοι δὲ (ἐμπαίζονται) διὰ τὸν γογγυσμὸν, καθὼς λέγει ὁ Παῦλος· «Ὅτε νά γογγύζωμεν, ὅπως ἐγόγγυσαν μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς καὶ κατεστράφησαν ὑπὸ τοῦ ἐξολοθρευτοῦ». ⁹³ Καὶ πότε ἐγόγγυσαν; Ὅταν ἔλεγον· «Μὰς ἐβγαλες διὰ νά μὰς φανεύσης εἰς τὴν ἔρημον, ὡσάν νά μὴ ὑπῆρχον τάφοι νά ταφῶμεν εἰς τὴν Αἴγυπτον». ⁹⁴ Ἄλλοι δὲ δι' ἀστειότητος, ὅπως ἀκριθῶς λέγει (ἡ Γραφή)· «Ἐφαγον καὶ ἔπιον καὶ ἐσηκώθησαν νά ἀστειευθοῦν». ⁹⁵ Ἄλλοι δὲ διὰ κακολογίας· **E** «Ὅποιοσδήποτε θέλει εἶπῃ τὸν ἀδελφόν του, ἡλίθιον, θά εἶναι ἐνοχος ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου». ⁹⁶ Καὶ ἄλλοι, πολὺ περισσότεροι ἀπὸ αὐτοὺς, κατεστράφησαν ἀπὸ ἄλλας αἰτίας, διότι δὲν ἐπρόσεξαν τὰ στόματά των. Ἐάν δὲ θέλῃς νά πληροφορηθῆς, ὅτι μερικοὶ κατεστράφησαν ἐξ αἰτίας τῆς σιωπῆς των εἰς ἀκατάλληλον στιγμήν, ἐγὼ θά σοῦ δεῖξω. Λέγει (λοιπὸν ἡ Γραφή)· «Διότι ἐάν δὲν συστήσης εἰς τὸν λαόν (νά ἀποφύγῃ τὴν ἀμαρτίαν), ἐκεῖνος μὲν, ὁ λαός, θά πεθάνῃ ἐξ αἰτίας τῆς ἀμαρτίας του, τὴν εὐθύνην ὁμοῦς τοῦ θανάτου του θά ζητήσω ἀπὸ σένα». ⁹⁷ **A** Ἄλλος δὲ (κατεστράφη), διότι συζητοῦσεν ἀδιακρίτως μὲ διαφόρους ἀνθρώπους καὶ διέδιδεν ὅτι τοὺς ἔχον ἐμπιστευθῆ ἄλλοι. Διότι λέγει· «Μὴ δώσετε τὰ ἱερὰ πράγματα εἰς τοὺς σκύλους, ὅστε νά ρίξετε τὰ πολύτιμα μαργαριτάρια σας ἐμμπρός εἰς τοὺς χοίρους». ⁹⁸ Ἄλλος (κατεστράφη), διότι ἐγελοῦσε δι' αὐτὸ λέγει (ἡ Γραφή)· «Ἄλλοιμονον εἰς σὰς, οἱ ὁποῖοι γελάτε· ὀπωσδήποτε θά κλαύσετε». ⁹⁹ Εἶδες, λοιπὸν, πὺς τὸ στόμα καταστρέφει; Κύτταε ὁμοῦς καὶ πὺς τὸ στόμα σώζει ἀπὸ τὴν ἀντίθετον συμπεριφορᾶν. Εἶδες τὸν Φαρισαῖον νά καταστρέφεται ἀπὸ αὐτὸ (τὸ στόμα); Κύτταε τὸν τελώνην, πὺ ἐσώθη ἀπὸ αὐτό. Εἶδες τὸν ὑπερήφανον θάρσαρον νά τιμωρῆται; Κύτταε τὸν δι-

92. **Μαλακ.** 2, 17 καὶ 3, 15.93. **A' Κορ.** 10, 10.94. **Ἠσ.** 14, 11.95. **Ἠσ.** 32, 6.96. **Ματθ.** 5, 22.97. **Ἰεζ.** 3, 20.98. **Ματθ.** 7, 6.99. **Λουκ.** 6, 25.

καιον άνθρωπον να μετριοπαθῆ και να λέγῃ: «Ἐγὼ εἶμαι χῶμα και στάχτη».⁵⁰ Εἶδες αὐτόν, πού χαίρει με τὰ κακά τῶν ἄλλων, να κατηγορηθῆ και να τιμωρηθῆ; Κῦτταξε αὐτόν, πού συμπάσχει με τοὺς ἄλλους, πῶς σώζεται. Διότι λέγει: «Σημείωσε εἰς τὰ μέτωπα τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους, πού στεναίξουν και κλαίνε».⁵¹ Β Δι' αὐτό και ὁ Παῦλος ἔλεγε: «Νά χαίρετε με αὐτοὺς πού χαίρονται, και να κλαίτε με αὐτοὺς, πού κλαίνε».⁵² Και ἂν ἀκόμη δὲν ἤμπορῆς, λέγει, να καινὴς τίποτε ἄλλο, θά προσφέρῃς πάρα πολλά εἰς αὐτόν, πού πονάει, με τὸ να συμπονᾷς μαζί του. Εἶδες, πῶς αὐτός, πού γελᾷ, παραδίδεται εἰς τὸν θρῆνον; Κῦτταξε δὲ αὐτόν, πού πενθεῖ, διὰ ἀπολαμβάνει παρηγορίας. Διότι λέγει (ἡ Γραφή): «Εὐτυχεῖς εἶναι αὐτοί, πού πενθοῦν, διότι αὐτοὶ θά παρηγορηθοῦν».⁵³ Εἶδες, ὅτι αὐτοί, πού δυσουνασχετοῦν και ἀποθαρρύνονται, τιμωροῦνται; Κῦτταξε δὲ, ὅτι σώζονται αὐτοί, πού εὐχαριστοῦν (τὸν Θεόν). «Κύριε, εἶσαι εὐλογητός και τὸ ὄνομά σου εἶναι δοξασμένον, διότι εἶσαι δικαίος εἰς ὅλα τὰ πράγματα, τὰ ὅποια ἔκανες εἰς ἡμᾶς».⁵⁴

Και ἐν συνεχείᾳ λέγει: «Ὅλα ὅσα μᾶς ἔκανες, τὰ ἔκανες με δικαίαν ἀπόφασιν».⁵⁵ C Ἐκεῖνοι (οἱ Ἰουδαῖοι) ἔλεγον: «Ὅποιαδήποτε κάνει τὸ κακόν, εἶναι ἀρεστός εἰς τὸν Κύριον».⁵⁶ Αὐτοὶ τὸνναντίον (ἔλεγον): «Τὸ μάτι σου, Κύριε, εἶναι καθαρόν, ὥστε να μὴ θλέπῃ κακά πράγματα».⁵⁷ Ἐκεῖνοι θεωροῦσαν εὐτυχεῖς τοὺς ξένους, διότι προκόπτουν ἐν και διαπράττουν ἀμαρτίας. Αὐτὸς δὲ μωσ (θεωρεῖ εὐτυχεῖς) αὐτοὺς πού ἀπολαμβάνουν τῆς βοηθείας τοῦ Θεοῦ. «Εὐτυχής», λέγει, «εἶναι ὁ λαός, τοῦ ὁποίου κυρίαρχος εἶναι ὁ Θεός του».⁵⁸ Και πάλιν λέγει: «Νά μὴ ζηλεύῃς αὐτοὺς, πού κάνουν πονηρὰ πράγματα, ὅτε αὐτοὺς, πού διαπράττουν ἀνομίας».⁵⁹ Εἶδες πῶς οἱ ἄγιοι ἄνδρες και τοὺς ἄλλους συμβουλεύουν, ἀλλὰ και οἱ ἴδιοι μένουσιν ἀμετακίνητοι εἰς τὴν πίστιν των κατὰ τὴν

50. Γεν. 18, 27.

51. Ἰεζ. 9, 4.

52. Ρωμ. 12, 15.

53. Ματθ. 5, 5.

54. Δαν. 3, 28-27.

55. Δαν. 3, 28.

56. Ματθ. 2, 17.

57. Ἀρξ. 1, 13.

58. Ψαλμ. 148, 13.

59. Ψαλμ. 36, 1.

ὄραν τῶν πειρασμῶν; Ἄκουσε λοιπὸν τί λέγει ὁ Ἰακώβ: «Ἐάν ὁ Κύριος μου δώσῃ ψωμί να φάγω και ἐνδυμα να ἐνδυθῶ».⁶⁰ D Ἐπίσης ὁ Ἀβραάμ: «Δὲν θά πάρω ἀπὸ σένα τίποτε ἀπὸ νῆμα μέχρι κορδόνι ὑποδήματος».⁶¹ Και ὅταν δὲ ἐπρόκειτο να διαφθαρῆ ἡ γυναῖκα και ἤρχετο ἡ πείνα, δὲν ἔβγαλεν ἀπὸ τὸ στόμα του κανένα ἀπρεπῆ λόγον. Και ὅταν τὸ παιδί του εἶπε: «Πατέρα, να τὰ ξύλα και ἡ φωτιά πού εἶναι τὸ ἀρνί»;⁶² Κῦτταξε με πῶσιν ἐπιείκειον και σαφῆν σκέψιν ἀπαντᾷ και λέγει: «Παῖδί μου, ὁ Θεός θά φροντίσῃ ὁ ἴδιος διὰ τὸ ἀρνί».⁶³ χωρὶς να μεταστραφῆ ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ παιδιοῦ εἶτε ἐκ τῆς φύσεως εἶτε ἐκ τῆς συμπάσχειας, γνωρίζων μόνος αὐτός τὰ συντελούμενα, ὅταν μάλιστα φυσικόν ἦτο να ἀνάσῃ σφοδρότερα ὁ πόθος του διὰ τὸ παιδί του. Διὰ να μὴ εἶπῃ δὲ καιεῖς, ὅτι δὲν ἐλυτήσῃ, ἐπειδὴ ἐσέβητο ἄλλως. Ε ἀφοῦ ἐχωρίσθη ἀπὸ αὐτοὺς και ἦτο μόνος του, ἔβειξε τὴν ἐντασιν τῆς σοφῆς του σκέψεως.

Εἶδες αὐτοὺς, πού τιμωροῦνται, διότι γελοῦν; Κῦτταξε τώρα αὐτοὺς, πού σώζονται με θρῆνους και νηστείας, ἀφοῦ λάθῃς ὑπ' ὄψιν σου τοὺς Νινευίτας.⁶⁴ Εἶδες αὐτοὺς, πού τιμωροῦνται διὰ τὰ κακά των λόγια. «Εὐλογημένους ἄς εἶναι αὐτός, πού σὲ εὐλογεῖ».⁶⁵ A και καταραμένους αὐτός, πού σὲ καταριεῖται».⁶⁶ «Νά εὐλογῆτε αὐτοὺς, πού σὰς καταδιώκουν να προσεύεσθε δι' αὐτοὺς, πού σὰς ὕβριζουν και σὰς προκαλοῦν, διὰ να ὁμοιάσετε πρὸς τὸν Πατέρα σας τὸν οὐράνιον».⁶⁷

Βλέπεις, ὅτι (τὸ στόμα) δὲν πρέπει να εἶναι ἐντελῶς κλεισμένον. οὔτε πάντοτε ἀνοικτόν, ἀλλὰ να γνωρίζῃ πότε πρέπει να κλείνῃ και πότε να ἀνοίγῃ. Αὐτὰ γνωρίζων και ὁ προφήτης ἔλεγε: «Βάλε, Κύριε, φουρᾶν εἰς τὸ στόμα μου και θῶραν, πού να συγκρατῆ τὰ χεῖλη μου» (στίχ. 3). Ποῖα θά ἦτο φουρᾶ ἄλλῃ ἐκτός ἀπὸ τὴν σκέψιν, ἡ ὅποια με ἀσθηρότητα να ἀγρυπνῆ. Ἐχουσα ὑπ' ὄψιν τῆς τὴν φωτίαν, ἡ ὅποια πρόκειται να κα-

60. Γεν. 28, 20.

61. Γεν. 14, 23.

62. Γεν. 22, 7.

63. Γεν. 22, 8.

64. Ἰων. 3.

65. Ἀριθμ. 24, 9.

66. Ματθ. 5, 44-45.

τακαύση αὐτοῦς, ποῦ χρησιμοποιοῦν τὸ στόμα ἀσκόπως; Αὐτὴν τὴν σκέψιν βόλε θυρωρὸν καὶ φρουρὸν, νὰ ἀπειλῇ τὴν συνείδησιν **B** καὶ ποτὲ δὲν θὰ ἀνοίξῃ αὐτὴν τὴν θύραν εἰς ἀκατάλληλον καιρὸν, ἀλλ' εἰς τὴν κατάλληλον στιγμὴν καὶ θὰ ἔγῃ ὡς συνέπειαν τὴν ὠφέλειαν καὶ μυριάδας ἀγαθῶν.⁶⁷ Δι' αὐτὸ καὶ κάποιος ἔλεγε: «Νὰ θυμιάσαι πάντοτε τὰ γηρατειὰ σου καὶ ποτὲ δὲν θὰ διαπράξῃς ἁμαρτίαν».⁶⁸ Εἶπες πῶς καὶ αὐτὸς (ὁ σοφός) αὐτὴν τὴν σκέψιν ἐτοποθέτησεν εἰς τὴν πρώτην θέσιν; Ἐγὼ δὲ τὴν ἐθεώρησα ἀκόμη φθερωτέραν, τοποθέτησας αὐτὴν ὄχι μόνον μέχρι τὸ τέλος τῆς ζωῆς, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸν θάνατον, ἀφοῦ εἶπα νὰ τὴν ἔχωμεν μαζί μας. Ἄν δὲ αὐτὸ συμβαίη, κανένα κακὸν δὲν θὰ γεννηθῇ εἰς τὴν σκέψιν. Μαζὶ δὲ με' αὐτὸ καὶ ἄλλον σοφὸν φέρε εἰς ἐπιθεωρασίαν αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος (σοφός) λέγει, ὅτι θὰ λογοδοτήσῃς διὰ κάθε θραυερὸν λόγον κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως.⁶⁹ Λάθε δὲ ὅπ' ὄψιν σου, ὅτι καὶ ὁ θάνατος διὰ τοῦ στόματος εἰσῆλθεν εἰς τὸν ἄνθρωπον. **C** Διότι ἐὰν δὲν συζητοῦσεν ἡ γυναῖκα με' τὸν ὄφιν γύρω ἀπὸ ἐκεῖνα, ποῦ ἐσυζητήθησαν καὶ ἐὰν δὲν ἐδέχετο τὰ λόγια, δὲν ὄφιστατο τὴν φθορὰν καὶ δὲν θὰ ἔδινε εἰς τὸν ἄνδρα καὶ ὁ ἄνδρας δὲν θὰ ἔτρωγε. Καὶ, λέγων αὐτὰ, δὲν κατηγορῶ τὴν γλώσσαν καὶ τὸ στόμα. Πρὸς Θεοῦ! Ὅτι κατηγορῶ, εἶναι ἡ ἀκαίρη χρῆσις αὐτῶν ἢ ὅποια λαμβάνει χάραν ἀπὸ τὴν ὀκνηρίαν τῆς σκέψεως. Ὑπάρχει δὲ καὶ ἄλλος τρόπος καταστροφῆς, ποῦ συμβαίνει με' τὸ στόμα, ὅταν δηλαδὴ δίδονται φιλήματα μισὰ καὶ ἀκάθαρτα, δόλια καὶ ὑποῦλα. Καὶ εἰς αὐτὰ νὰ θέτῃς φραγμὸν. Τέτοιο ἦτο τὸ φίλημα τοῦ Ἰούδα, γεμῆτο δολιότητι. Τὸ φίλημα τοῦ Παύλου ὅμως δὲν εἶναι τέτοιο, ὅταν μᾶς προσέτρεφε νὰ φιλοῦμεν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, λέγων: «Νὰ ἀσπάζεσθε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον με' τὸ φιλί τῆς ἀγιότητος».⁷⁰ Ὁπως ἀκριβῶς δὲν ἦτο φιλί προδοσίας καὶ τὸ φιλί τοῦ Δαυὶδ πρὸς τὸν Ἰωανάνθαν, **D** ἀλλ' ἦτο ἅγιον καὶ σεμνὸν καὶ γεμῆτο ἀπὸ εὐκρινῆ ἀγάπης.⁷¹ Τέτοιο δὲ ἦτο καὶ τὸ φιλί αὐτῶν, ποῦ ἔπρασεν εἰς τὸν λαμὸν τοῦ Παύλου καὶ τὸν καταφιλοῦσαν.⁷² Δι' αὐτὸ λέγει: «Κύριε, θάλε

67. Σοφ. Στραγγ. 7, 40.

68. Ματθ. 12, 36.

69. Β' Κορ. 13, 12.

70. Α' Βασ. 30, 41.

71. Πράξ. 20, 37.

φρουρὰ εἰς τὸ στόμα μου καὶ θύραν» καὶ ὄχι ἀπλῶς «θύραν», ἀλλὰ προσέθεσε «περιοχὴς», ὥστε νὰ ἐγκλείῃ τὰ πάντα καὶ νὰ τὰ διασφαλίσῃ. Ὑπάρχει δὲ καὶ ἄλλος τρόπος καταστροφῆς με' τὴν γλῶσσαν ἢτοι ὅταν λέγῃ κανεὶς διὰτὶ συμβαίνει αὐτό; πρὸς τί τοῦτο ἔγινε; Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος, ἐπιτιθέμενος ἐναντίον αὐτῶν, ποῦ ὄμιλοῦν τόσο ἀπερίσκεπτα λέγει: «Λοιπὸν, ἄνθρωπε, ποῖος εἶσαι σὺ, ποῦ ἀποτιτῆς καὶ ἀντιλέγεις εἰς τὸν Θεόν»;⁷³ **E** Καὶ δὲν πρέπει νὰ φολάττωμεν μόνον τὸ στόμα, ἀλλὰ πρὶν ἀπὸ τὸ στόμα τὴν σκέψιν. Δι' αὐτὸ καὶ κάποιος ἔλεγε: «Ποῖος θὰ μαστιγώσῃ τὴν σκέψιν μου, διὰ νὰ μὴ λυπηθῶν αἱ μαστιγῆς διὰ τὰ σφάλματά μου».⁷⁴ Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς ζητεῖ νὰ πνίξῃ μέσα μας αὐτοὺς τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς λέγων: «Αὐτὸς, ποῦ θλέπει με' ἐπιθυμίαν μίαν γυναῖκα, ἤδη διέπραξε μοιχείαν με' αὐτήν».⁷⁵ Βλέπεις, πῶς δὲν ἐπιτρέπει (ὁ Χριστὸς) αὐτοὺς (τοὺς λογισμοὺς) νὰ φυτρώσουν, οὔτε νὰ ἐμφανισθοῦν οὔτε ἡ ἐπιθυμία, οὔτε ἡ ὀργή; ⁴³⁷ **A** Διότι λέγει, «ὅτι καὶ αὐτὸς, ποῦ θυμῶναι ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του, θὰ εἶναι καταδικασμένος διὰ τὴν γένηαν τοῦ πυρός».⁷⁶ Δὲν εἶναι δὲ μικρὸν πρᾶγμα τὸ νὰ μὴ λέγῃ πολλὰ κανεὶς χάριν ἀσφαλείας. Δι' αὐτὸ λέγει: «Ἀπὸ τὰ πολλὰ λόγια δὲν θὰ ἀποφύγῃς τὴν ἁμαρτίαν» αὐτὸς δὲ, ποῦ συγκρατεῖ τὰ χεῖλη του, θὰ ἀποδειχθῇ σώφρων».⁷⁷

«Μὴ ἐπιτρέψῃς εἰς τὴν καρδίαν σου νὰ στρέφεται εἰς πονηρὰ λόγια, ὥστε κατόπιν νὰ προβάλλῃ προφάσεις καὶ δικαιολογίας πονηρὰς» (στίχ. 4). Ἄλλος ἐρμηνευτὴς λέγει: «Μὴ στρέψῃς τὴν καρδίαν σου εἰς πονηρὰ λόγια, ὥστε νὰ συλλαμβάνῃ παρανόμους σκέψεις». Διὰ τοῖον λόγον ὁ ψαλμῶδὸς ἀντιστρέφει τὴν τάξιν τῶν πραγμάτων καὶ ἀφοῦ προηγουμένως ὀμίλησε περὶ τοῦ στόματος, τώρα ὀμιλεῖ περὶ τῆς καρδίας; Ὅτε ἀσκόπως, οὔτε τυχαίως κάνει αὐτό. **B** Ἐνταῦθα συμβαίνει, ὅτι ἀκριβῶς καὶ με' τοὺς φυλακισμένους, ποῦ θέλουσιν νὰ δραπέτεύσων οἱ ἔχοντες ὡς ἔργον τὴν ἐπιτέλειαν τῶν θεωρούν ὡς πρότιστον ἔργον τῶν νὰ καταλάβουν ἐκ τῶν προτέρων τὰς πόρτας τῆς φυλακῆς καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν

72. Ρωμ. 9, 30.

73. Σοφ. Στραγγ. 23, 2.

74. Ματθ. 5, 28.

75. Ματθ. 5, 22.

76. Παροιμ. 10, 19.

κατεύθυνσιν ὅλοι στρέφουν τὴν προσοχὴν τῶν καὶ ὅταν ἐπιτύχουν αὐτό, τότε τὰ ὑπόλοιπα εὐκόλα διορθώνονται. Ἔτσι καὶ ὁ ψαλμωδὸς κάνει ἐδῶ καὶ με ὅσα συμβουλεύει εἶναι ὡς νὰ λέγῃ νὰ διαφυλάττανται κλειστά αἱ θύραι καὶ αἱ πονηραὶ σκέψεις γρήγορα θὰ ὑποταχθοῦν. Δι' αὐτὸ οὔτε ἐξ ἀρχῆς ἐπιτρέπει αὐτοὺς (τοὺς λογισμοὺς) νὰ εἰσέλθουν ἀπὸ ἔξω καὶ ξεριζώνει τὴν πονηρὰν ρίζαν λέγων· «Μὴ ἐπιτρέψῃς εἰς τὴν καρδίαν μου νὰ στραφῇ εἰς πονηρὰ λόγια». C Ὅχι, ὅτι ὁ Θεὸς παρεκκλίνει ἀλλοίμονον· ἀλλ' ἡ ἔννοια τοῦ στίχου εἶναι ἡ ἐξέλιξις· μὴ ἀφήσῃς (τὴν καρδίαν) νὰ στραφῇ οὔτε νὰ ἐπιτρέψῃς νὰ ἐκτραπῇ εἰς πονηρὰς σκέψεις. Διότι ἀπὸ ἐκεῖ, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν καρδίαν, πηγάζει ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ κακία.

Ποῖα εἶναι ὅμως τὰ λόγια τὰ πονηρὰ; Πολλὰ καὶ διάφορα. Διότι καὶ αὐτοί, πού ἐπινοοῦν τὰς διαβολὰς, καὶ ἐκεῖνοι, πού συκοφαντοῦν τὸν Θεόν, καὶ αὐτοί, πού ἀποστρέφονται τὴν ἀρετὴν καὶ ἐπιδιώκουν τὴν κακίαν καὶ τὰ λόγια πού εὐχαρίστας λέγονται γύρω ἀπὸ τὸν ἔκλυτον καὶ ἀστρομιμέναν διδασκαλίαν καὶ γύρω ἀπὸ τὸν ἀνήθικον θίον καὶ τὰ παρόμοια, ὅλα αὐτὰ προέρχονται ἀπὸ μεγάλην κακίαν ὅπως δὲ ἀκριβῶς ὑπάρχουν σκέψεις καὶ λόγια πονηρὰ, ἔτσι ὑπάρχουν καὶ σκέψεις καὶ λόγια πού χαρίζουν ζωὴν. Δι' αὐτὸ καὶ οἱ μαθηταὶ ἐλεγαν εἰς τὸν Χριστόν· «Σὺ ἔχεις λόγια, τὰ ὁποῖα χαρίζουν αἰώνιον ζωὴν καὶ εἰς ποῖαν νὰ πάμε»;⁷⁷ D Λέγονται δὲ καὶ λόγια ζωῆς αὐτὰ, πού προσφέρουν ζωὴν λέγονται δὲ καὶ λόγια σωτηρίας αὐτὰ, πού ἐξασφαλίζουν σωτηρίαν. Δι' αὐτὸ καὶ κάποιος σοφὸς λέγει· «Μὴ ἀποφύγῃς νὰ εἴπῃς λόγον, ὅταν πρόκειται νὰ σώσῃς κάποιον».⁷⁸ Λόγια δὲ πονηρίας εἶναι αὐτὰ, πού καθιστοῦν πονηροὺς καὶ κακοὺς αὐτοὺς, πού τὰ λέγουν. Ὅπως δὲ ἀκριβῶς ὑπάρχουν ἄνεμοι μολυσμένοι καὶ φορεῖς ἀσθενειῶν, ἔτσι ὑπάρχουν καὶ παρόμοια λόγια. Καὶ ὅτι προξενοῦν εἰς τὸ σῶμα οἱ ἄνεμοι αὐτοί, τὸ ἴδιον προξενοῦν καὶ τὰ λόγια εἰς τὴν ψυχὴν, πού τὰ δέχεται. Με ὅσα λοιπὸν ὁ ψαλμωδὸς ἀνέφερε, τοῦτο εὐχεται καὶ λέγει· μὴ ἐπιτρέψῃς εἰς τὴν καρδίαν μου νὰ δεχθῇ τέτοια λόγια καὶ E μὴ ἀφήσῃς νὰ στραφῇ πρὸς αὐτὰ. Εἶδες, πῶς ὁ ψαλμωδὸς τοῦ-

77. Ἰωάν. 6, 69.

78. Σοφ. Σειράχ 4, 29.

ζει τοῦ αὐτεξοῦσιον τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὅτι ἡ φύσις τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι πονηρὰ ἀφ' ἑαυτῆς, ἀλλὰ δέχεται τὴν πονηρίαν ὡς ἀποτέλεσμα τῆς ὀκνηρίας;

«Διὰ νὰ προφασίζεταί πονηρὰς δικαιολογίας». Αὐτὴ εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἡ ὁδὸς τῆς καταστροφῆς,⁷⁹ Α ὅταν ἡ ἴδια ἡ ἀμαρτωλὴ ψυχὴ ἀποβάλλῃ τὸν φόβον καὶ ἐπινοῇ δικαιολογίας τῆς ὀκνηρίας ἢ καὶ ὅταν, ἀφοῦ κάποιος ἀμαρτήσῃ διὰ τῆς μοιχείας, κάποιος ἄλλος θέλῃ νὰ τὸν ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὴν συναίσθησιν τῆς ἐνοχῆς του καὶ τὴν μετάνοιαν καὶ τοῦ λέγῃ «μήπως σὺ εἶσαι ὁ αἴτιος; αἰτία εἶναι ἡ ἐπιθυμία». Εἶναι πράγματι κακὸν πρᾶγμα ἡ ἀμαρτία· ὅτι ὅμως τὴν καθιστᾷ χειρότερα εἶναι τὸ νὰ ἀρνῆται κανεὶς τὴν ἀμαρτίαν, ὅταν πιά τὴν ἔχη διαπράξει. Αὐτὴ δὲ ἡ ἀρνήσις τῆς ἀμαρτίας εἶναι τὸ κατ' ἐξοχὴν ἔργον τοῦ διαβόλου. Αὐτὸ συνέβη καὶ με τοὺς πρωτοπλάστους.⁸⁰ Διότι, ἐνῶ ὁ Ἀδάμ ἔπρεπε νὰ ὁμολογήσῃ τὰ σφάλματά του, αὐτὸς μεταφέρει τὴν αἰτίαν εἰς τὴν ἄλλην (τὴν Ἐβαν) καὶ αὐτὴ πάλιν εἰς τὸν διαβόλον. Αὐτοὶ ἔπρεπε νὰ εἴπουν· ἀμαρτήσαμε, διεπράξαμε ἄνομίαν· αὐτοὶ ὅμως ἔμενον δὲν ὁμολογοῦν, ἀλλὰ καὶ ἐπινοοῦν ἀπολογίαν. B Διότι ὁ διάβολος, γνωρίζων, ὅτι ἡ ὁμολογία τῆς ἀμαρτίας ἀποτελεῖ συγχώρησιν αὐτῆς, πείθει τὴν ψυχὴν νὰ ἐντρέπεται. Σὺ, ὅμως, ἀγαπητέ, ὅταν ἀμαρτήσῃς, εἰπέ ὅτι «ἀμαρτήσα» ἀπὸ αὐτὴν δὲ τὴν ἀπολογίαν δὲν ὑπάρχει τίποτε πρὸ δικαίου. Ἔτσι κανεὶς τὸν Θεόν εὐσπλαγγυνὸν ἀπέναντι σου· καὶ συγχρόνως κανεὶς τὸν ἑαυτὸν σου πρὸ ἀπόρθητον νὰ πῆσῃ πάλιν εἰς τὰ ἴδια σφάλματα. Ὅταν ὅμως πρόκειται νὰ ζητῆς ἀνεπάρκτους δικαιολογίας καὶ νὰ ἀπαλλάσῃς τὴν ψυχὴν σου ἀπὸ τὸν φόβον, τότε κανεὶς αὐτὴν περισσότερο πρόθυμον εἰς τὸ νὰ πῆσῃ πάλιν εἰς τὰ ἴδια σφάλματα καὶ συγχρόνως προκαλεῖς ζωηρότερον τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ. Διότι ἡ ἀδιάντροπος δικαιολογία δὲν ἀπουσιάζει ἀπὸ κανέναν ἀπὸ τοὺς ἀμαρτωλοὺς. Καὶ πράγματι ὁ φονεὺς ρίχνει τὴν εὐθύνην εἰς τὸν θυμὸν, C ὁ κλέπτης εἰς τὴν πτωχείαν, ὁ μοιχὸς εἰς τὸ πάθος τῆς ἐπιθυμίας καὶ ἄλλος εἰς τὴν ἐξουσίαν· ὅλα αὐτὰ ὅμως εἶναι παράλογοι δικαιολογίαι, αἱ ὁποῖα καμμίαν λογικὴν ἀπολογίαν δὲν προσφέρουν. Διότι δὲν εἶναι αὐτὰ, πού κάνουν τὰς ἀμαρτίας, ἀλλ' αἱ διαθέσεις καὶ γνώμαι αὐτῶν, πού ἀμαρτά-

79. Γεν. Κεφ. 3.

νουν. "Ότι δὲ αὐταὶ αἱ διαθέσεις ἐπιτελοῦν τὰς ἀμαρτίας, θὰ προσπαθῆσω νὰ σοῦ φανερώσω διὰ τῶν ἐπομένων. "Όταν, δηλαδή, παρουσιάζεται ἄλλος ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἂν καὶ ζῆ μετὴν πτωχείαν καὶ ἔχη ἐπιθυμίαν καὶ ὑπόκειται εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς φύσεως, ὁμοῦς δὲν κάνει αὐτὰς τὰς ἀμαρτίας, αὐτοὶ ποὺ ἀμαρτάνουν, ποῖαν ἀπολογία θὰ προβάλλουν; Δι' αὐτὸ καὶ κάποιος σοφὸς ὀρθῶς εἶπε τὰ ἐξῆς: «Ποῖος θὰ μαστιγώσῃ τὴν σκέψιν μου, ὡστε νὰ μὴ λυπηθῶν αἱ μάλιστα τὰ σφάλματά μου»;⁸⁰ Κῦρταζε τὸν Δαβὶδ, ποὺ δὲν δικαιολογεῖται, ὅταν ἠμάρτησεν, ἀλλ' εἶπεν «Ἠμάρτησα εἰς τὸν Κύριον».⁸¹ "Αν καὶ οὗτος ἠδύνατο νὰ εἴπῃ «Διατί ἐγυμνώθη ἡ γυναῖκα; διατί ἐλούσθη ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια μου»; Ἐγνώριζεν ὁμοῦς, ὅτι αὐτὰ ἦσαν ἀνόητος δικαιολογία καὶ δι' αὐτὸ ἀπελογήθη κατὰ τρόπον σαφῆ, μετὸ νὰ εἴπῃ «Ἠμάρτησα». Ὁ Σαουλ ὁμοῦς δὲν ἔκανε τὸ ἴδιον, ἀλλ' ἐνθ' κατηγορεῖτο διὰ τὴν ἐγαστριμύθον ἔλεγεν' «Ἐγὼ θλίβομαι καὶ οἱ ἄλλοσθενεῖς πολεμοῦν ἐναντίον μου».⁸² Δι' αὐτὸ κυρίως καὶ κατ' ἐξοχὴν ἐτιμωρεῖτο. Διότι ἔπρεπε νὰ εἴπῃ «Ἠμάρτησα καὶ ἔπραξα ἀνομίαν» αὐτὸς ὁμοῦς δὲν εἶπεν αὐτὸ, ἀλλὰ περιεφέρετο ζητῶν παραλόγους δικαιολογίας.

Ε «Μαζὶ μετ' ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι διαπράττουν τὴν ἀνομίαν». Αὐτὸ προσέθεσε διὰ νὰ βεῖξῃ, ὅτι τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν, τῶν ἀνόμων, εἶναι ἴδιον τὸ νὰ δικαιολογῶνται καὶ νὰ ἀναισχυνοῦν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ὁ Δαβὶδ ἀντὶ νὰ τονίξῃ τὴν ἀρετὴν προβάλλει αὐτὸ, δηλαδὴ τὸ νὰ ἀποφεύγῃ κανεὶς τὰς τοιαύτας σκέψεις, μάλλον δὲ καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ σημείου ἀρχίζει ὅλον τὸ θίβλιον τῶν ψαλμῶν λέγων ⁴³⁹ Α «Εὐτυχὴς εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ποὺ δὲν ἐπῆγε εἰς συμβούλιον ἀσεβῶν ἀνθρώπων καὶ δὲν ἐβάδισεν εἰς βράμον, ποὺ θαδίζουσιν οἱ ἀμαρτωλοὶ, καὶ δὲν παρευρέθη εἰς τόπον, ὅπου συγκεντρώνονται οἱ φθοροποιοί».⁸³ Δι' αὐτὸ δὲ τὸ γεγονός θλίπτει αὐτὸν πάντοτε νὰ ἔχῃ ὀρθὴν κρίσιν διὰ τὰ ἀμαρτήματα. "Όταν δὲ ἀριθμῆσε τὸν λαὸν ἔλεγεν' «Ἐγὼ ἠμάρτησα καὶ ἐγὼ, ὁ ποιμὴν, ἔκανα τὸ κακόν».⁸⁴ Δὲν εἶπε: «Τί σημαίνει, ἐάν

80. Σαμ. Σαράχ 25, 2.

81. Β' Βασκ. 12, 13.

82. Α' Ηακ. 28, 16 καὶ 7.

83. Ψαλμ. 1, 1.

84. Β' Βασκ. 24, 17.

ἀριθμῆσα (τὸν λαὸν)», ἀλλὰ τὸναντίον καταδικάζει τὸν ἑαυτὸν του, δι' αὐτὸ καὶ συγχωρεῖται. Δότι τίποτε δὲν κάνει τόσο ἐσπλαγγινὸν τὸν Θεόν, ὅσον τὸ νὰ ὁμολογῆ καὶ παραδέξῃται κανεὶς τὰς ἀμαρτίας του. Αὐτὸ δὲ ἠθελε συμῆθῃ, ὅταν κανεὶς ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὰς συναθροίσεις, αἱ ὁποῖαι ἀποβάλλουν τὸν φόβον, ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὰς ἀμαρτίας, καὶ ρίπτουν (τοὺς ἀνθρώπους) εἰς ὀκηθρίαν. Δι' αὐτὸ τόσο ὁ Παῦλος ὅσον καὶ ὁ Ἱερειμίας ὁμιλοῦν ἐκτενῶς περὶ αὐτοῦ τοῦ πράγματος, **Β** ὅταν καὶ οἱ δύο προτρέπουν νὰ ἀποφεύγωμεν τὰς συναναστράφας μετ' τοὺς πονηροὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς ὀκηθρούς. Καὶ ὁ Ἰωβ δὲ εἰς τὰς ἰδιότητες τῆς ἀρετῆς προσθέτει καὶ αὐτὸ λέγων' «Ἐάν ἐθάδιζα μαζὶ μετ' ἀνθρώπων ἀπατεῶνας»!⁸⁵ Αὐτὸς δὲ τονίζει τὸ γεγονός, ὅτι οὔτε ἐκάθισε μετ' παρομοίους ἀνθρώπους, λέγων' «Δὲν παρευρέθη εἰς συνάθροισιν ἀνθρώπων, ποὺ παίζουσιν καὶ ἀστειεύονται».⁸⁶ Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος δὲν ἐπιτρέπει νὰ συντρώγῃ κανεὶς μαζὶ μετ' πονηροὺς ἀνθρώπους, οὔτε καὶ ἀπλῶς νὰ συναναστρέφεται λέγων' «Ἐάν κάποιος δὲν συμμορφώνεται μετ' τὰς ἐν τῇ ἐπιστολῇ συστάσεις μας, αὐτὸν νὰ τὸν σημειώσετε καὶ νὰ μὴ τὸν συναναστρέψῃτε».⁸⁷ «Καὶ δὲν θὰ συναναστραφῶ μετ' τοὺς ἐκλεκτοὺς των». Ἄλλος ἐρμηνευτὴς λέγει «Οὔτε θὰ φάγω μαζὶ των τὰ εὐγευστά φαγητά των». **Γ** Καὶ ἄλλος λέγει «Οὔτε νὰ συγκοιτηθῶ εἰς τὰς εὐχαρίστους διαμονάς των». Ὁ ψαλμογράφος ἐνταῦθα ὑπειθυμίζει τὴν ἀποστολικὴν ἐντολήν, ὅτι δηλαδὴ πρέπει νὰ ἀποφεύγῃ κανεὶς καὶ τὰς ἀπολαύσεις καὶ τὰ φαγητά' ὅπου μάλιστα αὐξάνουσιν αἱ ἀμαρτωλοὶ συνήθειαι, ἐκεῖ γίνεται μεγαλυτέρα ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ ἀσυδοσία.

Δὲν εἶναι δὲ μικρὰ ἀπόδειξις τῆς ἀρετῆς καὶ οὔτε μικρὸς τρόπος διαρθρώσεως τὸ ν' ἀποφεύγωμε τὰ τοιαῦτα συμπόσια καὶ τὰς συγκεντρώσεις καὶ οὔτε τὴν φιλίαν νὰ ἐντρεπώμεθα (ὑπολογίζωμεν), οὔτε, ὑποτασσόμενοι εἰς τὰς ὁρέξεις τῆς κοιλίας, νὰ παραλύωμεν τὸν ζῆλον τῆς ψυχῆς καὶ τὸ θαρραλέον φρόνημα τῆς φιλοσοφου σκέψεως. Ἐτοὶ πολλοί, ποὺ ἐσεθόσθησαν (ὑπελόγησαν) τὴν φιλίαν, κατακλύθησαν εἰς τὸ ναυάγιον τῆς μέ-

85. Ἰωβ 31, 6.

86. Ψαλμ. 25, 4.

87. Β' Θεσα. 3, 14.

θης, έγιναν αχμάλωτοι τῆς πορνείας καὶ ἀναψαν τὴν φωτιάν τῆς ἡδονῆς. **Δ** μὲ τὸ νὰ ἐπιδιώξουν συμπόσια καὶ θέατρα, ποὺ ἦσαν γεμᾶτα ἀπὸ παρανομίαν. Αὐτὸ δὲ τὸ πρᾶγμα καὶ ὁ ψαλιμαδὸς δεικνύει, ὅτι ἔκανε ὁ ἴδιος, ὥστε οὐτε νὰ συμμετάσχη εἰς μίαν τοιαύτην τράπεζαν.

«Ὁ δίκαιος θὰ μὲ τιμωρήσῃ μὲ εὐσπλαγχνίαν καὶ θὰ μὲ ἐλέγξῃ ὅμως τὸ λαδί ἀμαρτωλοῦ ἀνθρώπου ἅς μὴ λιπῶν τὸ κεφάλι μου» (στίχ. 5). «Ἄλλος ἐρμηνευτὴς λέγει: «Ἄς μὲ ἐλέησῃ ὁ δίκαιος μὲ εὐσπλαγχνίαν καὶ ἅς μὲ ἐλέγξῃ». Καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι μικρὰ μορφή ἀρετῆς, μαζὶ μὲ τὴν προηγουμένην, ἥτοι τὸ νὰ μὴ ἀποφεύγῃ κανεὶς τὰς ἐπιπλήξεις, οὔτε τὰς ἐπιτιμῆσεις, ποὺ γίνονται ἀπὸ δικαίους ἀνθρώπους. Ἡ ἔννοια τοῦ στίχου εἶναι ἡ ἐξῆς: ὁ ψαλιμαδὸς λέγει: «Ἄς μὴ μετέχω ποτὲ τῶν συναθροίσεων ἐκείνων, αἱ ὁποῖα συζητοῦν εὐχάριστα πρᾶγματα μὲ σκοπὸν νὰ θλάσῃ» θὰ προτιμῶσα ὅμως ἐκείνους, ποὺ εἶναι αὐστηροὶ καὶ ζητοῦν νὰ ἐπανορθώσῃν τοὺς ἀμαρτωλοὺς, αὐτοὺς, ποὺ ἐλέγχουν. **Ε** καὶ φέρουν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τὰ σφάλματα καὶ θέτουν ἐπιτίμια μὲ σκοπὸν τὴν μετάνοιαν. Διότι αὐτὸ εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς εὐσπλαγχνίας καὶ τῆς φιλανθρωπίας, ἢ προσπάθειά τῆς νὰ διορθῶνῃ τὰς πληγὰς τῆς ἀμαρτίας. «Λαδί δέ», λέγει, «ἀμαρτωλοῦ ἀνθρώπου, ἅς μὴ λούσῃ τὸ κεφάλι μου». Εἶδες ἀνθρώπον, ποὺ εἶναι συγκροτημένος καὶ ἀλοκληρωμένος μὲ τὴν ἀρετήν; Αὐτὸς ἀνέχεται μετ' εὐχαριστήσεως ἀκόμη καὶ τὰς ἐπιπλήξεις τῶν δικαίων ἀνθρώπων, ἐνῶ ἀποστρέφεται ἀκόμη καὶ τὰ χαριτόβρυτα λόγια τῶν παρανόμων. Διὰ τὴν δόμω; Διότι ἐκεῖνοι (οἱ παράνομοι) ἀκόμη καὶ μὲ τὴν ἐλεημοσύνην τῶν πολλὰς φορὰς κατέστρεψαν αὐτοὶ δόμω; (οἱ δίκαιοι) μὲ τὰς ἐπιπλήξεις τῶν καὶ τὴν αὐστηρότητα τῶν διωρθῶσαν (τοὺς ἀνθρώπους). **440** **Α** Καὶ μὲ τὴν ἐπιπλήξιν τῶν δικαίων συνπαρχει μαζὶ καὶ ἡ εὐσπλαγχνία, εἰς τὴν εὐσπλαγχνίαν ὅμως τῶν παρανόμων (φωλιάζει) ὁ θάνατος. Δι' αὐτὸ καὶ κάποιος εἶπεν: «Εἶναι πιὸ ἀξιόπιστα τὰ ἐκ τῶν φίλων προκαλούμενα τραύματα ἀπὸ τὰ πρόθυμα φιλήματα τῶν ἐχθρῶν». **441** Καὶ κύταξε, πῶς ἐδῶ ὑπενθυμίζει τὴν ἀποστολικὴν ρῆσιν: «Νὰ ἐλέγξῃς, νὰ ἐπιπλήξῃς, νὰ προτρέψῃς». **442** Τέτοιος, λοιπὸν,

68. Περσ. 27, 6.
69. Β' Τιμ. 1, 2.

εἶναι ὁ ἐλεγχὸς τῶν ἁγίων. Τὸ ἴδιον πρᾶγμα κάνουν καὶ οἱ ἱατροί. Δὲν κάνουν μόνον ἐγχειρήσεις, ἀλλὰ καὶ ἐπουλῶνουν τὰ τραύματα. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς, ζητῶν νὰ γίνηται ὁ ἐλεγχὸς εὐπρόσδεκτος, δὲν ἐπιτρέπει νὰ λιμῶσῃ δημοσιότητα ἐκ τῶν προτέρων ὁ ἐλεγχὸς, καὶ λέγει: «Πήγαίνε, νὰ ἐλέγξῃς αὐτὸν (τὸν ἀδελφόν) κρυφά, δηλαδὴ νὰ εἰσθε μόνον, σὺ καὶ αὐτός». **443** **Β** Τὸ ἴδιον ἔκανε καὶ ὁ Παῦλος, ἀσκῶν τὸν ἐλεγχον μὲ εὐσπλαγχνίαν καὶ ἄλλοτε μὲν ἔλεγε: «**Ω** ἀνόητοι Γαλάται!» **444** ἄλλοτε δὲ: «Παιδιά μου, διὰ τὰ ὁποῖα πάλιν πονῶ». **445** Διότι αὐτός, ποὺ ἐλέγχει, πρέπει νὰ ἐπινοῇ πολλὰ μέσα, ὥστε ὁ ἐλεγχὸς νὰ γίνηται εὐπρόσδεκτος, καὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ εἶναι πολὺ συνετὸς αὐτός, ποὺ προτείνει τὸ φάρμακον τῆς θεραπείας: θὰ ἔλεγα, ὅτι αὐτός, ποὺ ἐλέγχει πρέπει νὰ εἶναι περισσότερο συνετὸς ἀπὸ αὐτὸν ποὺ χειρουργεῖ τὸ σῶμα. Διὰ τὴν; Διότι εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ ἐλέγχου ἄλλος εἶναι ὁ ἀνοίγων τὴν πληγὴν καὶ ἄλλος ὁ ὑποφέρων τὸν πόνον εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως τοῦ σώματος εἶναι τὸ ἴδιον πρόσωπον, ποὺ χειρουργεῖται καὶ ποὺ ὑποφέρει τὸν πόνον. «Λαδί ἀμαρτωλοῦ ἀνθρώπου, ἅς μὴ λούσῃ τὸ κεφάλι μου». Τί σημαίνει αὐτό; **446** **Γ** Ἐκεῖνος, λέγει, ποὺ λέγει εὐχάριστα λόγια, δὲν ζητεῖ τὸ ὠφέλιμον δι' αὐτὸν ποὺ ἀκούει, ἀλλὰ τὸ ἰδικόν του, ὥστε νὰ εἶναι εὐχάριστος καὶ ἀγαπητὸς: αὐτὸς δὲ, ποὺ ἐλέγχει, ἀντὶ τοῦ ἰδικοῦ του συμφέροντος, ἀποθλέπει εἰς τὸ συμφέρον τοῦ ἄλλου. «Ὡστε διαφέρουν μεταξύ των καὶ εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον κυρίως. Ἐὰν δὲ πρέπη νὰ ἀποστρεφώμεθα τοὺς πονηροὺς, ἔστω καὶ ὅταν μᾶς ἐλεοῦν, πότε πρέπει νὰ τοὺς πλησιάζωμεν; Ποτέ. Ὡστε, ἔστω καὶ ἂν προσφέρουν χρήματα καὶ ὑπόσπονται ἀπολαύσεις καὶ τιμὰς, νὰ τοὺς ἀποκρούωμεν καὶ νὰ τοὺς ἀποφεύγωμεν: τοῦναντίον νὰ ζητοῦμεν τὸν δίκαιον, ἔστω καὶ ἂν μᾶς ἐμπαίξῃ μὲ τὰ λόγια καὶ ἂν μᾶς ἐπιπλήτῃ διότι αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος, ποὺ ἀγαπᾷ.

«Διότι ἀκόμη καὶ ἡ προσευχὴ μου, ἥτοι ἡ ἐπιθυμία μου, θὰ ἦτο πρὸς τὰς πράξεις, εἰς τὰς ὁποίας οὐτοὶ ἀρέσκονται». Ἄλλος ἐρμηνευτὴς λέγει: «Ἀκόμη καὶ ἡ προσευχὴ μου εἶναι μέσα εἰς τὰς κακίας τῶν». **447** Καὶ ἄλλος

101. Ματθ. 18, 15.
111. Γαλ. 3, 1.
112. Γαλ. 4, 19.

λέγει: «Διότι ἀκόμη καὶ ἡ προσευχὴ μου εἶναι εἰς τὰς πονηρὰς πράξεις τῶν». Ὁ ψαλμωδὸς ἄλλα μὲν ἐζήτησε, ἄλλα δὲ προσφέρει ἀφ' ἑαυτοῦ δι' αὐτῶν δὲ φανεράνει, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἔχουν αὐτοὶ πεποιθῆσθαι μόνον εἰς τὴν προσευχὴν καὶ νὰ πίπτουν καὶ νὰ κοιμῶνται, ἀλλὰ νὰ προσφέρουν καὶ τὴν ἰδικὴν τῶν συμβολῆν. Τί λοιπὸν αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ προσφέρει; Δὲν δίδει πρόσφατα καὶ θόδια καὶ χρήματα, ἀλλὰ προσφέρει τὴν ἐπιείκειαν τῆς συμπεριφορᾶς καὶ τὸ νὰ ἀποστρέφεται μὲ δύναμιν πολλὴν τὴν πονηρίαν αὐτῶν. Ὅχι μόνον, λέγει, θὰ ἀποφύγω ὅ,τι εἶναι εὐχάριστον εἰς ἐκείνους, ἀλλὰ θλασθερὸν εἰς ἐμέ, ὅτε θὰ προτιμῆσω τὴν ἐπιπλήξιν αὐτῶν. Ἐ ἄλλα καὶ θὰ ἀντιστῶ εἰς τὰς ἐπιθυμίας τῶν τὸσον δὲ θὰ ἀπέχω ἀπὸ τὸ νὰ προτιμῆσω τὴν εὐσπλαγχίαν ἐκείνων, ὥστε θὰ προσεύχωμαι καὶ κατ' ἐκείνων τῶν πραγμάτων, πού αὐτοὶ ἐπιθυμοῦν. Αὕτη λοιπὸν εἶναι ἡ ἔννοια τοῦ «ἐν ταῖς εὐδοκίαις αὐτῶν».

«Οἱ κριταὶ τῶν, οἱ ἰσχυροὶ τῶν, κατεστράφησαν καὶ ἠφανίσθησαν ὡς τὴν πέτραν εἰς τὴν θάλασσαν» (στίχ. 6). Ἄλλος ἐρμηνευτὴς λέγει: «Θὰ σπάσουν ἐπάνω εἰς τὴν πέτραν». Ἐδῶ φανεράνει ὁ ψαλμωδὸς τὸ εὐάλωτον τῆς ἁμαρτίας καὶ τὸ ἀπόκριμνον ἔδαφος τῆς κακίας.⁴⁴ Αὐτοὶ, λέγει, οἱ δυνάσταί οἱ ἄγοντες καὶ φεροντες τὰ πάντα, κατεστράφησαν. Καὶ δὲν εἶπεν «κατεστράφησαν» ἀλλὰ «κατεσφροχθίσθησαν» δηλῶν, ὅτι ἔτσι κατεστράφησαν, ὥστε οὔτε τὰ ἴχνη τῶν δὲν ἐφαίνοντο, πράγμα πού ὁ ψαλμωδὸς λέγει καὶ διὰ τὸν ἀσεβῆ, ὅτι δηλαδὴ: «Ἐπέρασα νὰ τὸν ἴδω καὶ ἰδοῦ δὲν ὑπῆρχε: καὶ τὸν ἐζήτησα καὶ δὲν εὐρέθη ὁ τόπος του».⁴⁵ Τί σημαίνει τὸ «ἐγόμενος»; Πλησίον. Ἡ ἔννοια τῶν λόγων του εἶναι ἡ ἐξῆς: ὅπως ἀκριθῶς κάποια πέτρα, πού ῥίπτεται εἰς τὴν θάλασσαν, δὲν ἠθέλε πιά φανῆ, ἔτσι ἀκριθῶς καὶ τὰ εὐήμερα πράγματά τῶν θυσιζόμενα ἀφανίζονται πιά καὶ ὀφίσταται ὀλοκληρωτικὴν καταστροφὴν. Ἡ λοιπὸν σημαίνει τὴν ἀνευ ἰχνους, τὴν ριζικὴν καταστροφὴν ἢ τὴν ἰσχυρὰν καὶ δυνατὴν καὶ μετὰ πατάγου τοιαύτην. Διότι αὐτὸ δηλοῖ τὸ «θὰ σπάσουν ἐπάνω εἰς τὴν πέτραν».

Β «Θὰ ἀκούσουν τὰ λόγια μου, διότι εἶναι γλυκά». Ἄλλος ἐρμηνευτὴς λέγει: «διότι ἐπιλασιώθησαν (ὕπο γεγονότων)». Καὶ ἄλλος λέγει: «διότι ἐπαρουσιάσθησαν

45. Ψαλμ. 96, 96.

κατὰ τρόπον εὐχάριστον». Ἥτοι ἐκ τῆς πείρας τῶν πραγμάτων θὰ ἀντιληφθῶν τὴν ἀφελιμότητα τῆς παραινήσεως καὶ συμβουλῆς μου. Καὶ πῶς θὰ συμβῆ αὐτό; Αὐτὸ θὰ συμβῆ, διότι ὁ ἔλεγχος τῶν δικαίων ἔχει αὐτὸ τὸ ἀποτέλεσμα καὶ ἡ διαπαιδαγωγότης τῶν προκαλεῖ μεγάλην εὐχαρίστησιν. Διότι τοιαύτης ὕψους εἶναι ἡ ἀρετὴ ἔχει προσωρινὸν μὲν τὸν πόνον, διαρκῆ δὲ τὴν χαρὰν.

«Ὡς παχεῖς θῶλοι τῆς γῆς, πού σπάζουν καὶ κομματιάζονται ἐπάνω εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς, ἔτσι διεσκορπίσθησαν τὰ ὄσα τῶν κοντὰ εἰς τὸ στόμιον τοῦ Ἄδου» (στίχ. 7). Ἄλλος ἐρμηνευτὴς λέγει: «Ὅπως ἀκριθῶς ὁ γεωργός, ὅταν σκάπη τὴν γῆν, ἔτσι διεσκορπίσθησαν τὰ ὄσα τῶν εἰς τὸ στόμιον τοῦ Ἄδου». Ἄλλος πάλιν λέγει: «Ὅπως ἀκριθῶς συμβαίνει, ὅταν κάποιος σπάξῃ καὶ τρυπήσῃ τὴν γῆν, ἔτσι διεσκορπίσθησαν τὰ ὄσα μᾶς εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Ἄδου». Ἄλλος δὲ λέγει: «Σὰν τὴν καλλιέργειαν καὶ τὸ σκάψιμο τῆς γῆς μὲ τὰς συνεπείας του, ἔτσι ἐσκορπίσθησαν τὰ ὄσα μᾶς εἰς τὸ στόμιον τοῦ Ἄδου». Ἀφοῦ εἶπεν, ὅτι τὰ λόγια του προκαλοῦν μεγάλην εὐχαρίστησιν, τώρα ἀναφέρει καὶ τὰς παλαιὰς ταλαιπωρίας. Ὅτι δηλαδὴ ἂν καὶ ὑπέστημεν τὸν ἔσχατον κίνδυνον καὶ ὡς τὴν γῆν, πού ἀνοίγει καὶ καλλιεργείται καὶ ἀνασκόπτεται, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον οἱ διεσκορπίσθημεν καὶ κατεστράφημεν καὶ ἐφθάσαμεν μέχρι τῶν πυλῶν τοῦ θανάτου, ὅμως καὶ εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν εὐρισκόμενοι **Δ** θὰ προτιμούσαμε μᾶλλον τὴν διαπαιδαγωγῆσιν καὶ τὴν διόρθωσιν ἐκ μέρους τῶν δικαίων παρὰ τὴν εὐσπλαγχίαν τῶν ἁμαρτωλῶν ἀνθρώπων. Διότι, ὅτιδήποτε, καὶ ἂν ἐγίνετο, θὰ ἐκρεμόμεθα ἀπὸ τὴν πρὸς σὲ ἐλπίδα καὶ ποτὲ δὲν θὰ ἐπαύσαμε νὰ προσβλέπωμε μὲ πεποίθησιν σὲ σένα. Δι' αὐτὸ καὶ προσέθεσε λέγων: «Διότι, Κύριε, Κύριε, σὲ σένα εἶναι στραμμένα τὰ μάτια μου. Σὲ σένα ἔχω τὴν ἐλπίδα μου: μὴ καταστρέψῃς τὴν ψυχὴν μου» (στίχ. 8). Ἐστὼ καὶ ἂν ἔλθουν, λέγη, ἐναντίον υἱας μύρια κακά, ἢ πόλεμοι ἢ μάχα ἢ κίνδυνοι θανάτου, ἢ πύλα Ἄδου, ὅμως δὲν θὰ ἀπομακρυνθῶμεν ἀπὸ τὴν ἁγίαν ἐγκυραν, ἀλλὰ θὰ κρατῶμεν γερὰ τὴν ἐλπίδα εἰς τὴν ἰδικὴν σου συμπαράστασιν καὶ ἀφοῦ ἐγκαταλείψωμεν τὰ ὄπλα καὶ τὰς πολεμικὰς παρατάξεις, θὰ περιμένωμε τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ ὅλα τὰ κακὰ ἀπὸ τὴν ἰδικὴν σου βοηθείαν καὶ χάριν. **Ε** «Σὲ σένα ἔχω τὴν ἐλπίδα μου: μὴ καταστρέψῃς

τὴν ψυχὴν μου». Ἄλλος ἐρμηνευτὴς λέγει: «Μὴ φύγῃς καὶ ἐρημώσῃ ἡ ψυχὴ μου». Ἦτοι μὴ με ἀφήσῃς νὰ ἀπέλθω ἀπὸ τὸν τόπον;

«Φύλαξέ με ἀπὸ τὴν παγίδα, τὴν ὁποῖαν μοῦ ἔστησαν ὅλοι πρὸς ἐξόντωσίν μου, καὶ ἀπὸ τὰ σκάνδαλα, ποῦ ἐπινοοῦν οἱ ἐργάται τῆς ἀνομίας» (στίχ. 9). Ἐδῶ ὁ ψαλμωδὴς δὲν ὁμιλεῖ ἀπλῶς περὶ συκοφαντιῶν, ἀλλὰ περὶ λαθραίων τοιούτων καὶ μυστικῶν καὶ ἀποκρύφων, αἱ ὁποῖαι δύσκολα φαίνονται καὶ ἀπὸ τὰς ὁποίας κανεῖς δύσκολα προφυλάσσεται· δι' αὐτὸ καὶ πρὸς ἀποφυγὴν αὐτῶν τῶν διαφουλιῶν ἔγει κανεῖς ἀνάγκην τῆς ἀπὸ Θεοῦ βοηθείας. 442 **A** Δι' αὐτὸ λοιπὸν τελειώνει τὸν λόγον μετὰ τὴν εὐχὴν, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν, ὡς ἐκ προσομίου, ἤρχισε, καὶ εἰς τὴν ὁποῖαν κατέληξε: ἔτσι με αὐτὸν τὸν τρόπον φανερώσει, ὅτι τὰ ἰδικὰ του ἐφόδια εἶναι τὰ ἐξῆς: ἡ ἐλπίδα εἰς τὸν Θεόν, ἡ διαρκὴς ἐναντιότης του πρὸς τὸν Θεόν, ἡ ἀποφυγὴ τῶν συναναστροφῶν μετὰ τοὺς κακοὺς καὶ τὸ ζῆλον τοῦ μίσους ἐναντίον τῶν πονηρῶν ἐπιθυμιῶν τῶν. Ἡ συνδρομὴ δὲ τοῦ Θεοῦ εἶναι: ἡ βοήθειά του, ἡ συμπαραστάσις του καὶ ἡ ἐνίσχυσις του, ὥστε ὁ πιστὸς νὰ ἀναδεικνύεται νικητὴς καὶ ἀνώτερος ὅλων τῶν δυσχερειῶν. Διότι ἔτσι ἐπιτυγχάνεται ἡ ἀρετὴ, διὰ τῆς συνεισφοράς τῆς ἰδικῆς μας προσπαθείας καὶ μετὰ τὴν συμπαραστάσιν τῆς βοηθείας τοῦ Θεοῦ.

«Οἱ ἁμαρτωλοὶ θὰ πέσουν μέσα εἰς τὸ δίκτυ του· ἐγὼ θὰ εἶμαι χωρισμένος ἀπὸ αὐτοὺς, μέχρις ὅτου φύγω ἀπὸ τὰς διαβολὰς τῶν» (στίχ. 10). **B** Εἰς ποῖον τὸ δίκτυ θὰ πέσουν; Τοῦ ἰδίου τοῦ Θεοῦ³⁴ ἦτοι θὰ πιαστοῦν καὶ θὰ δεθοῦν. Διότι αἱ μὲν δοκιμασίαι τῶν δικαίων ἀποθλέπουν εἰς τὴν διόρθωσίν των καὶ εἰς τὸ νὰ διεγείρουν τὴν φιλόσοφον διάθεσιν των πρὸς σωτηρίαν τὰ παθήματα ὁμῶς τῶν ἁμαρτωλῶν, οἱ ὁποῖοι πάσχουν ἀθεράπευτα, καταλήγουν εἰς τὴν κόλασιν καὶ τὴν τιμωρίαν. Ἐγὼ θὰ εἶμαι χωρισμένος ἀπὸ αὐτοὺς, μέχρις ὅτου διαφύγω σώος τὰς παγίδας τῶν. Ἄλλος ἐρμηνευτὴς λέγει: «Μαζὶ θὰ εἶμαι ἐγὼ, μέχρις ὅτου φύγω». Ἄλλος δὲ λέγει: «Μόνος» ἦτοι ἐναμένος, μαζεμένος καὶ ὄχι διεσκορπισμέ-

34. Οἱ **O** εἰς τὴν στίχ. 10 ἔχουν τὴν γραφὴν «ἐν θρωπίστον κύνων», ὅπου ἐρμηνεύεται, ὅτι οἱ ἁμαρτωλοὶ θὰ πέσουν εἰς τὰς ἰδικὰς συνλεκτάνας καὶ θὰ παγισθῶσιν. Ἡ μαρτυρία τοῦ Χριστοστόμου προσημαίνει ἄλλο κείμενον, ὅπου ἔχει ὅτι: ἔστιν καὶ ἡ ὕψος τοῦ **A. Ruhlfis** ἐκδοῦναι τῶν **O** καὶ πρὸς **B** συμφωνεῖ καὶ τὸ ἑβραϊκὸν κείμενον.

κος ἢ, σύμφωνα μετὰ τὸ κείμενον τῶν **O** θὰ εἶμαι ἐγὼ ἀπηλλαγμένος τῶν πονηρῶν ἀνθρώπων καὶ καθαρὸς ἀπὸ τὰς φθοροποιῶν συνεπειῶν τῆς μετ' αὐτῶν συναναστροφῆς καὶ σὺν νὰ κατοικῶ ὀλομόναχος· αὕτη δὲ ἡ ἀπομόνωσις ἀποτελεῖ τὴν καλλιτέραν μορφήν τῆς ἀρετῆς. Καὶ θὰ κάνω αὐτὸ, λέγει, ὄχι μίαν, δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας, **C** ἀλλὰ καθ' ὅλον τὸν βίον. Αὐτὸ ἀποτελεῖ ἀσφάλειαν, αὐτὸ τείχος, αὐτὸ προκοπήν εἰς τὴν ἀρετὴν, τὸ νὰ ἀποφεύγῃ κανεῖς τοὺς πονηροὺς καὶ νὰ αὐτοσυγκεντρῶνται καὶ νὰ περιφρουρηθῆται ἀπὸ αὐτοὺς καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς του καὶ νὰ μὴν μακρὰν τῶν διεφθαρμένων ἀνθρώπων. Διότι δὲν κάμνει ἡ διαμονὴ εἰς τὴν ἔρημον τὸν ἀνθρώπον νὰ εἶναι μόνος του, ἀλλὰ ἡ συνετὴ σκέψις. Ἔτσι λοιπὸν καὶ οἱ ἄνθρωποι, ποῦ μένουσιν μέσα εἰς τὰς πόλεις καὶ εἰς τοὺς θαυρούς καὶ εἰς τὰς ἀγοράς, θὰ ἠμποροῦσαν νὰ ζοῦν ἀπομονωμένοι, ὅταν ἀποφεύγουν τὰς συναναστροφὰς μετὰ διεστραμμένους ἀνθρώπους καὶ συμμετέχουν μόνον εἰς τὰς συνεδριάσεις τῶν δικαίων ἀνθρώπων. Αὕτη δὲ εἶναι ἡ μόνη ἀσφαλὴς ὁδὸς. Αὐτὸς, ποῦ ἠμπορεῖ νὰ διορθώσῃ καὶ ἄλλους ἀνθρώπους, ὅς συναναστρέφεται αὐτοὺς, ποῦ πρόκειται νὰ δεχθῶν τὴν θεραπείαν, καὶ ὅς τοὺς κάνῃ καλλιτέρας· αὐτὸς ὁμῶς, ποῦ δὲν ἔχει τὴν δύναμιν νὰ πράξῃ αὐτὸ, ὅς ἀποφεύγῃ τοὺς κακοὺς, **D** ὥστε νὰ μὴ φθαρῇ ἀπὸ αὐτοὺς. Καὶ ἔτσι καὶ τὴν παρούσαν ζωὴν θὰ ζῆσθαι μετὰ ἀσφάλειαν καὶ θὰ τύχῃ καὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, τὰ ὁποῖα ὅλοι εἶθε νὰ ἀπολαύσωμεν, μετὰ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΡΜΑ' (141) ΨΑΛΜΟΝ

«Με τὴν φωνὴν μου ἔκραξα πρὸς τὸν Κύριον, μετὴν φωνὴν μου παρεκάλεσα τὸν Κύριον» (στίχ. 2).

Ἐ βλέπεις, ὅτι παντοῦ κάνει αὐτὸ ὁ ψαλμῶδς καὶ μετὸ ἴδιον προσίμιον ἀρχίζει καὶ δύο φορές λέγει ἐδῶ τὸ «φωνὴ καὶ φωνή»; Κάνει δὲ αὐτὸ ὄχι τυχαίως, ἀλλὰ διὰ τὰ μᾶς διδάξῃ διὰ τῆς διπλῆς χρήσεως τοῦ «φωνή» δύο πράγματα: ἢτοι τὴν ζωηρότητα καὶ ἔντονον διάθεσιν καὶ τὴν προσεκτικὴν σκέψιν καὶ ἐπὶ πλέον νὰ μᾶς εἴπῃ ὅτι ἡ φωνὴ εἶναι ἰδική του. Διότι δὲν φωνάζουν ὅλοι μετὴν φωνήν, οὔτε εἰς τὸν Θεόν οὔτε μετὴν ἰδικὴν των φωνήν. Πρέπει δὲ ὅλα αὐτὰ νὰ συνυπάρχουν.⁴ Ἄ Αὐτός, πού φωνάζει ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν, δὲν προσιμᾷ τὴν φωνήν τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ τοῦ θηρίου καὶ τοῦ φιδιοῦ. Ὁ ὀκνηρός, ὁ ὁποῖος δὲν ἀκοεῖ αὐτὰ, πού λέγει, δὲν φωνάζει πρὸς τὸν Θεόν, ἀλλ' ἀπλῶς καὶ τυχαίως ὁμιλεῖ. Ἐκεῖνος δέ, πού δὲν διεγείρει τὸν νοῦν του, ἔστω καὶ ἂν φωνάζῃ δυνατὰ, πάλιν καὶ αὐτὸς δὲν κράζει. Διότι ἡ φωνή, ὅπως πολλές φορές προηγουμένως εἶπα, δὲν δηλώνει τὸν τοῖσιμόν τοῦ πνεύματος, ἀλλὰ τὴν προσεκτικὴν σκέψιν. Ὁ ψαλμῶδς ὅμως δὲν προσέχεται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀλλὰ συγκεντρώνει καὶ τὰ τρία αὐτὰ καὶ δεικνύει, ὅτι καὶ μετὴν φωνὴν φωνάζει καὶ πρὸς τὸν Θεόν κράζει καὶ κάνει αὐτὸ μετὴν ἰδικὴν του φωνήν. Διὰ τοῦτο λέγει δύο φορές: «Φωνὴ μου καὶ φωνὴ μου».

«Θὰ ἐκγύσω τὴν παράκλησίν μου ἐνώπιόν σου καὶ θὰ ἀπαγγείλω τὴν θλίψιν ἐμπρὸς σου» (στίχ. 3). Β Εἰδες ψυχὴν, πού ἔχει ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὰς θιωτικὰς μερίμνας; Διότι οὔτε πρὸς τοὺς ἀνθρώπους κατέφυγεν, οὔτε τὰς συμμαχίας των ἐζήτησεν, ἀλλὰ κατέφυγε πρὸς τὴν ἀδιάφευκτον βοήθειαν καὶ τὴν ἀνωθεν δύναμιν. Βλέ-

πεις τὴν προσεκτικὴν σκέψιν καὶ τὴν ἐσωτερικὴν τοῦ ψαλμῶδου θερμότητα, τὴν ὁποῖαν, θέλων νὰ φανερώσῃ μετὰ τὰς λέξεις, λέγει: «Θὰ ἐκγύσω» μετὰ πολλὴν ἀφθονίαν. Ἀπὸ ἐδῶ μαθαίνουμεν, ὅτι καὶ αἱ θλίψεις συμβάλλουν μεγάλως εἰς τὴν δημιουργίαν φιλοσόφου σκέψεως: αὐτὴ δὲ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς θλίψεως: κανείς, λοιπόν, ἂς μὴ τὴν ἀποφεύγῃ. Διότι ἔχει διπλοῦν κέρδος: ἀφ' ἑνὸς μὲν, ὅτι μᾶς κάνει πρὸς προσεκτικούς καὶ πρὸ ἐπιμελεῖς: Ἐ ἀφ' ἑτέρου δέ, ὅτι μᾶς παρέχει μέγα δικαίωμα διὰ νὰ ἀκουσθῶμεν. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ ψαλμῶδς δὲν εἶπε: «τὴν δικαιοσύνην μου», οὔτε «τὰ κατορθώματά μου», ἀλλὰ «τὴν θλίψιν μου», διότι αὐτὴ δὲ εἶναι ἀσημαστος συνήγορος δι' αὐτόν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἡσαΐας λέγει: «Ἱερεῖς, ἐνισχύετε τὸν λαόν μου: λαλήσατε εἰς τὴν καρδίαν τῆς Ἱερουσαλήμ, ὅτι ἐδέχθη ἀπὸ τὸ χερί τοῦ Κυρίου διπλὴν τιμωρίαν διὰ τὰς ἀμαρτίας τῆς». Καὶ ὁ Παῦλος λέγει: «Νὰ παραδώσετε αὐτόν, πού ἡμάρτησε, εἰς τὸν σατανᾶν, διὰ νὰ καταστραφῇ τὸ σῶμα του, ὥστε νὰ σωθῇ τὸ πνεῦμά του». Καὶ, παραγγέλλων δι' ἐπιστολῆς του εἰς τοὺς Κορινθίους, λέγει: «Δι' αὐτὸ ἀνάμεσά σας ὑπάρχουν πολλοὶ ἀρρωστοὶ καὶ ὀδύνατοι καὶ ἀρκετοὶ ἔχουν ἀποθάνει. Διότι ἐὰν ἐκρίναμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας, δὲν θὰ κατεδικαζόμεθα. Ὅταν ὅμως δικαζόμεθα ἀπὸ τὸν Κύριον, διαπαιδαγωγοῦμεθα, μετὸν σκοπὸν νὰ μὴ καταδικασθῶμεν μαζί μετὸν κόσμον». Καὶ ὁ Ἀβραάμ ἔλεγεν εἰς τὸν πλούσιον: «Εἰς τὴν ζωὴν σου ἀπέλασθε τὰ ἀγαθὰ σου καὶ ὁ Ἀδάμαρς τὰ κακὰ του: καὶ τώρα αὐτὸς μὲν παρηγορεῖται, σὺ δὲ πάσεις καὶ ὑποφέρεις». Καὶ ὁ Δαβὶδ, ὅταν τὸν κατηράτο ὁ Σεμεὶ, ἔλεγε: «Ἄφησέ τον νὰ με καταρασθῇ, διότι ὁ Κύριος τὸν διέταξε νὰ κἀνῃ αὐτό, ὥστε νὰ ἴδῃ τὴν ταπεινώσιν μου». Καὶ παντοῦ εἰς τὰς Γραφὰς θὰ ἴδωμεν, ὅτι αὐτοὶ, πού ὑποφέρουν τὰς θλίψεις μετὰ εὐχαρίστησιν, ὄχι μόνον ἐξαλείφουν πολλὰς ἀπὸ τὰς ἀμαρτίας των. Ἐ ἀλλὰ καὶ δυνάμει τῶν θλίψεων, ἀποκτοῦν πολλὴν παρησίαν πρὸς τὸν Θεόν.

«Ὅταν ἀρχίζῃ νὰ με ἐγκαταλείπῃ τὸ πνεῦμά μου,

1. Ἡσ. 40, 1-2.

2. Α' Κορ. 5, 5.

3. Α' Κορ. 11, 30-32.

4. Αποκ. 16, 25.

5. Β' Κορ. 16, 11-12.

καὶ Σὺ ἐγνώρισες ποία θὰ εἶναι ἡ τύχη μου, τὰ θήματά μου» (στίχ. 4). "Ὅταν μάλιστα οἱ μικρόψυχοι ἄνθρωποι ἀποκάνουν καὶ πολλοὶ δὲ λέγουν καὶ κακόφημα λόγια, τότε κύριως ὁ ψαλμωδὸς ἀκέπτεται συνετὰ, χρησιμοποιῶν ὡς διδάσκαλον τῆς φροντίδος του τὴν θλίψιν. "Ὅταν, λοιπόν, ἴδῃς κάποιον νὰ περιέρχεται εἰς ἀπόγνωσιν ἀπὸ τὴν θλίψιν ἢ νὰ ἐκατομίη κάποιον πικρὸν λόγον, νὰ μὴ θεωρῆς τὴν θλίψιν ὡς αἰτίαν τούτων, ἀλλὰ τὴν ὀλιγοψυχίαν αὐτοῦ ποῦ λέγει αὐτὰ. ⁴⁴⁴ Α Διότι ἡ φύσις τῆς θλίψεως συνηθίζει νὰ προκαλῆ τὰ ἀντίθετα, ἴηοι τὴν προσοχὴν, τὴν συντριβὴν τῆς διανοίας, τὴν προσεκτικὴν σκέψιν καὶ τὴν ἀξέσην τῆς ἐλλασείας. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε: «Ἡ θλίψις παράγει ὑπομονήν, ἡ δὲ ὑπομονὴ (γεννᾷ) δοκιμασμένον χαρακτήρα». ⁶ Ἐάν δὲ οἱ Ἰουδαῖοι ἐστέναν, ὅταν ἐθλίβοντο, αὐτὸς ὁ στεναγμὸς δὲν ἦτο καρπὸς τῆς θλίψεως, ἀλλὰ τῆς ἀνοησίας τῶν διότι οἱ ἄγιοι, ὅταν ἐδοκιμαζόν θλίψεις, ἐγίνοντο τελειότεροι καὶ σοφότεροι. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ ψαλμωδὸς ὁ ἴδιος ἔλεγε: «Κύριε, εἶναι καλὸν τὸ γεγρονῶς, ὅτι μὲ ἐταπεινώσας, ὥστε νὰ μάθω τὰ δικαιώματά σου». ⁷ Β Καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε: «Καὶ διὰ νὰ μὴ ὑπερφηανεύωμαι ἐξ αἰτίας τῶν πολλῶν εἰς ἐμὲ ἀποκαλύψων, μοῦ ἐδόθη ἓνα ἀγκάθι εἰς τὸ σῶμα, ἓνος ἀγγελος τοῦ Σατανᾶ, διὰ νὰ μὲ κτυπή. Τρεῖς φορὰς παρεκάλεσα τὸν Κύριον δι' αὐτὸ (ὥστε νὰ φύγῃ ἀπὸ ἐπάνω μου) καὶ μοῦ εἶπε: Σοῦ εἶναι ἀρκετὴ ἡ χάρις μου. Διότι ἡ δυνάμις μου φανεράνεται τελεία ἐκεῖ, ποῦ ὑπάρχει ἀδυναμία. Δι' αὐτὸ εἶμαι εὐχαριστήμενος μὲ τὰς θλίψεις, μὲ τὰς ἀδυναμίας, μὲ τοὺς διωγμοὺς. Διότι ὅταν εἶμαι ἀδύνατος, τότε εἶμαι δυνατός». ⁸ Βλέπεις δὲ καὶ τὸν Παῦλον εἰς τὸν καιρὸν τῆς θλίψεως νὰ ἀνυψῶνται περισσότερο καὶ νὰ καταφεύγῃ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ νὰ προσκολλᾶται περισσότερο εἰς αὐτὸν μὲ πολλὴν ὀρμὴν, ἀκόμη καὶ εἰς τὸν πυθμένα τῶν κακῶν εὐρισκόμενος (διότι αὐτὸ σημαίνει τὸ «ὅταν μὲ ἐγκαταλείπῃ τὸ πνεῦμά μου») καὶ τότε ἀκριθῶς γίνεται περισσότερο σπουδαῖος. C Ὡς πρὸς δὲ τὸ «Σὺ ἐγνώρισες τὰ θήματά μου» ἄλλος ἐρμηνευτὴς εἶπε: «Διότι Σὺ γνωρίζεις,

6. Ρωμ. 5, 3.

7. Φαλμ. 118, 71.

8. Β' Κορ. 12, 7-10.

ἔστησαν κρυφὴν παγίδα» (στίχ. 48). «Κύτταξα δεξιὰ καὶ ἔριπτα τὸ βλέμμα μου παντοῦ· καὶ δὲν ὑπῆρχε κανεὶς, ποῦ νὰ μὲ πρόσχε (φίλος μου)» (στίχ. 5). Ἐδῶ ὁ ψαλμωδὸς τονίζει τὴν ἔντασιν καὶ τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς καὶ τὴν ἀξέσην τῶν κακῶν καὶ τὰς πλεκτάνας τῶν ἐχθρῶν· βλέπει ὅλα αὐτὰ ὅτι ἐπιλοίαζον ὀλονεὶ καὶ περισσότερο καὶ ἐζήτουν νὰ τὸν καταβάλλουν καὶ τὸ χειρότερον εἶναι, ὅτι ὄχι μόνον δὲν ὑπῆρχαν μερικοὶ βοηθοὶ του ἢ σύμμαχοι του, ἀλλὰ οὔτε καν τὸν ἐπρόσεχαν.

Αὐτὸ ἀποτελεῖ ἀξέσην τῆς ἐρημίας καὶ μεγαλάνει ὑπερβολικὰ τὴν ἀπομόνωσιν. D Εἶναι ἴδιον ὀλίγων ἀνθρώπων τὸ νὰ παρευρίσκωνται εἰς τὰς συμφορὰς καὶ νὰ βοηθοῦν, καὶ ἰδιαίτερος ὅταν αἱ συμφορὰ ἐγκυμονοῦν κινδύνους. Ἄλλ' αὐτὴ ἡ ἀπομόνωσις του ὄχι μόνον δὲν τὸν ἐξημίωνεν ἀλλὰ καὶ τὸν ὠφέλιμον πάρα πολύ, διότι τὸν ἔφερε πλησίον εἰς τὸν Θεόν. Καὶ σὺ, λοιπόν, ἀγαπητέ, ὅταν ἴδῃς νὰ πολλαπλασιαζῶνται τὰ κακὰ, μὴ δειλιάσῃς, ἀλλὰ νὰ ἀγρυπνῆς ζῶπρά, διότι δι' αὐτὸ ὁ Θεὸς ἐπιτρέπει νὰ παρουσιάζωνται αὐτὰ, διὰ νὰ σοῦ ἀποβάλῃ τὴν ὀκνηρίαν καὶ νὰ σὲ ἐμπλήσῃ ἀπὸ τὸν ὕπνον σου. Διότι τότε ὅλα τὰ ἀχρηστα πράγματα ἀποβάλλονται, τότε ὅλα αἱ δικαστικαὶ φροντίδες ἐξαεμίζονται, τότε γίνεσαι πιὸ ἐπιμελής εἰς τὴν προσευχὴν καὶ πιὸ πρόθυμος εἰς τὴν ἐλεημοσύνην καὶ εἰς τὸ νὰ παρασθλήπῃς τὴν κοιλίαν, E καὶ κάθε πάθος νικᾶται εὐκολώτερον, ἀφοῦ διωχθῇ μὲ τὴν βοήθειαν τῆς θλίψεως. Διότι καὶ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὁ Θεὸς μᾶς ὑπέβαλε εἰς λύπας καὶ πόνους, ὄχι διότι ἤθελε νὰ μᾶς τιμωρήσῃ -- ἀν καὶ ἐξέδωκε τὴν ἀπόφασιν του ὑπὸ μορφήν τιμωρίας -- ἀλλὰ διὰ νὰ μᾶς συνετίσῃ καὶ νὰ μᾶς κἀν καλλιτέρους. Διότι, ἀν καὶ ἡ λύπη ὑπάρχῃ εἰς κάθε θῆμά μας καὶ ὁ θῖος εἶναι τῶσον ἐπίπονος, ἐπικρατεῖ τόση κακία! Ἐάν ὅμως δὲν ὑπῆρχε κανένα ἀπὸ αὐτὰ (λύπη, μῆχος) φοντάζεσαι, ποῦ θὰ ἔφθονεν ἡ ἐπικράτης τῆς κακίας; ⁴⁴⁵ Α Καὶ διατὶ ἀπορεῖς, ἐπειδὴ ἡ θλίψις εἶναι κατὰ τὸ ἀγαθὸν διὰ τὴν ψυχὴν, ὅπως ἀκριθῶς καὶ εἰς τὰ σώματα; Διότι τὸ νὰ ἐκθέτῃ κανεὶς τὸ σῶμά του εἰς τὰς ὑπερβολικὰς ἀπολαύσεις εἶναι ἐπιζήμιον· ἄλλωστε τὸ νὰ μᾶς περιζώνουν αἱ ἐνέβραι ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη, αὐτὸ μᾶς κἀνει νὰ ἀγρυπνοῦμεν καὶ ἀν προσέχωμεν, οὐδόπως θλαπτόμεθα. Διὰ τοῦτο καὶ κάποιος λέγει: «Νὰ γνωρίζῃς καλῶς, ὅτι περνᾷς μέσα ἀπὸ παγίδας καὶ περπατεῖς ἐπάνω εἰς τὰς ἐπάλ-

Ξεις τῶν πόλεων». ⁹ Καὶ ὁ ψαλμωδὸς μας λέγει τὸ ἴδιον «Εἰς τὸν δρόμον, ποῦ περπατοῦσα, μοῦ ἔστησαν κρυφὴν παγίδα». Ἐάν δὲ κάποιος ἤθελε ἐρμηνεύσει αὐτὰ τὰ λόγια ἀλληγορικῶς, θὰ ἴδῃ τὸν διάβολον νὰ κἀνῃ αὐτὸ τὸ πρῶτο, ὄχι ἀπὸ μακριά, ἀλλὰ κοντὰ νὰ θέτῃ κρυφτὰς ἐνέδρας. **Β Δί'** αὐτὸ καὶ μᾶς χρειάζεται πολλὴ ἀγρύπνησις. Διότι θέτει κρυφὴν παγίδα τὴν ματαιοδοξίαν, ὅταν κἀνωμεν ἐλεημοσύνην, τὴν ὑπερηφάνειαν, ὅταν νηστεύωμεν, ὄχι εἰς ἄλλους δρόμους, ἀλλὰ εἰς αὐτοῦ, ποῦ θαδίζομε, πρῶτο καὶ εἶτα καὶ πὸ δύσκολον.

Ἐχάθη κάθε τρόπος διαφυγῆς μου ἐκ τοῦ κινδύνου». Κύτταξε πάλιν ἄλλην προσθήκην τῶν κακῶν. Διότι δεικνύει, ὅτι ὄχι μόνον αἱ ἐνέδρα εἶναι εἰς τὸν δρόμον, καὶ δὲν ὑπάρχει κάποιος νὰ τὸν βοηθήσῃ ἢ νὰ τὸν προσέξῃ ἐπὶ πλέον τοῖς, ὅτι τίποτε δὲν ἀπομένει εἰς αὐτὸν διὰ νὰ ἀπαλλαγῇ καὶ οὔτε ἦτο εὐκόλον καὶ δυνατόν δι' αὐτὸν νὰ ἀποκτήσῃ τὴν σωτηρίαν του διὰ τῆς φυγῆς. Ἔτσι εὐρίσκετο εἰς τὸ μέσον τῶν κακῶν ἐγκαταλειμμένος **Γ** καὶ ἔζη μέσα εἰς ἀναπόφευκτον συμφορὰν παρ' ὅλα ταῦτα ὁμῶς καὶ εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν εὐρισκόμενος δὲν ἀπεγοητεύετο. «Καὶ δὲν ὑπάρχει κάποιος, ποῦ νὰ ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν ζωὴν μου», ἦτοι κάποιος, ποῦ νὰ με ὑποστηρίξῃ καὶ νὰ με βοηθήσῃ. Τί κάνει λοιπὸν αὐτός; Ἄρα γε ἠσθάνθη ἀπογοήτευσιν διὰ τὴν σωτηρίαν του ἐπειδὴ εὐρίσκετο εἰς τόσον ἀδιέξοδον καὶ ἀμηχανίαν; Καθόλου· ἀλλὰ, τοῦναντίον, ἀνέως καταφεύγει πρὸς τὸν Θεόν καὶ λέγει: «Κύριε, σὲ Σέ-να ἐφώνησα καὶ εἶπα "Σὺ εἶσαι ἡ μόνη μου ἐλπίδα καὶ ἡ κληρονομία μου εἰς τὴν χώραν τῶν ζώντων"» (στῆχ. 6). Βλέπεις ἐγρήγορον ψυχῆς; Τὰ κακὰ δὲν τὸν ἐθύθισαν, ἀλλὰ μάλλον τοῦ ἀνεπτέρωσαν τὸ φρόνημα καὶ ἐνῶ ἦτο εἰς ἀδιέξοδον, **Δ** ἀνεγνώρισεν τὸ ἀκαταγώνιστον χέρι καὶ τὴν πανίσχυρον δύναμιν καὶ τὴν διέξοδον εἰς τὰς δυσκολίας. «Εἶπα: Σὺ εἶσαι ἡ ἐλπίδα μου». Ὅλα τὰ ἀνθρώπινα μέσα, λέγει, ἔχουν ἐξαφανισθῆ καὶ ἡ κακουχία εἶναι μεγαλύτερα ἀπὸ κάθε παρομοία θοήθητα, ὥστε με κανένα μέσον καὶ τέχνασμα δὲν ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ διαφυγῇ τὸ ναυάγιον. Ὅμως, ἂν καὶ ὅλα αὐτὰ εἶναι ἀδύνατα διὰ τοὺς ἀνθρώπους καὶ ὅλοι μὲς ἀπεγοητεύθημεν, ἐν τούτοις εἰς Σέ ὅλα εἶναι εὐκόλα δι' αὐτὸ καὶ

9. Σοφ. Σειρήν 9, 18.

δὲν ἀποκάμνομεν ἐλπίζοντες εἰς Σέ. «Σὺ εἶσαι ἡ πολὺτιμος μερίδα μου εἰς τὴν χώραν τῶν ζώντων». Ἦτοι ἡ κληρονομία μου, ὁ θησαυρὸς μου, ὁ πλοῦτός μου, τὰ πάντα εἶσαι Σὺ. «Ἐν γῆ ζώντων». **Ε** Χώραν ζώντων ὀνομάζει ὁ ψαλμωδὸς ἐδῶ τὴν πατρίδα του. Διότι γνωρίζει πολλὰκις νὰ ὀνομάζῃ εἰς τὴν καὶ θάνατον τὴν εἰς Βαβυλῶνα αἰχμαλωσίαν. Ἐπειτα, ἐπειδὴ, εὐρισκόμενος εἰς ξένην χώραν, καμμίαν ἀπὸ τὰς συνηθισμένας λατρευτικὰς πράξεις δὲν ἐκτελοῦσε, ἐνῶ ἐκεῖ (εἰς τὴν χώραν του) ἐκτελοῦσε ὅλας τὰς ἱεράς τελετὰς καὶ λατρείας, δι' αὐτὸ λέγει «Σὺ εἶσαι ἡ μερίδα μου εἰς τὴν χώραν τῶν ζώντων». Πάντοτε, λέγει, μοῦ συμπαρεστάθης καὶ με ἔκαμες ἰδικόν σου εἰς τὴν χώραν τῶν ζώντων καὶ ἡ μετὰ σοῦ ἐπικοινωνία μου ἦτο μεγάλη.

«Στρέψε τὴν προσοχὴν σου εἰς τὴν προσευχὴν μου, διότι ἐκ τῶν δοκιμασιῶν ἐταπεινώθην ἀφάνταστα» (στῆχ. 7). Κύτταξε πῶς, ἐκεῖνο, ποῦ ἔλεγε προηγουμένως, ⁴⁴⁶ **Α** αὐτὸ λέγει καὶ ἐδῶ ἀντὶ ὑπερασπίσεως, ἐννοῶ τὸ ὅτι ἐταπεινώθη, τὸ ὅτι ἐτιμωρήθη διὰ τὰ σφάλματά του ὑπερβολικά. Τὸ δὲ «σφόδρα» δὲν ἀναφέρεται εἰς τὴν μομφὴν καὶ κατηγορίαν δι' ὅσα ἔγιναν, ἀλλὰ περιγράφει τὴν λύπην καὶ τὴν ἀδυναμίαν τοῦ πάσχοντος ἀνθρώπου. Διότι, ἂν με προσβλέψῃς εἰς τὴν ἀξίαν τῶν ἁμαρτιῶν, δὲν εἶναι ὑπερβολικὴ ἡ ταπεινωσις· ἂν ὁμῶς ἴδῃς τὴν ἀδυναμίαν τοῦ ἀνθρώπου, ποῦ ὑποφέρει τὴν ταπεινώσιν, τότε ἡ ταπεινωσις εἶναι ὑπερβολικὰ μεγάλη. Διότι οὐδῶς ὁ Θεὸς ζητεῖ τιμωρίαν ἀξίαν τῶν σφαλμάτων. Ἐάν δὲ ἡ τιμωρία φαίνεται ἀνυπόφορος εἰς τοὺς πάσχοντας, αὐτὴ δὲν εἶναι ὑπεράνω τῆς φύσεως τῶν γεννημένων, ἀλλὰ φαίνεται τοιαύτη λόγω τῆς ἀδυναμίας αὐτῶν ποῦ τὴν ὑποφέρουν.

«Γλύτωσέ με ἀπὸ αὐτοῦ, ποῦ με καταδιώκει, διότι αὐτὸς εἶναι πολὺ πῶς ἰσχυροὶ ἀπὸ ἐμένα». **Β** Νά, καὶ ἄλλη αἰτία ἀναφέρεται πάλιν, ἦτοι ἡ ἀδικία ἐνέδρα αὐτῶν, ποῦ τοῦ ἐπιτίθενται καὶ τὸ ὅτι αὐτὸς εἶναι πολὺ ἀδύνατος. «Βγάλε τὴν ψυχὴν μου ἀπὸ αὐτῆν τὴν φυλακὴν, ὥστε νὰ ἠμπορέσω νὰ δοξολογήσω τὸ ὄνομά Σου» (στῆχ. 8). Τὸ «ἐξομολογήσασθαι» ἐδῶ χρησιμοποιεῖται ἀντὶ τοῦ «εὐχαριστήσασθαι». Ἡ ἔννοια τοῦ στίχου εἶναι ἡ ἐξῆς: Ἀπάλλαξέ με ἀπὸ τὰς δοκιμασίας. Διὰ τοῦ «φυλακῆς» δὲ ἐδῶ ἐννοεῖ τὰς ὑπερβολικὰς συμφορὰς.

Ἔωστε νὰ εὐχαριστήσω τὸ ὄνομά Σου». Καὶ αὐτὸ

δέν είναι μικρόν πράγμα, τὸ νὰ μὴ ξεχνᾶμε τὴν εὐεργεσίαν, ὅταν εὐημεροῦμε. Διότι πολλοὶ ἄνθρωποι εἰς στιγμήας θλίψεως εἶναι φρονιμώτεροι, C εἰς στιγμήας ὁμοῦς εὐτυχίας γίνονται φηκρότεροι· ἄλλοι πάλιν, ποῦ εἰς στιγμήας εὐημερίας εἶναι ὀκνηροί, ἀφοῦ καταληφθῶν ἀπὸ ἀπόγνωσιν καὶ ἀπογοήτειαν εἰς στιγμήας θλίψεως, γίνονται ἀκόμη πῶ ὀκνηροί. Ὁ ψαλιμῶδός ὁμοῦς εἰς καθεμίαν ἀπὸ τὰς δύο αὐτὰς διαφορετικὰς περιστάσεις μένει ὁ ἴδιος καὶ διατηρεῖ τὴν ἴδιαν ἐλλάθειαν· διότι οὔτε ἡ θλίψις τὸν ἔκανε νὰ ἀπογοητευθῆ, ἀλλὰ τὸναντίον τὸν παρεκίνησεν εἰς παράκλησιν καὶ προσευχὴν· οὔτε πάλιν ἡ εὐτυχία τὸν ἔκανε χαλαρόν ἀλλὰ καὶ τότε τὸν παροκινῶσε πρὸς εὐχαριστίαν εἰς τὸν Θεόν. «Θά μὲ περιμένουν οἱ δίκαιοι ἄνθρωποι, μέχρις ὅτου μὲ ἀνταμείψῃς». Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει· «Οἱ δίκαιοι θὰ φορέσουν στεφάνια, ὅταν θὰ μὲ εὐεργετήσῃς». Τί σημαίνουν τὰ λόγια αὐτά; Αὐτὴ ἡ ἔκθεσις τῶν πραγμάτων μου, λέγει, θὰ ὠφελήσῃ καὶ αὐτοὺς τοὺς δικαίους. D Διότι καὶ ἐκεῖνοι θὰ χαροῦν καὶ θὰ εὐφρανθῶν καὶ θὰ ακιρτήσων ἀπὸ χαρᾶν, ὅταν μὲ ἴδων νὰ ἀπαλλάσσωμαι ἀπὸ τὰ κακά. Διότι τοιαῦτα εἶναι αἱ ψυχὰ τῶν ἁγίων καὶ πονοῦν μαζί μὲ αὐτοὺς, ποῦ ὑποφέρουν καὶ δὲν ζηλεύουν αὐτοὺς, ποῦ εὐημεροῦν, ἀλλὰ τὸναντίον χαίρονται καὶ συνευφραίνονται καὶ αἰσθάνονται ἡδονὴν μαζί μὲ αὐτοὺς, ποῦ εὐεργετοῦνται. Αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος προέτρεπε τοὺς πιστοὺς λέγων· «Νὰ χαίρετε μὲ αὐτοὺς, ποῦ χαίρονται, καὶ νὰ κλαίτε μὲ αὐτοὺς, ποῦ κλαίνε». ¹⁰ Αὐτὴ δὲ ἡ ἀρετὴ δὲν εἶναι μικρά, διότι πολλοὶ ἄνθρωποι αἰσθάνονται εὐχαρίστησιν δι' ἐκεῖνους, ποῦ πάσχουν, E καὶ ζηλεύουν δι' ἐκεῖνους, ποῦ ἀπαλλάσσονται ἀπὸ τὰ κακά· καὶ οὕτως τὰ δύο πάθη γίνονται εἰς αὐτοὺς τοὺς ἄνθρώπους ἀπὸ θαρραλότητος καὶ πολλὴν ἀπανθρωπίαν. Οἱ δίκαιοι ὁμοῦς δὲν αἰσθάνονται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀλλ' ἀφοῦ ἀπαλλαγῶν ἀπὸ κάθε μίαν ἀπὸ αὐτὰς τὰς δύο κακίας καὶ ἐπειδὴ εἶναι ἐλεήμονες καὶ φιλόφθωροι, προσπαθοῦν νὰ ἀποκτήσων αὐτὰς τὰς ἀρετάς. Ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι (οἱ κακοὶ) ἀποκοῦν αὐτὰ τὰ δύο πάθη ἀπὸ θαρραλότητος, ἔτσι καὶ οὗτοι (οἱ δίκαιοι) ἀπὸ φιλοφθωρίαν λυποῦνται μὲ τὸ νὰ συμπάσχουν μὲ τοὺς ἄλλους καὶ θεωροῦν εὐεργεσίαν τῶν τὸ νὰ συγκαίρωνται μὲ τοὺς ἄλ-

10. Ρωμ. 12, 15.

λους. ⁴⁴⁷ A Διατί δὲ εἶπεν· «Θά μοῦ ἀνταποδώσῃς»; Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει· «Ὅταν μὲ εὐεργετήσῃς». Ἄλλοι δὲ «θὰ μοῦ ἀνταποδώσῃς καὶ θὰ μὲ ἀνταμείψῃς». Βεβαίως προηγουμένως ὁ ψαλιμῶδός ὠμίλησε περὶ θλίψεως καὶ ταπεινώσεως καὶ οὐκ ἐπεὶ κατ' ὄρθωμάτων καὶ παρηρησίας, ποῦ προέρχεται ἀπὸ ἀγαθὰ ἔργα. Διὰ ποῖον πράγμα τώρα ζητεῖ ἀνταπόδοσιν; Διὰ τὰς ἡμέρας, ποῦ ἐταπεινώθη. Διότι δὲν εἶναι μικρόν κατ' ὄρθωμα καὶ αὐτὸ, τὸ νὰ ὑποφέρῃ δηλαδὴ κανεὶς τὴν θλίψιν μὲ εὐχαρίστησιν. Δι' αὐτὸ καὶ ἀνταπόδοσιν ὀνομάζει τὴν μετὰ τὰς θλίψεις ἀμοιβήν. Ἄς μὴ λοιπὸν τρέχωμεν μὲ ἄγχος καὶ ἡμεῖς εἰς τὰς θλίψεις, ἀλλὰ νὰ προσερχώμεθα νὰ μὴ εἰσέλθωμεν εἰς δοκιμασίαν. Ὅταν ὁμοῦς αὐτὴ ἔρχεται, ἄς τὴν δεχώμεθα. Διότι καὶ τὰ ὑπάρχοντα ἁμαρτηματά μας ἀποβάλλομεν B καὶ, ἐάν ἔχωμεν καμμίαν δικαίαν πράξιν, καὶ αὐτὴν κάνομε λαμπρότεραν. Καὶ αὐτὸ δεικνύει ὁ Ἰωβ, ὁ ὁποῖος τότε εἰς τὴν θλίψιν ἔλαμψε περισσότερο. Αὐτὸ δὲ εἶναι καλὸν καὶ διὰ τὰ σώματα καὶ οὐκ μόνον διὰ τοὺς ἄνθρώπους, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ ἄλογα ζῷα· καὶ οὐκ μόνον διὰ τὰ ἄλογα ζῷα, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ φυτὰ. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς οἱ γεωπόνοι δὲν ἐπιτρέπουν οὔτε τὰ ἀμπέλια νὰ ἔχουν φύλλαμα περισσότερο ἀπὸ ὅσον πρέπει, οὔτε ἄλλα δένδρα, ἀλλ' ἐμποδίζουσιν τὴν πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν ἀνάπτυξιν (εἰς φύλλα), περιστρέφοντες μὲ τὸ δρεπάνι θλίψιν τὴν δύναμιν τῆς ἀναπτύξεως εἰς τὴν ρίζαν τοῦ δένδρου, οὕτως ὥστε αὐτὴ ἡ δύναμις νὰ μὴ καταναλωθῇ εἰς τὰ φύλλα καὶ (τὰ δένδρα) παραγάγουν ἀχρηστὸν καρπόν. Αὐτὸ δὲ ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ εἰς τοὺς ἄνθρώπους. Ὅταν δηλαδὴ ἡ ἐπιμέλεια καὶ—τὸ ἐνδιαφέρον τῶν καταναλώνονται εἰς ἀχρηστὰ πράγματα, C τότε ἡ ψυχὴ γίνεται περισσότερο ἄτονος εἰς τὸ νὰ παραγάγῃ καρπὸς τῆς εὐσεβείας, ὀρίμους καὶ ἀκμαίους. Αὐτὸ ἤθελεν ἴδῃ κανεὶς νὰ συμβαίῃ καὶ μὲ τὰ νερά. Διότι τὸ μὲν στάσιμον καὶ λιμνάζον νερὸ εἶναι ἐπιθλαθές· τὸ δὲ κινούμενον καὶ ἀνασφύρομενον καὶ μεταβιβαζόμενον νερόν, ἦτοι τὸ τρεχούμενον, οὐκ μόνον εἶναι ὑγιεινόν, ἀλλὰ εἶναι καὶ εὐχάριστον νὰ τὸ βλέπῃ κανεὶς καὶ νὰ τὸ ἀγγίξῃ καὶ νὰ τὸ πίνῃ. Πολλὰς δὲ φορὰς ἡ θλίψις κατέβαλε καὶ αὐτὴν τὴν φύσιν. Αὐτὸ δηλαδὴ (τὸ νερό), ποῦ πηγαίνει πρὸς τὰ κάτω καὶ ῥεῖ, ὅταν πιεσθῇ, ἐξακοντίζεται πρὸς τὰ ἑπάνω. Αὐτὸ δὲ συμβαίνει καὶ εἰς τοὺς ἄνθρώπους. Αὐτοὶ δηλαδὴ, ποῦ ὑποφέρουν

τάς θλίψεις μέ εύκολίαν, γίνονται θαυμασιώτεροι ἔστω καί ἂν εἶναι κατ' ἐξοχήν χαμερπεῖς καί πολύ σαρκολάτραι καί ἀσημοί, ἀπό τὰς θλίψεις ἀποσποῦν μεγάλα ὀφέλη. Ἐ Αὐτά λοιπόν καί ἡμεῖς ἔχοντες ὑπ' ὄψιν καλῶς, ὡς ὑποφέρωμεν μέ εύχαρίστησιν τὰς ἐκάστοτε ἐπερχομένας δοκιμασίας, ὥστε καί αὐταί αἱ δοκιμασίαι νά γίνωνται πῶ εύκολοί εἰς ἡμᾶς καί νά τύχωμεν τῶν μελόντων ἀγαθῶν, τῶν ὁποίων εἶθε ὅλοι ἡμεῖς νά ἀποδειχθῶμεν ἄξιοι, μέ τήν χάριν καί φιλονεικίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τόν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δύναξ καί ἡ δύναμις εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΡΜΒ' (142) ΨΑΛΜΟΝ

«Κύριε, ἄκουσε τήν προσευχήν μου» (στίχ. 1).

Ἐ Εἶναι μέν προσευχή καί ἡ παράκλησις διὰ τῶν λόγων, ἀλλά εἶναι καί ἡ ὑπόσχεσις. Διὰ τοῦτο καί κάποιος σοφός συμβουλεύει λέγων «Μή εἴπῃς δύο φορές τόν ἴδιον λόγον εἰς τήν προσευχήν σου». ¹ Δέν λέγει αὐτό ὁ σοφός καί δέν συμβουλεύει νά ἀποφεύγωμεν νά λέμε δύο φορές τὰ ἴδια πράγματα, παρακαλοῦντες καί ἱκετεύοντες τόν Θεόν. Ἀπαγε. ⁴⁴⁸ Α "Ἄλλωστε προτρέπομεθα νά ἐπιμένωμεν εἰς τὰς προσευχάς μας. Μᾶς συμβουλεύει ὁμῶς αὐτό ὁ σοφός, διὰ νά μή ἀναθάλωμεν, ὅταν ὑπεσχέθημεν κάτι εἰς τόν Θεόν, ἀλλά τούνοντιον νά διαζώμεθα νά τὸ ἐκπληρώσωμεν. Δι' αὐτό καί εἰς ἄλλο σημείον ὁ σοφός λέγει: «Μή θραυθύνῃς νά ἐκπληρώσῃς τήν προσευχήν» ² καί τοῦτο, ἐπειδή εἶναι ἀσέβασιον τὸ μέλλον. Διότι ἡ ἀσθένεια ἢ ἀπροσδόκητοι δυσκολία τῶν πραγμάτων, αἱ ὁποῖαι συνέθησαν, ἠμποδίσαν αὐτήν τήν ἐκπλήρωσιν. Ἐάν δέ καί ὁ ἐπελθὼν θάνατος ἤθελε διακόψῃ τήν ζωὴν σου, τότε δέν θά ἔχῃς δικαιολογίαν.

Ἐδῶ ὁμῶς ὁ ψαλμῶδὸς προσευχὴν ὀνομάζει τήν παράκλησιν καί τήν δέησιν. Δι' αὐτό καί προσέθεσε, ὅτι ἀκούουθε, ζητῶν νά φανερώσῃ τήν μορφήν αὐτῆν τῆς προσευχῆς: «Στρέψε τὸ αὐτί σου μέ προσοχήν εἰς τήν παράκλησίν μου, ἐν τῇ ἀληθείᾳ σου». Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει: «διότι εἶσαι πιστός». Καί ἄλλος λέγει: «Διότι εἶσαι σταθερός». Ἦτοι ἄκουσε τήν παράκλησίν μου Β καί νά τήν πραγματοποιήσῃς, θεσπάζων ἔτσι τήν ἀλήθειαν σου χρησιμοποίησε τήν δυνάμιν σου, διὰ νά ἱκανοποιήσῃς τὰ αἰτήματά μου.

¹ Ἄλλ' ὡς ἴδωμεν, τί εἰδους δέησις εἶναι αὐτή. Μεταξὺ

1. Σοφ. Σειράχ 7, 14.

2. Ἐκκλῆσι. 5, 3.

τῶν ἀνθρώπων, ὅταν κάποιος ὑποβάλλῃ μίαν παράκλησιν, αὐτοί, πού τὴν δέχονται ἐξετάζουν, ἐάν καὶ κατὰ πόσον αὐτὴ εἶναι δίκαια καὶ νόμιμος καὶ τότε γίνεται δεκτὴ. Ἀλλὰ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ἡ παράκλησις γίνεται δι' ἀξιώματα καὶ χρήματα καὶ πολλές φορές διὰ τὴν ἐμποδισθῆ ἢ ἀδικία μερικοὶ δὲ ἄνθρωποι ἀξιῶνουν διὰ τῆς παρακλήσεως καὶ δικαστικὰς ὑπερβάσεις ἡμεῖς ὅμως παρακαλοῦμεν διὰ τὴν συγχώρησιν τῶν ἁμαρτιῶν καὶ τότε καταφεύγομεν εἰς τὴν παράκλησιν, **Γ** ὅταν ὁ ἑκατέρωθεν μᾶς δικαστὴς, ἐννοῶ ἢ ἐν ἡμῖν ἐδρεύουσα συνείδησις, δὲν μᾶς συγχωρῇ. Διότι δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ μᾶς συγχωρήσῃ. Καὶ ὅπως ἀκριδῶς κανεὶς δὲν τολμᾷ νὰ πλησιάσῃ τὸν βασιλέα καὶ νὰ τὸν παρακαλέσῃ διὰ κάποιο ἐνδύμα, τὸ ὅποῖον ἔσχισθῃ, οὔτε διὰ δέκα ὀβολοῦς, πού τοῦ ἐκλεψαν, ἔτσι καὶ σὺ, μᾶλλον δὲ πολὺ περισσότερον σεβόμενος, μὴ πλησιάσῃς νὰ παρακαλέσῃς τὸν Θεὸν διὰ ἀσημαντὰ πράγματα καὶ μηδαμινά, ὅπως π.χ. ἐάν κάποιος σὲ ἀδίκησῃ σὲ χρήματα, ἢ καὶ σὲ ἐξύθρισῃ ἀλλὰ νὰ παρακαλῇς τὸν Θεὸν διὰ τὰς ἀδικίας, πού σοῦ προξενεῖ ὁ διάβολος, διὰ τὰς ὁποίας καὶ κατ' ἐξοχὴν χρειάζεται ἡ ἀπὸ Θεοῦ βοήθεια καὶ δύναμις. Δὲν ἔχεις ὅμως αὐτὸν, πού φροντίζει καὶ προσφέρει τὴν βήθειάν σου; Ὅταν ὁ βασιλεὺς περὶνῆ φώναξῃ **Δ** καὶ ζήτησῃ κατάλληλον εὐκαιρίαν. Πότε, λοιπόν, περὶνεῖ ὁ βασιλεὺς; Πάντοτε καὶ συνεχῶς. Πότε δὲ εἶναι ὁ κατάλληλος καιρὸς; Ὅταν σὺ τὸ βέλῃς καὶ ὅταν καταστήσῃς τὸν ἑαυτὸν σου ἀξιόν. Οἱ μὲν Ἰουδαῖοι διετάσσοντο νὰ σταθοῦν εἰς τὸ βῆρος, ὅταν παρουσιάζοντο εἰς τὸν Θεὸν καὶ νὰ ἔχουν τὰ ἐνδύματα ἄσπρα καὶ νὰ μὴ ἔρχονται εἰς ἐπαφήν μετ' ἑσθῆς⁴ σὺ δὲ ἀπὸ τῶν ἐνδυμάτων νὰ καθαρῶς τὴν ψυχὴν καὶ μετ' ἁσφρασίῃ καὶ ταπεινώσειν νὰ πλησιάσῃς καὶ μετ' πολλὴν προσοχὴν νὰ πᾶς πρὸς τὸν βασιλέα, ἐάν θέλῃς νὰ ἐπιτύχῃς αὐτὸ πού ζητᾷς. Ἡ μετὰ θάλασσαν αὐτὴ πρὸς τὸν βασιλέα δὲν ἀπαιτεῖ πολλές δαπάνας· λάθε ὡς ἐφόδιον τὴν ἀρετήν. **Ε** Καὶ πού μένει αὐτὸς ὁ βασιλεὺς; Πλησίον εἰς αὐτοῦς, τῶν ὁποίων ἡ καρδία τῶν εἶναι ταπεινὴ καὶ συντετριμμένη. Αὐτὴν τὴν ὁδὸν νὰ ἀκολουθήσῃς· Ὁ Κύριος, λέγει, εἶναι πλησίον εἰς ὅλους ἐκείνους, πού τὸν ἐπικαλοῦνται ἐν ἀλη-

3. Ἐξέσθ. 19, 12, 14, 15.

θεία.⁴ Ἐκεῖ θὰ τὸν εὕρῃς, ἐκεῖ θὰ τὸν συναντήσῃς καὶ θὰ συνομιλήσῃς μαζί του. Αὐτὸς εἶναι πλησίον εἰς ἐκείνους, πού μοιράζουσι ψωμί εἰς τοὺς πεινασμένους καὶ ἀσκοῦν τὴν ἐλεημοσύνην.⁴⁴⁹ **Α** Ἐάν αὐτὸν τὸν δρόμον ἀκολουθήσῃς, θὰ τὸν εὕρῃς νὰ περιμένῃ καὶ νὰ δέχεται τὴν παράκλησίν σου καὶ τὸ αἴτημά σου. Ἐνῶ σὺ ἀκόμη θὰ ὀμιλῇς, ἐγὼ θὰ σοῦ εἶπω· Ἴδού εἰμαι κοντὰ σοῦ⁵· καὶ δὲν θὰ χρειασθῇς μεσίτην, ἀλλὰ μόνος σου θὰ δώσῃς τὴν παράκλησίν σου.

Β Ἀκουσέ με ἐν ὀνόματι τῆς δικαιοσύνης Σου. Τί κάνεις, ἄνθρωπε; Πάρα κάτω πρόκειται νὰ εἴπῃς· Μὴ βέλῃς νὰ κρίνῃς δικαίως τὸν δούλόν σου, διότι δὲν πρόκειται νὰ δικαιωθῇ ἐμπρὸς Σου κανεὶς ἄνθρωπος· (στῆχ. 2)· καὶ ἐδῶ ζητεῖς νὰ εἰσακουσθῇς ἀμφωρεῖα μετ' ἡ δικαιοσύνης; Τί σημαίνουν τὰ λόγια αὐτά; Ἐδῶ ὁ ψαλμωδὸς ὀνομάζει δικαιοσύνην τὴν φιλανθρωπίαν καὶ σὲ πολλά σημεῖα εἰς τὴν Γραφήν ἡμπορεῖ νὰ ἴδῃ κανεὶς τὴν δικαιοσύνην νὰ ἔχῃ αὐτὴν τὴν σημασίαν. Καὶ πολὺ ὀρθά διότι φάνασσα εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἡ δικαιοσύνη στερεῖται τῆς εὐσιπλογχνίας· **Β** εἰς τὸν Θεὸν ὅμως δὲν συμβαίνει αὐτὸ, ἀλλὰ μετ' ἡ δικαιοσύνην ἀναμειγνύεται καὶ ἡ εὐσιπλογχνία, καὶ μάλιστα εἰς τοιοῦτον θαυμῶν, ὥστε αὐτὴ αὐτὴ ἡ δικαιοσύνη νὰ ὀνομάζεται φιλανθρωπία. Κύτταξε π.χ. τί συνέβη εἰς τὸν κατακλυυμὸν πόσην εὐσιπλογχνία ὑπῆρχε καὶ πόση δικαιοσύνη. Διότι ἂν καὶ ἐτιμωρήθησαν οἱ ἄνθρωποι τότε, διότι ἡμάρτησαν, ὅμως δὲν ἐτιμωρήθησαν ἐπαίσιως. Διότι μὴ ἴσῃς, σὲ παρακαλῶ, τὸν ὄγκον τῶν ὀδάτων, οὔτε τὸ πλῆθος τῶν ἡμερῶν, κατὰ τὰς ὁποίας ἐκεῖνο τὸ ναυάγιον διαρκόουσε, οὔτε τὴν οἰκουμένην, πού ἐγένετο σὺν ἄβυσσος. Διότι τί ἔχει νὰ κἀνὴ αὐτὸ μετ' ἡ τοὺς καταστραφέντας; Ἐπειδὴ ὅλα αὐτὰ θὰ ἡμποροῦσαν νὰ ἐμπνέουσι τρομερὸν φόβον, ὅμως καμμίαν τιμωρίαν δὲν ἐπιφέρει εἰς τοὺς ἀποθανόντας. **Γ** Διότι αὐτοί, πού δὲν εἶχον αἰσθησθῆναι αὐτῶν, πού συνέβαιναν, πῶς ἐτιμωροῦντο; αὐτοί, πού κατεστράφησαν εἰς αὐτομότον χρονικὸν διάστημα καὶ ὑπέστησαν αὐτομότον καὶ ἐλαφρότατον θάνατον καὶ ἀπέθανον κατὰ τρόπον εὐκολώτερον καὶ ὀλιγώτερον ὀδυνηρὸν ἀπὸ δτι ἂν ἀπέθανον ἀπὸ φωτιᾶν ἢ ἔλφος ἢ ἀγχόνην; Ὡστε αὐτά, πού αὐ-

4. Ψαλμ. 144, 18.
5. Ἦσ. 58, 9.

νέβαιναν, είχαν την μορφήν μάλλον τῆς τιμωρίας παρά τὴν ἀσθησίαν αὐτῆς. Ἄφου, λοιπόν, διέπραξαν παρανομίας καθ' ἕνα τὸ διάστημα τῆς ζωῆς των μέχρι τῶν ἐσχάτων γραπτειῶν, ἐτιμωρήθησαν ἐντὸς θραξέως χρονικοῦ διαστήματος, ἐὰν θεβαίως πρέπει νὰ ὀνομάξῃ κανεὶς τιμωρίαν τὸ κοινὸν τοῦ θένου χρέος, ἦτοι τὸν θάνατον.

Δ Εἶδες πόσον μεγάλη εἶναι ἡ φιλανθρωπία; Θέλεις νὰ τὴν ἴδῃς καὶ ἀπὸ ἄλλην πλευράν; Δὲν τὴν ἐξεδήλωσεν ἀμέσως, ἀλλὰ τὴν προσηγγεῖλε καὶ μίαν καὶ δύο καὶ πολλὰς φορές. Ἀκόμη δηλαδὴ καὶ διὰ τῆς κισωτοῦ ἀμιλοῦσε μαζί τιν ἀπὸ τοῦ ὅμως οὔτε καὶ τότε ὑπεχώρησαν, ἀν καὶ ἡ παρουσία δὲν χρειαζόταν εἰδοποιήσασθαι. Ὅμως οὔτε ἡ φύσις δὲν τοὺς ἐδίδαξε· αὐτοὶ δὲ σὺν χοίροι, μάλλον καὶ χειρότερα ἀπὸ τοὺς τοὺς χοίρους διεφθείροντο μεταξύ των καὶ, ἀφού ἀνέτρεψαν ἐκ θάβρων τοὺς νόμους τῆς φύσεως καὶ εἰς καμίαν προτροπὴν ἢ συμβουλὴν δὲν ὑπήκουσαν καὶ δὲν ἀφελήθησαν οὔτε ἀπὸ τὴν συναυστροπὴν μετὸν δίκαιον (Νῶε), εἰς σύντομον χρονικὸν διάστημα ἐτιμωρήθησαν. Ἐ μάλλον δὲ ἀπηλλάγησαν ἀπὸ τὴν περαιτέρω φθοράν καὶ ἀπέφυγον τὴν τιμωρίαν καὶ πεινῆν. Διότι ἀπὸ τὸν κατακλυσμόν, πού ὑπέστησαν, ἦτο πολὺ φοθερώτερον τὸ νὰ κάνουν τέτοια πράγματα. Εἶπέ μου, λοιπόν, εἶναι τιμωρία τὸ νὰ ἀπαλλαγῶν ἀπὸ μίαν τέτοιαν φθοράν, ὅταν ἐφθείροντο ἀπὸ τὴν κακίαν καὶ συναυστροπύοντο μεταξύ των μετὰ τὴν γνώμονα τὴν παρανομίαν καὶ κατεντρόπιαζον καὶ κατεντροπιάζοντο; Ἐπειτα εἶνα ἱατρον, πού κόβει τὰ σάπια μέρη, ποτὲ δὲν θὰ τὸν θεωρήσωμεν, ὅτι τιμωρεῖ τὸ σῶμα, ἀλλὰ θὰ τὸν ἐκλάβωμεν ὡς φιλόνηρον. ⁴⁵⁹ **A** Ἐάν αὐτὸ συμβαίῃ μετὸν ἱατρον, δὲν θὰ ἐκπλαγῶμεν πολὺ περισσότερον μετὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος μετὰ τὴν σόφίαν καὶ φιλανθρωπίαν τιμωρεῖ τὰ πλάσματά του; Πάντοτε, λοιπόν, πρέπει γὰρ τὸν βαυμάζωμεν καὶ νὰ τὸν τιμῶμεν ἕνεκα θεῶ αὐτῆς τῆς ὑποθέσεως, ποτὲ ἂς μὴ σταματήσωμεν νὰ δοκιμάζωμεν ἐκπληξίαν διὰ τὴν φροντίδα του καὶ οὔτε νὰ παύσωμεν νὰ τὸν δοξολογοῦμε δι' αὐτὰ τὰ ἔργα, διότι καὶ τὴν ἐγγεῖρησιν ἔκανε σύντομα καὶ τὸ κακὸν ἀπέκοψε καὶ ἀνώδυνον θεραπείαν ἐφήρμοσε. Ἄς μὴ, λοιπόν, σὲ ἀνησυχῇ αὐτὸ, ὅτι δηλαδὴ διὰ μίαν ὄλοι ἐπὶ νῆσαν κάτω ἀπὸ τὰ νερά. Διότι ποία ἡ διαφορά μεταξύ αὐτοῦ τοῦ ἀκαριαίου θανάτου καὶ τοῦ θανάτου, πού ἐπέρχεται ὀλίγον κατ' ὀλίγον; **B** Τί ὠφελεῖ αὐτόν,

πού πεθαίνει, νὰ πεθαίῃ μόνος του ἢ τί τὸν θλάπτει, τὸ νὰ πεθαίῃ μαζί με τοὺς;

«Ἄκουσέ με κατὰ τὴν δικαιοσύνην σου», ἦτοι, σύμφωνα μετὰ τὴν φιλανθρωπίαν σου. Διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι αὐτὸ θέλει νὰ εἴπῃ, προσέθεσε: «Καὶ μὴ προχωρήσῃς εἰς κρίσιν μετὸν δοῦλον σου». Αὐτὸ ζητεῖ καὶ ὁ Ἰώβ, ὁ ὁποῖος ἦτο ἄνθρωπος «τόσον δίκαιος καὶ ἀληθινὸς καὶ θεοσεβής καὶ ἀπαίγειν ἀπὸ κάθε κακὸν πράγμα»,⁶ ὥστε ἔλεγε: «Εἶθε νὰ ὑπῆρχε κάποιος, ὁ ὁποῖος νὰ ἠμποροῦσε νὰ διακρίνῃ τὸ δίκαιον καὶ τὸ ἀδίκον καὶ ἐλέγξῃ μεταξύ τῶν δύο ἡμῶν»⁷ ὅταν ὁμοῦ ἐφανερώθῃ ὁ Θεὸς ἔλεγε (ὁ Ἰώβ): «Θὰ βάλω τὸ χέρι μου εἰς τὸ στόμα μου»⁸ ἀν καὶ ὁ Θεὸς τὸν προκαλοῦσε καὶ τοῦ ἔλεγε: «Ὅχι (μὴ φύγῃς) ἀλλὰ ζῶσε, σὺν ἄνδρας, τὴν μέσην σου».⁹ Καὶ τοὺς Ἰουδαίους κατηγορεῖ ὁ Θεὸς διὰ τὸ ἴδιον πράγμα λέγων: **C** «Τὶ σφάλμα εἶδον οἱ πατέρες σας σὲ μένα, ὥστε οἱ ἄρχοντές σας νὰ διαπράξουν ἀνομίας ἀπέναντί μου»;¹⁰ Κάνει δὲ αὐτὸ ὁ Θεός, ὅχι διότι θέλει νὰ κάμῃ τὴν καταδικαστικὴν ἀπόφασίν του φοθερώτερον, ἀλλὰ διότι θέλει νὰ τοὺς φέρῃ εἰς συνείσθησιν καὶ νὰ ὁμολογήσων τὰς ἁμαρτίας των καὶ κατόπιν αὐτὸς νὰ δώσῃ τὴν συγχώρησιν τῶν ἁμαρτιῶν, ὥστε δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου νὰ ἀντιληφθοῦν αὐτὸ τὸ μέγεθος τῆς θείας εὐεργεσίας. Δι' αὐτὸ λέγει: «Εἶπέ σὺ, πρῶτος τὰς ἀδικίας σου» ὅχι, διὰ νὰ καταδικασθῆς, ἀλλὰ, διὰ νὰ δικαιωθῆς.¹¹ Δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον δὲν λέγει αὐτὸς αὐτὰς τὰς ἁμαρτίας, ἀλλὰ προετοιμάζει ἐκεῖνον (νὰ τὰς εἴπῃ). Διότι ἐὰν ἤθελε νὰ τιμωρήσῃ (ὁ Θεός), αὐτὸς θὰ ἤρχιζε τὴν κατηγορίαν τώρα ὁμοῦ, ἐπειδὴ θέλει νὰ ἐλεῆσῃ τὸν ἄνηρον, ἐπιτρέπει εἰς τὸν ἁμαρτωλὸν (νὰ ὁμολογήσῃ), ὥστε αὐτὸς νὰ λάθῃ τὸ στεφάνι τῆς εὐγνωμοσύνης καὶ μετὰ τὴν ἴδιαν τὴν ὁμολογίαν τὸν νὰ ἀποσπάσῃ τὴν εὐσπλαγχίαν τοῦ Θεοῦ. **D** Ποῖον πράγμα θὰ ἦτο ἰσάξιον πρὸς αὐτὴν τὴν φιλανθρωπίαν; Κανένα. Εἶπέ, λέγει (ὁ Θεός), καὶ τίποτε περισσότερον δὲν ζητῶ ὁμολογήσῃ τὰς ἁμαρτίας σου καὶ εἶναι ἀρκετὸν αὐτὸ σὲ μένα· εἶπέ

6. Ἰωβ 1, 1.
7. Ἰωβ 9, 33.
8. Ἰωβ 39, 34.
9. Ἰωβ 40, 2.
10. Ἰερ. 2, 5.
11. Ἦσα. 43, 26.

αυτάς και ἀμέσως ὑποχωρῶ. «Μὴ θελήσης νὰ ἐλθῆς εἰς κρίσιν μὲ τὸν δοῦλόν σου». Αὐτὸ τὸ ἀποτέλεσμα εἶχον ἐπιτύχει πολλοί, ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ὁ Θεὸς ἐπρόκειτο νὰ κρίνῃ καὶ δικάσῃ. Διότι αὐτοί, πού ἀναγνωρίζουν τὴν εὐγνωμοσύνην γνωρίζουν αὐτὸ καὶ πρὶν νὰ ἀμείβῃ· οἱ ἀχάριστοι ὅμως (ἔχουν ἐπιτύχει αὐτὸ) ἀπὸ τὴν διαρκῶς τονιζομένην διδασκαλίαν τῶν προφητῶν, πού λέγουν «Ὁ Κύριος θὰ ἔχῃ κρίσιν μὲ τὸν λαόν του καὶ κατὰ τοῦ Ἰσραὴλ εἰς δίκην θὰ καθήσῃ».¹² Καὶ πάλιν «Ἀκούσατε, φαράγγια καὶ τὰ θεμέλια τῆς γῆς».¹³ Καί: «Ἄκουε, οὐρανέ, καὶ ἐνωπίζου, γῆ».¹⁴ Ἐξ Ἀπὸ τὴν συνεχή ἐπανάλημιν τῆς ἀληθείας, ὅτι ὁ Θεὸς θὰ δικάσῃ τὸν Ἰσραὴλ, ἀκομῆ καὶ οἱ ἀναίσθητοι ἄνθρωποι συνειτίζοντο. Διότι ἔλεγον μερικοὶ ἀπὸ τῶν Ἰουδαίων: «Τὶ ἄξιον ἔχει τὸ γεγονός, ὅτι ἐγνωστεύσαμε καὶ σὺ δὲν μᾶς εἶδες».¹⁵ Καὶ πάλιν ἔλεγον «Κάθε ἄνθρωπος, πού κάνει τὸ κακόν, εἶναι ἀρεστός εἰς τὸν Κύριον»¹⁶ καὶ «εὐημεροῦν αὐτοί, πού διαπράττουν ἀνομίας, καὶ ἡμεῖς θεωροῦμεν εὐτυχεῖς τοὺς ξένους»¹⁷ καὶ «ἡ ὁδὸς τοῦ Κυρίου δὲν εἶναι σωστὴ».¹⁸ Καὶ ὁ μακάριος δὲ Ἰωβ, ὅταν ἔπεσε εἰς ἐκείνην τὴν δοκιμασίαν, ⁴⁵1 Ἄ ὄχι ἐξ αἰτίας τῆς ἰδίας διαθέσεως, ἐκ τῆς ὁποίας οἱ Ἰουδαῖοι ἐδοκιμάζοντο, οὔτε ἀπὸ τὰ παρόμοια πράγματα, μὴ γένοιτο ἔλεγον ὅμως: «Εἶθε νὰ ὑπῆρχεν ὁ μεσίτης, ὁ ὅποιος νὰ ἔκανε τὴν διάκρισιν μεταξύ καλοῦ καὶ κακοῦ καὶ νὰ ἔκρινε μεταξύ τῶν δύο μας. Ἄς μὲ λυτρώσῃ ἀπὸ τὸ ραβδί τῶν συμφορῶν καὶ ὁ φόβος τοῦ ὁσ μὴ μὲ ταράσῃ καὶ ὁσ μὴ μὲ γυρίσῃ ὡς ὀσούραν».¹⁹ Δι' αὐτὸ καὶ τοῦ λέγει: «Ἐγὼ θὰ σ' ἐρωτήσω καὶ σὺ θὰ μοῦ ἀπαντήσῃς».²⁰ Ἐπειτα, ἀφοῦ ἐνοιώσε κατὰ πλῆξιν καὶ ἔλεγε: «Διατί ἐγὼ ἀκόμη τώρα, ἀφοῦ νουθετοῦμαι, παραπονοῦμαι καὶ κρίνω καὶ ἐλέγχω τὸν Κύριον».²¹ Καὶ πάλιν: «Μὲ τὰ αἰτιά μου σὲ ἤκουα προηγουμένως, τώρα ὅμως σὲ ἔχω ἴδει μὲ τὰ μάτια μου· δι' αὐτὸ

12. Μιχ. 6, 2.

13. Μιχ. 6, 2.

14. Πσ. 1, 1.

15. Πσ. 58, 3.

16. Ματθ. 2, 17.

17. Ματθ. 3, 15.

18. Ἰεζ. 33, 17.

19. Ἰωβ 9, 33-34.

20. Ἰωβ 42, 4.

21. Ἰωβ 40, 4.

ἐλεινολόγησα τὸν ἑαυτὸν μου καὶ συνετρίβην· θεωρῶ δὲ τὸν ἑαυτὸν μου χῶμα καὶ στάχτη· **Β** θὰ θάλλω τὸ χέρι μου εἰς τὸ στόμα μου».²² Τότε ὁ Θεὸς τοῦ λέγει: «Μὴ φύγῃς ἀλλὰ ζῶσε, ὡς ἄνθρωπος, τὴν μέσση σου»²³ μὲ αὐτὰ δὲ τὰ λόγια ὁ Θεὸς τοῦ ὑπειθύνει τὰ λόγια του καὶ τοῦ ἔλεγε: «Ἐπειδὴ ἤθελες νὰ κριθῆς μαζί μου, νὰ ἐγὼ εἶμαι κοντὰ σου, διὰ νὰ διαπραγματευθῶ καὶ κριθῶ μαζί σου». Εἶδες τὴν ἀπερίγραπτον τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν, εἶδες τὴν ἀγαθότητά του, πού δὲν ἔχει ὄρια; Δι' αὐτὸ καὶ οἱ τρεῖς παῖδες ἔλεγον: «Ἥμαρτήσαμε, διεπράξαμε ἀνομίας καὶ ἀδικίας».²⁴ Ἐπειδὴ ὅμως πολλοὶ ἀναίσθητοι ἄνθρωποι ρίπτουν τὰς ἁμαρτίας των εἰς τὸν Θεόν, κατὰ προτροπὴν τοῦ διαβόλου, ὁ Θεός, **Γ** ζητῶν νὰ κόψῃ αὐτὴν τὴν συνήθειάν των ἀπὸ τὴν ρίζαν, συνεχῶς λέγει, ὅτι θὰ κριθῆ μαζί των.

Τέτοια ἀκριθῶς ἦτο καὶ ἡ ἁμαρτία τοῦ πρωτοπλάστου δι' αὐτὸ καὶ ἔλεγεν: «Ἢ γυναῖκα, πού μοῦ ἐδώσε, αὐτὴ μοῦ ἔδωσε καὶ ἔφαγα».²⁵ Καὶ οἱ Ἰουδαῖοι διέπραξαν πολλὰς τοιαύτας ἁμαρτίας: «Διότι δὲν θὰ δικαιώσῃ ἁμάρτος σου κανεὶς ἄνθρωπος». Διατί, λοιπόν, λέγω καὶ ἀναφέρω τὸν ἑαυτὸν μου καὶ τὸν τάδε καὶ τὸν τάδε; λέγει ὁ ψαλμωδός. Δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος εἰς τὴν γῆν, ὁ ὅποιος νὰ ἠμπορῇ νὰ δικαιώσῃ, ὅταν κριθῆ σύμφωνα μὲ τὰς ὑποσχέσεις καὶ παραγγελίας σου· ἔτσι λοιπόν εἰς σὲ ἀνήκει ἡ πλήρης νίκη.

«Διότι ὁ ἐχθρὸς κατεδίωξε τὴν ζωὴν μου» (στίχ. 3). **Δ** Εἶναι δυνατὸν δὲ νὰ ἐνηνοσησῶμεν ἐδῶ, ὅτι αὐτὸ λέγεται διὰ τὸν Σαούλ, ὁ ὅποιος ἦτο ἐχθρὸς καὶ κατεδίωκε τότε αὐτὸν (τὸν Δαβὶδ). Εἶναι δὲ δυνατὸν ἀλληγορικῶς νὰ ἐκλάβωμεν ἐδῶ ὡς ἐχθρὸν τὸν διάβολον· διότι αὐτὸς δὲν σταματᾷ νὰ καταδιώκῃ τοὺς ἀνθρώπους, πού ἀνήκουν εἰς τὸν Θεόν. Πῶς ὅμως θὰ ἀπηλλασσόμεθα ἀπὸ τὴν καταδίωξιν αὐτῆν; Μόνον, ἂν θροῦμε τόπον, εἰς τὸν ὅποιον δὲν ἠμπορεῖ ὁ διάβολος νὰ εἰσελθῇ. Καὶ ποῖος, λέγει, εἶναι αὐτός ὁ τόπος; Ποῖος ἄλλος ἀπὸ τὸν οὐρανόν; Πῶς δὲ ἠμποροῦμε νὰ ἀναβῶμεν εἰς τὸν οὐρανόν; Ἄκουσε τὸν Παῦλον, πού λέγει καὶ ὑποδεικνύει, ὅτι, ἂν

22. Ἰωβ 42, 5-6 καὶ 40, 4.

23. Ἰωβ 38, 3 καὶ 40, 7.

24. Δαν. 3, 29.

25. Γεν. 3, 12.

καὶ ζῶμεν μέσα εἰς τὸ σῶμα, ἠμποροῦμε νὰ πᾶμε ἐκεῖ καὶ νὰ μείνωμεν. Λέγει λοιπὸν ὁ Παῦλος: «Νὰ ἔχετε τὴν σκέψιν σας εἰς τὸν οὐρανόν, ἔσπου ὁ Χριστὸς κάθεται εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ Θεοῦ».²⁶ Καὶ πάλιν ὁ ἴδιος λέγει: «Ἡ πατριδα καὶ ἡ πολιτεία μας εἶναι εἰς τὸν οὐρανόν».²⁷ «Ἐρριψεν ταπεινωμένην εἰς τὴν γῆν τὴν ζωὴν μου». Ἡ λέξις «ταπεινωσις» ἔχει πολλὰς σημασίας. Διότι ὑπάρχει ταπεινωσις, ποῦ προέρχεται ἀπὸ ἀρετὴν, ὅπως ὅταν λέγη ὁ ψαλμωδὸς: «Καρδίαν, ποῦ εἶναι συντετριμμένη καὶ ταπεινὴ, ὁ Θεὸς δὲν θὰ παραβλέψῃ».²⁸ Ὑπάρχει δὲ ταπεινωσις, ποῦ προέρχεται ἀπὸ τὰς συμφορὰς καὶ ταπεινώσις, ποῦ ἀπορρέει ἀπὸ τὰς ἀμαρτίας. Ἐδῶ ὁ ψαλμωδὸς ἐνωεῖ τὴν ταπεινώσιν ἀπὸ τὰς συμφορὰς. Δι' αὐτὸ καὶ προσέθεσε διὰ νὰ δείξῃ αὐτὸ: «Ἐρριψε ταπεινωμένην εἰς τὴν γῆν τὴν ζωὴν μου».⁴⁵² Ἄ Ὑπάρχει ὁμοίως ταπεινωσις, ποῦ εἶναι καρπὸς τῆς ἀνοησίας, ὅπως ὅταν λέγη: «Αὐτὸς, ποῦ ὑπερηφανεύεται, θὰ ταπεινωθῇ».²⁹ Τέλος δὲ ὑπάρχει καὶ ἄλλη ταπεινωσις: αὕτη ποῦ εἶναι καρπὸς τῆς πλεονεξίας. Διότι τί εἶναι ταπεινότερον, ἀπὸ αὐτοῦ, ποῦ εἰσέρχονται μέσα εἰς τοὺς λαύκκους τοῦ πλούτου, τῶν ἐξουσιῶν καὶ τῶν τιμῶν; Διότι αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι εἶναι δύο φορὰς ταπεινοὶ: πρῶτον διότι σέρονται χάρις καὶ δεῦτερον, διότι νομίζουν αὐτὰ τὰ πράγματα ἀξιόλογα, ὅπως τὰ μικρὰ παιδιὰ, ποῦ νομίζουν μεγάλα καὶ ἀξιόλογα πράγματα τοὺς κόβους, τὶς μπάλλας καὶ τὰ παρόμοια παιγνίδια. Ἄλλ' αὐτὸ δὲν εἶναι ἀπόδειξις, ὅτι ἐκεῖνα εἶναι ἀξιόλογα καὶ σπουδαῖα πράγματα, ἀλλὰ εἶναι ἀπόδειξις ὅτι ὁ νοῦς αὐτῶν, ποῦ θαυμάζουν αὐτὰ τὰ πράγματα, εἶναι ἀτελής καὶ ταπεινός. Β Ἄλλ' ἡ γνώμη αὕτη τῶν παιδιῶν εἶναι ἐλάττωμα, ποῦ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἡλικίαν των καὶ τὴν φύσιν των, ἡ γνώμη ὁμοίως αὐτῶν, ποῦ νομίζουν σπουδαῖα πράγματα τὸν πλούτον κ.λ. εἶναι ἔγκλημα, ποῦ τὸ διαπράττουν μὲ τὴν θέλησίν των. Καὶ τοῦτο, διότι ἐνῶ εἶναι ἄνδρες καὶ εὐρίσκονται εἰς ὄριμον ἡλικίαν νομίζουν, ὅτι εἶναι σπουδαῖα πράγματα τὰ φαγητὰ καὶ αἱ πόρνια καὶ ἡ ἀπόδαισις. Ἀπὸ αὐτὴν τὴν μωρίαν τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ γίνῃ εὐτε-

26. Κολλ. 3, 1.
27. Φίλιπ. 3, 20.
28. Ψαλμ. 50, 13.
29. Λουκ. 18, 14.

λέστερον πράγμα; Ἄν καὶ πολλοὶ ὁμοίως ὀνομάζουν αὐτοὺς τοὺς ἄνθρώπους μεγαλοφύχους: ἀλλ' αὐτοὶ, ποῦ τοὺς ὀνομάζουν μεγαλοφύχους, εἶναι εὐτελέστεροι αὐτῶν κατὰ πολὺ ἐπίσης. Ἄς μάθωμεν λοιπὸν ποῖον εἶναι τὸ πραγματικὸν μεγάλο πράγμα καὶ ποῖον εἶναι ἡ δημιουργεῖ τὴν εὐτέλειαν καὶ μηδαμινότητα. Διότι τίποτε δὲν εἶναι τόσο ἀνώτερον ἀπὸ τὸ νὰ παραβλέπη κανεὶς αὐτὰ τὰ μηδαμινὰ πράγματα. Ἐδῶ, λοιπὸν, ὁ προφήτης ὁμιλεῖ περὶ τῆς ταπεινώσεως, ποῦ προέρχεται ἀπὸ τὰς συμφορὰς.

Ὁ ἔχθρός μου μὲ ἔβαλε νὰ καθίσω εἰς τὰ σκοτεινὰ ταμεῖα τοῦ Ἄδη, ὅαν αὐτοῦ, ποῦ εἶναι νεκροὶ ἀπὸ πολλὸν χρόνον». Ἐδῶ ὁμιλεῖ περὶ διπλῆς συμφορᾶς: ὅτι δηλαδὴ εὐρίσκεται εἰς τὰ σκοτεινὰ μέρη τοῦ Ἄδη C καὶ ὅτι εἶναι ὅαν τοὺς νεκροὺς, ποῦ ἔχουν πρὸ πολλοῦ πεθάνει καὶ μὲ τὰς δύο αὐτὰς εἰκόνας ὑπαινίσσεται τὴν τότε ἀίχμηλωσίαν. Ἐπειδὴ, δηλαδὴ, εἶναι δυνατόν, καὶ ὅταν κανεὶς εἶναι εἰς τὰ σκοτάδια, νὰ κἀν κάτι, νὰ ἀνάψῃ ἓνα λυχνάρι, ὁ ψαλμωδὸς, θέλων νὰ δείξῃ τὸ ὑπερβολικὸν μέγεθος τῶν κακῶν, παρέστησε τὴν ὑπερμεγέθη τραγωδίαν μὲ τὴν μνείαν τῶν νεκρῶν. Τέτοιοι εἶναι καὶ αὐτοὶ, ποῦ ζοῦν εἰς τὴν ἀμαρτίαν. Ὅπως, δηλαδὴ, εἶναι οἱ νεκροὶ εἰς τὸ σκοτάδι, ἔτσι εἶναι καὶ αὐτοὶ. Καὶ ἂν, λοιπὸν κρατοῦν καὶ περιφέρουν μυριάδας λαμπάδων, καὶ ἂν βλέπουν εἰς τὸν ἥλιον καὶ ἂν ἀκόμη γίνονται χαριῶποι μὲ τὰ ἐνδύματα καὶ τὰς ἄλλας περιποιήσεις D δὲν εἶναι εἰς καλλίτεραν μοῖραν ἀπὸ αὐτοῦ, ποῦ ἀπέθανον ἄποκ' ὅτι παντὸς καὶ εὐρίσκονται εἰς τὸ σκοτάδι: ἀλλὰ οἱ ἀμαρτωλοὶ εἶναι εἰς χειρότεραν θέσιν ἀπὸ τοὺς νεκροὺς, καθ' ὅσον ἡ κατάστασις τῶν νεκρῶν εἶναι φυσικὸν πράγμα, ἡ κατάστασις ὁμοίως τῶν ἀμαρτωλῶν εἶναι σφάλμα ἰδικῶν των. Ὑπάρχει θέθαια καὶ τὸ σκοτάδι τῆς μελλούσης ζωῆς, περὶ τοῦ ὁποῖου λέγει (ἡ Γραφή): «Πάρτε τον καὶ βάλτε τον εἰς τὸ σκοτάδι ἔξω».³⁰ Ὑπάρχει καὶ τὸ σκοτάδι τῆς κακίας. Δι' αὐτὸ λέγει: «Αὐτοὶ, ποῦ κἀθονται εἰς τὸ σκοτάδι καὶ εἰς τὴν περιόχην τοῦ θανάτου».³¹ Καὶ ὁ Παῦλος λέγει: «Δὲν εἴμεθα παιδιὰ τοῦ σκοτάτους».³² Καὶ πάλιν ὁ ἴδιος λέγει: «Μὲ τὰς σκέψεις των ἐξετράπη-

30. Ματθ. 23, 13.
31. Λουκ. 1, 79.
32. Α' Θεμο. 5, 5.

σαν σέ μάταια πράγματα και ἐσκοτίσθη ἡ ἀνόητος σκέψις τῶν.³³

Ε Διὰ τοῦτο, λοιπόν, ὅπως ἀκριβῶς αὐτοί, πού ζοῦν εἰς τὸ σκοτάδι, δὲν γνωρίζουν τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων ἔτσι ἀκριβῶς και αὐτοί, πού ζοῦν εἰς τὴν ἀμαρτίαν, εἶναι τυφλωμένοι και δὲν ἀναγνωρίζουν τὰ φαινόμενα, ἀλλὰ τρέχουν εἰς τὰς σκιάς, ὡς πρὸς ἀληθινὰ πράγματα και ἐπιδιώκουν τὸν πλοῦτον, τὰς ἀπολαύσεις και τὰς ἐξουσίας, και ἀγνοοῦν ποιοὶ εἶναι ἐχθροὶ και ποιοὶ εἶναι φίλοι και τοὺς μὲν ἐχθροὺς θεωροῦν ὡς φίλους, μὲ τοὺς φίλους δέ, ὡς ἐχθροὺς, μαλώνουν και συγκρούονται. Δὲν βλέπεις τοὺς πτωχοὺς, πού φωνάζουν και στενάζουν καθημερινῶς και ὁμῶς κανεὶς δὲν τοὺς ἀκούει. Διὰ τὴν, λοιπόν, δὲν ἀκούει; Διότι ὁ διάβολος τοὺς ἔβαλεν δλους, νὰ καθῆσιν εἰς τὰ σκοτάδια, ⁴⁵³ Α ὡς τοὺς ἀπὸ πολ-λοῦ χρόνου νεκροὺς. Διότι ὅτι εἶναι δι' ἄλλους τὸ σκοτάδι και ἡ νέκρωσις, εἶναι δι' αὐτοὺς (τοὺς ἀμαρτωλοὺς και ἀδιαφόρους) ἡ ἀπανθρωπία. Χαρακτηριστικὸν δὲ αὐτῶν πού ζοῦν μέσα εἰς τὸ σκοτάδι εἶναι τὸ ὅτι δὲν βλέπουν τὰς ἐπερχομένας συμφορὰς. Αὐτὸ δὲ ὑποφέρουν και αὐτοί, πού δὲν βλέπουν τὰς συμφορὰς, πού εἶναι πλῆσιον τῶν, και ὀδηγοῦνται εἰς τὸν θάνατον και τὴν καταστροφήν. Ἴδιον δὲ τῶν ἀνθρώπων, πού ζοῦν εἰς τὸ σκοτάδι εἶναι νὰ τολμοῦν και πράττουν τὰ αἰσχρὰ πράγματα χωρὶς κανένα φόβον. Αὐτὸ δὲ κάνουν και αὐτοί, πού ζοῦν μέσα εἰς τὴν κακίαν, ὡς νὰ ζοῦν μέσα εἰς τὸ σκοτάδι, και ἐνῶ κανεὶς ἐκ τῶν ἀνθρώπων δὲν βλέπει τὰς πράξεις τῶν, αὐτοὶ κάνουν τὰ πάντα ἀφόβως εἰς τὸ μέσον τῶν πόλεων, ὡς νὰ παρανομοῦν εἰς τὴν ἐρημίαν.

Β Αὐτοὶ ὁμῶς, πού ζοῦν εἰς τὸ σκοτάδι, ζοῦν εἰς διαρκῆ φόβον. Τὸ ἴδιον παθαίνουν και αὐτοὶ (οἱ κακοί). Διότι κανεὶς πλεονέκτης ἢ κλέπτης δὲν ζῆ χωρὶς φόβον, ἔστω και ἂν κομπορημονῇ ἀπειρώς και ἔστω και ἂν ἐξωτερικὰ φαίνεται χαρούμενος. Διότι τέτοια εἶναι ἡ φύσις τῆς συνειδήσεως. Και πρὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ αὐτοὶ εἶχον στερηθῆ τῆς συγγνώμης ἐξ ὀλοκλήρου, πολὺ δὲ περισσότερο τὴν, διότι, ἐνῶ ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης, αὐτοὶ ἀκόμη ζοῦν εἰς τὸ σκοτάδι. Και πῶς συμβαίνει νὰ ζοῦν εἰς τὸ σκοτάδι ἀκόμη, ἀφοῦ ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος; Λόγῳ τῆς ἀσθενείας τῶν ὀφθαλμῶν τῶν. Διότι

33. Παρ. 1, 21.

κρύπτουν τοὺς ἑαυτοὺς τῶν εἰς τὰς κρύπτας και τὰς φωλεὰς και τὰ σπήλαια τῆς πονηρίας και δὲν ἠμποροῦν νὰ ἴδουν και ἀτενίσουν πρὸς τὴν ἀκτίνα, λόγῳ θλάσεως τῶν ὀφθαλμῶν.

Γ «Καὶ ἀτόνησε μέσα μου τὸ πνεῦμά μου ἐντός μου δὲ ἡ καρδία μου κατελήφθη ἀπὸ ταραχὴν και ἀρρυθμίαν» (στῆχ. 4). Ἄλλος ἐρμηνευτὴς λέγει: «Καὶ στριφογύριζε μέσα μου ἡ ψυχὴ μου». Ὁ ψαλμῶδὸς μὲ τὴν ταραχὴν τοῦ νοῦ θέλει νὰ φανερώσῃ τὴν ὑπερβολικὴν θλίψιν. Τὴ σημαίνει δὲ τὸ «ἐν ἐμοί»; Δὲν ἠμποροῦσα, λέγει, νὰ ἀνακοινώσω (τὴν ἀγωνίαν μου) εἰς ἄλλους και νὰ λάβω κάποιαν παρηγορίαν ἀπὸ αὐτοὺς. Τοιαῦτα εἶναι αἱ ψυχαι τῶν πονηρῶν ἀνθρώπων πάντοτε εἶναι ταραγμένα, ὄχι μόνον ὅταν εἶναι παρόντα τὰ κακὰ, ἀλλὰ και ὅταν τὰ περιμένουν. Ποτὲ δὲν ὑπάρχει εἰς αὐτοὺς ἡρεμία, οὔτε ἀφοβία ψυχῆς, ἀλλὰ ταρασσονται περισσότερο και ἀπὸ ὅποιονδήποτε πέλαγος οὔτε τὴν νύκτα, οὔτε τὴν ἡμέραν ἀπολλάσσονται ἀπὸ τὰ δεινὰ. **Δ** ἀλλὰ κτυποῦνται ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη, ἔστω και ἂν δὲν τοὺς ἐνοχλῆ κανεὶς, ζῶντες διαρκῶς μὲ τὸν φόβον τοῦ πολέμου, και οὐδόλως ἀπολαμβάνουν αὐτὰ, τὰ ὅποια ἔχουν ἤδη ἀπακτήσει κατατρυχῶνται ἀπὸ τὰς φροντίδας αὐτῶν τῶν πραγμάτων, τὰ ὅποια ποτὲ δὲν συνέθησαν, ἤτοι σκισμαχοῦν, ταρασσονται, ἀδημονοῦν διὰ τὰ πράγματα θλων τῶν ἀνθρώπων, ἀσχολοῦνται μὲ τὰς περιουσίας θλων, σκέπτονται, πῶς νὰ πείσουν τὸν ἕνα, πῶς νὰ ἐκφοβίσουν τὸν ἄλλον, πῶς νὰ κολακεύσουν ἄλλον, πῶς νὰ ἐκδιᾶσουν ἄλλον, πῶς νὰ ὑπηρετήσουν ἄλλον και ἐπὶ πλέον σκέπτονται τὰς ἀγοραπωλησίας, τὰς συμφωνίας, τὰ ἐνέχυρα, τοὺς τόκους, τὰ κεφάλαια και ὅλο αὐτὸ τὸ ἀχυρον τῶν κακῶν αὐτῶν διαρκῶς ἀναλογίζονται εἰς τὸν νοῦν τῶν και ὅταν θλαὶ αἱ ὑποθέσεις τῶν ἔλθουν κατ' εὐχὴν και πρὸς τὸ συμφέρον τῶν, **Ε** τότε φοβοῦνται και ἀνησυχοῦν ἀκόμη περισσότερο. Κότταξε λοιπόν, πῶς ἐταράσσετο ἐκεῖνος ὁ πλοῦσιος, ὅταν ἠκούοιεν ἡ χώρα του, και ἀποροῦσε και εὐρίσκετο εἰς ἀδιέξοδον και ἔλεγε: «Τὶ θὰ κάνω; Θέο γκρεμίσω τὰς ἀποθήκας μου και θὰ φτιάξω μεγαλύτερας».⁴⁵⁴ Τὸν πτωχὸν ὁμῶς εἴποτε παρόμοιον δὲν τὸν ἀνησυχεῖ.

454 Α «Ἐνεθωμήθη τὰς παλαιὰς ἡμέρας» ἐθούσια

34. Λοικ. 12, 18.

τὴν σκέψιν μου καὶ ἐμελέτησα ὄλα ὄσα ἐπραξες Σὺ» (στίχ. 5). Δὲν εἶναι μικρὴ παρηγορία αὐτῆ, τὸ νὰ γνωρίζῃ κανεὶς καλὰ καὶ τὰ παρελθόντα καὶ τὰ παρόντα. Καὶ τοῦτο διότι, ὡς εἶπαμεν ὅπως διὰ παντός, ὁ Θεὸς διευθύνει μὲ τοὺς ἴδιους νόμους καὶ τὰ παρόντα καὶ τὰ παρελθόντα καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀποτελεῖ μεγίστην παρηγορίαν διὰ τὰ παρόντα ἢ ἀνάμνησις τῶν γεγονότων τοῦ παρελθόντος. Δι' αὐτὸ καὶ λέγει ὁ ψαλμωδὸς εἰς ἄλλον ψαλμὸν: «Μήπως διαρκῶς καὶ αἰωνίως θά μᾶς ἀπαθῆ ὁ Κύριος ἢ μήπως ἐντελῶς θά παύσῃ νὰ μᾶς ἐλεῇ»;³⁵ Καὶ ἄλλος λέγει: «Κυττάξατε τὰς ἀρχαίας γενεάς καὶ ἴδετε ποίος ἐσθήριξε τὴν ἐλπίδα του εἰς τὸν Κύριον καὶ ἐγκατελείφθη»;³⁶ Καὶ ὁ Παῦλος λέγει: «Αὐτὰ δὲ ὄλα συνέβαινον εἰς ἐκείνους ὡς προφητικὰ ἀπεικονίσεις ἐγράφησαν δὲ διὰ προτροπὴν καὶ νουθεσίαν ἡμῶν, εἰς τοὺς ὁποίους ἔφθασε τὸ τέλος τῶν αἰώνων».³⁷ Κερδίζομεν δὲ πολλὰ, ὅταν ἐνθυμούμεθα ὄχι μόνον τὰ ξένα ἀλλὰ καὶ τὰ ἰδικὰ μᾶς περιστατικά. Β Καὶ αὐτὸ δεῖκνυεὶ ὁ ἀπόστολος λέγων: «Νὰ ἐνεθυμήσθε τὰς παρελθούσας ἡμέρας, κατὰ τὰς ὁποίας, ἀφοῦ ἐφωτίσθητε, ὑπομείνατε εἰς μεγάλον ἀγῶνα παθημάτων».³⁸ Καὶ τὸ ἀπίθετον «Τὶ κέρδος, λοιπόν, εἴχατε τότε ἀπὸ τὰ ἔργα σας, διὰ τὰ ὁποία τώρα ἐντρέπεσθε»;³⁹ Καὶ ἄλλος σοφὸς λέγει: «Νὰ ἐνεθυμήσῃς τὸ τέλος τῆς ζωῆς σου καὶ ποτὲ δὲν θά ἁμαρτήσῃς».⁴⁰ Διότι αὐτὸ, δηλαδὴ ὁ κοινὸς θάνατος, ἂν καὶ εἶναι κάτι, ποῦ θά συμβῆ εἰς τὸ μέλλον, ὅμως ἔχει τὴν ἀρχὴν του εἰς τὸ παρελθόν. Αὐτὸ τὸ πρόγμα κάνει καὶ ὁ Παῦλος καὶ ἀρχίζει ἀπὸ τὰ μέλλοντα καὶ ἀπὸ τὰ περασμένα, καὶ ὅταν πρόκειται νὰ παρηγορήσῃ καὶ ὅταν θέλῃ νὰ σωφρονίσῃ τοὺς πιστοὺς: «Δὲν θέλω», λέγει, «νὰ λησμονήτε, ἀδελφοί μου, ὅτι οἱ πατέρες μᾶς ὄλοι ἦσαν κάτω ἀπὸ τὴν νεφέλην Γ καὶ ὄλοι ἐπέρασαν μέσα ἀπὸ τὴν θάλασσαν καὶ ὄλοι ἔφαγον τὴν ἴδιαν πνευματικὴν τροφήν καὶ ὄμως ὁ Θεὸς δὲν ἦτο εὐχαριστήμενος μὲ τοὺς περισσοτέρους ἀπὸ αὐτούς».⁴¹ Ἄλλοτε πάλιν ὁ Παῦ-

35. Ψαλμ. 78, 8-9.
36. Σοφ. Σειράχ 2, 10.
37. Α' Κορ. 10, 11.
38. Ἐβρ. 10, 32.
39. Ρωμ. 6, 21.
40. Σοφ. Σειράχ 7, 36.
41. Α' Κορ. 10, 1, 3, 4, 5.

λος ἐνεθυμῆται τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν καὶ λέγει: «Οἱ ὅποιοι θά τιμωρηθοῦν μὲ αἰωνίαν καταστροφήν ἀπὸ τὸ πρόσωπον τοῦ Κυρίου καὶ ἀπὸ τὴν δόξαν τῆς δυνάμεώς του».⁴² Καὶ πάλιν λέγει: «Ἦλθε ἐπάνω των ὄμως, ἐπὶ τέλους, ἢ ὄργῃ».⁴³ «Διότι ἡ ἡμέρα θά τὸ φανερώσῃ, διότι ἡ ἡμέρα ἐκείνη θά ἀποκαλυφθῆ μὲ φωτιά».⁴⁴ Καὶ πάλιν λέγει: «Διότι δι' ὄλα αὐτὰ ἐρχεται ἡ ὄργη τοῦ Θεοῦ ἐναντίον τῶν υἱῶν, ποῦ δὲν ὑπακούουν, ἀλλ' ἀπειθοῦν».⁴⁵ Τὰ ἀνωτέρω ὄμως λέγει ὁ Παῦλος, ὅταν θέλῃ νὰ σωφρονίσῃ. Ὅταν ὄμως θέλῃ νὰ παρηγορήσῃ, τότε παρηγορεῖ καὶ μὲ ἀφορμὴν τὰ περασμένα γεγονότα, ἀλλὰ καὶ τὰ μέλλοντα. Ἀπὸ δὲ τὰ περασμένα ἀρχίζων, λέγει τὰ ἐξῆς: Δ Ἐλλογητὸς ὡς εἶναι ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ εὐσπλαγχνος Θεὸς καὶ ὁ πατὴρ κάθε παρηγορίας, ὁ ὁποῖος μᾶς παρηγορεῖ καὶ μᾶς ἐνισχύει εἰς κάθε θλίβιν μας... μὲ τὴν παρηγορίαν, μὲ τὴν ὁποίαν παρηγοροῦμεθα καὶ ἡμεῖς ἀπὸ τὸν Θεόν».⁴⁶ Ὅταν ὄμως ὁ Παῦλος παρηγορῆ μὲ ἀφορμὴν τὰ μελλοντικά γεγονότα λέγει: «Τὰ παθήματα τοῦ παρόντος καιροῦ δὲν ἔχουν καμμίαν ἀξίαν συγκρινόμενα πρὸς τὴν δόξαν, ποῦ πρόκειται νὰ ἀποκαλυφθῆ εἰς ἡμᾶς».⁴⁷ Αὐτὸ καὶ ὁ ψαλμωδὸς λέγει: «Ἐνεθυμήθην τὰς περασμένας ἡμέρας καὶ ἐβόθισα τὴν σκέψιν μου καὶ ἐμελέτησα ὄλα σου τὰ ἔργα». Δὲν εἶπεν ἀπλῶς «ἐνεθυμήθην», ἀλλὰ «ἐμελέτησα» δηλαδὴ ἔκαμα ἔργον μου καὶ πολλὰν σκέψιν καὶ μελέτην διέθεσα ἀναλογιζόμενος αὐτά, ποῦ συνέβησαν εἰς τὰ περασμένα χρόνια. Ε Διότι ἀποκτοῦμε μεγάλην παρηγορίαν καὶ ἀληθινὴν σοφίαν μελετώντες τὴν ἱστορίαν τῶν Γραφῶν καὶ γνωρίζοντες αὐτήν. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε: «Μὲ τὴν ὁμοιοτήν καὶ τὴν παρηγορίαν, ποῦ μᾶς δίδουν αἱ ἁγία Γραφαί, διατηροῦμεν τὴν ἐλπίδα».⁴⁸ Καὶ πάλιν ὁ ἴδιος λέγει: «Ὅλη ἡ Γραφή εἶναι ἐμπνευσμένη ἀπὸ τὸν Θεόν καὶ εἶναι χρήσιμος διὰ διδασκαλίαν, διὰ ἔλεγχον, διὰ διόρθωσιν».⁴⁹ Καὶ αὐτὸς ὁ

42. Β' Θεσ. 1, 9.
43. Α' Θεσ. 2, 16.
44. Α' Κορ. 3, 13.
45. Ἐβρ. 3, 6.
46. Β' Κορ. 1, 3-4.
47. Ρωμ. 8, 18.
48. Ρωμ. 16, 4.
49. Β' Τιμ. 3, 16.

ψαλμωδός, εύρισκόμενος εἰς τόσῃν θλίψιν καὶ ταραχῇν, παρηγορήθη ἤδη ἀπὸ τῆν ἀνάμνησιν τῶν περασμένων ἡμερῶν, τὰς ὁποίας ἐσκέπτετο.⁵⁵ Α καθὼς καὶ ἀπὸ τῆν ἀνάμνησιν τῶν ποικίλων γεγονότων, τὰ ὁποία ὁ Θεὸς εἶχεν ἐπιτελέσει εἰς διαφόρους περιστάσεις. Ἄλλος ἕμως ἑρμηνευτὴς λέγει· «Καὶ ἐμελέτησα θλας τὰς πράξεις σου. Εἰς τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου ἔστρεψα τὴν σκέψιν μου». Ἄλλος λέγει· «Τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου ἐμελετοῦσα». Μὲ αὐτὸ δὲ φανερώνει, ὅτι κἀμὼν αὐτὰς ὁ ψαλμωδὸς ἀποκοῦσε μεγάλην παρηγορίαν καὶ ἐπλησίαζε περισσότερο εἰς τὸν Θεόν. Καὶ διὰ τὴν φανέρωσιν αὐτὸ προσέθεσε· «Ἀπλώσα πρὸς Σὲ τὰς χεῖρας μου» (στίχ. 6). Δὲν εἶπε «ἐξέτεινα», ἀλλὰ «διεπέτασα», δεικνύων οὕτω τὴν πολλὴν διάθεσιν τῆς καρδίας, ἣ ὁποία μόνον ποῦ δὲν σπεύδει νὰ πηδῆσθῃ ἔξω ἀπὸ τὸ σῶμα καὶ νὰ τρέξῃ πρὸς τὰ ἄνω, πρὸς τὸν Θεόν. Β Γεμάτος ἀπὸ ἐνθουσιασμόν, λοιπὸν, ποῦ ἐνέπνευεν ἡ ἀνάμνησις τῶν κατορθωμάτων, καὶ φέρων εἰς τὸν νοῦν ὅλην τὴν φιλοφροσύνην καὶ τὴν διὰ μέσου τῶν συμφορῶν διαπαιδαγωγῆσιν καὶ τὴν ἐλευθερίαν διὰ τῆς ἀπαλλαγῆς ἐκ τῶν κακῶν, πάλιν κατέφυγα εἰς Σέ. «Ἡ ψυχὴ μου ζητεῖ ἐσένα, ὡς ἡ διψασμένη γῆ τὸ νερό». Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει· «Σὺν διψασμένη γῆ πρὸς Σὲ πάντοτε»· διότι αὐτὸ εἶναι τὸ, «Διάφραμα». Καὶ εἰς τὰς συμφορὰς καὶ εἰς τὰς στιγμὰς τῆς εὐτυχίας καὶ εἰς κάθε μεταβολῆν τῶν περιστάσεων, λέγει ὁ ψαλμωδός, τὴν ἰδίαν ἐπεδεικνύων φροντίδα. Τί δὲ σημαίνει· «Σὺν διψασμένη γῆ (στρέφομαι) πρὸς σέ»; Αὐτὸ σημαίνει· ὅπως ἀκριβῶς ἡ διψασμένη γῆ ποθεῖ τὴν θροχὴν, ἔτσι καὶ ἐγὼ ποθῶ νὰ εἶμαι διαρκῶς κοντὰ σου. Τὸ μέγεθος δὲ τῶν θλίψεων αὐξήσῃ ὑπερβολικὰ αὐτὴν τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ψαλμωδοῦ· C δι' αὐτὸ καὶ ὁ Θεὸς ἐπέτρεψε νὰ αὐξηθοῦν αἱ θλίψεις, δεικνύων οὕτω τὴν πολλὴν του πρόνοιαν. Διότι δὲν ἐποίησεν ἀπλῶς τὰ δημιουργήματα, ἀλλὰ καὶ φροντίζει δι' ὅσα ἔγιναν, ἦτοι διὰ τοὺς ἀνθρώπους καὶ δι' ὅλα τὰ ἄλλα. Αὐτὸ πράγματι γνωρίζων καλῶς ὁ Παῦλος ἔλεγε· «Διότι μέσα εἰς τὴν σφαῖραν τῆς ἐπιτροπῆς του ζῶμε καὶ κινούμεθα καὶ ὑπάρχομεν».⁵⁶ Καὶ πάλιν ὁ ἴδιος λέγει· «Δι' αὐτῶν τὰ πάντα συγκρατοῦνται εἰς τὴν ὑπαρξιν».⁵⁷ O δὲ Δαβὶδ λέγει· «Ὅλα τὰ

50. Πράξ. 17, 28.
51. Κολασ. 1, 17.

δημιουργήματα περιμένου ἀπὸ Σένα νὰ τοὺς δώσῃς τὴν τροφὴν των εἰς τὴν κατάλληλον στιγμήν. Ὅταν δὲ τοὺς δῷς αὐτὴν, αὐτὰ τὴν μαζεύουσι δταν ἀπλῶνῃς τὸ χέρι σου, ὅλον τὸ σῶμαν γεμίζει ἀπὸ καλωσύνης καὶ ἀγαθότητα· ἐνῶ τὸναντίον, δταν στρέφῃς μακριὰ ἀπὸ τὰ πλάσματά σου τὸ πρόσωπόν σου, αὐτὰ καταλαμβάνονται ἀπὸ ταραχῆν».⁵⁸ D Καὶ πάλιν ὁ ἴδιος λέγει ἐν συνεχείᾳ· «Ρίπτεις τὸ βλέμμα σου εἰς τὴν γῆν καὶ τὴν κάνεις νὰ τρέμῃ».⁵⁹ Καὶ ὁ Ἰσαίας λέγει· «Σὺ εἶσαι αὐτός, εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ ὁποίου εὐρίσκεται ὅλη ἡ γῆ».⁶⁰ Καὶ περὶ τῆς ἀρετῆς λέγει ὁ ψαλμωδός· «Ἐὰν ὁ Κύριος δὲν ἀνοικοδομήσῃ οἶκον, μάταια ἐκουράσθησαν οἱ οικοδόμοι».⁶¹ Καὶ πάλιν λέγει· «Αὐτὸς εἶναι ποῦ κάνει νὰ κατοικήσῃ οὐ ἐπίτῃ ἡ στέρα γυναῖκα καὶ τὴν κάνει μητέρα ποῦ χαίρεται διὰ τὰ παιδιὰ τῆς».⁶² Δι' αὐτὸ ὁ Θεὸς κάνει τὴν γῆν νὰ σειεταὶ καὶ ἐγγίζει τὰ θουὰ καὶ αὐτὰ θυάζουσι κτηνοῦς⁶³ καὶ μεθ' αὐτὰ δεικνύει τὴν κυριαρχίαν του. Κάνει τὸν ἥλιον νὰ γάνῃ τὸ φῶς του καὶ νὰ ἐξαφανίζεταὶ καὶ μεθ' αὐτὴν τοῦ τὴν ἐνέργειαν διακηρύσσει τὸν δημιουργικόν Του χαρακτήρα.⁶⁴ Καὶ εἰς τὰς Γραφὰς δὲ θλέπεις τὸν ἥλιον νὰ σταματᾷ τὴν πορείαν του⁶⁵ καὶ μαζὶ μεθ' αὐτὸν νὰ σταματᾷ καὶ τὸ φέγγαρι καὶ πολλὰ ἄλλα θαύματα παρατηρεῖς. E Αὐτὰ δὲ συνέβαινον, δταν ἡ γνώσις τοῦ Θεοῦ δὲν εἶχεν ἀκόμη ἐξοπλωθῆ πολὺ· τώρα β-μὼς δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη αὐτοῦ τοῦ τρόπου διδασκαλίας, ἀφοῦ τὰ ἴδια τὰ πράγματα φωνάζουσι καὶ ἀποδεικνύουσι τὸν Δεσπότην. Εἶδες τὸ σκοτάδι εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ τὰς μεταβολὰς τῶν στοιχείων τῆς φύσεως; Ἐὰν δ-μὼς κανεὶς ἤθελεν εἶπῃ, ὅτι ἡ ἔκλειψις (τοῦ ἡλίου) ἦτο φυσικὸν φαινόμενον καὶ δὲν συνέθη κατὰ διαταγὴν τοῦ Θεοῦ, (ὡς μᾶς εἶπῃ αὐτός), πῶς τὸ ἴδιον φαινόμενον συνέθη κατὰ τὴν στιγμήν τῆς σταυρώσεως (τοῦ Χριστοῦ). Διότι ἡ ἔκλειψις ἔλαθε χάραν, καθ' ἣν στιγμήν δὲν ἦτο ὁ κατάλληλος καιρὸς, ἀλλὰ τὸναντίον ἡ στιγμή ἦτο ἐν-

52. Ψαλμ. 108, 27-29.
53. Ψαλμ. 108, 32.
54. Ἠσ. 40, 22.
55. Ψαλμ. 126, 1.
56. Ψαλμ. 112, 8.
57. Ψαλμ. 103, 32.
58. Ἠσ. 2στ. 38.
59. Ἠσ. Νουῖ 10, 18.

τελώς απροσδόκητος.⁶⁰ Α και παρά την φυσικήν πορείαν,⁶¹ όταν μάλιστα ήτο η σεληνή δεκα τεσσάρων ημερών και ήτο πανσέληνος, Αι δε έκλειψεις δέν γίνονται υπ' αὐτάς τὰς φυσικάς συνθήκας. Δέν θά ήμπορούσε, λοιπόν, κανείς νά ἐξηγήσῃ αὐτό τό φαινόμενον. Ὡστε εἶναι φανερόν, ὅτι ἔλαί αἱ έκλειψεις γίνονται, ὅπως ἔλαί τὰ ἄλλα φαινόμενα, μέ τήν προσταγήν τοῦ Θεοῦ.

«Κύριε, ἀκούσέ με ἀμέσως καί βοηθήσέ με, διότι τό πνεῦμα μου μέ ἐγκατέλειψε» (στίχ. 7). Τί λέγεις; Βιάζεις τόν ἱατρόν διά τήν θεραπείαν; Ποτέ εἶναι ὁμῶς καί αὐτό συνήθεια εἰς τὰς ψυχάς, πού ὑποφέρουν, ὅπως καί εἰς τοὺς κουρασμένους καί πάσχοντας ἀνθρώπους, νά παρακαλοῦν τοὺς ἱατρούς, ἔστω καί ἂν δέν τό ἐπιτρέπῃ ὁ καιρός, καί νά ζητοῦν ταχεῖαν ἐπέμβασι. Δι' αὐτό καί ὁ ψαλμωδός προσθέτει τήν αἰτίαν λέγων «Τό πνεῦμα μου μέ ἐγκατέλειψε». Β Ἄν καί ὁ Θεός εἶναι ἱκανός καί νεκρούς νά ἀνασταίῃ, πολύ περισσότερον ἠμπορεῖ νά ἐπεμβαίῃ προτού νά ἔλθῃ ὁ θάνατος. Ἄλλ' ὅπως εἶπα καί προηγουμένως, ἀπό αὐτήν τήν παράκλησιν τοῦ ψαλμωδοῦ ἐλέγχεται ἡ ἀδυναμία τῆς φύσεως. Διότι ἐγνώριζεν ἀκριθῶς, ὅτι ἔλαί εἶναι εὐκόλα εἰς Αὐτόν, ἄλλα δέν ὑποφέρει τὰ κακά, πού τόν εὗρον.

«Μή στρέψῃς μακρὰ ἀπό μένα τό πρόσωπόν Σου, διότι τότε θά γίνω ὁμοίος μέ αὐτούς, πού εἰσέρχονται εἰς τόν τάφον, ἤτοι τοὺς νεκρούς». Ἄλλος ἐρμηνευτής λέγει «Μή κρύψῃς ἀπό ἐμέ τό πρόσωπόν Σου». Καί πῶς γίνεται ἡ ἀποστρόφη τοῦ προσώπου τοῦ Θεοῦ; Αὐτός ὁ ἴδιος ὁ Θεός λέγει διά τοῦ Ἰσαΐου «Μήπως δέν ἔχει τό χέρι μου τήν δύναμιν»; Ὁμῶς αἱ ἁμαρτίαι σας δημιουργοῦν τήν ἀπόστασιν ἀνάμεσα σέ μένα καί σέ σᾶς.⁶² Ὅταν, λοιπόν, κάνωμεν κάτι τό πονηρόν, τότε φεύγει (ὁ Θεός) ἀπό κοντά μας. Διότι λέγει ὁ Θεός διά τοῦ προφήτου «Ὁ ὀφθαλμός μου εἶναι καθαρός, ὥστε δέν ἠμπορεῖ νά βλέπῃ τὰς πονηρίας καί δέν θά ἠμπορῇ νά ρίπτῃ τό θλέμμα του εἰς τοὺς πόνους». C Δι' αὐτό ἀποστρέφεται (ὁ Θεός) καί τοὺς ἀνθρώπους, πού χάνουν τόν νοῦν των. Δι' αὐτό λέγει «Εἰς ποῖον νά ρίψω τό θλέμμα μου ἐκτός ἀπό τόν ἥρεμον καί τόν ἡσυχον καί αὐτόν, πού

60. Ματθ. 27, 45.
61. Πα. 69, 1-2.
62. Αἰθκκ. 1, 19.

φοβᾶται τὰ λόγια μου».⁶³ Αὐτήν λοιπόν, τήν ἀρετήν ἃς ἐπιδιώκωμεν, διά νά κερδίσωμεν τόν Θεόν καί νά μὴ πέσωμε μέσα εἰς τὰ θάρατρα τῆς κακίας, ὅπου ἐπικρατεῖ πολύ σκοτάδι. Εἶναι δυνατόν ὁμῶς νά σηκωθοῦμε, ἀφοῦ πέσωμεν ἐκεῖ. Πρέπει, λοιπόν, αὐτοί, πού πίπτουν μέσα εἰς τό σκοτάδι, νά μὴ μένουν ἐκεῖ κάτω. Διότι ἡ φύσις τῆς ἁμαρτίας εἶναι ἄν τόν λάκκον, πού ἔχει φοβερά θηρία καί εἶναι γεμάτος ἀπό σκοτάδι. Λοιπόν ἃς καταβάλωμεν πᾶσαν προσπάθειαν, πού μας συνιστοῦν αἱ Γραφαί καί ἃς ἐντεινώμεν τήν θέλησιν D καί τότε γρήγορα θά σηκωθοῦμε, ἔστω καί ἂν πέσωμεν. Πῶς ὁμῶς νά κάνωμε τήν ἀρχήν; Μὲ τό νά μὴ ἀδιαφορήσωμεν, ὅταν πέσωμεν, οὔτε νά ἀπογοητευθοῦμε ἀλλά νά ἐπαναλωμβόναμεν τὰ ἐξῆς προφητικά λόγια «Μήπως αὐτός, πού πέφτει, δέν σηκώνεται»;⁶⁴ Καί ἐπίσης «Σήμερον, ἐάν ἀκούσετε τήν φωνήν μου, νά μὴ σκληρύνετε τὰς καρδίας σας, ὅπως κατὰ τόν καιρόν τῆς ἀγαπίας σας».⁶⁵ Καί μέ αὐτάς τὰς σκέψεις, ἀφοῦ ὀπισθώμεν, ἃς σηκωθοῦμε ὕψηλά. «Κάνε με νά ἀκούσω καί ἀσθανθῶ τήν εὐσπλαγχτίαν Σου τό πρωί, διότι σέ Σένα ἐστήριξα τήν ἐλπίδα μου» (στίχ 8). Ἄλλος ἐρμηνευτής λέγει «Κάνε με νά ἀκούσω καί ἀσθανθῶ τήν εὐσπλαγχτίαν Σου ἑνωρίς τό πρωί», ἤτοι γρήγορα.

Ε Εἶδες ψυχὴν, πού θλίβεται καί ἀηχοεῖ; Διότι θέλει νά ἀκούσῃ προτού λάθῃ πείραν, ὥστε νά ἀνωρθῇ μέ τὰς ἐλπίδας καί τήν προσδοκίαν. Ἐκεῖνο, πού τονίζει, εἶναι τό ἐξῆς «Κάνε με νά σηκωθῶ, ὅπως μοῦ ὑπεσχέθης». Ἀκολουθῶς ἀναφέρει καί τήν δικαιολογίαν, διά τήν ὁποίαν ἔχει τήν ἀξίωσιν νά τύχῃ τῆς βοηθείας, λέγουσα! «Διότι σέ Σένα ἐστήριξα τήν ἐλπίδα μου». Διότι τίποτε δέν ζητεῖ ὁ Θεός τόσο πολύ, ὅσον τό νά ἀνενζυζωμεν εἰς αὐτόν συνεχῶς. 457 Α «Κάνε μου γνωστόν, Κύριε, τόν δρόμον, πρὸς τόν ὁποῖον θά θαβίσω διότι σέ Σένα ἐστρέψα τήν ψυχὴν μου». Τί ἰαχυρίζεσαι; Ὅταν ἔχῃς τόν φυσικόν νόμον, πού ὁ Θεός κατὰ τήν δημιουργίαν ἐθαλῆ μέσα σου, καί τόν Μωσαϊκόν Νόμον, πού ἀνανεώνει τόν φυσικόν τοιοῦτον, πῶς λέγεις εἰς τόν Θεόν πόλιν κατὰ τρόπον ἀπαιτητικόν «Κάνε μου γνωστόν, Κύριε,

63. Ψα. 66, 9.
64. Ψα. 8, 4.
65. Ψαλμ. 94, 8-9.

τόν δρόμον, πρὸς τὸν ὁποῖον θὰ βαδίσω; Ἡ λοιπὸν μὲ τὰ λόγια αὐτὰ εἶναι σὰν νὰ λέγῃ: «Ἐπειδὴ κατερρακώθη ἡ συνειδήσις μου ἀπὸ τὴν κακίαν, θέλω νὰ τὴν ἀνανεώσω». Ἡ δὲ διὰ τοῦ «δὸν» ἐδῶ ἐννοεῖ πολλά πράγματα, πού ἀγνοοῦν οἱ ἄνθρωποι, ὅπως ἀκριβῶς δηλώνει ὁ Παῦλος, λέγων «Διότι δὲν γνωρίζομεν, πῶς πρέπει νὰ προσευχώμεθα».⁶⁶ Ἐάν ὁ Παῦλος ἀγνοῖ, μετὰ τὴν εὐρεῖαν γνώσιν πού εἶχε, διατί ἐκπλήττεσαι, ἐπειδὴ ὁ ψαλμωδὸς λέγει αὐτὰ τὰ λόγια; **Β** Κύτταξε, ὅτι αὐτὸς ἐδῶ δὲν ζητεῖ κάτι τὸ χειροπιαστόν, ἀλλὰ τὸν δρόμον, πού οδηγεῖ εἰς τὸν Θεόν, καὶ δίδει μόνος του τὴν ἀφορμὴν. Διότι δὲν εἶπεν ἀπλῶς καὶ μόνον «Ἦκανε μου γνωστόν, Κύριε, τὸν δρόμον, ὁ ὁποῖος οδηγεῖ πλησίον Σου»· ἀλλὰ τί εἶπεν; «Διότι σὲ Σένα ἐστρέψα τὴν ψυχὴν μου» ἦτοι σὲ Σένα ἐστράφη, ἐσένα θέλω. Διότι αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους ὁ Θεὸς προσέχει περισσότερο. Δι' αὐτὸ, ὅταν τὸν ἐρωτοῦσαν διατί ὁμιλεῖ μὲ παραβολὰς εἰς τοὺς Ἰουδαίους, ἔλεγε δι' αὐτούς: «Διότι ἐνῶ ἔχουν ὀφθαλμοὺς καὶ κυττάζουν δὲν βλέπουν καὶ ἐνῶ ἔχουν αὐτιά καὶ ἀκοῦνε, δὲν ἀκοῦνε καὶ δὲν καταλαβαίνουν».⁶⁷ Τὸ δὲ ῥῆμα «ἦρα» σημαίνει: ἀδήγησα καὶ μετέφερα πρὸς Σὲ τὴν ψυχὴν μου. «Λύτρωσέ με ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς μου, Κύριε· σὲ Σένα ἐζήτησα καταφύγιον σωτηρίας» (στίχ. 9). **Γ** Κύτταξε, ὅτι πάντοτε προσφέρονται ἀπὸ τὸν παρακαλοῦντα ψαλμωδὸν καὶ αἱ αἰτίαι τῆς αἰτήσεως βοήθειας. Λέγει δὲ οὗτος: «Μὴ στρέψῃς μακριὰ ἀπὸ μένα τὸ πρόσωπόν Σου, διότι σὲ Σένα ἐστήριξα τὴν ἐλπίδα μου, Ἦκανε μου γνωστόν τὸν δρόμον, διότι σὲ Σένα κατήθυνα τὴν ψυχὴν μου. Λύτρωσέ με ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς μου, διότι σὲ Σένα ἐζήτησα καταφύγιον». «Δίδαξέ με νὰ ἐκτελῶ τὸ θέλημά Σου, διότι Σὲ ἀναγνωρίζω ὡς Θεόν μου» (στίχ. 10). Δὲν εἶπεν ἀπλῶς «Δίδαξέ με τὸ θέλημά Σου», ἀλλὰ: «Νὰ κάνω τὸ θέλημά Σου» ἦτοι ἀδήγησέ με εἰς αὐτὰ τὰ ἔργα. Διότι εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξη καί τις τὴν δύναμιν καὶ τὴν διδασκαλίαν ἀπὸ τὸν Θεόν, διὰ νὰ θαδίζῃ τὸν δρόμον, πού οδηγεῖ εἰς τὴν ἀρετὴν. **Δ** τὰ ἔργα δὲν γίνονται, ὅταν ἡμεῖς ἀμελοῦμεν, ἀλλ' ὅταν καὶ ἡμεῖς προσφέρωμεν τὴν συνδρομὴν μας. «Διότι Σὺ εἶσαι ὁ Θεός μου». Βλέπεις, ὅτι τὰ αἰτήματα τοῦ ψαλμωδοῦ εἶναι πνευματικά. Δὲν

66. Ρωμ. 8, 26.
67. Ματθ. 13, 13.

παρακαλεῖ τὸν Θεὸν διὰ χρήματα, ἐξουσίαν καὶ τιμὴν, ἀλλὰ ζητεῖ βοήθειαν, διὰ νὰ ἐκτελῇ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ· αὐτὸ δὲ εἶναι ἡ ἀποθησαύρισις ὧν τῶν αγαθῶν καὶ δι' αὐτῆς πλοῦτος καὶ ἡ ἀφετηρία καὶ ἡ θάσις καὶ τὰ μέσα καὶ ὁ σκοπὸς τῆς εὐτυχίας. «Τὸ δὲ πνεῦμά Σου τὸ ἀγαθὸν ἄς μὲ ἀδήγησῃ εἰς τὸν σωστὸν δρόμον». Βλέπεις, πῶς μανθάνομεν καὶ πῶς διδασκόμεθα νὰ ἀνοίγωμεν τὸν δρόμον πρὸς σωτηρίαν μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος; Δι' αὐτὸ καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἔλεγε: «Εἰς ἡμᾶς ὁ Θεὸς ἐφάνερωσε τὰς ἀληθείας του διὰ τοῦ Πνεύματός του».⁶⁸ **Ε**

«Εἰς τὸν εὐθὺν καὶ ὀρθὸν δρόμον». Κατὰ κυριολεξίαν ὁ ψαλμωδὸς ἐννοεῖ τὴν πατρίδα του· ἀλληγορικῶς δὲ, ἐννοεῖ τὸν δρόμον, πού οδηγεῖ εἰς τὴν ἀρετὴν. Ἄλλος ἐρμηνευτὴς δὲ λέγει: «διὰ τῆς ὁμοιᾶς χώρας». Διότι τίποτε δὲν εἶναι ὁμοιωτέρον ἀπὸ τὴν ἀρετὴν, ἢ ὅποια εἶναι ἀπηλλαγμένη ἀπὸ θορύβους καὶ ἀπὸ τὴν ταραχὴν.

«Ἐνεκα τοῦ ὀνόματός Σου, πού ἐκπροσωπεῖ τὴν εὐσπλαγχίαν, Κύριε, θὰ μὲ κἀνης νὰ ζήσω» (στίχ. 11). Βλέπεις πάλιν, ὅτι ὁ ποιητὴς καταφεύγει εἰς τὸν Θεόν καὶ δὲν στηρίζεται εἰς τὸ ἴδικόν του θάρρος.⁶⁹ **Α** «Κατὰ τὴν δικαιοσύνην Σου θὰ θγάλης τὴν ψυχὴν μου ἀπὸ τὴν θλίψιν». Ἄλλος ἐρμηνευτὴς λέγει: «Κατὰ τὴν ἐλεημοσύνην Σου». Βλέπεις, ὅτι εἶναι ἀληθές, αὐτὸ πού ἔλεγα προηγουμένως, ὅτι δηλαδὴ πολλὰς φορές ὁ ψαλμωδὸς ὀνομάζει τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνην; «Θὰ θγάλης ἀπὸ τὴν θλίψιν τὴν ψυχὴν μου». Διότι ὁ ψαλμωδὸς λέγει: «νὰ εὐχεσθε νὰ μὴ πέσῃτε μέσα εἰς δοκιμασίαν».⁷⁰

«Καὶ μὲ τὴν εὐσπλαγχίαν Σου θὰ ἐξαφανίσῃς τοὺς ἐχθρούς μου» (στίχ. 12). Ὁ ψαλμωδὸς λέγει καὶ παρακαλεῖ τὸν Θεόν: «Νὰ μὲ ἀπολλάξῃς ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς μου καὶ νὰ μὲ ἐλευθερώσῃς ἀπὸ τοὺς σκεπτομένους κακὰ ἐναντίον μου καὶ νὰ μὲ ἐλαφρώσῃς ἀπὸ τὴν θλίψιν μου, ἅχι διότι μοῦ ἀξίζει, ἀλλὰ διότι Σὺ εἶσαι φιλάνθρωπος». «Καὶ θὰ καταστρέψῃς ὄλους αὐτούς, πού μὲ στενοχωροῦν, διότι ἐγὼ εἶμαι δοῦλός Σου». **Β** Κύτταξε πάλιν, πῶς θέτει τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν ζητεῖ νὰ σωθῇ. Διότι δὲν πρέπει ἀπλῶς νὰ ζητοῦμεν νὰ ἱκανοποιούνται

68. Α' Κορ. 2, 10.
69. Εβζ. 14, 38.

τὰ αἰτήματά μας, ἀλλὰ πάντοτε πρέπει νὰ καθιστῶμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀξίους, διὰ νὰ λαμβάνωμεν, ὅτι ζητοῦμε καὶ νὰ συνεισφέρωμεν καὶ τὴν ἰδικὴν μας συνδρομὴν καὶ μὲ αὐτὴν τὴν προετοιμασίαν νὰ πλησιάζωμεν εἰς τὸν Θεόν. Διότι δὲν εἶναι ἀρκετὸν μόνον νὰ προσευχώμεθα· διότι καὶ οἱ Ἰουδαῖοι προσήχοντο· ὁμοίως ὁ Θεὸς τοὺς ἔλεγε: «καὶ ἂν ἀκόμη πολλαπλασιάσετε τὰς προσευχὰς σας, δὲν θὰ σᾶς ἀκούσω».⁷⁰ Καὶ διατὶ ἐκπλήττεσαι, ἐπειδὴ δὲν εἰσπικνοῦντο αἱ προσευχαὶ τῶν Ἰουδαίων, ἀφοῦ καὶ τὸν Ἱερεμίαν, ὁ ὁποῖος προσήχετο δι' αὐτοῦς, ἐπιτιμοῦσεν ὁ Θεὸς καὶ τοῦ ἔλεγε καὶ μίαν καὶ δύο φορές: «νὰ μὴ προσεύχῃσαι διὰ τὸν λαὸν αὐτόν, διότι δὲν θὰ σὲ ἀκούσω»·⁷¹ Ἐ καὶ διατὶ ἀπορεῖς, ἐπειδὴ δὲν ἀκούει ὁ Θεὸς τὸν Ἱερεμίαν; Διότι λέγει ὁ Ἰεζεκιήλ: «Καὶ ἂν ἀκόμη ὁ Νῶε ἢ ὁ Ἰώβ ἢ ὁ Δανιὴλ προσευχῆθουν δι' αὐτούς, δὲν πρόκειται νὰ σώσῃ τὰ παιδιά των καὶ τὰ κορίτσια των».⁷² Αὐτὰ λοιπὸν ἔχοντες ὑπ' ὄψιν, ὄχι μόνον νὰ προσευχώμεθα, ἀλλὰ μοῦ| με τὰς προσευχὰς μας ἅς παρασκευάζωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας, διὰ νὰ λάθωμεν ὅτι ζητοῦμε, ὥστε νὰ τυχώμεν καὶ τῶν παρόντων καὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, τὰ ὁποῖα εἶθε ὁλοι μας ν' ἀπολαύσωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν Ὅποιον ἀνήκει ἡ τιμὴ καὶ ἡ ἐξουσία εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

70. Ἦε. 1, 15.
71. Ἱερ. 7, 16.
72. Ἱεζ. 14, 20.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΡΜΓ' (143) ΨΑΛΜΟΝ

Δ*Εὐλογητὸς εἶναι ὁ Κύριος ὁ Θεός μου, ὁ Ὅποιος κατευθύνει τὰ χέρια μου κατὰ τὴν παρατάξιν ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν καὶ τὰ δάκτυλά μου κατὰ τὴν ὥραν τοῦ πολέμου» (στίχ. 1).

Τί ἰσχυρίζεσαι; Εἶναι ὁ Θεὸς διδάσκαλος εἰς τοὺς πολέμους καὶ εἰς τὴν μάχην καὶ εἰς τὴν πολεμικὴν παράταξιν; Καὶ θέθαια· δὲν θὰ διέπραττεν ἀμαρτίαν κανεὶς, ἐάν ἀπέδιδεν εἰς αὐτὸν καὶ τὴν νίκην ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν κατὰ τὰς μάχας καὶ τοὺς πολέμους. Διότι αὕτη εἶναι ἡ εὐνοία τῶν λόγων· Αὐτὸς ποὺ κατευθύνει τὰ χέρια μου». Ἦτοι, δηλαδή, Αὐτὸς εἶναι Ἐκεῖνος, ποὺ κάνει νὰ φαινόμεθα ἀνώτεροι τῶν ἐχθρῶν, νὰ τοὺς νικᾶμε καὶ νὰ ἀναδεικνυόμεθα τροπαιοῦχοι. Διότι καὶ ὅταν ἐνίκησε τὸν Γολιάθ, Ἐ Ἐκεῖνος ἦτο ὁ αἴτιος τῆς νίκης καὶ ὅταν ἐνίκησεν ὁ Δαβὶδ εἰς πολλοὺς πολέμους καὶ ἀνήμερε τροπαιοὶ καὶ κατέλασε μερικὰς ἐχθρικές πόλεις μαζί με τοὺς κατοίκους των, Αὐτὸς (ὁ Θεὸς) ἔκανε αὐτὸν (τὸν Δαβὶδ) νὰ νικήσῃ. Δι' αὐτὰ καὶ αὐτὸς ψάλλων ἔλεγε· *Ὁ Κύριος εἶναι ἰσχυρὸς καὶ δυνατός· ὁ Κύριος εἶναι δυνατὸς εἰς τὸν πόλεμον.¹ Καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Μωϋσέως δέ, πολλὰς παρομοίας πράξεις ὁ Θεὸς ἔκανε. Πλὴν ὁμοίως, ὑπάρχει καὶ ἄλλος πόλεμος, πολὺ χειρότερος ἀπὸ αὐτοῦ, κατὰ τὸν ὁποῖον ἡμεῖς κατ' ἐξοχὴν ἔχομεν ἀνάγκην τῆς ἀπὸ Θεοῦ βοηθείας, ὅταν εἴμεθα ἀντιμέτωποι τῶν δυνάμεων τοῦ κακοῦ. Ὅτι δὲ κἀνομεν πόλεμον ἐναντίον αὐτῶν τῶν δυνάμεων ἡμᾶρες νὰ τὸ θεσπισθῆς, ὅταν ἀκούσῃ τὸν Παῦλον νὰ λέγῃ·² Ἄ *Ἡ πᾶλη μας δὲν εἶναι ἐναντίον αἵματος καὶ σαρκός, δηλαδή ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐναντίον τῶν ἀρχῶν καὶ τῶν ἐξουσιῶν,

1. Ψαλμ. 82, 8.

έναντιόν τῶν κοσμοκρατόρων τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου»² διὰ τοῦτο ὁ πόλεμος εἶναι καί φοβερώτερος, διότι αἱ φάλαγγες εἶναι διαφορετικοῦ χαρακτήρος καί μάλιστα ἀφοράτου καί ὅτι ὁ ἀγὼν, ποῦ γίνεται, δὲν εἶναι διὰ μικρά πράγματα, ἀλλὰ διὰ τὴν σωτηρίαν ἢ τὴν καταστροφήν. Εἰς αὐτὴν τὴν μάχην δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἴδῃ κανεὶς αὐτοὺς, ποῦ σφάζονται, ὅτε νὰ μάθῃ ἐκ τῶν προτέρων τὴν ὥραν τῆς μάχης ἢ τὴν δυσκόλιαν αὐτῆς ἢ τὸν τόπον, ποῦ θὰ γίνῃ ἡ μάχη, οὔτε ἄλλο τίποτε ἀπὸ τὰ παρόμοια. Διότι καὶ εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ εἰς τὸ σπῆτι καί, ὅταν οἱ ἀνθρώποι παίζουν ἢ ἀδιωφοῦν, αὐτοὶ αἱ φάλαγγες κάνουν τὴν ἐπίθεσίν των. **Β** δι' αὐτὸ πρέπει συνεχῶς νὰ εἴμεθα ὠχυρωμένοι. Διότι ὁ πόλεμος δὲν γνωρίζει ἀνάπαυλαν καὶ ἀνακωχὴν, οὔτε διαθέτει κήρυκας, οὔτε πρεσβευτάς, οὔτε τίποτε ἄλλο παρόμοιον, ἀλλὰ εἶναι μία μάχη, ποῦ δὲν ἔχει ἐπισημῶς καὶ διὰ κηρύκων ἀρχίσειν διὰ τοῦτο, λοιπὸν, πρέπει κατ' ἐξοχὴν νὰ προφυλασσώμεθα ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη καὶ νὰ ἐνισχυώμεθα μὲ ὕγιεις τροφάς. Τροφή δὲ ἐναντίον αὐτοῦ τοῦ πολέμου καὶ ὅπλα τῶν στρατιωτῶν, ποῦ διεξάγουσιν αὐτὸν τὸν πόλεμον, εἶναι ἡ ἀκράσιας καὶ παρακολούθησις τῶν Θεῶν Γραφῶν. Ὅποιος δὲν ἀπολαμβάνει αὐτὴν τὴν τροφήν, λειώνει ἀπὸ πείναν. Λέγει δὲ ὁ προφήτης «Διότι θὰ δώσω εἰς αὐτοὺς ὄχι πείναν διὰ ψωμί, οὔτε δίψαν διὰ νερό, ἀλλὰ θὰ τοὺς κάνω νὰ ποθήσουν, σὺν πεινασμένοι, νὰ ἀκούσουν τὸν λόγον τοῦ Κυρίου».³ Καὶ εἰς αὐτὸν τὸν πόλεμον, ὅπως ἀκριβῶς καὶ εἰς τοὺς ὄρατους πολέμους, χρειάζεται ἡ ἀνωθεν βοήθεια. **Γ** λέγει δὲ ἐπ' αὐτοὺς ὁ ψαλμῶδης «Διότι δὲν σώζεται ὁ θασιλεύς λόγῳ τῆς πολλῆς ἰσχύος του. Ἀπατάται ὅποιος στηρίζεται εἰς τὸ ἵππικόν, διὰ νὰ σωθῇ καὶ δὲν θὰ σωθῇ αὐτός, ποῦ ἀγωνίζεται μὲ τὰς πολλὰς δυνάμεις του».⁴ Κατ' αὐτὸν λοιπὸν τὸν τρόπον πολλοὶ κατατρέσκον τὸν ἐχθρὸν, ἀφοῦ προηγουμένως ἔκαναν πρᾶσσευγας καὶ ἐνικόσαν τὰς ἐχθρικός φάλαγγας.

«Αὐτὸς εἶναι τὸ ἑλεός μου καὶ τὸ καταφύγιόν μου καὶ ὁ προστάτης μου καὶ ὁ λυτρωτής μου» (στίχ. 2). Βλέπετε ἄλλιν, ὅτι ὁ ψαλμῶδης ζητεῖ νὰ σωθῇ μὲ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ. Μᾶλλον ὅμως ἐδῶ ὑπανίστασε-

2. Ἐφεσ. 6, 12.

3. Ἀμώς 8, 11.

4. Ἠλὴμ. 32, 16-17.

ται καὶ κάτι ἄλλο. Διότι μὲ τὰ λόγια του φανερώνει καὶ λέγει, «ὅτι οὔτε θὰ ἦμουν ἄξιος καὶ αὐτῆς τῆς εὐσπλαγγίας τοῦ Θεοῦ, **Δ** ἐάν ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς δὲν ἔβλεπε μὲ εὐσπλαγγίαν σὲ μένα». Αὐτὸς, λοιπὸν, λέγει ὁ ψαλμῶδης, εἶναι τὸ ἑλεός μου». Δὲν ἐκέρβισα δὲ ἐγὼ τὸ ἑλεός τοῦ Θεοῦ μὲ τὰ ἔργα μου. Διότι ἂν καὶ εἶναι εὐσπλαγγῆς ὁ Θεός, ὅμως δὲν ἐπισκέπτεται ὅλους ἀδιακρίτως. Λέγει δὲ «Διότι θὰ ἐλεῶ, ὅποιον θὰ ἠθελα νὰ ἐλεήσω, καὶ θὰ συμπονώ, ὅποιον θὰ ἠθελα νὰ συμπονέσω».⁵ Ἐάν πρόκειται λοιπὸν νὰ ζητήσωμεν τὸ ἑλεός τοῦ Θεοῦ, πρέπει καὶ ἡμεῖς μόνοι μας νὰ προσφέρωμεν τὰς ἀφορμάς, ὥστε νὰ ἔργεταὶ αὐτὴ ἡ φιλανθρωπία Του. Αὐτὸς δὲ ὁ ψαλμῶδης, διὰ νὰ ἐλεηθῇ, λέγει καὶ ἐκθέτει τὴν ἰδικὴν του κατάστασιν καὶ προσφορὰν «Εἶδες ψυχὴν, γεμάτην ἀπὸ συντριβῆν; εἶδες εὐγνώμονα διάθεσιν» (εἶδες) πῶς τὰ πάντα ἀποδίδει εἰς τὸν φιλάνθρωπον Θεόν; Αὐτὸς εἶναι προστάτης μου καὶ λυτρωτής μου καὶ μὲ ὑπερασπίζεται: καὶ ἐγὼ ἐστήριξα εἰς Αὐτὸν τὴν ἐλπίδά μου». **Ε** Συνεχῶς ἀναφέρει τὴν εἰς τὸν Θεὸν ἐλπίδα του, διδάσκων ὅλους νὰ μὴ θυθίζονται μέσα εἰς τὰ δεινοπαθήματα, ἀλλὰ καί, ὅταν εἶναι μέσῳ εἰς τὰς συμφοράς, ἔκει (εἰς τὸν Θεόν) νὰ προσβλέπουν, καὶ νὰ μὴ ἀπελπίζονται καὶ ἀδιαφοροῦν. Διότι αὐτὸς εἶναι ὁ συμπαριστάτης μου καὶ ὁ λυτρωτής μου. Ὡστε καὶ ἂν ἀκόμη δὲν θὰ βοηθήσῃ (ὁ Θεός), ὅταν μᾶς εὑροῦν τὰ πρόπρον τὰ κακὰ καὶ ἂν ἀκόμη δὲν μᾶς λυτρώσῃ, ὅμως εἰς Αὐτὸν πρέπει νὰ ἔχη κανεὶς ἐμπιστοσύνην. Διότι ἐάν Αὐτὸς εἶναι ὁ συμπαριστάτης, ἀσφαλῶς θὰ σώσῃ ὅλους ἀπὸ τὰς δοκιμασίας. Διότι τότε ὑπάρχει κατ' ἐξοχὴν ἐλπίς, ὅταν, ἐνῶ ἡ πραγματικότης καὶ τὰ φαινόμενα μᾶς ἀπογοητεύουν,⁶ αὐτὴ μᾶς προετοιμάζει νὰ ἔχωμεν θάρρος διὰ τὸ μέλλον.

«Αὐτὸς εἶναι, ὁ ὁποῖος ὑποτάσσει τὸν λαόν μου εἰς ἐμέ». Καλῶς ὠμίλησεν ἔτσι. Διότι καὶ ἐδῶ χρειάζεται ἡ ἀπὸ Θεοῦ βοήθεια, ὥστε νὰ ὑποτάσσονται οἱ ὑπήκοοι καὶ νὰ μὴ ἐπαναστατοῦν καὶ ἐξεγείρωνται. Ἡ ἀνωθεν, λοιπὸν, βοήθεια δὲν μᾶς χρειάζεται μόνον διὰ νὰ ὑποτάσσωμεν τοὺς ἐχθροὺς καὶ ἀντιπάλους μας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἰδικούς μας. Διότι καὶ αὐτὸ εἶναι σπουδαῖον ἔργον, τὸ νὰ διαβέτωμεν εὐμενῶς ἀπέναντί μας τοὺς ἰδικούς μας ἀνθρώπους καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι ὀλιγώτερον σπουδαῖον

5. Ρωμ. 9, 15.

πράγμα από τὸ νὰ νικῶμεν τοὺς ἐχθρούς. Διότι πολλοὶ ἄνθρωποι πολλὰς φορές ἀήγειρον τρόπαια εἰς τοὺς πολέμους, **B** ἐν καιρῷ ὁμοῦ εἰρήνης κατεσφάγησαν διότι δὲν ἐγνώριζαν, πῶς νὰ ὀδηγοῦν καὶ κυβερνοῦν τοὺς ὑπηκόους των. Ἄρα, λοιπόν, τὸ νὰ ὑποτάξῃ κανεὶς τὰ ἐχθρικά στρατόπεδα δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς βασιλικῆς δυνάμεως, ἀλλὰ τῆς βοήθειας τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἀπὸ αὐτὴν (τὴν θεῖαν δύναμιν) ἐπιτυγχάνονται αἱ νίκαι κατὰ τῶν ἐχθρῶν καὶ μετ' αὐτῆν ἐπίσης ὑποτάσσονται οἱ ἰδιόκοί μας. «Κύριε, τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ὥστε νὰ τοῦ ἀποκαλύπτῃς τὸν ἑαυτὸν Σου; ἢ, τί εἶναι ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὥστε νὰ τὸν ὑπολογίζῃς»; (στίχ. 3). Ἄλλος ἐρμηνευτὴς λέγει: «Τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ὥστε θὰ τὸν γνωρίζῃς»; Καὶ ἄλλος λέγει: «Ὡστε νὰ τὸν γνωρίζῃς»; Ἄρα, λοιπόν, πρέπει νὰ εἶναι κάτι τὸ σπουδαῖον αὐτός, ποῦ θὰ γνωρίσῃ τὸν Θεόν, μᾶλλον αὐτός, ποῦ πρόκειται νὰ γνωρίσῃ ἀπὸ τὸν Θεόν δὲν εἶναι ὁμοῦ μόνον αὐτός, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνος (εἶναι σπουδαῖος), εἰς τὸν ὅποιον ὁ Θεὸς πρόκειται νὰ ἀποκαλυφθῇ. **C** Δι' αὐτὸ καὶ ὀρθώτατα οἱ **O** εἶπαν τὸ «Ἀπεκαλύφθης εἰς αὐτόν», δεικνύοντες, ὅτι δὲν εὑρομεν ἡμεῖς τὸν Θεόν, ἀλλ' αὐτὸς μᾶς ἐφανερῶθη. Διότι δὲν εἶπεν ὁ ψαλμωδὸς: «Τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ποῦ Σὺ ἐγνώρισεν»; ἀλλὰ «Τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ὥστε νὰ φανερωθῇς Σὺ εἰς αὐτόν»;

Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος συνεχῶς ἀναφέρει αὐτὸ λέγων: «Τότε δὲ θὰ γνωρίσω κατὰ τρόπον τέλει, ὅπως ἀκριβῶς ἐγνωρίσθην».⁶ Καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς λέγει: «Δὲν με ἐπιλέξατε σεις, ἀλλ' ἐγὼ σὰς ἐξέλεξα».⁷ Καὶ πάλιν ὁ Παῦλος προσθέτει: «Ἐάν κάποιος ἀγαπᾷ τὸν Θεόν, αὐτὸς ἔχει γνωρισθῆ ἀπὸ Αὐτοῦ».⁸ Δι' αὐτὸ, λοιπόν, συνεχῶς ὁ Παῦλος καλεῖ τὸν ἑαυτοῦ «κληθέντα», δεικνύων, ὅτι δὲν ἐπρέξεν αὐτὸς πρὸς τὸν Θεόν, ἀλλὰ προηγουμένως ἐκλήθη. Ἔτσι δὲ λέγει καὶ εἰς ἄλλον σημείον: «Τρέχω δὲ καὶ ἐπιδιώκω μήπως δυνηθῶ καὶ συλλάβω ἐκεῖνο, διὰ τὸ ὅποιον καὶ συνελήφθην».⁹ Δὲν εἶπεν «συνέλασα» ἀλλὰ «καὶ συνελήφθην». Πῶς, λοιπόν, ὁ ψαλμωδὸς λέγει: «Τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος»; Ἄν καὶ κά-

6. **A'** Κορ. 13, 12.
7. **I**ωάν. 16, 16.
8. **A'** Κορ. 8, 3.
9. Φιλιπ. 8, 12.

ποιος ἄλλος λέγει: «Ὁ ἄνθρωπος εἶναι μεγάλο πρᾶγμα καὶ πολῦτιμον πρᾶγμα εἶναι ὁ φιλόανθρωπος ἄνθρωπος».¹⁰ Καὶ ἄλλος λέγει: «Ὁ Θεὸς τὸν ἔκανε (τὸν ἄνθρωπον) κατ' εἰκόνα Του».¹¹ Δι' αὐτὸ καὶ ἔγινε ὁ ἄνθρωπος ἐπόπτης ὅλης τῆς δημιουργίας.¹² Ὑπάρχουν δὲ μερικοὶ ἄνθρωποι, πρὸς τοὺς ὁποίους δὲν ἦτο δυνατόν νὰ συγκριθῇ ὅλος ὁ κόσμος.¹³ Ἀλλ' αὐτὰ μὲν ἀναφέρονται εἰς τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὅταν μερικοὶ τὴν ἀσκοῦν. **E** Ἡ ἔκφρασις ὁμοῦ «τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος»; ἀναφέρεται εἰς τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου. Διότι θεοαίως καὶ ἡ φύσις εἶναι μεγάλο πρᾶγμα· εἶναι θεοαίως μεγάλη ἡ φύσις τοῦ ἀνθρώπου ἂν ὁμοῦ ἴδῃς τὴν γνῶσιν, τῆς ὁποίας ἠξιώθη ὁ ἄνθρωπος, τότε ἡ φύσις εἶναι κατὰ πολὺ μικροτέρα αὐτῆς τῆς γνῶσεως. Ἄς ἀκούωμεν οἱ ἀπόγονοι τῶν αἰρετικῶν, διότι κατέχονται ἀπὸ τέτοιαν τρέλλαν, ἀφοῦ ξεπερνοῦν τὰ ὅρια των καὶ υποφέρουν ἀπὸ ἀνίαντον ἀγνοίαν ὅταν λέγουν, ὅτι γνωρίζουν αὐτὰ, ποῦ εἶναι πέραν ἀπὸ τὰς δυνάμεις των.¹⁴ Ἄ Διότι εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρχῃ γνῶσις εἰς τὴν ἀγνοίαν καὶ ἀγνοία εἰς τὴν γνῶσιν καὶ ἂν θέλετε, ἂς ἐξετάσωμεν αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν εἰς τὰ ἀσθητὰ πρᾶγματα: Διότι εἶπέ μου· ἔάν κάποιος λέγῃ, ὅτι ἡμπορεῖ νὰ μετρήσῃ τὴν θάλασσαν καὶ νὰ μάθῃ πόσα ποτήρια νερὸ ἔχει, αὐτὸς λοιπόν δὲν εἶναι ἐκεῖνος, ποῦ κατ' ἐξοχίαν δὲν γνωρίζει, τί τέλος πάντων εἶναι ἡ θάλασσα; Ἐνῶ ἐκεῖνος, ποῦ λέγει, ὅτι δὲν γνωρίζει, ἀλλ' ἐπεκτείνει τὴν ἔκτασιν τῆς εἰς τὸ σπείρον, αὐτὸς κατ' ἐξοχίαν γνωρίζει, τί ἀκριβῶς εἶναι ἡ θάλασσα. Τί δὲ δυνάμει νὰ εἰπομεν περὶ τοῦ Θεοῦ; Ἄν εἶπη κανεὶς, ὅτι εἶδε τὸν Θεόν καὶ τὸν ἀντελήφθη μετ' ὁ βλεμματιοῦ, ἄρα γε αὐτὸς δὲν εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος κατ' ἐξοχίαν δὲν γνωρίζει τὸν Θεόν καὶ ὁ ὁποῖος λέγει, ὅτι τὸ ἀόρατον δύναται νὰ γίνῃ ὄρατον **B** καὶ μετ' ὃ νὰ λέγῃ ὅτι γνωρίζει περισσότερα ὀλιγοστεύει καὶ αὐτὰ, ποῦ εἶναι δυνατόν νὰ μάθῃ; Ἄν δὲ κάποιος εἶπη, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἀόρατος καὶ κανεὶς δὲν δύναται νὰ τὸν ἴδῃ, αὐτὸς δὲν εἶναι ἐκεῖνος, ποῦ κυρίως γνωρίζει τὸν Θεόν; Τί δὲ θὰ συμθῇ ἔάν ἕνας ἀνομάσῃ τὸν Θεόν ἀκατάληπτον, ἄλ-

10. Παροιμ. 20, 6.
11. **I**ωάν. 1, 37.
12. **Σ**αμ. Βερεχά 17, 2.
13. **I**σά. 11, 88.

λος δὲ εἶπη, ὅτι ἤμπορει νὰ τὸν κατανοήσῃ· ἀρὰ γε ὁ πρῶτος δὲν εἶναι αὐτός, ποῦ τὸν ἀγνοεῖ, καὶ ὁ δευτέρος αὐτός, ποῦ τὸν γνωρίζει; Δὲν ἔλπεις, ὅτι καὶ ὁ Παῦλος ἀκολουθεῖ αὐτὴν τὴν πορείαν καὶ λέγει· «Τώρα ἐν μέρει γνωρίζομεν καὶ ἐν μέρει προφητεύομεν»;¹⁴ Σκέψου πόσα συνέθησαν, διὰ νὰ μᾶθωμεν ὅχι ποῖα εἶναι ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ὅτι ὑπάρχει ὁ Θεός. Αὐτὸ δὲ λέγει καὶ ὁ Παῦλος· C «Διότι πρέπει αὐτός, ποῦ πλησιάζει τὸν Θεόν, νὰ πιστεύσῃ, ὅτι ὑπάρχει (ὁ Θεός)».¹⁵ Ὅλη ἡ δημιουργία τὸν διακηρύττει («Διότι ἀπὸ τοῦ μέγεθος», λέγει, «καὶ τὴν ὁμορφίαν τῶν δημιουργημάτων ἀνάλογα κατανοεῖται ὁ δημιουργός»¹⁶): (τὸν διακηρύττει) αὐτὴ ἡ δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου, αἱ ὑπ' αὐτοῦ διδόμεναι τιμαὶ, αἱ τιμωρίαι, αἱ εὐεργεσίαι, οἱ τρόποι διακυβερνήσεως τοῦ κόσμου, τὰ κηρύγματα τῶν προφητῶν, ποῦ προανήγγειλαν διάφορα γεγονότα, τὰ διάφορα θαύματα. Μετὰ δὲ ἀπὸ ἅλα αὐτὰ ἦλθεν ὁ ἴδιος ὁ Μονογενὴς υἱὸς Του καὶ ἐξεπλήρωσε τὰ θαυμάσιον καὶ φοβερὰ ἐκείνο σχέδιον τῆς θείας οἰκονομίας. Καὶ ὅμως ὑπάρχουν μερικοὶ ἄνθρωποι, ποῦ ποτὲ μέχρι τώρα δὲν ἐγνώρισαν τὴν ἀλήθειαν¹⁷ καὶ σὺ λέγεις, ὅτι δύνασαι μὲ τὴν σκέψιν σου νὰ κατανοήσῃς, τί εἶναι ἡ οὐσία Του; D Λοιπὸν ἀγνοεῖς τὸν Θεόν; λέγει. Ὅχι. Τοῦναντίον γνωρίζω μὲν, ὅτι ὑπάρχει (ὁ Θεός) καὶ ὅτι εἶναι φιλόανθρωπος καὶ ἀγαθός καὶ προνοεῖ διὰ τὰ πάντα, καὶ ἅλα τὰ ἄλλα (γνωρίζω), ὅσα εἶπαν αἱ Γραφαί: Τὸ ποῖα εἶναι ἡ οὐσία Του ὅμως δὲν γνωρίζω. Καὶ ὁ Ἄδὰμ ἐνόμισεν, ὅτι θὰ ἐμάνθανε περισσότερα, πεισθεὶς πρὸς τοῦτο ἀπὸ τὸν διάβολον ὅμως μὲ τὴν πλεονεξίαν του ἀπώλεσε καὶ ὅ,τι κατεῖχεν. Αὐτὸ δὲ παθαίνουν καὶ ἐκεῖνοι, ποῦ δὴν γοῦνται ἀπὸ τὰς σκέψεις των καὶ δὲν ἀκοῦσιν, ὅτι ὁ Κύριος δίδει σοφίαν καὶ ἡ γνῶσις καὶ ἡ σύνεσις προέρχονται ἀπὸ Αὐτοῦ. Αὐτοὶ δὲν ἀκοῦνε τὸν Παῦλον, ποῦ λέγει· E «Διὰ τοῦ Πνεύματος μᾶς ἐφανέρωσεν»¹⁸ καὶ ἔτσι ζητεῖ (ὁ Παῦλος) νὰ ἀφαιρήσῃ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τοὺς περιττοὺς συλλογισμούς; Διότι λέγει· «Γκρεμίζοντες τὰς αὐθαίρετους σκέψεις καὶ κάθε ὑψηλοφροσύνην, ποῦ ὑψώ-

14. Α' Κορ. 13, 9.
15. 1Ψα. 11, 6.
16. Σοφ. Σελ. 18, 5.
17. Α' Κορ. 2, 10.

νεται ὡς ἐμπόδιον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ».¹⁹ Καὶ ἄλλος σοφός λέγει· «Οἱ συλλογισμοὶ τῶν ἀνθρώπων εἶναι δειλοὶ καὶ αἱ σκέψεις των εἶναι ἀσταθεῖς».²⁰ «Τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ὥστε ἐφανερώθη εἰς αὐτόν»; Προσπάθησε νὰ καταλάβῃς τὸ ἀπέραντον ἐκεῖνο μέγεθος μᾶλλον ἢ μῶς, καὶ αὐτὴν τὴν ἔκφρασιν χρησιμοποιοῦν δὲν ὀμιλῶ κατὰ τρόπον, ποῦ ταιριάζει εἰς τὸν Θεόν· ἀλλὰ δὲν γνωρίζω, πῶς νὰ ἐκφρασθῶ, διότι ὅταν ἀποδίδωμεν μεγάλας διαστάσεις εἰς τὸν Θεόν, οὔτε τότε κυριολεκτοῦμεν· ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐκφρασθῶμε κατ' ἄλλον τρόπον, **422 A** μεταχειρίζομαι συνηθισμένας ἐκφράσεις. Διότι καὶ ὅταν τὸν νομιμάζω ὡς ἕμιστον, δὲν τὸν περιορίζω εἰς ἓνα τόπον, ἀλλὰ ζητῶ νὰ δηλώσω τῆς φύσεως Του τὴν ἀπεραντωσύνην καὶ τὸ μεγαλεῖον, τὸ ὁποῖον εἶναι παντοῦ διεσκορπισμένον καὶ διαπερᾶ τὰ πάντα. Δι' αὐτὸ ἔλεγεν ὁ ψαλμωδός· «Τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ὥστε νὰ φανερώθῃς εἰς αὐτόν»; Διότι δι' αὐτὸν τὸν λόγον καὶ τὸν ἔπλασε ταπεινὸν καὶ τοῦ ἐχάρισε μεγάλας δωρεάς, διὰ νὰ μὴ κουχηθῇ, ἐπειδὴ ἔχει πάρα πολὺ μεγάλην ἀνάγκην νὰ εἶναι μετρίοφρων, λόγω τῆς εὐτελοῦς φύσεώς του. «Ἦ (τί εἶναι) ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὥστε νὰ τὸν ὑπολογίζῃς»; Εἶδες, πόσον μεγαλειώδης εἶναι ἡ φύσις τοῦ Θεοῦ; B Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὅμοιος μὲ τὴν ματαιότητα (στίχ. 4). Ἄλλος ἐρμηνευτὴς ἀπὸ τοῦ «Ματαιότητι» εἶπεν· Ἄ-τμῶ. Διὰ δὲ τῆς λέξεως «Ματαιότητι» ὁ ψαλμωδός τίποτε ἄλλο δὲν ἐννοεῖ ἀλλὰ ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὑποκείμενος εἰς φθορὰν, προσωρινός, βραχυβίος. Ἐδῶ ὁ ψαλμωδός ἀναφέρεται εἰς τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἀβραάμ ἔλεγεν· «Εγὼ δὲ εἶμαι χιμῶμα καὶ στάχτη»²¹ ὁ δὲ Ἠσαΐας ἔλεγε· «Κάθε σάρκα εἶναι σάν τὸ χορτάρι καὶ κάθε δόξα καὶ τιμὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι σάν τὸ λουλούδι τοῦ χορταριοῦ».²² Τί δὲ σημαίνει τὸ «ἔγινε ὅμοιος μὲ τὴν ματαιότητα»; Ἐννοῶ, ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἴσος πρὸς τὸ μηδέν, τὸ τίποτε· διότι κανένα ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα δὲν εἶναι σταθερόν, οὔτε μόνιμον, ἀλλὰ τὰ πάντα περνοῦν καὶ ἐξαφανίζονται.

18. Β' Κορ. 10, 5.
19. Σαφ. Σολομ. 9, 5.
20. 1Ψα. 18, 27.
21. Ἠσ. 40, 6.

«Αἱ ἡμέραι του σάν σκιά φεύγουν»: ἦτοι, καὶ ὅταν ἀκόμη αἱ ἡμέραι του εἶναι παρούσαι, καίμειαν ἰσχὺν καὶ δύναμιν δὲν ἔχουν, **C** ἀλλὰ καὶ γρήγορα πετοῦν καὶ φεύγουν. Τώρα κττάξε τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῆς τῆς ἀληθείας εἰς αὐτὰ τὰ πράγματα, εἰς τὴν ζωὴν, σκεπτόμενος αὐτούς, ποὺ κατέχουν ἀξιώματα, αὐτούς, ποὺ κάθονται σὲ ἀμάξια, αὐτούς, ποὺ ἐξουσιάζουν καὶ αὐτούς, ποὺ ρίχνουν εἰς τὰς φυλακάς καὶ μαστιγώνουν τοὺς ἀθρώπους. Διότι κατὰ τί διαφέρουν αὐτοὶ ἀπὸ τὴν σκιάν, ὅχι μόνον κατὰ τὴν ὥραν τοῦ θανάτου, ἀλλὰ καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτόν; Διότι, ὅταν ἀπαλώσουν τὴν ἐξουσίαν, ὅλα ἐκεῖνα ἐξαφανίζονται καὶ φεύγουν τὰ ἀληθινὰ ὅμως πράγματα ἀρχίζουν μετὰ τὴν ἐκ τοῦ κόσμου ἀναχώρησιν. **D** τότε καὶ αἱ εὐθύναι καὶ αἱ τιμωρίαι αἱ ἀληθιναὶ καὶ τὰ ἀληθῆ ἀγαθὰ καὶ ὁ κριτὴς δὲν ἐξεπατάται. Τὰ ἐπίγεια πράγματα εἶναι ὅμοια μὲ τὰ παιδιὰ, ποὺ παίζουν. Διότι αὐτός, ποὺ κρίνει καὶ δικάζει σήμερον, αὔριον θά σταθῆ νὰ κριθῆ καὶ νὰ καταδικασθῆ καὶ ἀμέτρητοι εἶναι αἱ μεταθάλα καὶ ἀνώμαλοι αἱ μεταβάσεις ἀπὸ τὴν μίαν κατάσταση εἰς τὴν ἄλλην.

«Κύριε, χαμήλωσε τοὺς οὐρανοὺς Σου καὶ κατέθεο. Ἕγγισε τὰ θουνὰ καὶ θὰ θγάλουν καπνοὺς» (στίχ. 5). Ἄλλος ἐρμηνευτὴς ἔχει: «Ὅταν ἐχαμήλωσες τοὺς οὐρανοὺς Σου καὶ κατῆλθες καὶ ἤγγισες τὰ θουνὰ, αὐτὰ ἐθγάλαν καπνοὺς». Ποία ὅμως εἶναι ἡ σχέση τῶν λόγων αὐτῶν; Εἶναι μεγάλη ἡ σχέση καὶ ἡ συνάφεια αὐτῶν τῶν λόγων μὲ τὰ προηγουμένα. Διότι, ἀφοῦ ὁμίλησε περὶ τῆς ἀνθρωπίνης μηδαμινότητος **E** καὶ τὸ τιποτένιον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἀφοῦ περιέγραψε καὶ ἐδῶ πάλιν σῆνει τὴν ἀνοησίαν αὐτῶν, ποὺ φλέγονται ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην ματαιοδοξίαν, καὶ μὲ ἅσα προσέθεσε εἶναι σάν νὰ λέγῃ: «Ἐπρεπε αὐτοὶ μὲν νὰ ξέροιν ἀπὸ μόνου τῶν τὴν μηδαμινότητα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ νὰ μὴ ὑπερηφανεύονται: ἐπειδὴ ὅμως δὲν θέλουν νὰ μάθουν αὐτό, δεῖξε (Κύριε) μὲ τὰ ἔργα Σου εἰς ποῖον σημεῖον μηδαμινότητος εὐρίσκονται: «Κύριε, χαμήλωσε τοὺς οὐρανοὺς καὶ κατέθεο». Λέγει δὲ αὐτὰ, ὅχι διότι ὁ Θεὸς κατέρχεται: διότι πῶς κατέρχεται Αὐτός, ποὺ εἶναι πανταχοῦ παρών; **469 A** Τὸ λέγει ὅμως κατὰ τρόπον πῶς ἀντιληπτὸν εἰς τοὺς ἀθρώπους, οὕτως ὥστε μὲ τὰ ἀνθρώπινα αὐτὰ λόγια νὰ ἐαφνίσῃ τοὺς πῶς ἀπαθεῖς ἀπὸ τοὺς ἀκροστάς. Διότι καὶ αὐτὴ ἡ εἰκὼν ψηλαφήσεως τῶν ὁρέ-

ων, ἂν καὶ θεωρῆται ζωηρὰ καὶ ἔντονος, ὅμως εἶναι πολὺ κατωτέρα τῆς ἀξίας τοῦ Θεοῦ. Διότι ὁ Θεὸς δὲν ἔχει ἀνάγκην ψηλαφήσεως, διὰ νὰ κἀν τὰ ὅρη νὰ θγάλουν καπνοὺς, ἀλλὰ οὔτε καὶ φυσήματος ἀπλῶς ἀρκεῖ νὰ τὸ σκεφθῆ καὶ νὰ τὸ θελήσῃ καὶ αὐτὸ γίνεται. Ἀφοῦ λοιπὸν ὁ ψαλμῶδης ὁμίλησε περὶ τῆς μηδαμινότητος τοῦ ἀνθρώπου, ὁμιλεῖ καὶ διὰ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, κατὰ τρόπον προσιτὸν εἰς τὸν ἀνθρώπον διότι καὶ τὰ λεγόμενα περὶ τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ ὑπολείπονται πολὺ τῆς μεγαλειότητος ἐκείνης τοῦ Θεοῦ.

«Ῥίψε τὴν ἀστραπὴν Σου καὶ θὰ τοὺς σκορπίσης: στείλε τὰ θέλη Σου καὶ θὰ τοὺς κατατρομάξῃς» (στίχ. 6). Μὲ τὰς λέξεις «ἀστραπὴν» καὶ «θέλη» ἐδῶ δὲν ἐννοεῖ τὴν φυσικὴν λάμπριν οὔτε τὰ θέλη τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ὀνομάζει ἔτσι τὰς τιμωρίας **B** προσπαθῶν μὲ αὐτὰς τὰς γνωστάς ἤδη εἰκόνας τῆς ἀστραπῆς καὶ τῶν θελῶν νὰ πείσῃ τὸν ἀδιάφορον καὶ τὸν ὀκηρὸν καὶ νὰ τοὺς κἀν νὰ τρέμουν καὶ νὰ φοβοῦνται καὶ νὰ ὑποτάσσονται. Διότι, ἐὰν κοινὸς δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ὑποφέρῃ τὴν ἀστραπὴν, ἂν καὶ αὐτὴ δὲν στέλλεται πρὸς τιμωρίαν, ποῖος θὰ ὑπομένῃ, ἐὰν ἤθελεν (ὁ Θεός) νὰ βῆσῃ εἰς κίνησιν τὴν τιμωρὸν τοῦ δύναμιν; Τὰ δὲ θέλη τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ πείνα, αἱ ἀσθένειαι, αἱ θεομηνίαι καὶ αἱ διαφόρων εἰδῶν τιμωρίαι.

«Στείλε τὸ χερί Σου ἀπὸ τῆς ὕψης: λύτρωσέ με καὶ σώσέ με ἀπὸ πολλὰ νερά, ἀπὸ τὸ χερί τῶν ξένων» (στίχ. 7). Ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ δὲν προαρίζεται μόνον διὰ τιμωρίαν, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ σώσῃ. **C** Χερί δὲ ἐδῶ ὀνομάζει τὴν βοήθειαν καὶ τὴν συμπαραστάσαν δι' αὐτὸ δὲν εἶπεν «ἀπλώσε», ἀλλὰ «στείλε», ζητῶν νὰ δηλώσῃ αὐτὸ (τὴν βοήθειαν): ἐὰν ὅμως κάποιος λέγει «ἀπλώσε» καὶ τότε τὸ ἴδιον ὑπαινίσσεται. Καὶ «νερά» δὲ ὀνομάζει τὴν ἄτακτον ἐπίθεσιν τῶν ἐχθρῶν καὶ τὴν γεμάτην ἀπὸ σύγχυσιον καὶ τὴν ἐρχομένην μὲ πολλὴν ὀρμὴν ἐπίθεσιν. Ὅτι δὲ ὁ λόγος δὲν εἶναι διὰ τὰ νερά, τὰ φυσικὰ, τοῦτο γίνεται φανερόν καὶ ἀπὸ ὅτι ἀκολουθεῖ. Διότι λέγει: «Ἀπὸ τὸ χερί τῶν ἀλλοφύλων». Νομίζω δὲ ὅτι ἀλλοφύλους ἐδῶ ἐννοεῖ αὐτούς, ποὺ ἔχουν ἀποξενωθῆ ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς θεωροῦμε τοὺς πιστοὺς ἰδικούς μας καὶ ἀδελφούς, ἔτσι καὶ τοὺς ἀπίστους (θεωροῦμε) ξένους. **D** Καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀναγνωρίζομε τὸν ἰδικὸν μας καὶ τὸν ξένον. Διότι ἰδικὸς μας εἶναι αὐτός, ποὺ ἀναγκα-

ρίζει τὸν ἴδιον μὲ μένα πατέρα καὶ μετέχει τῆς ἰδίας τραπέζης μᾶλλον παρὰ αὐτὸς ποῦ ἀνήκει εἰς τὸ ἴδιον γένος· καὶ διότι εἶναι πῶς ἀκριβῆς αὐτὸς ὁ νόμος τῆς συγγενείας, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἡ ἰδέα τῆς ἀποξενώσεως, ποῦ ἀπαρρῆει ἀπὸ τὰς ἀντιθέσεις, εἶναι πῶς μεγάλη ἀπὸ ἐκείνην, ποῦ καθορίζεται ἀπὸ τὸ γένος. Μή, λοιπόν, κυττάξης αὐτὸ, ὅτι δηλαδὴ ἄλλο εἰμῶθα κάτω ἀπὸ τὸν ἴδιον οὐρανὸν καὶ μένομεν εἰς τὴν ἰδίαν αἰκουμένην· διότι ἐγὼ, ἐπιδιώκω ἄλλην συναναστροφήν, αὐτὴν δηλαδὴ ποῦ εἶναι ἐπάνω ἀπὸ τὸν οὐρανόν. Ἐκεῖ εἰς τὸν οὐρανὸν εἶναι ἡ πολιτεία μας καὶ ἡ ζωὴ μας· διότι λέγει (ὁ Παῦλος)· «Ἡ ζωὴ μας εἶναι κρυμμένη μετὰ τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν Θεόν».²² Ἐ διότι δὲν κατοικοῦμε τὴν γῆν, ἀλλὰ ἔχομεν μεταφερθῆ εἰς τὴν οὐρανίαν μητρόπολιν. Ἐχομεν ἄλλο φῶς, ἄλλην πατρίδα καὶ ἄλλους συμπολίτας καὶ συγγενεῖς. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «Ἄρα, λοιπόν, δὲν εἰσθε ξένοι καὶ προσωρινοὶ κάτοικοι, ἀλλὰ εἰσθε συμπολίται τῶν ἁγίων».²³ Πῶς, λοιπόν, λέγει, ὅτι ὁ Χριστὸς εἶπεν ὅτι ὁ Σαυαρεῖτης εἶναι γείτονάς του, ὅν καὶ μεγάλο ἦτο τὸ μετὰ τῶν χάσμα;²⁴ Ὅμως δὲν εἶπεν αὐτὸ οὐμφωνα μὲ τὸν νόμον τῆς φύσεως, ὅταν εἶναι ἀνάγκη νὰ κάνης ἐδεργασίαν, τότε κάθε ἄνθρωπος ὡς εἶναι γείτονάς σου.²⁵ Ἄ δταν διωγὸς δοκιμάζεται ἡ ἀλήθεια, τότε νὰ ξεχωρίζης τὸν ἰδικόν σου ἀπὸ τὸν ξένον. Καὶ ἂν ἀκόμη ἔχῃς ἀδελφόν, ἀπὸ τὸν ἴδιον πατέρα καὶ τὴν ἰδίαν μητέρα, ὁ ὁποῖός δὲν συμφωνεῖ μὲ σένα ὡς πρὸς τὴν ἀλήθειαν, τότε νὰ τὸ θεωρῆς πῶς θάρθαρον καὶ ἀπὸ τὸν Σκύθην²⁶ ὅταν διωγὸς γνωρίζῃ τὴν ἀκρίθειαν τῶν

22. Κολ. 3, 3.

23. Ἑφ. 2, 19.

24. Λουκ. 10, 36-37.

25. Σχόλιον ἐκαλοῦντο κατ' ἀρχαίαν μέτρην τὸν τ.Χ. κρίνοντες εἶναι οἱ λαοί, οἱ ἑσπεῖοι κατοικοῦσαν τὰ βορειοανατολικά μέρη τῆς Ἑβραϊκῆς καὶ τῆς βορειοδυτικῆς μέρη τῆς Ἀσίας. Ἀνεπέλευστο εἶναι ὅτι ἀπὸ πολλὰ θάρρανα φῶλα, ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλα ἦσαν μονήμις ἐγκατεστημέναι, ἕλλα δὲ ἦσαν κηρύδες. Πάντες ὅμοι οἱ Σκύθαι ἦσαν ἄγριοι, πολεμικοὶ καὶ θάρραροι. Ὁ ἠθροτικός περιγρηγοῦ τὸν Σκύθας ὡς γενναίους καὶ πολεμικούς, ἀλλὰ φραγῆς καὶ ἀπειροτάτους. Ἐννοῦνται τὸ ἔθνος «Σκύθης» ἔτιναι συννημν πρὸς τὸν κατ' ἔξοχον θάρθαρον, ὅς ἔν ἔθνος ἡγεμονοῦνται τούτου καὶ ἐν τῇ Ν. Δ. (Κολ. 3, 11). Κατὰ τοὺς νεωτέρους ἑρευνητάς, οἱ Σκύθαι ἦσαν ἱρρανικῆς φυλῆς, πιθανῶς ἀμφότεροι τῶν Τασσίων ἢ Τιαρθεραίων, μεταξὺ τῶν ἑσπείων καταλέγονται καὶ οἱ Τούρκοι. Κατὰ τὸν τ.Χ. αἰῶνα, ἐξηπλώθησαν ἐκ τῆς ἀρχαίας τῶν ἑσπείων εἰς τὰ βορειοδυτικὰ τῆς Ἑβραϊκῆς καὶ τὰ βορειοδυτικὰ τῆς Ἀσίας, πέραν τῆς Κασπίας θαλάσσης καὶ,

δογματῶν καὶ ἔχη τὴν ἰδίαν πίστιν μὲ σένα, ἔστω καὶ ἂν εἶναι Σκύθης ἢ Σαυαρομάτης,²⁶ αὐτὸν νὰ τὸν θεωρῆς πῶς ἰδικόν σου καὶ πῶς κοντὰ σου εὐρισκόμενος ἀπὸ ἐκείνον, ποῦ ἐγεννήθη ἀπὸ τὴν ἰδίαν κοιλίαν μὲ σένα· καὶ τὸν θάρθαρον καὶ τὸν μὴ θάρθαρον ὡς ξεχωρίζωμεν ὄχι ἀπὸ τὴν γλώσσαν, ποῦ διμιλεῖ, ἢ ἀπὸ τὸ γένος, ποῦ κατάγεται, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν γνώμην, ποῦ ἔχει, καὶ ἀπὸ τὴν ψυχὴν. Ἐ διότι αὐτὸς εἶναι ὁ κατ' ἔξοχον ἄνθρωπος· ἐκείνος δηλαδὴ, ποῦ πρὸς τὴν ἀκρίθειαν τῶν δογματῶν καὶ ποῦ ἔχει συνετην διαγωγὴν.

Ἄλλ' ὡς ἴδωμεν καὶ τοὺς ξένους, πῶς τοὺς ὑπέδειξε καὶ ὁ ἴδιος ὁ προφήτης λέγων· «Ἄφρασέ με ἀπὸ τὸ χερί τῶν ἀλλοφύλων». «Αὐτοὶ μὲ τὸ στόμα ἐλάλησαν υἰάτια πράγματα καὶ τῶν ὁποίων τὸ δεξιὸν χερί εἶναι χερί ἀδικῶν» (στίχ. 8). Εἶδες, ποίους δνομάζει ξένους; Αὐτοὺς, ποῦ ζοῦν μέσα εἰς τὴν ποιηρίαν, ποῦ ἀγαστοῦν μὲ πάθος τὴν ἀδικίαν, ποῦ λέγουσιν ἀνύτητα πράγματα, καὶ ποῦ δὲν ἐκφράζουσιν καρμίαν χρησίμων σκέψιν. Νὰ προσπαθῆς, λοιπόν, νὰ διακρίνης τοὺς ξένους ἀπὸ τὴν ὁμιλίαν τῶν καὶ ἀπὸ τὰ ἔργα τῶν· Ὁ ὅπως ἀκριβῶς λέγει καὶ ὁ Χριστὸς· «Ἀπὸ τοὺς καρπούς τῶν θά τῶς διακρίνεται».²⁷ Διότι, ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὰ στρατόπεδα δίδονται πολλὰ καὶ διάφορα συνθήματα καὶ συμβολικαὶ ἐκφράσεις, οὕτως ὡστε, ἐάν ποτε ἤθελε λάθῃ χώραν μάχη κατὰ τὴν νύκτα ἢ προκληθῆς ἀνεμος ἢθελε συντελέσῃ, ὡστε νὰ γίνωνται ὁρατὰ τὰ πράγματα τὴν νύκτα, ἢ καὶ ὁποιαδήποτε ἄλλη σύγχυσις καὶ παραχθὴ ἢθελε συμβῆ, νὰ μὴ

ἀπὸ ἐπείρασιν τὸν Καύκασον, ἐβήσαν μέχρι τῆς Μεσοποταμίας. Τὴ νύκτα τῶν δὲν ἀνακρίεται μετὰ τὸν 12ον μ.Χ. αἰῶνα, ὅτε ἡ χώρα τῶν κατελήροση καὶ διαφέρου ἕλλον λαῶν.

26. Οἱ Σαυαρομάται ἦσαν ἐπίσης νομαδικὸς καὶ πολεμικὸς λαὸς τῆς Ἀσίας, κατοικοῦντες μετὰ τοῦ Ἠβραίου Πανόνος καὶ τῆς Κασπίας θαλάσσης. Ἐνομαζόντο δὲ καὶ Σαρμάται, ἐκ τοῦ ἐπίθετος τῆς χώρας, ἢν κατοικοῦσαν, περιλαμβάνουσαν τὸ βόρειον μέρος τῆς Ἑβραϊκῆς καὶ τῆς Ἀσίας, μεταξὺ τῶν ποταμῶν Τιστάξ καὶ τῶν Σαυαροματικῶν ἕρπον πρὸς βορρᾶς καὶ τὸν ποταμὸν Τὰ (Πάλαξ) πρὸς ἀνατολὰς, ὁ ὁποῖος τὴν ἐκτετασιν ἀπὸ τῆς Σκυθίας. Ὁ ὅπως ἦσαν μικροὶ κατὰ τὰ ἀνθρώπινα καὶ παρῶντο, ἀλλ' ἔριστοι ἰσχυροί. Κατὰ τὸν 10ον μ.Χ. αἰῶνα συνεισέχθησαν μετὰ τῶν Σκυθῶν ἐκτικῶν τοῦ Δαρείου. Ἀρτίτερον ἐπέθετόσαν μὲν τῆς Βαλτικῆς θαλάσσης. Ἦθελε ἰσχυροῦσαν πρὸ τῶν Ὀνύων, τοὺς ἑσπεῖους καὶ ἐκλοῦθησαν πρὸς τὴν Ἄσιν, τὰ δὲ ὑπολείματα αὐτῶν κατέφυγον κατὰ τὸν 10ον μ.Χ. αἰῶνα εἰς τὰ πεδῆλια τῆς Βαλτικῆς θαλάσσης καὶ ἔκτοτε εἰς ἀνεφάρτα· εἰς τὴν Ἰσπανίαν.

27. Ματθ. 7, 16.

ἐκλάσθῃ κάποιος τὸν συνάδελφόν του ὡς ἐχθρόν, οὔτε τὸν ἐχθρόν ὡς συνάδελφον, ἔτσι καὶ ἐδῶ ὁ προφήτης σοῦ δίδει συνθήματα, μὲ τὰ ὁποῖα θὰ ἠμπορέσης νὰ διακρίνῃς τὸν ἰδικόν σου ἀνθρώπον ἀπὸ τὸν ξένον· τέτοια δὲ συνθήματα εἶναι τὰ λόγια, ποὺ λέγει ὁ ἐχθρὸς ἢ φίλος καὶ τὰ ἔργα, ποὺ πράττει, καθὼς λέγει ὁ προφήτης: «Τῶν ὁποίων τὸ στόμα εἶπε μάρτυρα πράγματα καὶ τὸ δεξιὸν τῶν χερῶν εἶναι ἀδικόν χέρι». **Δ** Καὶ τοῦτο συμβαίνει διότι καὶ τώρα διεξάγεται πόλεμος καὶ μάχη καὶ δυσκολωτάτη νυκτερινὴ μάχη, ὅταν οἱ δαίμονες ἐπιτίθενται καὶ αἱ ἐπιθυμῖαι σκέπτονται δόλια καὶ κακὰ καὶ αἱ σκέψεις ξεσηκώνονται καὶ ἐπαναστατοῦν. Ὑπάρχουν δὲ συνθηματικὰ λέξεις καὶ συμβολικὰ ἐκφράσεις καὶ δι' αὐτούς, ποὺ ἔχουν μισηθῆ (εἰς τὴν ἀλήθειαν), καὶ ἂν θελήσωμεν νὰ ἀνογνωρίσωμεν κάποιον, ἀμφιβάλλοντες, ἂν εἶναι ἀμότης ἢ ἔχει μισηθῆ, ἠμποροῦμε νὰ τὸ μάθωμεν, ἀφοῦ τὸν ἐρωτήσωμεν αὐτὰ τὰ λόγια.

«Τὸ δεξιὸν τῶν χερῶν εἶναι ἀδικόν χέρι». Τί πῶς χειρότερον πράγμα ἤθελε συμβῆ, ὅταν τὸ χέρι, ποὺ δίνεται διὰ βοήθειαν, τὸ μεταβάλλωμεν εἰς χέρι, ποὺ κάνει δόλια πράγματα; Δι' αὐτὸ ἀλλοστὲ ἔχομεν δεξιὰ χέρια, διὰ νὰ προστατεύωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας καὶ τοὺς ἄλλους, ὅταν ἀδικοῦνται, διὰ νὰ ἐξαφανίζωμεν τὰς παρανομίας **Ε** καὶ διὰ νὰ γινώμεθα λιμάνι καὶ καταφύγιον δι' αὐτούς, ποὺ κινδυνεύουν. Διότι, ποῖας συγγνώμης θὰ ἐτύγχανον αὐτοί, ποὺ δὲν χρησιμοποιοῦν αὐτὸ τὸ ὄπλον (τὸ χέρι), διὰ νὰ σώσωσιν τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ τὸ χρησιμοποιοῦν διὰ ἰδικὴν τῶν καταστροφῆν; «Θεέ μου, θὰ ψάλω σὲ Σένα νέον ἄσμα» (στίχ. 9). Ποῖα εἶναι πάλιν αὕτη ἡ σχέση μετὰ τὴν προηγουμένην; Ὑπάρχει, πράγματι, σχέση ἐδῶ καὶ μάλιστα μεγάλη. Διότι, ἀφοῦ εἶπεν ὁ ψαλμωδὸς: «Στείλε τὸ χέρι σου» καὶ «λύτρωσέ με» καὶ διάλυσε αὐτούς, τώρα ὑπόσχεται νὰ ἐμείψῃ αὐτὸν διὰ τὴν συμπαράστασίν του μετὰ ἀμοιβῆν, ἢ ὁποῖα ἤμωσ ἐπὶ ἐκεῖνον (τὸν Θεόν) τίποτε περισσότερο δὲν προσφέρει, εἰς αὐτὸν δὲ ποῦ τὴν προσφέρει προσπορίζει κέρδος. **465** **Α** Ποῖα δὲ εἶναι ἡ ἀμοιβὴ αὕτη; «Θεέ μου, θὰ ψάλω σὲ Σένα νέον ἄσμα». Ἄν καὶ αὕτη ἡ ἀμοιβὴ εἶναι μικρὰ ἐν σχέσει πρὸς τὸ μέγεθος τῆς εὐεργεσίας (τοῦ Θεοῦ), ὅμως ὁ ψαλμωδὸς προσφέρει, ὅτι εἶχε. Διότι καὶ ἡμεῖς ἀπὸ τοὺς πτωχοὺς καὶ ἐνδεεῖς τίποτε ἄλλο δὲν ἐπιζητοῦμεν παρὰ μόνον τὸν ἔπαινον καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην. Ἀλλὰ ἡμεῖς μὲν ζητοῦ-

μεν αὐτὰ, διὰ νὰ γίνωμεν πῶς ἐνδοξοί· ὁ δὲ Θεός, ὅχι διότι ἔχει ἀνάγκην, (ἀλλὰ ζητεῖ τὴν ἀμοιβῆν) διὰ νὰ κἀνῃ αὐτούς, ποὺ ψάλλουν, πῶς ἐνδοξοὺς καὶ, με ἀφορμὴν αὐτῆν τὴν ἀναγνωρίσιν, νὰ τοὺς εὐεργετήσῃ πάλιν. «Μὲ δεκάχορδον ψαλτήριον θὰ ψάλω σὲ Σένα» ἦτοι θὰ Σὲ εὐχαριστήσω. Ἀλλὰ τότε μὲν κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ψαλμωδοῦ, ὑπῆρχαν ὄργανα, μετὰ τὰ ὁποῖα ἔψαλλον τὰ ἄσματα· τώρα ὅμως, ἀντὶ ὄργανων, εἶναι δυνατόν νὰ χρησιμοποιῶμεν τὸ σῶμα. **Β** Διότι εἶναι δυνατόν νὰ ψάλλῃ κανεὶς καὶ μετὰ τὰ μάτια, ὅχι μόνον μετὰ τὸ στόμα, καὶ μετὰ τὰ χέρια καὶ μετὰ τὰ πόδια καὶ μετὰ τὴν ἀκοήν. Διότι, ὅταν τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ πράττῃ αὐτὰ, τὰ ὁποῖα δοξάζουν καὶ ἠμνοῦν τὸν Θεόν, ὅπως π.χ. ὅταν τὸ μάτι δὲν κυττάζῃ ἄσμενα πράγματα, ὅταν τὰ χέρια δὲν διαπράττουν κλοπὰς, ἀλλ' ἐλεημοσύνην, ὅταν τὰ αὐτιά εἶναι ἔτοιμα νὰ ἀκούσωσιν ψαλμωδίας καὶ πνευματικὰς ὕμνων, ὅταν τὰ πόδια τρέχουν πρὸς τὴν ἐκκλησίαν, ὅταν ἡ καρδιά δὲν μηχανεύεται δόλια πράγματα, ἀλλὰ ρεῖ ἀγάπην, τότε τὰ μέλη τοῦ σώματος γίνονται ψαλτήριον καὶ κιθάρα **Γ** καὶ ψάλλουν νέον ἄσμα, ὅχι μετὰ λόγια, ἀλλὰ μετὰ ἔργα. «(Θὰ ψάλω σὲ Σένα), ὁ ὁποῖος παρέχει σωτηρίαν εἰς τοὺς βασιλεῖς» (στίχ. 10). Διότι ὅτε τὰ στρατόπεδα, οὔτε τὰ πλήθη τῶν στρατιωτῶν, οὔτε οἱ σωματοφύλακες, ἀλλὰ μόνον ἡ βοήθεια τοῦ Θεοῦ συνηθίζει νὰ σώζῃ.

«(Σὲ σένα θὰ ψάλω), ὁ ὁποῖος σώσεις τὸν δοῦλόν σου Δαβὶδ» (στίχ. 10). Ἀφοῦ ἀνέφερε τὴν κοινὴν σωτηρίαν, ποὺ παρέχει ὁ Θεός, λέγει τώρα καὶ τὴν ἀτομικὴν του περιητώσιν καὶ δὲν εἶπεν «εἰς αὐτόν, ποὺ ἔσωσεν», ἀλλὰ «εἰς αὐτόν, ποὺ σώζει», δηλὼν ἔτσι τὴν συνεχῆ φροντίδα τοῦ Θεοῦ.

Κατόπιν πάλιν ζητεῖ ἀπὸ τὸν Θεόν ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα καὶ προηγουμένως ἐζήτησε, προσπίπτων εἰς τὰ γόνατα καὶ παρακαλῶν, διὰ νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τοὺς κακοὺς ἀνθρώπους καὶ λέγων τὰ ἑξῆς: **Δ** «Σῶσέ με ἀπὸ κακῶν ἐπιφοῦν καὶ λύτρωσέ με ἀπὸ τῶν χερῶν τῶν ξένων. τῶν ὁποίων τὸ στόμα εἶπε μάρτυρα πράγματα καὶ τὸ δεξιὸν τῶν χερῶν εἶναι ἀδικόν χέρι· καὶ τῶν ὁποίων τὰ παιδιὰ εἶναι ἀν νεσρὰ δένδρα εἰς τὴν ἀκμὴν τῶν» (στίχ. 11-12α). Ἐδῶ ὁ ψαλμωδὸς περιγράφει τὰς κοσμικὰς εὐτυχίας καὶ τὸν πλοῦτον καὶ ἀναφέρει, ὅτι συνηθῶς θεωρεῖται πρῶτον εἰς τὴν σειράν τῆς εὐτυχίας, ἔτσι τὸ νὰ ἔχῃ κανεὶς παιδιά.

γεμάτα από σφρίγος και άκμήν, και από τὰ δύο φύλα. Διότι προσέθεσε: «Τὰ κορίτσια των είναι καλλωπισμένα και στολισμένα σάν άγαλαμα ναού» (στίχ. 12β). Μαζί με τὰ νειάτα τονίζει ο ψαλμωδός τήν μεγάλην πολυτέλειαν και τὰ διαδήματα των γυναικών και έξαίρει τὰ γυναικεία στολίδια, τὰ όποία όλα είναι άποτέλεσμα μεγάλης εύτυχίας. **Ε** 'Ακολούθως έκείνο, πού θεωρείται δεύτερον εις τήν τάξιν των πραγμάτων, ίσως όμως τώρα είναι πρώτον, δηλαδή τόν πλούτον, πάλιν τονίζει ο ψαλμωδός λέγων «Αί άποθήκαι των είναι γεμάται, υπερεκχειλίζουσα από κάθε είδους αγαθά» (στίχ. 13α). Τί σημαίνει τὸ «έξευρευγόμενα»; Σημαίνει «στενά»; ήτοι, λέγει, ο πλούτος των δέν χωράει εις τὰς άποθήκας. «Τὰ πρόβατά των είναι πολύτοκα, πολλαπλασιάζονται δέ εις τούς άνοικτούς χώρους, όπου θόσκουν» (στίχ. 13β). «Τὰ θόδια των είναι παχέα» (στίχ. 14α). Και αυτό το είδους ή εύημερία έθεωρείτο σπουδαία. ⁴⁶⁶ **Α** Διότι εις τούς άρχαίους λαούς τὰ πλοῦτη συνίσταντο εις αυτά, δηλαδή εις τὰ κοπάδια των βοδιών, εις τὰ ποίμνια και τούς καρπούς, προτού έφευρεθῆ αυτή ή σημερινή μαλθακότης και νοθρότης. «Δέν υπάρχει κανένα ρήγμα εις τούς φράκτας και εις τὰ τείχη των, ούτε άνοιγμα (στίχ. 14β). "Ητοι, οί άγροί των άπολαμβάνουν μεγάλης ασφάλειας, μεγάλης φροντίδος και μεγάλης εκτιμήσεως και έπιμελείας» οί καρποί μεγαλώνουν με κάθε μεγαλοπρέπειαν, οί φράκται στέκονται άμετακίνητοι: τὸ άμπέλι είναι κατάφωτον από όλα τὰ μέρη και περιφραγμένον. «Όυτε κραυγή θρήνου άκούεται εις τὰς πλατείαις των» (στίχ. 14γ). *Άλλος έρμηνευτής λέγει: «Εις τὰς άγροτικές κατοικίας». Αυτό είναι άλλο είδος εύημερίας, ή όποία εύημερία δέν συνδέεται με κάθε είδος πλούτου ήτοι, υπάρχει ειρήνη, άφοβία και ασφάλεια. **Β** Δέν υπάρχει κανείς, πού νά τούς έπιθωλεύεται ή νά τούς πολεμή; ούτε θόρυθος, ούτε αναστάσις υπάρχει. *Έθεώρησαν οί άνθρωποι εύτυχισμένον τόν λαόν, πού έχει όλα αυτά τὰ αγαθά. Εύτυχισμένους είναι όμως ο λαός, τοῦ όποίου ο Κύριος είναι ο Θεός Του» (στίχ. 15). Είδες τήν άρετήν του άνδρός; Διότι, άφού άνέφερε όλον τόν πλούτον και άφού ώμίλησε δι' αυτόν και έμνημόνευσε τήν γνώμην των πολλών ανθρώπων γύρω από τόν πλούτον, αυτός δέν παρυσύρεται από τίποτε τὸ ανθρώπινον, ούτε νομίζει ότι είναι αξιοζήλευτοι αυτοί, πού έχουν αυτά τὰ αγαθά, αλλά ά-

φού παρέδλεψεν όλα αυτά, επέκτεινει τόν μακαρισμόν Του εις τόν άληθινόν θησαυρόν. Διότι λέγει, ότι όλοι οί άλλοι θεώρησαν εύτυχείς, αυτούς πού έχουν τὰ υλικά αγαθά. Εγώ δέ θεωρώ εύτυχισμένον τόν λαόν «του όποίου ο Κύριος είναι ο Θεός του», φανερώσας με μόνον αυτόν τόν στίχον δηλν τήν εύημερίαν των, τήν άφθονίαν των αγαθών και τόν πλούτον. **Ο** Διότι έκείνα τὰ αγαθά ρέουν και φεύγουν, αυτή δέ ή εύτυχία μένει διαρκώς: αντί των προβάτων και των βοδιών και των θοδιών και του φράκτου και του άμπελιού, ο μακαρισμός του Θεού θεά είναι και πλούτος και ασφάλεια και άκατανίκητον τείχος. Αυτό λοιπόν και σεις άφού άκούσετε, υή άνησυχήσετε από κανένα από αυτά, αλλά, άφού άδιαφορήσετε διά τὰ σκιώδη πράγματα, νά μένετε πιστοί εις τὰ άληθινά. Διότι και προηγουμένως ο ψαλμωδός ειπεν ότι: «Ο άνθρωπος είναι όμοιος με τὰ μάταια πράγματα» και «Αί ήμέραι τής ζωής του φεύγουν σάν σκιά».

*Αγ, λοιπόν, ίδης μερικούς νά πλημμυρίζουν από αυτά τὰ αγαθά και νά ζούν μέσα εις τήν πονηρίαν, και άν άκόμη δηλ ή οικουμένη τούς θεωρή εύτυχισμένους, σὺ νά τούς θεωρής άθλίους και νά τούς νομίξης άξιολύπητους! **Ω** αυτούς δέ, πού μένουν κοντά εις τόν Θεόν νά τούς θεωρής αξιοζήλευτους και εύτυχισμένους. Και όλοι ήμείς πάντοτε αυτόν τόν πλούτον άς ζητούμε και αυτόν τόν μακαρισμόν, διά νά έπιτύχωμεν και τὰ παρόντα και τὰ μέλλοντα αγαθά με τήν χάριν και τήν φιλανθρωπίαν του Κυρίου ημών 'Ιησοῦ Χριστού, εις τόν 'Όποιον ανήκει ή τιμή και ή δύναμις εις όλους τούς αιώνας. *Αμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΡΜΔ' (144) ΨΑΛΜΟΝ

«Θά ἐγκωμιάσω Σέ, πού εἶσαι ὁ Θεός μου καί ὁ θασιελεύς μου καί θά ὑμνήσω τό ὄνομά Σου εἰς τόν αἰῶνα καί εἰς ἄλλους τοὺς αἰῶνας» (στίχ. 1).

Ἐ Ἄξει νά προσέξῃ καλεῖς κυρίως αὐτὸν τὸν ψαλμὸν μὲ πολλὴν ἀκρίβειαν. Διότι αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος, πού ἔχει αὐτὰ τὰ λόγια, πού αὐτοί, πού εἶναι μνημένοι εἰς τὰ μυστήριά μας, ὑποβάλλουν λέγοντες: «Τὰ μάτια ἄλων στηρίζουν τὴν ἐλπίδα των εἰς Σέ καί Σὺ τοὺς δίδεις τὴν τροφήν των εἰς τὴν κατάλληλον στιγμήν» (στίχ. 15).¹ Ἄ Διότι αὐτὸς, πού ἔγινε υἱὸς τοῦ Θεοῦ καί μετέχει τῆς πνευματικῆς τραπέζης θά ἦτο δίκαιον νά τιμᾷ τὸν πατέρα. Διότι λέγει ὁ προφήτης Μαλαχίας: «Τὸ παιδί τιμᾷ τὸν πατέρα καί ὁ δοῦλος θά φοβῆθῃ τὸν Κύριόν του». Σὺ ἔχεις γίνεῖ υἱὸς καί ἀπολαμβάνεις τῆς πνευματικῆς τραπέζης, τρώγων τὸ σῶμα καί πίνων τὸ αἷμα, πού σοὺ ἐχάρισε τὴν ἀναγέννησιν δι' αὐτὸ νά ἀποδίδῃς τὴν ἀμοιβὴν δι' αὐτὴν τὴν ἐυεργεσίαν καί νά τιμᾷς αὐτόν, πού σοὺ ἔδωσε τέτοια δῶρα καί διαθάζων τὰ λόγια, νά ρυθμίζῃς τὴν σκέψιν σου σύμφωνα μὲ τὰ λεγόμενα καί λέγων τὸ «Θά ἐγκωμιάσω Σέ, πού εἶσαι ὁ Θεός μου καί ὁ θασιελεύς μου»² νά δεικνύῃς τὴν μεγάλην οἰκειότητα, ὥστε καί διὰ σέ νά λέγῃ ὁ Θεός, δι.π. ἔλεγε διὰ τὸν Ἀβραάμ καί τὸν Ἰσαάκ καί τὸν Ἰακώβ: «Ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεός τοῦ Ἀβραάμ καί ὁ Θεός τοῦ Ἰσαάκ καί ὁ Θεός τοῦ Ἰακώβ».³ Διότι, ἐάν σὺ λέγῃς «ὁ Θεός μου, ὁ θασιελεύς μου» καί δὲν προφέρῃς μόνον αὐτὰ τὰ λόγια, ἀλλὰ καί δεικνύῃς τὴν ἀγάπην σου αὐτὴν τότε καί ὁ Θεός θά εἴπῃ τὰ ἴδια διὰ σέ «ὁ δοῦλος μου καί ὁ ὑπηρέτης μου», τὰ ὅποια λόγια εἶπε καί διὰ τὸν Μωϋσῆν. «Καί θά ὑμνήσω

1. Ματθ. 1, 6.
2. Ψαλμ. 3, 6.

τὸ ὄνομά Σου εἰς τὸν αἰῶνα καί εἰς ἄλλους τοὺς αἰῶνας». Εἶδες, πῶς δεικνύει ὁ ψαλμωδὸς καί τὰ προόμια τῆς μελλούσης ζωῆς; Εὐλογίαν δὲ ἐδῶ ὀνομάζει δι.π. τὴν διὰ λόγων ἀνύμνησιν μόνον, ἀλλὰ καί διὰ τῶν ἔργων. Ἐστὶ πράγματι καί ἐγκωμιάζεται ὁ Θεὸς καί τιμᾶται. Αὐτὸ δὲ μᾶς προτρέπει νά λέμε καί ἡ εὐχή Ἐ «Ἄς γίνῃ ἄγιον τὸ ὄνομά Σου»⁴ ἦτοι, ἄς δοξασθῇ.

«Καθημερινῶς θά Σέ ὑμνῶ καί θά δοξολογῶ τὸ ὄνομά Σου εἰς τὸν αἰῶνα καί εἰς ἄλλους τοὺς αἰῶνας» (στίχ. 2) Ἄλλος ἐρμηνευτὴς λέγει: «Εἰς τὸν αἰῶνα συνεχῶς». Αὐτὸ εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἔργον τῆς εὐσεβοῦς ψυχῆς, τὸ νά ψάλλῃ ὕμνους εἰς τὸν Θεόν, ἀφοῦ προηγουμένως ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τῶν θιαστικῶν φροντίδων. Καί τούτο, διότι θά ἦτο αἰσχρὸν πρᾶγμα, ὁ λογικὸς ἄνθρωπος, ὁ ὅποιος εἶναι πῶ πολῦτιμος ἀπὸ ἄλα τὰ δροτικά δημιουργήματα, νά προσφέρῃ ὀλιγώτερα ἐγκώμια εἰς τὸν Θεὸν ἀπὸ ἄλλην τὴν ἄλλην δημιουργίαν δὲν θά ἦτο μόνον αἰσχρὸν αὐτό, ἀλλὰ καί παράλογον. Πῶς δὲ δὲν θά ἦτο παράλογον, ἐφ' ὅσον αὐτὴ ἡ δημιουργία κάθε ἡμέραν καί κάθε ὥραν ἀναπέμπει δοξολογίαν εἰς τὸν Δεσπότην; Διότι λέγει ὁ ψαλμωδός Δ «Οἱ οὐρανοὶ ὁμολογοῦν τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ καί τὸ στερέωμα ἀναγγέλλει τὸ ἔργον τῶν χειρῶν Του. Ἡ μία ἡμέρα μετασθιβάει εἰς τὴν ἄλλην ἡμέραν κάποιον μυστικὸν λόγον καί ἡ νύκτα ἀναγγέλλει εἰς τὴν ἄλλην νύκτα κάποιον γινῶσιν (περὶ τοῦ Θεοῦ)».⁴ Καί ὁ ἥλιος καί ἡ σελήνη καί ὁ ποικιλόμορφος χορὸς τῶν ἀστέρων καί ἡ ἀρμονία πάντων τῶν ἄλλων δημιουργημάτων διακηρύσσουν τὸν δημιουργὸν των. Ἐάν αὐτὸ συμβαίῃ μὲ τὰ ἄλλα δημιουργήματα, αὐτὸς, πού εἶναι πῶ πολῦτιμος πλάσμα ἀπὸ ἄλα τὰ ἄλλα, ποῖας συγγνώμης θά τύχῃ, ἐάν δὲν κάη αὐτὸ ἀλλὰ ζῇ κατὰ τρόπον, ὥστε νά θαυμάζηται ὁ δημιουργὸς του Θεός; Καί τί θά ἀπολογηθῇ αὐτός, ἀφοῦ ἐδημιουργήθῃ διὰ νά εὐαρεστῇ τὸν φιλόανθρωπον Θεόν καί νά ἀπολαύσῃ τῆς μελλούσης βασιλείας, Ἐ καί παραμελεῖ αὐτόν του τὸν προσηρισμὸν καί τὸνναντίον, ἀσχαλεῖται μὲ θιαστικὰ πράγματα καί κοσμικὰς φροντίδας; Ὅμως ὁ ψαλμωδὸς δὲν ἦτο τέτοιος ἄνθρωπος, ἀλλὰ, τὸναντίον, καθ' ἄλλον του τὸν εἶον ὁμολοσε τὸν Θεὸν καί μὲ τὰ λόγια του καί μὲ τὰ ἔργα

3. Ματθ. 6, 9.
4. Ἠ'αμ. 18, 3-2.

του. Διότι οφείλομεν πολλά εις τον Θεόν, επειδή μᾶς ἐδημιούργησεν ἐκ τοῦ μηθενός καὶ μᾶς ἔκανε πολῦτιμα πλάσματα καὶ, ἀφοῦ μᾶς ἐπλάσσε, μᾶς συγκρατεῖ εις τὴν ζωὴν καὶ καθημερινῶς φροντίζει διὰ τὸν καθένα χωριστὰ καὶ διὰ ὅλους μαζί καὶ φανερά καὶ μυστικά καὶ ἔταν τὸ βλέπωμεν καὶ ἔταν δὲν τὸ ἀντιλαμβάνομεθα.⁴⁶⁸ **A** Διότι ποῖος θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἀπαριθμήσῃ τὰ ὁρατὰ πράγματα, ποῦ ἔκανε ὁ Θεὸς δι' ἡμᾶς; τὴν ὑπηρεσίαν τῶν, τὴν ὅποιαν μᾶς δίδουν, τὴν διάπλασιν τοῦ σώματος, τὴν εὐγένειαν τῆς ψυχῆς, τὴν καθημερινὴν φροντίδα καὶ διακυβέρνησιν τοῦ μέ τὰ θαύματα, με τοὺς νόμους, με τὰς τιμωρίας, τὴν πολυμερῆ του πρόνοιαν, ἢ ὅποια εἶναι ἀσύλληπτος, τὸ ἀποκορύφωμα ὄλων τῶν ἀγαθῶν, ἀφοῦ δὲν ἐλυπήθη δι' ἡμᾶς οὔτε τὸν Μονογενῆ Του υἱόν, τὰ ἀγαθὰ, ποῦ μᾶς ἔδωκε διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, διὰ τῶν μυστηρίων, τὰ ἀγαθὰ, ποῦ πρόκειται νὰ ἀπολαύσωμεν εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν, τὰ μυστικά ἔκεινα ἀγαθὰ, ἴτοι τὴν βασιλείαν του, τὴν ἀνάστασιν, τὴν κληρονομίαν, ποῦ εἶναι γεμάτη ἀπὸ κάθε μακαριότητα καὶ εὐτυχίαν; **B** Διότι, ἐάν κανεὶς ἀπαριθμῆσῃ καθένα ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ, θὰ καταλήξῃ νὰ ἀναγνωρίσῃ τὸ ἀπέραντον πέλαιος τῶν εὐεργεσιῶν καὶ θὰ ἴσῃ διὰ πόσα ἀγαθὰ εἶναι οφειλέτης εἰς τὸν φιλόανθρωπον Θεόν, ὅχι δὲ μόνον δι' αὐτὰ, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν μεγαλειώδη Του δόξαν καὶ διὰ τὴν ἀναλλοίωτον οὐσίαν Του. Διότι καὶ δι' αὐτὴν τὴν οὐσίαν Του τοῦ χρεωστοῦμε ἕμνον καὶ εὐλογίαν καὶ διαρκῆ εὐχαριστίαν καὶ λατρείαν καὶ συνεχῆ ἀφοσίωσιν καὶ ὑπηρεσίαν.

Αὐτὸ, λοιπόν, φανερώων καὶ ὁ προφήτης λέγει: «Ὁ Κύριος εἶναι μεγάλος καὶ πρέπει νὰ ὑμνῆται ὑπερθολικά καὶ τοῦ μεγαλείου Του δὲν ὑπάρχει τέλος» (στῆχ. 3). Διότι, ἀφοῦ εἶπε: «Θὰ εὐλογῶ καὶ θὰ ὑμνήσω», τώρα δεικνύει, ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τοὺς ἕμνους μας, οὔτε ἀπὸ τὰς δοξολογίας μας, οὔτε προστίθεται κάτι εἰς τὴν δόξαν Του διὰ τῶν ἐγκωμίων αὐτῶν, ποῦ τὸν ὑπηρετοῦν. **C** Διότι ἡ οὐσία Του εἶναι ἀκαλλοίωτος καὶ, μὴ ἔχουσα ἀνάγκη οὐθενός, τίποτε ἄλλο δὲν χρειάζεται ἐπὶ πλέον. Ἐκεῖνοι δέ, ποῦ τὸν ὑμνοῦν, αὐτοὶ γίνονται ἐνδοξότεροι. Ὅχι δὲ μόνον δι' αὐτὸ, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ὑπέροχον δόξαν Του οφείλομεν νὰ τὸν ἐγκωμιάζωμεν. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ προφήτης, θέλων αὐτὸ νὰ δηλώσῃ, λέγει: «Ὁ Κύριος εἶναι μεγάλος καὶ πρέπει νὰ ὑμνῆται ὑπερ-

θολικά» ἴτοι, τίποτε δὲν τοῦ χρειάζεται. Τί σημαίνει «Ἀνετός»; Σημαίνει, ὅτι ὁ Θεὸς ἀείζει νὰ δοξάζεται καὶ με ἐγκωμία καὶ ἕμνους νὰ δοξολογῆται ὅχι ἀπλῶς εἶναι «Ἀνετός» ἀλλὰ καὶ «ὑπερθολικά» δι' αὐτὸ καὶ ὁ ψαλμῶδός προσέθεσε καὶ τὸ ἐξῆς: πόσον ὁ Θεὸς εἶναι ἄξιος ἐπαίνου, ὁ ψαλμῶδός δὲν δύναται νὰ περιγράψῃ καὶ δι' αὐτὸ λέγει ἐπιπροσθέτως: «Καὶ τοῦ μεγαλείου Του δὲν ὑπάρχει ὄριον». Αὐτὸ ἄλλος ἐρμηνευτὴς τὸ εἶπε μετὰ τὸ «Ἐξεῦρεσις». **D** Ἡ ἔννοια τῶν λόγων αὐτῶν εἶναι ἡ ἐξῆς: «Ἐπειδὴ ἔχεις μέγαν Δεσπότην, νὰ γίνῃς καὶ Σὺ μετάρσιος καὶ νὰ ἀπαλλαγῇς ἀπὸ τὰ θωτικά πράγματα. Νὰ ἀποκτήσῃς φρόνημα ἀνώτερον ἀπὸ τὴν μηδαιμόνητι τῶν πραγμάτων τῆς παρούσης ζωῆς, ὅχι διὰ νὰ γίνῃς παράλογος καὶ ὑπερήφανος, ἀλλὰ διὰ νὰ γίνῃς μεγαλόφρων καὶ μεγαλόψυχος. Διότι εἶναι ἄλλον πρᾶγμα ἡ ὑπερηφάνεια καὶ ἄλλον ἡ μεγαλοψυχία. Διότι ὑπερήφανος εἶναι ἐκεῖνος, ποῦ καυχᾶται διὰ μικρὰ πράγματα καὶ περιφρονεῖ τοὺς συνδούλους του ὑψηλόφρων δὲ εἶναι αὐτός, ποῦ εἶναι ταπεινόφρων καὶ ἀδιαφορεῖ διὰ τὰ φανταστικά πράγματα τῆς παρούσης ζωῆς.

E Ποῦ, λοιπόν, εἶναι αὐτοί, ποῦ λέγουσιν ὅτι γνωρίζουν τὸν Θεόν τόσον, ὅσον Αὐτὸς γνωρίζει τὸν ἑαυτὸν Του; Ἄς ἀκούσῃ τὸν προφήτην, ποῦ λέγει: «Τοῦ μεγαλείου Του δὲν ὑπάρχει ὄριον» καὶ ἄς αἰσθανθοῦν ἐντροπὴν διὰ τὴν τρέλλαν τῶν, «Ἡ κάθε γενεὰ θὰ ἐγκωμιάσῃ τὰ ἔργα Σου» (στῆχ. 4). Ὁ ψαλμῶδός κάνει ἐδῶ, ὅτι συνήθως πράττει. Διότι, ἀφοῦ θαυμάσῃ τὴν μεγαλωσύνην του, τὴν δόξαν του, κατόπιν ἔρχεται καὶ εἰς τὴν ἀπόδειξιν ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ. Τὸ ἴδιον, λοιπόν, κάνει καὶ ἐδῶ καὶ λέγει: ⁴⁶⁹ **A** «Ἡ κάθε γενεὰ θὰ ἐγκωμιάσῃ τὰ ἔργα Σου», δεικνύων ἔτι ἀπὸ τὰ ἔργα τὴν μεγαλωσύνην Του. Δηλαδή, αὐτὸ δὲν συνέθετο μόνον ἐπὶ ἓνα ἢ δύο ἢ τρία χρόνια καὶ μετὰ ἐλησημονήθη, ἀλλὰ ἐπεκτείνεται εἰς ὄλον τὸν παρόντα αἰῶνα, ὥστε ἡ κάθε γενεὰ νὰ μελετᾷ τὰ δημιουργημάτα Του. Διότι αὐτὸ σημαίνει τὸ: «Ἡ κάθε γενεὰ» καὶ ἡ παρούσα, λέγει, καὶ ἡ ἐπομένη καὶ ἡ μεθεπομένη καὶ ἡ μετέπειτα καὶ καθεμία ἀπὸ τὰς ἐρχομένας γενεάς καὶ ἡ δημιουργία πάλιν ἀσσύτως ἐπεκτείνεται εἰς ὄλον αὐτὸν τὸν χρόνον, ἴτοι, ὁ οὐρανός, ἡ γῆ, ἡ βάλασσα, ὁ ἀέρας, αἱ λίμναι, αἱ πηγαί, οἱ ποταμοί, τὰ σπέρματα, τὰ φυτὰ, τὰ χόρτα καὶ ἡ ἀπὸ αὐτὰ εὐεργεσία ἡ πορεία τῆς φύσεως οὐδέποτε διακόπτεται, ἴτοι **B**

αί θροναί, αἱ διαρκῶς ἐναλλασσόμενα μεταβολαί, ἡ νύκτα, ἡ ἡμέρα, ὁ ἥλιος, ἡ σελήνη, τὰ ἀστέρια, ὅλα τὰ ἄλλα, ἐπὶ πλεον δὲ τὰ ἔκτος ἀπὸ αὐτὰ, τὰ ὅποια συμβαίνουν εἰς κάθε γενεάν καὶ εἰς τὴν ἀτομικὴν μας ζωὴν καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν πρὸς διόρθωσιν, πρὸς εὐεργεσίαν δλοκλήρου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους τέτοια εἶναι τὰ θαύματα, ποῦ συνεχῶς ἔγινον εἰς τοὺς Ἰουδαίους, τὰ θαυματουργικὰ σημεῖα, ἡ φροντίς του διὰ τὴν εὐφορίαν τῶν καρπῶν, ἡ πρόνοιός του διὰ τὰς νίκας ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν, ἡ πρόνοιός εἰς ὅλα τὰ ἄλλα γεγονότα, ὅπως ἐξεδηλώθη κατὰ τοὺς χρόνους τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἀποστόλων, κατὰ τὴν περίσδον τῶν διωγμῶν· τὰ γεγονότα αὐτὰ ἦσαν περισσότερα καὶ πολὺ μεγαλύτερα ἀπὸ τὰ παλαιὰ τέτοια δὲ γεγονότα συνέθεσαν καὶ κατὰ τὴν ἰδικὴν μας γενεάν. **Γ** Διότι δὲν ὑπάρχει καμμία στιγμή εἰς τὴν ροὴν τοῦ χρόνου, ποῦ νὰ μὴ ἐκδηλοῦται ἡ πρόνοιός τοῦ Θεοῦ, ξεχωριστὰ ἀπὸ αὐτὰ τὰ γεγονότα ποῦ ἀναφέρονται εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους μαζί.

«Καὶ θὰ ἐξαγγείλουν τὴν δύνάμιν Σου». Ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ, λέγει ὁ ψαλμωδός, ἐξαγγέλλεται καὶ διακηρύσσεται καὶ μὲ τὰς εὐεργεσίας καὶ μὲ τὰς τιμωρίας. Διότι δὲν παραμελεῖ ὁ Θεός νὰ φροντίζη διὰ τὴν ζωὴν μας μὲ κάθε τρόπον καὶ συνεχῶς.

«Τὴν μεγαλειώδη δόξαν τῆς ἀγιότητός Σου θὰ διακηρύξουν καὶ θὰ ὁμολογήσουν τὰ θαυμαστά Σου ἔργα» (στίχ. 5). Ἄλλος ἐρμηνευτὴς λέγει· «Τὴν ὠραιότητα τοῦ ἐγκωμίου Σου καὶ τὰ λόγια τῶν παραδόξων ἐνεργειῶν Σου θὰ ὁμολογήσουν». Ἐπειδὴ ὠμίλησε περὶ τῆς δυνάμεως, τώρα δεικνύει ὅτι αὐτὴ ἡ δύναμις εἶναι τεραστία. **Δ** Διότι δὲν ἔκανεν τοῦ Θεοῦ ἡ δύναμις συνηθισμένα καὶ τυχαῖα ἔργα, ἀλλὰ διαρκῶς ἐπίτελοσε τὸσον θαυματουργικὰς καὶ παραδόξους πράξεις, ποῦ ὑπερέβαιναν τὴν ἱκανότητα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ὥστε τὰ συμβαινόμενα ἦσαν πλήρη θαυμάτων καὶ θείας δόξης. Σκέψου, λοιπόν, τὰ συμβάντα εἰς τὴν Αἴγυπτον, εἰς τὴν Παλαιστίνην, κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἀβραάμ, τοῦ Ἰσαάκ καὶ τοῦ Ἰωσήφ· σκέψου πάλιν αὐτὰ, ποῦ συνέθεσαν εἰς τὴν Αἴγυπτον, κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Μωϋσῆ, εἰς τὴν ἔρημον καὶ μετὰ τὴν εἰσοδὸν (εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας)· σκέψου πάλιν αὐτὰ, ποῦ συνέθεσαν, κατὰ τὸν καιρὸν τῆς αἰχμαλωσίας, ἐπὶ Ναβουχοδονόσορ, εἰς τὴν κάμινον (μὲ

τοὺς τρεῖς παῖδας) μὲ τὰ λιοντάρια, τὰ μετὰ τὴν ἐπιστροφήν (εἰς τὴν γῆν τῶν πατέρων) καὶ τὰ συμβάντα κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν προφητῶν. **Ε** Διότι ὅλα αὐτὰ διεκλήρυσαν τὸ ἐνεργούντος Θεοῦ τὴν δύναμιν, τὴν δόξαν, τὸ μεγαλεῖον καὶ ἦσαν γεγονότα ἐκκλησιακὰ καὶ κατ' ἐξοχὴν θαυμαστά.

«Καὶ θὰ διηγηθοῦν τὴν δύνάμιν τῶν φοβερῶν Σου ἔργων καὶ θὰ ὁμολογήσουν τὴν μεγαλωσύνην Σου» (στίχ. 6). Μὲ τὰ λόγια αὐτὰ ὁ ψαλμωδός δεικνύει, ὅτι ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ εἶναι κατάλληλος καὶ ἔτοιμος καὶ διὰ τὰ δύο, ἤτοι καὶ διὰ νὰ εὐεργετῇ καὶ διὰ νὰ τιμωρῇ, καὶ τὰ γεγονότα, ποῦ ἀνεφέρθησαν ἀνωτέρω, εἶχον τὴν σφραγίδα καὶ τῶν δύο αὐτῶν ἐνεργειῶν του, τῆς εὐεργεσίας καὶ τῆς τιμωρίας. Πλὴν ὅμως εἶναι δυνατόν νὰ ἴδῃ κοινὴς αὐτὴν τὴν σφραγίδα τῆς θείας ἐνεργείας ὄχι μόνον εἰς τὰ τότε συμβάντα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν δημιουργίαν. **470 Α** πολλὰ δὲ εἶναι τὰ μέσα, δι' ὧν ἐκφράζεται κάθε μία ἀπὸ τὰς δύο πλευρὰς τῆς εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ· ὅπως, π.χ. τὰ μέσα, μὲ τὰ ὅποια ἐκφράζονται τὰ φοβερὰ φαινόμενα, εἶναι αἱ ἀστραφαί, αἱ θροναί, αἱ θεομηνίαι, αἱ κέρανοι, αἱ ἀσθένειαι, τὰ χιόνια, τὸ χαλάζι, ἡ πάχη (ἐρυσίθη), ὁ παγετώνας, αἱ πυρκαϊαί, οἱ κατακλύσμοι· ἀνάμεσα δὲ εἰς τὰ ἔρπητά, εἶναι οἱ δράκοντες, οἱ σκορπιοί, τὰ φίδια, καὶ ἀνάμεσα εἰς τὰ πτηνὰ, ἡ ἀκρίδα· ἀνάμεσα δὲ εἰς τὰ μικρόζωα ἡ σκυλόμυγα καὶ ἡ κάμμη· αὐτὰ δὲ κατ' ἐξοχὴν εἶναι μέσα ἐκδηλώσεως τῆς θείας προνοίας, τὰ ὅποια κάνουν τοὺς ἀνθρώπους νὰ ἐπιστρέφουν εἰς τὸν Θεόν, τοὺς ἀπαλλάσσουν ἀπὸ τὴν ὀκνηρίαν, τοὺς ἀφυπνίζουν ἀπὸ τὸν θαρρὸν ὕπνον καὶ τοὺς ὀδηγοῦν ἀπὸ τὸν λήθαργον εἰς τὴν ἀγρύπνησιν. Ἡ δύναμις βίως τοῦ Θεοῦ δὲν στρέφεται μόνον εἰς τὰ ἀνωτέρω, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἀντίθετα αὐτῶν.

Β Δι' αὐτὸ ὁ ψαλμωδός, θέλων νὰ μᾶς διδάξῃ δι' αὐτὰ, ἀφοῦ εἶπεν· «Καὶ τὴν δύνάμιν τῶν φοβερῶν ἐνεργειῶν Σου θὰ ἐξιστοροῦν καὶ τὸ ἀπέραντον μεγαλεῖόν Σου θὰ διηγούνται», προσέθεσε· «Τὴν ἀνάμνησιν τοῦ πλήθους τῶν ἐνεργειῶν τῆς καλοκαγαθίας Σου θὰ διακηρύττουν» (στίχ. 7α). Ἄλλος ἐρμηνευτὴς λέγει· «Τῆς ἀγαθότητός Σου»· «Καὶ θὰ χαίρονται διὰ τὴν ἐκδήλωσιν τῆς δικαιοσύνης Σου» (στίχ. 7β). Τὸ τελευταῖον ἠμιστίχιον ἄλλος ἐρμηνευτὴς ἀπέδωκεν ὡς ἑξῆς· «Καὶ τὰς ἐλεημοσύνας Σου θὰ ἐγκωμιάζουν». Ἡμεῖς δὲ θεωροῦμεν ἀναγκ-

καϊόν, όπως απεριθμήσωμεν εκείνα τὰ φοβερά μέσα σωτηρίας, έτσι νὰ ἀναφέρωμεν καὶ τὰ ἀντίθετα τούτων· αὐτὰ δὲ εἶναι τὰ ἐξῆς. Ἀπὸ τὰ αἰσθητὰ καὶ αὐτὰ ποῦ εἶναι γύρω μας, εἶναι αἱ ἐτήσιοι μεταβολαὶ τοῦ καιροῦ, αἱ ἡμέραι, οἱ κῆποι, τὰ λιθάδια, τὰ διάφορα ἄνθη, τὸ πόσιμον νερό καὶ τὸ γλυκὺ νερό, ἡ χρησιμότης τῶν φροχῶν, τὰ γεννήματα τῆς γῆς, C οἱ διάφοροι καρποὶ, τὰ διάφορα δένδρα, οἱ εὐνοϊκοὶ ἄνεμοι, τὸ ἡλιακὸν φῶς, ἡ σεληνιακὴ ἀκτινοβολία, ὁ πολυποικίλος χορὸς τῶν ἀστέρων, ἡ ἡσυχία τῆς νυκτός· ἀπὸ δὲ τὰ ἀλόγα ζῶα, εἶναι τὰ πρόβατα, τὰ θόδια καὶ τὰ γίδια ἀπὸ τὰ ἀγρία ζῶα εἶναι τὰ ζαρκάδια, τὰ ἐλάφια, οἱ λαγοὶ καὶ ἄλλα, ἀκόμη πῶς πολλὰ ἀπὸ τὰ πτηνά, εἶναι αἱ Ἰνδικαὶ ὄρνιθες· καὶ ἀνάμεσα εἰς αὐτὰ τὰ δημιουργήματα ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ ἴδῃ ὄχι μόνον αὐτὰ, ποῦ τιμωροῦν, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ ποῦ εὐεργετοῦν πολὺ περισσότερον ἀπὸ ὅσον θλάπτουν καὶ τιμωροῦν. Τὰ μὲν μερικὰ ἀπὸ αὐτὰ τὰ δημιουργεῖ πρὸς ἐκφοβισμόν· ἐάν δὲ κάποτε ἐπιφέρῃ τιμωρίαν μὲ αὐτὰ, τὸ κάνει δι' ἐκείνους, οἱ ὅποιοι δὲν διαρθώνονται μὲ τὸν ἐκφοβισμόν, λόγω τῆς μεγάλης τῶν ἀναισθησίας. **D** Εἰς αὐτοὺς δὲ ἀποδεικνύεται μεγαλόδωρος καὶ λαμπρὸς καὶ στέλλει αὐτὰ πρὸς δοκιμασίαν ὄχι μόνον εἰς τοὺς ἀέλους, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτοὺς, ποῦ δὲν ἀξίζου.

Προνοῶν, λοιπόν, διὰ τὴν σωτηρίαν μας μὲ διαφόρους τρόπους ὁ Θεὸς, πότε κάνει αὐτὰ καὶ πότε ἐκείνα, περισσότερας δὲ φοβᾶς ἐκείνα, ἐπειδὴ θέλει μόνον ἐκεῖνα (τὰ φοβερά). Διότι δι' αὐτὸ καὶ ἠπελάγησε μὲ τὴν γένειαν, ὄχι διὰ νὰ τὴν στρέψῃ ἐναντίον μας, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ τὴν στρέψῃ· καὶ αὐτὴν μὲν τὴν ἐτοίμασε διὰ τὸν διάβολον. Διότι λέγει· «Πηγαίνετε εἰς τὴν φωτιάν, ποῦ εἶναι ἐτοιμασμένη διὰ τὸν διάβολον»· ἐνῶ τὴν θασιλείαν τοῦ ἐτοίμασε διὰ τοὺς ἀνθρώπους, δεικνύων ἔτσι, ὅτι δὲν θέλει νὰ ρίψῃ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν γένειαν.

«Ὁ Κύριος εἶναι εὐσπλαγγνικὸς καὶ ἐλεήμων καὶ μακρόθυμος καὶ πολυεὐσπλαγγνος. E Ὁ Κύριος εἶναι ἀγαθὸς εἰς τὰ σῶματα καὶ αἱ εὐσπλαγγνίαι Του ἐπεκτείνονται εἰς ὅλα τοῦ τὰ δημιουργήματα» (στίχ. 8-9). Βλέπεις, ὅτι καὶ ὁ προφήτης ἀσχολεῖται μὲ αὐτὰ τὰ περισσότερον ἀγαθὰ καὶ τὰ ἐμπλουτίζει μὲ τὸν λόγον. Καὶ κάνει τοῦτο, διότι γνωρίζει καλῶς, ὅτι ὁ πλοῦτος τοῦ

5. Ματθ. 25, 41.

Θεοῦ εὐρίσκεται κυρίως εἰς αὐτὰ. Διότι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ σωθῇ κανεὶς, ἐάν ὁ Θεὸς δὲν ἔστειλε τὴν πολλὴν του φιλανθρωπίαν· καὶ δὲν ἦμποροῦσε νὰ παραμεινῇ κανεὶς, ἐν δὲν ἀπελάμβανε τῆς πολλῆς Του ἀγαθότητος. Δι' αὐτὸ καὶ ἔλεγεν· 471 A «Ἐγὼ εἶμαι, ὁ ὁποῖος σῆνω καὶ διαγράφω τὰς ἀνομίας σου καὶ εἰς προστάτευσά καὶ ὑπεράσπισά εἰς τὰς ἀμαρτίας σου. Ὁ Κύριος εἶναι εὐσπλαγγνος καὶ ἐλεήμων».· Κίτταξε, πῶς δεικνύει τὴν ἀνέκφραστον φιλανθρωπίαν Του. Διότι δὲν συγκαρεῖ μόνον τοὺς ἁμαρτωλοὺς, ἀλλὰ καὶ προβάλλει ἄλλον εἶδος τῆς φιλανθρωπίας ἀξιόλογον, τὴν μακροθυμίαν ὥστε αὐτοὶ νὰ μετανοήσουν καὶ, ὁμοῦ μὲ τὴν φιλανθρωπίαν του αὐτοὶ νὰ σωθοῦν μὲ τὴν ἰδικὴν των φροντίδα καὶ νὰ ἀποκτήσουν θάρρος καὶ παρηρσίαν ἀπὸ τὰ ἰδικὰ των κατορθώματα. Δὲν εἶπε δὲ ἀπλῶς «εὐσπλαγγνος», ἀλλὰ «πολυεὐσπλαγγνος», δεικνύων, ὅτι δὲν δύναται νὰ μετρηθῇ αὐτὸ τὸ πολὺ τῆς εὐσπλαγγνίας τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ξεπερνᾷ κάθε περιγραφήν. Ὅμως μὲ αὐτὰ, ποῦ λέγει ἐν συνέγεια, περιέγραψε, κατὰ τὸ δυνατόν, τὴν εὐσπλαγγνίαν τοῦ Θεοῦ λέγων· B «Ὁ Κύριος εἶναι ἀγαθὸς εἰς τοὺς πάντας καὶ αἱ εὐσπλαγγνίαι του ἐπεκτείνονται εἰς ὅλα τὰ δημιουργήματά Του». Τί σημαίνει «εἰς τοὺς πάντας»; Καὶ εἰς τοὺς ἁμαρτωλοὺς, λέγει, καὶ εἰς αὐτοὺς, ποῦ ζοῦν εἰς τὴν παρονομίαν. Διότι, ὄχι μόνον οἱ δίκαιοι, οὔτε οἱ ἀκούοντες τὴν ἀρετὴν, οὔτε αὐτοὶ, ποῦ μετανοοῦν, ἀλλὰ καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι, διὰ μέσου αὐτῶν, τὰ ὅποια παθαίνουν διακηρύττουν τὴν εὐσπλαγγνίαν Αὐτοῦ καὶ τὴν καλοκαγαθίαν Του. Καὶ ἐν μὲ ἐρώτησιν κανεὶς· εἰς ποῖον εἶδε τὴν ἀγαθότητά Του ὁ Θεός; θά τοῦ εἶπω· τὴν εἶδειεν ὄχι μόνον εἰς τὸν Ἄδελ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν Κάιν· ὄχι μόνον εἰς τὸν Νῶε καὶ εἰς τὰ παιδιὰ του, ἀλλὰ καὶ εἰς ἐκείνους, ποῦ κατεποντίστησαν ἀπὸ τὸν κατακλυσισμόν. Διότι τὰ πάντα ὁ Θεός ἐπιτελεῖ μὲ κίνητρον τὴν φιλανθρωπίαν.

Καὶ διὰ νὰ μάθῃς, C ὅτι εἰς ὅλους εἶναι ἀγαθός, σκέψου ἀπὸ τὰ ἀκόλουθα. Εἶπέ μου, δὲν ἦτο ἀπόδειξις μεγάλης ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ τὸ γεγονός, ὅτι ἐκείνον τὸν ἀδελφοκτόνον (Καῖν), ὁ ὁποῖος ἐτόλμησε νὰ κινή τήτοι σφαγῆν καὶ νὰ μολύνῃ τὴν δεξιάν του καὶ νὰ καταπατήσῃ τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ, τὸν παρέδωκε εἰς τιμωρίαν,

6. Ήε. 43, 25.

πού ήτο μάλλον νοουθεσία παρά τιμωρία, ώστε και εκείνον τον ίδιο να καθαρίση από την αμαρτίαν, με τό μήκος τοῦ χρόνου, και τοὺς ἄλλους νὰ διαπαιδαγωγήσῃ με' εκείνα, τὰ ὁποῖα ὑπέφερον ἐκεῖνος; Εἰπέ μου ἐπίσης, δὲν ήτο ἀπόδειξις τῆς μεγάλης τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος τὸ γεγονός, ὅτι ἐσταμάτησε τὴν κακίαν αὐτῶν, πού κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ κατακλισμοῦ ἦσαν ἀθεράπευτα ἀσθενεῖς και οὔτε με' ἀπειλᾶς, οὔτε με' λόγια, οὔτε με' τίποτε ἄλλο δὲν μετανουοῦσαν. **Δ** χρησιμοποίησας, ἀντὶ φαρμάκου, τὸ κοινὸν χρέος τῆς φύσεως και προκαλέσας ἐναντίον των τὸν διὰ τῶν ὑδάτων ἐλαφρότατον θάνατον; Τὸ δὲ «εἰς πάντας» εἶναι δυνατόν νὰ ἴδῃς ὄχι μόνον εἰς τὰ παραδείγματα ταῦτα, ἀλλὰ και εἰς ὅλα τὰ αἰσθητά, εἰς τὰ ζῶα, εἰς τὰ θηρία· και ἂν ἀκόμη καιεῖς ἤθελεν ἀνεβῆ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀγγέλους και τοὺς ἀρχαγγέλους και ἐκεῖ θὰ ἴδῃ τὴν πολλὴν ἀγαθότητα και τοὺς πολλοὺς οἰκτιρμούς τοῦ Θεοῦ· διότι κάθε δημιουργημα ἀπολαμβάνει τῆς πολλῆς του φιλανθρωπίας.

Αὐτὸ δὲ ἔχων ὑπ' ὄψιν και ὁ ψαλμωδὸς προσέθεσε: «**Ὁ**ς Σὲ διακηρύξουν, Κύριε, ὅλα Σου τὰ ἔργα και οἱ δαῖοί Σου ὅς Σὲ ἐγκωμιάσουν» (στίχ. 10). **Ε** ἦτοι ὅς Σὲ εὐχαριστήσουν, ἀναπέμποντες εἰς Σὲ ὕμνους, και αὐτοί, πού ἔχουν τιμηθῆ με' τὸ χάρισμα τῆς οὐμίας και τὰ ἄλλα ὄντα, πού δὲν ἔχουν φωνήν. Διότι και τὸ καθένα ἀπὸ τὰ ἀφωνα ὄντα ἔτσι ἔχει δημιουργηθῆ, ὥστε νὰ ἀπέλλῃ πρὸς τὸν Θεὸν τὴν εὐχαριστίαν του με' τὸν ἰδικόν του τρόπον, και ἂν εἶναι ἀφωνον, διὰ τῶν ἀνθρώπων, πού φλέπουν και ἀπολαμβάνουν. Καὶ ἐκεῖνα μὲν εὐχαριστοῦν με' τὴν οὐσίαν των, οἱ δὲ ἄνθρωποι με' τὴν διαγωγήν των και με' τὰς πράξεις των. ⁴⁷² **Δ** αὐτὸ και δηλώνει αὐτὸ ὁ ψαλμωδὸς με' τὴν προσθήκην του: «Οἱ δαῖοί Σου ὅς Σὲ ἐγκωμιάσουν». Ὅσιους δὲ ἐδῶ ὀνομάζει τοὺς ἁγίους, οἱ ὁποῖοι ἐκτελοῦν τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ και δὲν θαδίζουιν μέσα εἰς τὴν αμαρτίαν και τὴν κακίαν.

«**Τ**ὴν δόξαν τῆς βασιλείας Σου θὰ διακηρύξουν» (στίχ. 11α). Τί σημαίνει τὸ «θὰ διακηρύξουν τὴν δόξαν»; Σημαίνει, ὅτι θὰ διακηρύξουν, ὅτι δὲν χρειάζεσαι τίποτε, λέγει ὁ ψαλμωδὸς· ἐπίσης θὰ διακηρύξουν τὴν φιλανθρωπίαν, τὴν κηδεμονίαν, τὸ ὅτι δὲν χρειάζεσαι τοὺς ὑπηκόους, τὸ ὅτι δεικνύεις δι' αὐτοὺς τόσην πρόνοιαν, τὸ ἀπροσπέλαστον φῶς Σου, τὸ ἀπερίγραπτον τῆς οὐσίας Σου, τὴν ἀκατάληπτον φύσιν Σου.

«**Κ**αι τὴν πολλὴν ἰσχὺν Σου θὰ ἐξαγγείλουν» (στίχ. 11β). ἦτοι θὰ διακηρύξουν τὴν ἀκαταμάχητον και ἀδούλωτον δύναμιν Σου· **Β** ὄχι, διότι Σὺ ἔχεις ἀνάγκην αὐτῶν τῶν ὕμνων και τῶν ἐγκωμίων, ἀλλὰ χρειάζονται δι' αὐτοὺς, πού τὰ λέγουν, ὥστε και τοὺς ἄλλους νὰ διδάξουν και νὰ τοὺς κάνουν μετόχους τῆς ὕμνωδίας αὐτῆς. Δι' αὐτὸ προσέθεσεν ὁ ψαλμωδὸς: «**Δ**ιὰ νὰ κάνουν γνωστὰς εἰς τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων τὴν πολλὴν δύναμιν Σου και τὴν ἐνδοξὸν μεγαλοπρέπειαν τῆς βασιλείας Σου» (στίχ. 12). Δεικνύει δὲ με' αὐτὰ τὰ λόγια, ὅτι διὰ νὰ μάθουν οἱ ἄλλοι τὴν πολλὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, ἀποδέχεται αὐτὰς τοὺς ἐπαίνους. Μεγάλη, λοιπόν, εἶναι ἡ δύναμις, μεγάλη ἡ δόξα, μεγάλη ἡ εὐπρέπεια, μεγάλη και ἀνεκφραστός, και ὄχι μόνον ξεπερνᾷ κάθε περιγραφήν, ἀλλὰ και καταβάλλει κάθε νοῦν ἀνθρώπινον. **Γ** Ἄλλ' ἡ πολλὴ και ἀνέκφραστος αὐτὴ δύναμις τοῦ Θεοῦ χρειάζεται αὐτοὺς, πού νὰ τὴν διακηρύττουν λόγῳ τῆς ἀνοησίας τῶν πολλῶν. Διότι και ὁ ἥλιος εἶναι ἀστέρι φωτεινότερον και ὁμῶς αὐτοί, πού εἶναι ἀρρωστοὶ εἰς τὰ μάτια δὲν βλέπουν τὸ φῶς του· ἔτσι, λοιπόν, και ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ εἶναι λαμπρότερα ἀπὸ κάθε ἥλιον, ἀλλ' αὐτοὶ εἶναι διεστραμμένοι εἰς τὰς σκέψεις και ἔχουν κλείσει τὰ αὐτιά των, ἔχουν ἀνάγκην μεγάλης φροντίδος, ὥστε νὰ φωτισθῇ ἡ διάνοιά των.

Πρέπει, λοιπόν, συνεχῶς νὰ ὑπενθυμίζωμεν εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀνοήτους και νὰ φυτεύωμεν εἰς τὸν νοῦν των τὴν περὶ τῶν ἔργων αὐτῶν τοῦ Θεοῦ διδασκαλίαν. Ἀκούσθω ὁ ψαλμωδὸς, ἐπειδὴ ἀνέφερε τὴν δόξαν τῆς βασιλείας και τὴν μεγαλοπρέπειαν **Δ** και παρέκαμψεν αὐτὴν χωρὶς νὰ τὰς διασαφηνίσῃ, ἐπαναλαμβάνει και λέγει, ὅσον του εἶναι δυνατό, τί εἶναι ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ και προσθέτει: «**Ἡ** βασιλεία Σου, εἶναι βασιλεία αἰώνιος» (στίχ. 13). Εἶναι βασιλεία λέγει ὄχι μόνον τῶν παρόντων, ἀλλὰ και τῶν μελλόντων· διότι εἶναι ἀτελειώτος και ἀπέραντος και μόνη αὐτὴ εἶναι αἰώνια. «**Κ**αι ἡ κυριαρχία Σου ἐπεκτείνεται εἰς ὅλους τὰς γενεάς» (στίχ. 13). Κύτταξε και ἀπὸ αὐτὰ τὰ λόγια τὸν αἰώνιον χαρακτήρα αὐτῆς τῆς βασιλείας. Ἐπεκτείνεται εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην, εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας, εἰς ὅλους τοὺς χρόνους.

«**Ὁ** Κύριος εἶναι ἀληθὴς και ἀξιόπιστος εἰς ὅλα τὰ λόγια του και ἅγιος εἰς ὅλα του τὰ ἔργα» (στίχ. 13α).

Ἐφ'ὅσον ὁ ψαλμωδὸς διὰ τὸν αἰώνιον χαρακτήρα τῆς βασιλείας, διὰ τὸ θέθειον καὶ σταθερὸν καὶ ἀμετακίνητον αὐτῆς, Ἐ τὴν ὁμιλίαν καὶ περὶ τῆς σταθερότητος τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ. Διότι τὸ «Πιστός» σημαίνει θέθειος, ἀληθινός. Ἐάν δὲ ὁ Θεὸς εἶναι πιστός, τότε πιστά θὰ εἶναι τὰ ὑπ' αὐτοῦ λεγόμενα. Ὅπως ἀκριβῶς ἡ βασιλεία του εἶναι ἀλάθητος καὶ δὲν γνωρίζει τέλος, ἔτσι καὶ τὰ λόγια του εἶναι σταθερὰ καὶ θέθεια. Ὅστε λοιπὸν ἐκεῖνη (ἡ βασιλεία) σταματᾷ, οὔτε αὐτὰ (τὰ λόγια) ἀχρηστεύονται. Ἐάν δὲ δὲν ἀχρηστεύονται τὰ λόγια, τότε ὅπωςδήποτε πρέπει νὰ ἀκολουθήσουν τὰ ἔργα.⁷

Α Ἐάν δὲ κάποτε εἶπε κάτι καὶ δὲν ἔγινε, καὶ αὐτὸ ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας του. «Εἰς περίπτωσιν, ποῦ θὰ ἀποφασίσω νὰ καταστρέψω ἕνα ἔθνος ἢ μίαν βασιλείαν, ἐκδίδω ἀπόφασιν καταστροφῆς καὶ ἐξαφανισμοῦ του, καὶ ἐκεῖνο τὸ ἔθνος ἐπιστρέφει εἰς Ἐμέ καὶ μετανόησιν διὰ τὰς ἁμαρτίας του καὶ ἐγὼ θὰ μετνοήσω δι' ἑσὶν εἶπα, ὅτι θὰ κἀνω ἐναντίον του.»⁸ Καὶ διὰ τοὺς ἀγαθούς ἀνθρώπους ὁμοίως λέγει: «Ἀγαθὰ πράγματα θὰ εἶπω δι' αὐτούς καὶ ἂν ἀλλάξουν διαγωγὴν, θὰ μεταβάλλω καὶ ἐγὼ αὐτὰ, ποῦ εἶπα δι' αὐτούς.»⁹

«Καὶ ἅγιος εἰς ὅλα Του τὰ ἔργα». Τί σημαίνει «Ὁσιος»; Ἀμετάκλητος, σωστός, καθαρὸς, ἀμόλυντος, μὴ δίδω εἰς κανένα καμμίαν ἀφορμὴν πρὸς κατηγορίαν.

«Ὁ Κύριος στηρίζει ὄλους, ὅσοι εἶναι ἔτοιμοι νὰ πέσουν κάτω καὶ σηκῶναι αὐτούς, ποῦ ἔχουν καταπέσει καὶ συντριβῆ» (στίχ. 14). **Β** Ἐφ'ὅσον εἶπεν ὁ ψαλμωδός, ὅτι ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀπέραντος, καὶ ὅτι τὰ λόγια του εἶναι ἀληθινὰ, καὶ ὅτι τὰ ἔργα του εἶναι ἀμετάκλητα, καὶ ἔφ'ὅσον ὁμιλῆσε διὰ τὴν δόξαν καὶ μεγαλοπρέπειάν Του, ἐπανέρχεται εἰς τὴν φιλανθρωπίαν, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ καὶ αὐτὴ μεγίστην δόξαν τῆς βασιλείας Του. Τονίζει δηλαδὴ ὁ ψαλμωδός, ὅτι ὁ Θεὸς ὄχι μόνον κρατεῖ ὀρθίους αὐτούς, ποῦ στέκονται ὀρθοί, ἀλλὰ καὶ δὲν ἐπιτρέπει νὰ πέσουν αὐτοί, ποῦ πρόκειται νὰ καταπέσουν καὶ ὅτι δυναμώνει τοὺς πεσμένους καὶ τὸ πλέον ἀξιοθαύμαστον εἶναι, ὅτι ὄλους στηρίζει ἀνεξαιρέτως ὄχι τὸν τάδε μόνον, ἀλλὰ ὄλους, ἔστω καὶ ἂν εἶναι δοῦλοι ἢ πτωχοὶ ἢ ἀσήμαντοι ἢ κατὰγονται ἀπὸ ἀσήμαντον καταγωγῆν. Δι-

7. Ἱερ. 18, 7-8.

8. Ἱερ. 18, 9-10.

ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Δεσπότης ὄλων καὶ δὲν παραστέλλει τοὺς πεσμένους, οὔτε ἀδιαφορεῖ δι' αὐτούς, ποῦ ἀπειλοῦνται μὲ πτώσιν. Αὐτὸ δὲ κάνει δι' ὄλην τὴν δημιουργίαν, **Γ** ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν καθένα χωριστά.

Ἐάν δὲ μερικοὶ ἀπὸ αὐτούς, ποῦ ἔχουν πέσει, δὲν σηκώνονται αὐτὸ δὲν ὀφείλεται εἰς Αὐτόν, ποῦ θέλει νὰ τοὺς σηκῶσιν, ἀλλὰ εἰς ἐκείνους τοὺς ἰδίους, ποῦ δὲν θέλουν νὰ σηκωθοῦν. Διότι καὶ τὸν πεσόντα Ἰούδαν ἠθέλησε νὰ σηκῶσιν καὶ δι' αὐτὸ ἔκανε τὸ πᾶν. Ἄλλ' ἐκεῖνος ὄμως δὲν ἠθέλησε. Τὸν δὲ Δαβὶδ, ὅταν ἔπεσε, τὸν ἐσήκωσε καὶ τὸν ἔκανε δυνατόν. Τὸν Πέτρον, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ πέσῃ τὸν ἐσήκωσε. Καὶ ἀκούσε πῶς τὸν ἐσήκωσε: «Σίμων, Σίμων», τοῦ λέγει, «νῦν, ὁ σατανᾶς ἠθέλησε νὰ σᾶς κοσκινίσῃ ὡς τὸ σιτάρι· ἐγὼ ὄμως προσήχηθην διὰ Σε, ὥστε νὰ μὴ χαθῆ ἡ πίστις σου.»¹⁰ Κατόπιν τονίζει καὶ ἄλλο εἶδος εὐεργεσίας διότι εἶναι πολυποίκιλος καὶ παντοειδὴς ἡ φροντίς Του. **Δ** «Τὰ μάτια ὄλων στρέφουν εἰς Σε τὴν ἐλπίδα των καὶ Σὺ τοὺς δίδεις τὴν τροφὴν των εἰς τὴν κατάλληλον στιγμήν» (στίχ. 15). Εἶδες, πῶς ἔδειξεν ὁ ψαλμωδός, ὅτι ὁ Κύριος εἶναι ἀγαθὸς εἰς ὄλους καὶ εὐσπλαγχνίζεται ὄλα τὰ δημιουργήματά Του; Αὐτὸ ἀκριβῶς, ποῦ ἀναφέρεται εἰς τὰ Εὐαγγέλια: «Ὅτι ἀνατέλλει τὸν ἥλιόν Του εἰς τοὺς κακοὺς καὶ τοὺς καλοὺς καὶ δίδει τὴν τροφὴν εἰς τοὺς δικαίους καὶ εἰς τοὺς ἀδίκους»¹⁰ αὐτὸ καὶ ἐδῶ ὑπανίσταται ὁ ψαλμωδός μετὰ τὰ λόγια του: «Καὶ Σὺ τοὺς δίδεις τὴν τροφὴν των εἰς τὴν κατάλληλόν στιγμήν». Διότι δὲν εἶναι αἱ τροφαί, τὸ χῶμα καὶ ὁ ἀέρας, ποῦ συνηθίζουσιν νὰ παράγουν τοὺς καρπούς, ἀλλὰ ἡ θεία του προσταγὴ κάνει τὰ δένδρα νὰ καρποφοροῦν.

Ἐ ἢ δὲ ἔκφρασις «ἐν εὐκαιρίᾳ» σημαίνει, ὅτι τὰ πάντα ἔχουν καθορισθῆ εἰς τοὺς διαφόρους καιροὺς καὶ παράγονται κατὰ τὰς διαφόρους ἐναλλαγὰς τοῦ καιροῦ. Διότι αὐτὴ ἡ τάξις δεικνύει κατ' ἐξοχίαν τὴν σοφίαν Του, ὅτι δηλαδὴ ὄχι ὄλα μαζί, οὔτε τὸ καθένα χωριστά, ἀλλὰ κατὰ τὴν διάρκειαν ὄλου τοῦ χρόνου μοιράζει τὴν παραγωγὴν τῶν τροφῶν, ὥστε καὶ ὁ γεωργὸς νὰ ἀναπαύεται καὶ τὰ προϊόντα νὰ μὴ καταστρέφονται. Τὸ «ἐν εὐκαιρίᾳ», λοιπὸν, σημαίνει ἢ αὐτὸ ποῦ εἶπαμε προηγουμένως,

8. Λουκ. 22, 31-32.

10. Ματθ. 5, 45.

ἔτι δηλαδὴ ἔχει διαμοιράσει τὸ κάθε προϊόν εἰς τὴν κατέλληλον στιγμήν, ⁴⁷⁴ ἢ ἔτι δίδει τὴν τροφήν εἰς ἐκείνους, πού τὴν θέλουν καὶ τὴν ἔχουν ἀνάγκη. Καὶ διακρίει, λέγει ὁ ψαλμωδός, ἔτι «τὰ μάτια δλων ἔχουν στραμμένην τὴν ἐλπίδα τῶν σέ Σένα»; "Ἄν καὶ ὑπάρχουν πολλοί, αὐτοί, δηλαδὴ πού εἶναι ἀσεβεῖς, οἱ ὅποιοι λέγουν, ἔτι τὰ θντα λειτουργοῦν ἀπὸ μόνα τῶν καὶ κατὰ τρόπον αὐτόματον. Ἐδῶ δμως ἀνοφέρεται εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ πράγματος, ὅπως ἀκριθῶς καὶ εἰς ἄλλα σημεῖα, ὅταν λέγῃ: «Αὐτὸς δίνει τροφήν εἰς τὰ μικρὰ τῶν κορακιῶν, τὰ ὅποια μὲ τὸς κρωγμούς τῶν τῶν ἐπικαλοῦνται»,¹¹ ἂν καὶ τὰ ζῶα εἶναι ἀλόγιατα. Καὶ πάλιν λέγει ὁ ψαλμωδός: «Τὰ μικρὰ τῶν λεόντων θρυχῶνται, διὰ τὰ ἀρπάξουν καὶ διὰ τὰ ζητήσουν ἀπὸ τῶν Θεῶν τὸ φαγητὸν τῶν». ¹² "Ἄν καὶ αὐτὰ εἶναι ἄλογα ζῶα καὶ δὲν ζητοῦν ἄλλὰ καὶ ἐδῶ ὁ ψαλμωδός ἀναφέρεται εἰς τὴν φύσιν τοῦ πράγματος: Β διότι αὐτὸ πρέπει νὰ λεχθῆ, ὅχι ἐξ αἰτίας τῆς διαθέσεως ἐκείνων τῶν ζῶων, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν φύσιν τῶν συμβαινόντων.

«Σὺ ἀπλώνεις τὸ χέρι Σου καὶ γεμίζεις κάθε ζωντανὴν ὑπαρξίν με ἀφθονίαν ἀγαθῶν» (στίχ. 16). Χέρι καλεῖ ἐδῶ τὴν ἐνέργειαν καὶ τὴν δύναμιν, με τὴν ὅποian χορηγεῖ ὁ Θεός· καὶ με δλα αὐτὰ σέ διδάσκει νὰ γνωρίζῃς, ἔτι αἱ καρποφορία τῶν ἀγαθῶν δὲν ἐγκεινται εἰς τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως, ἀλλ' εἰς τὴν φροντίδα τοῦ Θεοῦ. "Ἡ εἶπε τὸ «Ἀνοίγεις τὸ χέρι Σου», διὰ τὰ δεῖξῃ τὴν εὐκολίαν, με τὴν ὅποian ὁ Θεός χορηγεῖ. Διότι, ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι τότε ἐλησημονοῦσαν τὴν αἰτίαν δλων τῶν πραγμάτων καὶ προσκυνοῦσαν τὸν ἀέρα καὶ τὸν ἥλιον καὶ ἐνόμιζον, ἔτι αὐτὰ παρήγον τοὺς καρπούς, ζητῶν ὁ ψαλμωδός νὰ ὑμῶση αὐτοὺς εἰς τὴν ἀνώθεν ἀρχὴν καὶ εἰς τὸν αἴτιον καὶ Δεσπότην τῶν δλων, συνεχῶς ἐπαναλαμβάνει αὐτὰ, C διὰ τὰ δεῖξῃ, ἔτι δλα προέρχονται ἀπὸ τὸ χέρι Ἐκείνου καὶ ἔτι τὰ ἀγαθὰ πηγάζουν ἀπὸ τὴν φροντίδα Ἐκείνου.

Ἐδῶ δὲ ὁ ψαλμωδός λέγει, ἔτι ὁ Θεός γεμίζει με εὐδοκίαν τὰ πάντα, ἦτοι με εὐχάριστα πράγματα, διότι κάθε ζῶον τὸ γεμίζει με τὸ θέλημά Του, τὸ ὅποion θέλημα ἀρέσει εἰς αὐτό. Διότι ὁ Θεός δὲν δίδει ἀπλῶς τρο-

11. Ψαλμ. 146, 9.
12. Ψαλμ. 108, 21.

φήν, ἀλλὰ προσφέρει σὲ κάθε ζῶοντα ὀργανισμὸν κάθε χρήσιμον πράγμα κάθε τι πού τὸ δημιουργήμα ἐπιθυμεῖ καὶ τὸ ἱκανοποιεῖ. "Ο,τι λέγει ὁ ψαλμωδός ἐδῶ εἶναι τὸ ἔξῃς: ὁ Θεός δίδει καὶ εἰς τὰ ἄλογα ζῶα καὶ εἰς δλα, ἔτι εἶναι εὐχάριστον καὶ ἔτι ἀρέσει εἰς τὸ καθέναν· καὶ δὲν τοῦ δίδει ἀπλῶς, ἀλλὰ τὸ γεμίζει με ἀγαθὰ, ὥστε κανένα ἀπὸ αὐτὰ νὰ μὴ στερητὰ διτθῆποτε. Δι' αὐτὸ λέγει: «Γεμίζεις κάθε ζῶοντα ὀργανισμὸν με εὐχάριστα πράγματα». D Ὁ Κύριος εἶναι δίκαιος εἰς δλας τὰς ἐνεργείας του καὶ ἅγιος εἰς δλα τὰ ἔργα του ἐναντι τῆς δημιουργίας. «Ὁδοὺς» ἐδῶ νομοῖζει ὁ ψαλμωδός δλας τὰς μεθόδους τοῦ Θεοῦ, τὴν πρόνοιαν καὶ τὴν φροντίδα, με τὴν ὅποian διέπλασσε καὶ ἐποσθῆθη εἰς τὴν ὑπαρξίν τὰ πάντα. Διότι, λέγει, δλα τὰ ἔργα του εἶναι ἕνας ὕμνος, εἶναι γεμάτα ἀπὸ θαυματουργικὰς ιδιότητας καὶ ὁ Θεός εἰς κανένα δὲν ἔδωσε τὴν παραμικρὰν ἀφορμὴν νὰ τὸν κατηγορήσῃ, ἔστω καὶ ἂν ἀκόμη μερικοὶ ἄνθρωποι φανάζουν ὡς τρελλοὶ καὶ λυσσασμένοι. Τὰ ἔργα, λοιπόν, τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐκ φύσεως τοιαῦτα, ὥστε νὰ ἀστράπτουν, νὰ ἀκτινοβολοῦν καὶ νὰ διακρίπτουν τὴν πρόνοιαν, τὴν φροντίδα, τὴν φιλανθρωπίαν, τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἀγιότητα τοῦ δημιουργοῦ.

E «Ὁ Κύριος εἶναι πολὺ κοντὰ εἰς δλους τὸν ἐπικαλοῦνται: εἰς δλους, ὅσοι τὸν ἐπικαλοῦνται με εὐλικρίνειαν καὶ ἀληθινὰ» (στίχ. 18). Νά, λοιπόν, καὶ ἄλλη πλευρὰ τῆς προνοίας, ἡ κορωνίδα τῶν ἀγαθῶν. Διότι, ἀφοῦ ὁ ψαλμωδός ἀνέφερε τὰ ἀγαθὰ, πού δίδονται ἀπὸ κοινού εἰς δλους, ἀκόμη καὶ εἰς τοὺς ἀπίστους, ἦτοι τὴν τροφήν, τὰς θρογὰς, τῶρα ἀναφέρει καὶ αὐτὰ, πού δίδονται ἰδιαιτέρως εἰς τοὺς πιστοὺς. Ποῖα δὲ εἶναι αὐτὰ; Εἶναι τὸ ἀγαθόν, ἔτι αὐτὸς εἶναι κοντὰ τῶν, ἦτοι, τοὺς βοηθεῖ, φροντίζει δι' αὐτοὺς, προνοεῖ πολὺ περισσότερο δι' αὐτοὺς παρά διὰ τοὺς ἄλλους, εἶναι πρῶτος, εὐσπλαγχνικός καὶ εὐμενής εἰς αὐτοὺς ⁴⁷⁵ A καὶ φανερώει τὰ ἀγαθὰ του περισσότερο εἰς αὐτοὺς, «Αὐτὸς δὲ ἐκπλήρωσῃ τὰς ἐπιθυμίας αὐτῶν, πού τὸν φοβοῦνται καὶ θὰ ἀκούσῃ τὴν προσευχὴν τῶν καὶ θὰ τοὺς σώσῃ» (στίχ. 19). Καὶ ὁ Παῦλος ἤθελε νὰ φύγῃ ἀπὸ κοντὰ του ὁ ἄγγελος τοῦ σατανᾶ, ἦτοι οἱ πειρασμοί, αἱ θλίψεις αἱ παγίδες,¹³ λέγει κάποτε καὶ δὲν τὸ ἔκανε ὁ Θεός. Καὶ δμως τὸ ἔκανε δι-

13. Β' Κορ. 12, 8.

ὅτι ἐπειδὴ ἤξερεν, ὅτι ἐζητοῦσε ὄχι τὰ συμφέροντα, τὸ νὰ θελήσῃ πάλιν καὶ νὰ θελήσῃ ὑπερβολικὰ ἢ το ἔργον τοῦ Θεοῦ. Δι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε: «Εὐχαριστοῦμαι εἰς τὰς ἀσθενείας, εἰς τὰς θλίψεις, εἰς τοὺς διωγμούς».¹⁴ Ἐάν δὲ προηγουμένως ὁ Παῦλος ἤθελε τὸ ἀντίθετον, τὸ ἤθελε ἀπὸ ἀγωνίαν ἐπειδὴ ἕως ἔμαθεν, ὅτι ὁ Θεὸς θέλει αὐτό, καὶ αὐτὸς ὁ Παῦλος συμφωνεῖ ἀκολουθῶς. **Β** Διότι δὲν εἶναι ἄλλο τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ ἄλλο τὸ θέλημα αὐτῶν, ποὺ τὸν φοβοῦνται· ἐάν δὲ καμμία φορά καὶ αὐτοί, ὡς ἄνθρωποι, θέλουν κάτι, ἕως κατόπιν μετανοοῦν καὶ συνέρχονται.

«Ὁ Κύριος φρουρεῖ καὶ προστατεύει ὅλους ἐκείνους, ποὺ τὸν ἀγαποῦν καὶ θὰ ἐξολοθρεύσῃ ὅλους τοὺς ἁμαρτωλοὺς» (στῆχ. 20). Καὶ αὕτη εἶναι ἐκδήλωσις μεγάλης φροντίδος τοῦ Θεοῦ, τὸ νὰ διατηρῇ, νὰ διασφαλίσῃ καὶ τὸ νὰ παρέχῃ τὴν πρόνοιάν Του. Ὀνομάζει δὲ ἐδῶ «ἁμαρτωλοὺς» αὐτούς, ποὺ πάσχουν ἀθεράπευτα καὶ δὲν θέλουν νὰ διορθωθοῦν. Ἐάν δὲ μερικοὺς ἀνθρώπους, ἀπὸ ἐκείνους, ποὺ τὸν ἀγαποῦν, τοὺς ἀφήνει ὁ Θεὸς νὰ ἀποθνήσκουν, καὶ αὕτη ἡ δοκιμασία εἶναι μέσον τοῦ προστατεύοντος Θεοῦ· αὐτὸ δὲ ἐγίνε καὶ μετὰ τὸν Ἄβελ. Διότι, καὶ ἂν ἀκόμη τὰ σώματά των κατεστράφησαν, **Ο** ἕως ἔγιναν λαμπρότεροι εἰς τὴν ψυχὴν· θὰ πάρουν δὲ πίσω καὶ τὰ σώματά των ἀφάρτα. Ἀφοῦ, λοιπὸν, ὁ ψαλμωδὸς ἀνέφερε τὰ εἶδη τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ, ὅσα θεοβαίως ἠμποροῦσε νὰ ἀναφέρῃ, τὰ ἀναφερόμενα εἰς ὅλους καὶ τὰ ἀτομικά, τὰ ἐξαιρετικά τῶν ἁγίων, τὴν φροντίδα διὰ τοὺς κλονιζομένους, τὴν πρόνοιαν διὰ τοὺς πεπαικότες, τὴν μακροθυμίαν, τὴν διόρθωσιν τῶν ἁμαρτωλῶν, τὴν φροσύνην τῶν ἁγίων, τελειώνει τὴν ὁμιλίαν πάλιν μετὰ ἐπαίνου καὶ καλεῖ ὅλην τὴν οἰκουμένην νὰ συμμετάσχῃ εἰς αὐτὴν τὴν δοξολογίαν, λέγων «Τὸ στόμα μου θὰ ἀναπέμψῃ ὕμνον εἰς τὸν Κύριον καὶ ἕς δοξολογῇ κάθε σάρκα τὸ ἅγιον ὄνομα Του εἰς τὸν αἰῶνα καὶ εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας» (στῆχ. 21).

Δ Βλέπεις, λοιπὸν, πῶς ὁ ψαλμωδὸς ἀπὸ ἀγαθὴν διάθεσιν καλεῖ ὄχι μόνον αὐτούς, ποὺ εὐεργετοῦνται, ἀλλὰ καὶ αὐτούς, ποὺ τιμωροῦνται (διότι καὶ ἡ τιμωρία εἶναι μορφή φροντίδος), καὶ ὄχι μόνον τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ τὰ ἄλογα ζῶα καὶ τὰ στοιχεῖα καὶ ὅλα τὰ ὄν-

14. Β' Κορ. 12, 10.

τα, ποὺ δὲν αἰσθάνονται· διότι ὅλα εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ τὴν ἀγαθότητά Του. Ἄς μὴ, λοιπὸν, παραλείπωμεν καὶ ἡμεῖς νὰ ὑμνολογοῦμεν συνεχῶς τὸν τόσο ἀγάσῶν καὶ φιλόφρων Θεόν, τὸν παρέχοντα τὴν εὐεργεσίαν Του παντοῦ καὶ ἕς τὸν ὕμνοῦμεν μετὰ λόγια καὶ μετὰ ἔργα, διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ τὰ παρόντα καὶ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ, μετὰ τὴν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν Ὅσιον ἀήκει ἡ τιμὴ καὶ ἡ δύναμις εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΡΜΕ' (145) ΨΑΛΜΟΝ

476 Α «Ψυχὴ μου, νὰ ὑμνήσῃς τὸν Κύριον. Ἐγὼ θὰ ὑμνήσω τὸν Κύριον εἰς δόξαν τὴν ζωὴν μου. Θὰ ψάλλω εἰς τὸν Θεόν μου, ὅσον θὰ ὑπάρχω» (στχ. 2).

Ὁ ψαλμωδὸς ἀρχίζει ἐδῶ πάλιν ἀπὸ τὸ σημεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐτέλειωσε τὸν προηγούμενον ψαλμὸν, δηλαδὴ τὴν ἀνύμνησιν καὶ τὸ ἐγκώμιον τοῦ Θεοῦ. Διότι αὐτὴ ἡ συνήθεια καθαρίζει πάρα πολὺ τὴν ψυχὴν. Ὑμνον δὲ ἐννοεῖ, ὅπως συνεχῶς λέγει, τὴν διὰ τῶν ἔργων δοξολογίαν· αὐτὸ ἀκριβῶς λέγει καὶ ὁ Χριστὸς· «Ἄς λάμψῃ τὸ φῶς σας ἐμπρὸς εἰς τοὺς ἀνθρώπους, διὰ νὰ ἴδωσι οὗτοι τὰ καλὰ σας ἔργα Β καὶ νὰ δοξάσωσι τὸν οὐρανίον σας πατέρα».¹ Καὶ ὁ Παῦλος ἐπισημαίνει· «Νὰ δοξάζετε, λοιπὸν, τὸν Θεὸν ἐν τῷ σώματι ὑμῶν καὶ ἐν τῷ πνεύματι ὑμῶν».² Καὶ ὅπως ἔλεγεν εἰς τὸν προηγούμενον ψαλμὸν «καθημερινῶς θὰ Σε δοξολογῶ»,³ ἔτσι καὶ ἐδῶ λέγει «Θὰ ψάλλω καὶ θὰ ὑμνῶ τὸν Θεόν μου, ὅσον θὰ ὑπάρχω εἰς τὴν ζωὴν». Ἐπειτα, θέλων ὁ ψαλμωδὸς νὰ κινή πάλιν μετόχους τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν δοξολογίαν τοῦ Θεοῦ, διηγείται τὰς φιλοφροσύνας τοῦ Θεοῦ, καί οἰκόμενος ἀπὸ θεῖον ἔρωτα καὶ ζεσταίνόμενος ἀπὸ τὸν θεῖον πόθον καὶ διατρέχων ὅλην τὴν οἰκουμένην καὶ συγκεντρώων ὄλους εἰς τὴν χορῳδίαν του. Διότι αὐτὸς εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν ὕμνος καὶ αὐτὴ εἶναι πραγματικὴ τιμὴ εἰς τὸν Θεόν, ἵνα δταν ζητῆ τοὺς πολλοὺς, οἱ ὁποῖοι πρόκειται νὰ ἀπολαύσωσι τῆς σωτηρίας Του.

«Μὴ ἔχετε πεποιθῆναι εἰς τοὺς ἄρχοντας, εἰς τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων, εἰς τοὺς ὁποίους δὲν θὰ εὗρετε σωτηρίαν» (στχ. 3). Ἄλλος ἐρμηνευτὴς λέγει· «Εἰς τὸν μὴ δυνάμενον νὰ σώσῃ». Ἄς ἀκούσωσι αὐτὴν τὴν προ-

1. Ματθ. 16, 8.
2. Α' Κορ. 6, 20.
3. Ψαλμ. 144, 2.

τροπήν καὶ συμβουλήν αὐτοί, ποὺ ἀτενίζουν μὲ καρφωμένα μάτια εἰς τὴν ἀνθρωπίνην σοφίαν, τὴν πρόσκαιρον καὶ διεφθαρμένην. Τί δὲ σημαίνει τὸ «εἰς τοὺς ὁποίους δὲν ὑπάρχει σωτηρία»; Ὁ ψαλμωδὸς λέγει, ὅτι αὐτοὶ δὲν δύνανται νὰ σώσωσι τοὺς ἑαυτοὺς των, οὔτε δύνανται νὰ συμπαρασταθοῦν εἰς τοὺς ἑαυτοὺς των. Διότι, ἐάν ἤθελεν ἔλθῃ ὁ θάνατος, αὐτοὶ θὰ κοίτανται ἀφανότεροι καὶ ἀπὸ τὰ λιθάρια. Τοῦτο, δηλαδὴ, σημαίνει αὐτὸ, ποὺ προσθέτει ὁ ψαλμωδὸς λέγων· «Θὰ θῶ τὸ πνεῦμά του καὶ αὐτὸς θὰ γυρίσῃ πάλιν εἰς τὴν γῆν του. Ἐκείνην δὲ τὴν ἡμέραν θὰ καταστραφοῦν ὅλοι αἱ σκέψεις σου» (στχ. 4). Δ Ἄλλος ἐρμηνευτὴς λέγει· «Αἱ προθέσεις σου». Ἡ ἔννοια τοῦ στίχου εἶναι ἡ ἐξέλιξις; αὐτὸς ποὺ δὲν δύνανται νὰ φανῇ χρήσιμος εἰς τὸν ἑαυτόν του, πῶς θὰ σώσῃ ἄλλους; Διότι τίποτε δὲν εἶναι τόσο ἀσταθὲς καὶ σάπιον, ὅσον αὐτὴ ἡ ἐλπίς.

Τὸ φανερῶναι δὲ αὐτὸ ἡ φύσις τῶν πραγμάτων. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος, διμιλῶν περὶ τῆς ἐλπίδος εἰς τὸν Θεόν, ἔλεγεν· «Ἡ δὲ ἐλπίς δὲν ντροπιάζει».⁴ Τὰ ἀνθρώπινα πράγματα ὅμως δὲν εἶναι ὅμοια μὲ τὴν ἐλπίδα εἰς τὸν Θεόν, δηλαδὴ σταθερὰ, ἀλλὰ εἶναι πῶς ἀσθενῆ καὶ ἀπὸ τὴν σκιά. Διότι μὴ μοῦ εἴπησ, ὅτι εἶναι ἄρχων. Διότι καὶ ὁ ἄρχων δὲν διαθέτει κατὰ περισσότερο ἀπὸ τὸν κοινὸν ἀνθρώπον ὑπόκειται δὲ καὶ αὐτὸς εἰς τὴν ἴδιαν ἀφειδίωτα. Ἐάν δὲ πρέπη νὰ εἴπῃ κατὰ θαυμασίον, ἐπειδὴ εἶναι ἄρχων, Ἐ καὶ δι' αὐτὸ κατ' ἐξοχὴν δὲν πρέπει νὰ καυχῆται. Διότι αἱ τοιαῦται ἐξουσίαι εἶναι ἄκρως ἐπισηφαλεῖς. Καὶ ἂν ἀκόμη δὲν πῆσῃ ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν, ὥστε νὰ γίνεταί ἀγνώμων καὶ ἀχάριστος, καὶ ἔτσι δὲν πρόκειται νὰ τηρήσῃ τὸν λόγον του καὶ νὰ εἶναι ὑπεύθυνος ἀπέναντι ἐκείνου, εἰς τὸν ὁποῖον ἔδωσε τὴν ὑπόσχεσίν του. 477 Α Ἐάν δὲ φανῇ εὐγνώμων, τότε θὰ ἔχη μεταπτώσεις καὶ ἐναλλαγὰς εὐκολωτέρας ἀπὸ ὅτι οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι, καὶ μάλιστα τόσο εὐκολωτέρας, ὅσον μεγαλύτεροι καὶ περισσότεροι εἶναι αἱ παγίδες, εἰς τὰς ὁποίας εἶναι ἐκτεθειμένος καὶ ἔτσι αὐτὸς εἶναι τόσο περισσότερο εὐάλωτος, ὅσον περισσότεροι εἶναι αὐτοί, ποὺ τὸν ἐπιβουλεύονται. Διότι τί χρειάζονται οἱ σωματοφύλακες καὶ τί αἱ πολλαὶ φρουραὶ; Πῶς, λοιπὸν, δύνανται νὰ σώσῃ ἄλλους αὐτὸς, ποὺ, ἐνῶ εἶ μῆσα εἰς πόλιν εὐνο-

4. Ρομ. 8, 6.

μουμένω, δὲν δύναται νὰ ἐλπίσῃ οὔτε εἰς τὴν ἀσφάλειαν τοῦ σώματός του, ἀλλ' εἶναι διαρκῶς τόσο ἀνήσυχος καὶ ἀγωνιᾷ, ὡσάν νὰ εὐρίσκεται ἀνάμεσα σὲ ἐχθρούς; Πῶς δύναται νὰ καταστήσῃ ἀσφαλὲς καὶ νὰ σώσῃ ἀπὸ τοὺς κινδύνους τοὺς ἄλλους αὐτός, πού, ἐνῶ ἐπικρατεῖ εἰρήνη, φοβᾶται περισσότερο ἀπὸ ἐκείνους, πού μάχονται ἐκ τούτων πολέμους; Β Διὰ πολλοὺς δὲ ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι δύναται νὰ ζοῦν χωρὶς φόβον μόνον των, αὐτὴ ἡ στήριξις τῆς ἐλπίδος των εἰς τέτοιους ἀρχοντας ἐγένετο ἐνέδρα καὶ παγίδα καὶ ἐστὶν ὅταν ἐκείνοι οἱ ἀρχοντες ἐπέσαν ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν, μᾶζι των παρεούρησαν εἰς τὴν πτώσιν καὶ αὐτοὶ εἰς ἄλλους δὲ ἀρχοντας οἱ φρουροὶ των ἐγένεον προδόται.

Ὅμως ὁ προφήτης, ἀφοῦ παρέθελεν διὰ αὐτὰ, ἐπειδὴ πολλοὶ διέφυγον αὐτὰς τὰς παγίδας, ἀναφέρει μόνον τὸ ἀναμφισβήτητον γεγονός τοῦ θανάτου. Διότι, καὶ ἂν ὅλα τὰ πράγματα εἰς τὴν ζωὴν σοῦ ἔλθουν κατ' εὐχὴν, καὶ ἂν εἶναι φιλόφρων, καὶ ἂν, λέγει, ἀναγνωρίζῃ τὴν χάριν καὶ σκοπεῖ νὰ τὴν ἀντοποδώσῃ, ἀφοῦ πεθάνει, ὅταν ἀκόμη δὲν ἔχουν ἐκπληρωθῇ αἱ ὑποσχέσεις, τότε σὲ ἀφῆσε μὲ κενὰς ἐλπίδας, διότι ἡ ζωὴ δὲν διήρκεσε διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ὑποσχέσεων. Ὅταν δὲ δὲν ἔχη αὐτὸς ἀρκετὴν ζωὴν διὰ νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ὑπόσχεσιν, ὁ ἀλλὰ τελειῶν ὁ βίος πρὸ τῆς ἐκπληρώσεως τῶν ὑποσχέσεων, τότε σὺ καταφεύγεις εἰς ἀθεσίαν συμμαχίαν. Ἡ μήπως δὲν γνωρίζετε, ὅτι πολλοὶ ἀνθρώποι ἔχουν πάθει αὐτὸ, οἱ ὁποῖοι, ἀφοῦ ἐπέσαν ὁ σύμμαχος των, ἔχασαν τὸν προστατὴν καὶ ἐνεκα τούτου μᾶλλον κατέπεσαν καὶ αὐτοὶ; Καὶ τί λέγω διὰ τὴν ὑπόσχεσιν, ἢν χάνεται καὶ ἀφανίζεται, ὅταν ὁ κύριος καὶ πρωτοεργάτης αὐτῆς τῆς ὑποσχέσεως χάνεται; Διότι λέγει ὁ ψαλμωδός: «Θὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν γῆν σου». Ἐάν δὲ ἐκείνος χάνεται, πολὺ περισσότερο καὶ αἱ ὑποσχέσεις του. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ ψαλμωδός προσέθεσε τὸ: «Ἐκείνη τὴν ἡμέραν θὰ ἐξαφανισθῶν ὅλα αἱ σκέψεις σου» δεικνύων, ὅτι οὐ μόνον δὲν θὰ ἐκπληρωθῶν αἱ ὑποσχέσεις, ὁ ἀλλὰ καὶ αὐτός, πού ἔδωκεν αὐτάς, θὰ χαθῇ. Τί ζητεῖ λοιπὸν νὰ κἀν ὁ ψαλμωδός μὲ αὐτὰ πού λέγει; Ἀφοῦ ἐφυγεν καὶ ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὰς ἀνθρωπίνους ἐλπίδας, δεικνύει τώρα τὸ ἀσφαλὲς λιμάνι καὶ τὸν ἀπόρητον πύργον καὶ συμβουλεύει. Διότι αὐτός εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν ἄριστος τρόπος συμβουλῆς, τὸ νὰ φεύγῃ κανεὶς ἀπὸ τὰ

ἀσθενῆ καὶ σῴπια καὶ νὰ καταφεύγῃ εἰς τὰ ἰσχυρὰ νὰ γκρεμίσῃ τὰ μάταια πράγματα καὶ νὰ ἀνυψῶν τὰ ἀληθινὰ νὰ ἐλέγῃ τὰ ἀπατηλὰ καὶ ψεύτικα καὶ νὰ δεικνύῃ αὐτὰ, πού εἶναι χροῖσμα καὶ ὠφέλιμα.

Ἐπιτυχισμένοι εἶναι ἐκείνος ὁ ἀνθρώπος, τοῦ ὁποῖου βοηθός εἶναι ὁ Θεὸς τοῦ ἱακῶβ καὶ ἡ ἐλπίς τοῦ ὁποῖου στηρίζεται εἰς τὸν Κύριον, τὸν Θεὸν του» (στῆχ. 5). Εἶδες ἀσθεσίαν συμβουλῆς καὶ νοουθεσίας; Ε Ὅταν δὲ λεγῇ «μακαρισμόν», ἐννοεῖ ὅλα τὰ ἀγαθὰ καὶ ὑποδηλώνει τὴν ἀσφαλῆ ἐλπίδα. Ἀφοῦ, λοιπὸν, ἐμακάρισεν αὐτόν, πού ἐλπίσει εἰς τὸν Θεόν, λέγει ἐν συνεχείᾳ τὴν δύναμιν τοῦ βοηθοῦτος Θεοῦ, δεικνύων, ὅτι ὁ μὲν εὐτυχῆς, εἶναι ἀνθρώπος, ὁ δὲ βοηθός, Θεὸς ὁ ἕνας χάνεται, ὁ ἄλλος μένει καὶ δὲν μένει μόνον αὐτός (ὁ Θεός), ἀλλὰ μένουσιν καὶ τὰ ἔργα του. Δι' αὐτὸ καὶ προσέθεσε: «(Ἡ ἐλπίς τοῦ ἀνθρώπου εἶναι εἰς Αὐτόν), πού ἔκανε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, τὴν θάλασσαν καὶ ὅσα ὑπάρχουσιν εἰς αὐτὰ» (στῆχ. 6). 476 Α Ἐάν δὲ τὰ ἔργα του μένουσιν διαπαντός, πολὺ περισσότερο αὐτός εἶναι καὶ αἰώνιος καὶ ἰσχυρός καὶ ὅτι ὁ Θεός εἶναι αἰώνιος καὶ ἰσχυρός, δεικνύων τὰ ἔργα του, τὴν δύναμιν Του. Τί λοιπὸν ἂν καὶ εἶναι αἰώνιος καὶ ἰσχυρός, ὅμως δὲν θέλει; Διότι πολλοὶ ἀνόητοι λέγουσιν αὐτὰ. Κύπταζε ὅμως, πᾶς ὁ ψαλμωδός ἀνασκευάζει καὶ αὐτὴν τὴν ὑπόψιν. Διότι, ἀφοῦ εἶπεν: «...Αὐτόν, πού ἔκανε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, τὴν θάλασσαν καὶ ὅσα ὑπάρχουσιν εἰς αὐτὰ», κατόπιν προσέθεσε: «...εἰς Αὐτόν, πού διαφυλάττει τὴν ἀλήθειαν αἰώνως, καὶ ἀπονέμει δικαιοκρασίαν εἰς αὐτούς, πού ἀδικοῦνται» (στῆχ. 7). Ἡ ἐννοία τῶν λεγομένων εἶναι αὐτὸ εἶναι τὸ ἔργον του, ἡ συνθήκη του, αὐτὸ κατ' ἐξοχὴν ἀρμόζει εἰς τὸν Θεόν, Β τὸ νὰ μὴ ἀδιαφορῇ δι' αὐτούς, πού ἀδικοῦνται, τὸ νὰ μὴ παραβλέπῃ αὐτούς, πού ἀπειλοῦνται, τὸ νὰ δίδῃ χερί βοηθείας εἰς αὐτούς, πού παγιδεύονται καὶ αὐτὸ τὸ κάνει ὁ Θεός διαρκῶς. Δι' αὐτὸ καὶ εἶπεν «εἰς τὸν αἰῶνα», ζητῶν αὐτὸ νὰ δηλώσῃ καὶ δὲν εἶπε μόνον αὐτὸ, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀμέσως ἐπόμενον «Αὐτόν, πού δίδει τροφήν εἰς τοὺς πεινασμένους. Ὁ Κύριος λύει τὰ δεσμά αὐτῶν, πού εἶναι δεμένοι» (στῆχ. 7). Ὁ Κύριος κάνει σοφούς τοὺς τυφλοὺς» (στῆχ. 8). Ἄλλος ἐρμηνευτὴς λέγει «φοτίζει».

Ὁ Κύριος ἀνεγείρει αὐτούς, πού εἶναι κατασυντετριμμένοι. Ὁ Κύριος ἀγαπᾷ τοὺς δικαίους. Ὁ Κύριος

φυλάττει τούς ξένους και παροίκους· θά ἀναλάβῃ ὑπὸ τὴν προστασίαν του τὸ ὄρφανόν και τὴν χήραν και θά ἐξαφανίσῃ τὸν δρόμον τῶν ἁμαρτωλῶν ἀνθρώπων» (στίχ. 8-9). Εἶδες, πῶς ὁ ψαλμῶδὸς δεικνύει, ὅτι ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐστραμμένη εἰς ἄλλο C και ὅτι ἔργον του εἶναι νὰ διαλύῃ τὰς συμφορὰς, νὰ θεραπεύῃ ἀπὸ τὴν πείναν, νὰ ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὰ δεσμά. Ἀυτὰ ὅμως ἐν μέρει δύνανται νὰ τὰ κάνουν και οἱ ἄνθρωποι· τὰ ἐπόμεινα ὅμως οὐδὲν ἔμπορὸν νὰ κάνουν. Διότι ὁ Θεὸς διορθώνει και αὐτὴν τὴν φυσικὴν τύφλωσιν, ἀνασταίνει αὐτούς, ποὺ ἔχουν καταπέσει ἀνεπανόρθωτα, λέγει ὁ ψαλμῶδὸς, ἐπαινεῖ αὐτούς, ποὺ διαπρέπουν εἰς τὴν ἀρετὴν, σώζει τούς ἀπροστατεύτους, παρηγορεῖ δὲ καὶ ἀπακαθιστᾷ εἰς τὴν εὐτυχίαν αὐτούς, ποὺ ὑποφέρουν και θρηνοῦν ἐξ αἰτίας τῆς ὀρφάνιας και τῆς στερησεως τοῦ συζύγου.

Ἐπειτα, ἀφοῦ εἶπεν, ὅτι «Ἀγαπᾷ τούς δικαίους», δεικνύει, ὅτι πολλοὺς τούς ἐβοήθησε λόγω τῆς συμφορᾶς, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκοντο. Διότι και ἐκείνους, ποὺ τρέφει, τούς τρέφει μόνον διότι πεινοῦν και ὄχι διότι εἶναι ἐνάρετοι· ἢ και τούς δεμένους, τούς λύει λόγω τῶν δεσμῶν οὔτε αὐτὴ του ἡ πράξις εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἀρετῆς τῶν δεμένων, ἀλλὰ ἐπεμβαίνει ὁ Θεὸς πρὸς ἀποτροπὴν τῆς συμφορᾶς. Ὁμοίως δὲ και τούς τυφλοὺς, τούς χαρίζει τὸ φῶς ἐξ αἰτίας τῆς τυφλώσεως, ἡ ὁποία δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα κατωρθώματος, ἀλλὰ συνέπεια συμφορᾶς. Ὡσαύτως και ἡ κατὰπτωσις και ἡ κατὰστασις τοῦ νὰ εἶναι κανεὶς ξένος και παροίκος και ἡ ὀρφάνια και ἡ χηρεία εἶναι μορφαὶ συμφορᾶς. Ἐάν ὅμως σώξῃ ὁ Θεὸς αὐτούς, ποὺ εὐρίσκονται εἰς συμφορὰς, πολὺ περισσώτερον σώζει αὐτούς, ποὺ εἶναι ἐνάρετοι. Ὅταν, λοιπόν, και ἡμπορὴ και θέλῃ ὁ Θεὸς και ὅταν μόνιμα και παντοτεινὰ εἶναι ἄλλο τὰ περὶ τὸν Θεόν και ὅταν δέχεται τὴν ἀρετὴν και ὅταν ἔλεθῃ ἐκείνους, ποὺ ὑποφέρουν, διὰ ποῖον λόγον δὲν ἐγκαταλείπει τὸν φθειρόμενον, τὸν ἀδύνατον, τὸν πρόσκαιρον· ἢ και δὲν καταφεύγει εἰς τὸν ἰσχυρόν και ἀκαταμάχητον, εἰς αὐτόν, ποὺ δὲν περινελεῖ τὰς συμφορὰς, ἀλλὰ τὰς διορθώνει, εἰς αὐτόν, ποὺ ἡμπορεῖ νὰ κἀνῃ ἄλλο ὅσα θέλει· Παρατήρησε δὲ μετὰ πόσῃ ἀκρίβειαν ὁ ψαλμῶδὸς εἶπε τὸ τελευταῖον. Διότι δὲν εἶπεν ὅτι θά ἐξαφανίσῃ τούς ἁμαρτωλοὺς, ἀλλὰ τὸν δρόμον

των, δηλαδὴ τὰ ἔργα των. Διότι δὲν ἀποστρέφεται ὁ Θεὸς τὴν φύσιν, ἀλλὰ μισεῖ τὴν κακίαν.

«Θά βασιλεύσῃ ὁ Κύριος αἰώνως, ὁ Θεὸς σου, Σιών, εἰς ἄλλο τὰς γενεάς» (στίχ. 10). 479· Ἐάν, λοιπόν, ὁ Θεὸς βασιλεύῃ διαρκῶς και μὴν ἀμετακίνητος, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀμφισβώλῃ κανεὶς, ἀλλὰ και ἐν ἀκόμῃ δὲν δώσῃ τὴν ἀνταπόδοσιν ἐδῶ, θά τὴν φυλάξῃ διὰ μεγαλύτερα ἀγαθὰ. Ἄς μὴ, λοιπόν, ἀνησυχούμεν και ταρασσώμεθα κατὰ τὰς δοκιμασίας, ἐάν ἡ λύσις αὐτῶν δὲν ἀκολουθῇ ἀμέσως, ἀλλ' ὡς βίδωμεν εἰς τὸν Κύριον τὸν χρόνον και τὴν προσθεσίαν διὰ τὴν λύσιν οὔτε, ἐν κἀνοίμεν μίαν ἀγαθὴν πράξιν, ἀμέσως νὰ ζητοῦμε τὴν ἀμοιβὴν, ἀλλὰ και πάλιν νὰ περιμένωμεν τὸ θέλημα Του· διότι, ὅταν θραδύνη, τότε δίδει μεγαλύτεραν ἀμοιβὴν· και δι' ἄλλο αὐτὰ νὰ τὸν εὐχαριστοῦμε και διαρκῶς νὰ τὸν ὁμολοῦμεν. Διότι ἔτσι και τὴν παροῦσαν ζωὴν θά ζήσωμεν μετὰ πολλὴν ἀσφάλειαν και θεβαιότητα και θά ἐπιτύχωμε τὸν ἀνεκφράστῳν ἀγαθῶν, ἢ μετὰ τὴν χάριν και τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ τιμὴ και ἡ δύναμις, καθὼς και εἰς τὸν ἀναρχόν Του πατέρα και τὸ ζωοποιόν Πνεῦμα, τῶρα και πάντοτε και εἰς ἄλλοις τούς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΡΜΣΤ΄ ΨΑΛΜΟΝ

«Αναπέμφατε ὕμνους εἰς τὸν Κύριον, διότι εἶναι καλὸν νὰ ψάλλῃ κανεὶς πρὸς δόξαν του» (στίχ. 1α).

Πῶς πρὶν εἰς τὸν ἑκατοστὸν τεσσαρακοστὸν τέταρτον ψαλμὸν, ἔλεγεν ὁ ψαλμωδὸς C «Ὁ Κύριος εἶναι μεγάλος καὶ πέρα πολὺ ἀξίζει νὰ ὑμνῆται»¹ καὶ ἀναφέρει πολλὰ διὰ τὴν δόξαν Του· ἐδῶ δὲ δεῖκνυε, ὅτι εἶναι καλὸν καὶ θεάρεστον ἔργον τὸ νὰ ἀνυμνῇ κανεὶς τὸν Κύριον καὶ τὸ ἔργον αὐτὸ τῆς ψαλμωδίας εἶναι αἰτία καὶ πρόξενος ἀπείρων ἀγαθῶν. Διότι ἀπομακρύνει τὴν σκέψιν ἀπὸ τὰ γήινα καὶ ἀναπτερώνει τὴν ψυχὴν, ἐξαλαφρώνει καὶ ἀνυψώνει τοὺς ἀνθρώπους. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος λέγει: «Νὰ ψάλλετε ᾠδαὶ καὶ ψαλμοὺς μετὰ τὰς καρδίας σας εἰς τὸν Κύριον».²

«Εἰς τὸν Θεὸν μας εἶθε νὰ εἶναι εὐχάριστος καὶ εὐπρόσδεκτος ἡ ἀίνεσις, πῶς ἀναπέμπεται» (στίχ. 1β). Ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει: «Ἀλληλοῦσα (=ὕμνετε τὸν Κύριον), διότι ἡ ᾠδὴ πρὸς τὸν Θεὸν εἶναι καλὸν ἔργον». Τί ὁμως σημαίνει: «Ἄς εἶναι εὐχάριστος ἡ ἀνύμνησις εἰς τὸν Θεόν»; Ἄς γίνῃ, λέγει, καὶ εὐπρόσδεκτος, διότι δὲν εἶναι ἀρκετὸν νὰ ψάλλῃ ἀπλῶς κανεὶς, διὰ νὰ εἶναι εὐπρόσδεκτος ἡ ψαλμωδία εἰς τὸν Θεόν, ἢ ἀλλ' ἀπαιτεῖται καὶ ὁ φόβος καὶ ἡ προσευχὴ καὶ ἡ προσοχὴ τοῦ ψαλλόντος. Νομίζω δὲ ὅτι ὁ ψαλμὸς αὐτὸς ἀνήκει εἰς τοὺς ψαλμοὺς τῆς ἐπιστροφῆς. Καὶ τὸ δείχνει ὁ ψαλμωδὸς αὐτὸς μὲ δ,τι λέγει ἐν συνεχείᾳ. Προσθέτει δέ: «Διότι ὁ Κύριος ἀνοικοδομεῖ τὴν Ἱερουσαλὴμ· καὶ θὰ συγκεντρώσῃ πάλιν αὐτοὺς, πῶς εἶναι διεσκορπισμένοι ἀνὰ τὰ πέρατα τῆς γῆς ἀπὸ τὸν λαὸν τοῦ Ἰσραὴλ» (στίχ. 2). Διότι ἂν καὶ ὁ βασιλεὺς Κύριος τοὺς ἐπέτρεψε νὰ φύγουν καὶ νὰ

1. Ψαλμ. 144, 8.
2. Ἐφεσ. 5, 19.

ἐπιστρέφουν εἰς τὴν χώραν των, αὐτὴ ἡ ἀπόφασις δὲν ἦτο ἰδική του γνῶμη, ἀλλ' ὅλα ἔγιναν μετὰ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ. Ἄλλος ἑρμηνευτὴς ἀντὶ τοῦ «οἰκοδομῶν» ἔχει «θα οἰκοδομησῇ» καὶ ἀντὶ τοῦ «δισπαρμένους» ἔχει «ἐξορίστους». Ἢ τέλος πάντων σημαίνει αὐτό: Ὅτι δὲν συγκεντρώθησαν ὅλοι μαζί, ἀλλ' ὅτι μετὰ τὴν ἐπιστροφήν ἐμαζεύοντο ὀλίγοι-ὀλίγοι.

«Διότι αὐτὸς εἶναι πῶς ἰατρεῖει αὐτοὺς, πῶς ἔχουν συντετριμμένην τὴν καρδίαν καὶ ὁ ὁποῖος δένει καὶ ἐπουλῶνει τὰς πληγὰς των» (στίχ. 3). Εἰ ἄλλος ἑρμηνευτὴς λέγει: «Τὰ σπασμένα των μέλη». Ἐπειδὴ, λοιπὸν, ὁ ψαλμωδὸς δὲν εἶχε τὸ θάρρος ἀπὸ τὸν ἐντιμὸν εἶον διὰ νὰ ὁμιλήσῃ εἰς τὸν Θεόν, προσάλλει πάλιν, σὺν αἰτίαν, τὴν συμφορὰν καὶ τὴν ἀσθένειαν τοῦ Θεοῦ. Διότι εἶναι ἔργον τοῦ Θεοῦ τὸ νὰ παρηγορῇ τοὺς ταπεινωμένους, καὶ τὸ ἰδιαίτερον Του γνώρισμα εἶναι αὐτὸ ὅπως ἀκριθῶς καὶ ὅταν λέγῃ ὁ Παῦλος: «Ὁ Θεὸς εἶναι αὐτὸς, πῶς δίδει ζωὴν εἰς τοὺς νεκρούς».³ Καὶ πάλιν ὅταν ὁ ἴδιος λέγει: «Αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος, πῶς καλεῖ τὰ μὴ ὑπάρχοντα, ὡς νὰ ὑπάρχουν».⁴ τινίζον τὸ κατ' ἐξοχὴν ἔργον τοῦ Θεοῦ· εἶται, λοιπὸν, καὶ ἐδῶ ὁ ψαλμωδὸς λέγει: «Ὁ θεραπεύων τοὺς συντετριμμένους».⁵ Ἄ δεικνύων, ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη εἴμεθα ἀνάξιοι, ἐπειδὴ ὁμως εἴμεθα δημιουργητὰ Του, δὲν λησμονεῖ τὸ ἔργον του καὶ δὲν ἀφήνει τὴν συνήθειάν Του. Ἔτσι καὶ ὁ Παῦλος λέγει: «Ἄλλ' αὐτὸς, πῶς παρηγορεῖ τοὺς ταπεινωμένους, παρηγόρησεν ἡμᾶς».⁶ Καὶ πάλιν ὁ προφήτης λέγει: «Αὐτὸς, ὁ ὁποῖος δίδει θάρρος καὶ ὑπομονὴν εἰς τοὺς ὀλιγοψύχους».⁷ Καὶ ὁ ἴδιος προφήτης-ψαλμωδὸς εἰς ἄλλο σημεῖον λέγει: «Ὁ Θεὸς δὲν ἀπορρίπτει καρδίαν, πῶς ἔχει συντριβὴ καὶ ἔχει ταπεινωθῆ».⁸ Ὅταν, λοιπὸν, θελήσῃς νὰ τύχῃς παρηγορίας, ταπεινώσου, σπάσε τὴν ἀλαζονείαν τῆς διανοίας σου. Διότι αὐτὸ εἶπε περὶ τῆς θελήσεώς Του, τῆς ἀγαθότητος καὶ τῆς φιλανθρωπίας Του, διότι αὐτὸ εἶναι τὸ ἔργον Του, τὸ νὰ παρηγορῇ αὐτοὺς, πῶς εὐρίσκονται εἰς τὰς συμφορὰς, ὅτι δὲ ἀκολουθεῖ, τὸ εἶπε διὰ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ· Β· Αὐτὸς, ὁ ὁποῖος με-

3. Ρωμ. 4, 17.
4. Ρωμ. 4, 17.
5. Β' Κορ. 7, 6.
6. Ἦσ. 57, 16.
7. Ψαλμ. 90, 19.

τράει τὰ πλήθη τῶν ἀστέρων» (στίχ. 4α), ἦτοι ὁ ὁποῖος γνωρίζει αὐτὰ καλῶς. Διότι, ἐπειδὴ ὁ λόγος ἀνεφέρτεο εἰς πλῆθος διεσκορπισμένον, πού δὲν ἦτο τότε ὁρατὸν, εὐλόγως ἀνέφερε αὐτὸ τὸ παράδειγμα δεικνύων δι' αὐτοῦ, ὅτι ὁ Θεὸς θὰ ἠμπορέσῃ νὰ μαζέψῃ τοὺς διεσκορπισμένους. Διότι εἶναι συνήθεια εἰς τὸν Θεὸν νὰ θεραπεύῃ τοὺς συντετριμμένους καὶ νὰ τοὺς παρηγορῇ καὶ γνωρίζῃ μὲ κάθε λεπτομέρειαν τὰ ἀμέτρητα πλήθη τῶν ἀστέρων. Λοιπὸν καὶ ἡμᾶς, εἰς τοὺς ὁποίους ὑπεσχέθη ὅτι θὰ εἰσθεσθῶμεν ὡς πλῆθος ἐκείκων, θὰ μαζέψῃ μὲ κάθε λεπτομέρειαν.

«Καὶ καλεῖ κάθε ἓνα ἀπὸ αὐτὰ μὲ τὸ ὄνομά του» (στίχ. 4β). Ἄλλος ἐρμηνευτὴς λέγει «Καλεῖ κάθε ἓνα μὲ τὸ ὄνομά του». Ἄλλος λέγει: «Ὅλους αὐτοὺς ὀνομαστικῶς θὰ τοὺς καλέσῃ». Ὁ Νομίζω, ὅτι τὰ λόγια αὐτὰ ἐλέγχθησαν διὰ τοὺς Ἰσραηλίτας καὶ ὁ προφήτης λέγει τὸ ἴδιον, τὸ ὅποιον καὶ ὁ Ἰσαΐας εἶπεν ἀργότερα: «Μὴ φοβάσαι, Ἰσραὴλ· σὲ ἐκάλεσα ἀπὸ θαλάσσης καὶ ἀπὸ τῆς γῆς καὶ οὐ εἶπα: «Εἶσαι υἱός μου». Τί δὲ σημαίνει, ἔτι; «Ὅλους αὐτοὺς θὰ τοὺς καλέσῃ ὀνομαστικῶς»; Κανείς, λέγει ὁ ψαλμωδός, ἀπὸ αὐτοῦ δὲν θὰ χαθῇ, ἀλλ' ὅπως ἀκριβῶς αὐτοί, πού φωνάζουν τοὺς ἀνθρώπους μὲ τὰ ὀνόματά των, ἔτσι καὶ αὐτὸς θὰ τοὺς μαζέψῃ ὅλους μὲ κάθε λεπτομέρειαν. «Ὁ Κύριός μας εἶναι μέγας καὶ μεγάλη εἶναι καὶ ἡ δύναμίς Του» (στίχ. 5). Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐμνημόνευσε σπουδαιότατον καὶ μέγιστον γεγονός, ὅτι δηλαδὴ θὰ συγκεντρώσῃ τόσας μυριάδας, πού εἶναι διεσκορπισμέναι εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην, ἀκολούθως ὁμιλεῖ ὁ ψαλμωδός περὶ τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ καὶ ζητεῖ νὰ τονώσῃ τὴν πίστην τῶν Ἰουδαίων, πού ἔχουν ἀνησυχῆσαι ζωηρά. **Δ**

«Καὶ τὴν σοφίαν Του κανείς δὲν ἠμπορεῖ νὰ μετρήσῃ» (στίχ. 5β). Μὴ ζητᾶς, λοιπὸν, νὰ μάθῃς πῶς καὶ μὲ ποῖον τρόπον καὶ τοῦτο, διότι ἡ μεγαλωσύνη Του εἶναι ἀπέραντος. Δι' αὐτὸ ἔλεγεν ὁ ψαλμωδός: «Ἡ μεγαλωσύνη του δὲν ἔχει ὄρια». Ἄλλ' ὅπως ἡ μεγαλωσύνη Του εἶναι ἀπέραντος, ἔτσι καὶ ἡ σοφία Του. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ ψαλμωδός ἀφοῦ εἶπε: «Ὁ Κύριός μας εἶναι μέγας» προσέθεσε: «Καὶ τὴν σοφίαν Του κανείς δὲν ἠμπορεῖ νὰ με-

8. Ἦσα. 41, 9.
9. Ψαλμ. 144, 3.

τρήσῃ». Ἀλλὰ καὶ ἡ γνώσις Του εἶναι ἀξιοθαύμαστος δι' αὐτὸ καὶ ἔλεγεν ὁ ψαλμωδός: «Μοῦ κινεῖ τὸν θαυμασμόν ἡ γνώσις Σου»· εἶναι κραταιὰ καὶ ισχυρὰ καὶ δὲν ἠμπορᾷ νὰ τὴν συλλάβῃ.¹⁰ Καὶ αἱ κρίσεις Του ἐπίσης εἶναι ἀνεξερεύνητοι δι' αὐτὸ καὶ πάλιν ἔλεγεν ὁ ψαλμωδός: «Αἱ κρίσεις Σου εἶναι ὡς τὴν ἀπέραντον ἄβυσσον». **Ε** Ὅταν λοιπὸν καὶ μέγας εἶναι καὶ ισχυρὸς καὶ σοφὸς ὁ Θεός, μὴ εἶσαι περιέργος νὰ μάθῃς, πῶς θὰ συμβοῦν αὐτὰ τὰ γεγονότα.

«Ἀναλαμβάνει ὑπὸ τὴν προστασίαν Του ὁ Κύριος τοὺς πρᾶους καὶ ταπεινώνει μέχρι τὸ ἔδαφος τοὺς ἀμαρτωλοὺς» (στίχ. 6). Διὰ νὰ μὴ, λοιπὸν, ἰσχυρίζονται μερικοὶ ἀνόητοι καὶ λέγουν τί μᾶς ἐνδιαφέρει ἡμᾶς, ἂν ὁ Κύριος γνωρίζῃ μὲ λεπτομέρειαν τὰ ἀστέρια τοῦ οὐρανοῦ; ὁ ψαλμωδός ἀναφέρει καὶ τὴν ἐκδηλουμένην μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον φροντίδα τοῦ Θεοῦ εἰς τοὺς ἀνθρώπους· καὶ δὲν εἶπεν ἄλλως: «Ὁ Κύριος θεοθεῖ τοὺς πρᾶους», ἀλλὰ κατὰ πολὺ μεγαλύτερον «Ὁ ἀναλαμβάνων ὑπὸ τὴν προστασίαν Του», **Α** ὁμιλῶν ὡς περὶ στοργικοῦ πατρὸς. Τί δὲ σημαίνει τὸ «Ἀναλαμβάνων»; Ὁ ἐπανακτώμενος, ὁ φέρων, ὁ ὑποσπαστάζων. Εἶδες πάλιν τὴν δύναμίν Του νὰ κατευθύνεται καὶ εἰς τὰ δύο, ἦτοι καὶ εἰς τὸ νὰ ἀνυψῶν τὸς ταπεινοὺς καὶ εἰς τὸ νὰ ταπεινῶν τὸς παραλόγους; Ὅχι, δὲ ἀπλῶς ταπεινώνει καὶ κατὰ τρόπον ὑπερφολιόν· διότι αὐτὸ δηλώνει τὸ «Μέχρι τοῦ ἐδάφους». «Ἀρχίσσατε νὰ ὑμνήτε τὸν Κύριον μὲ δοξολογίας» (στίχ. 7α). Ἄλλος ἐρμηνευτὴς λέγει: «Ἀπαριθμήσατε». Ἀφοῦ ἀνέφερε τὰ κατορθώματά Του, ὁ ψαλμωδός καλεῖ πάλιν τοὺς ἀνθρώπους πρὸς ὁμολογήσασθαι: «Ἀρχίσσατε νὰ ὑμνήτε τὸν Κύριον μὲ δοξολογίας»· ἦτοι μὲ εὐχαριστίας, μὲ πολλὴν προθυμίαν καὶ μὲ ζήλον. «Ψάλλετε τῷ Θεῷ ἡμῶν ἐν κιθάρᾳ» (στίχ. 7β). **Β** Ἄλλος ἐρμηνευτὴς λέγει: «Μὲ λύραν».

«Αὐτὸν (ψάλλατε), πού περιβάλλει τὸν οὐρανὸν μὲ νεφέλας καὶ προετοιμάζει τὴν βροχὴν πρὸς ποτίσμον τῆς γῆς» (στίχ. 8α). Διὰ νὰ μὴ εἴπῃ κανείς ἀπὸ τοὺς ἀναίσθητους ἀνθρώπους: καὶ τί μὲ ἐνδιαφέρουν τὰ οὐράνια; Δι' αὐτὸ ὁ ψαλμωδός προσέθεσε τὴν ἀνθρωπίνην ἀνάγκην, δεικνύων διὰ τῆς προσθήκης, διὰ ποῖαν αἰτίαν πε-

10. Ψαλμ. 138, 6.
11. Ψαλμ. 36, 7.

ριβόλλει τὸν οὐρανὸν μὲ νεφέλας. Λέγει λοιπὸν ὁ ψαλμωδὸς: Αὐτὸ τὸ κάνει διὰ σένα, διὰ τὴν σοὺ ἐτοιμάσῃ θροχὴν. Καὶ ἡ θροχὴ πίπτει διὰ σένα, διὰ τὴν θγάλη χορτάρι. Καὶ κύτταξε τὴν σοφίαν ἀνοφῆρει οὗτος τὰ γενικὰ ἀγαθὰ, τὰ ὅποια ἔδωκεν ὁ Θεὸς εἰς ἄλλους, κλείων ἔτσι τὸ στόμα αὐτῶν μὲ τὴν ἀφθονίαν. Ἐάν δὲ ἐχρησιμοποίησε τέτοιαν ἀφθονίαν διὰ τοὺς ἀπίστους C ὥστε καὶ συνένεφα νὰ μαζεύῃ καὶ νὰ προκαλῆ τὴν θροχὴν καὶ νὰ φωνάξῃ τὴν γῆν, πολὺ περισσότερον θὰ ἐχρησιμοποίησε τὴν ἀφθονίαν δι' ἡμᾶς, ποὺ εἴμεθα ὁ ἐκλεκτὸς λαὸς Του.

«(Ψάλατε) Αὐτόν, ποὺ κάνει νὰ θλαστοῖν τὸ χορτάρι εἰς τὰ θουὰ καὶ ἡ γλόη πρὸς ἐξυμνήθειαν τῶν ἀνθρώπων» (στίχ. 86). Κύτταξε ἀπεριόριστον φροντίδα τοῦ Θεοῦ, δταν ἔχει μόνον εἰς τὴν καλλιεργήσιμον γῆν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ θουὰ στρώνη πλοῦσιον τὸ τραπέζι του, τὸ μέσον διατροφῆς τῶν κτηνῶν, τὰ ὅποια προορίζονται διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ἀνθρώπων. Δι' αὐτὸ καὶ προσθέτει: «(Ψάλατε) Αὐτόν, ποὺ δίδει εἰς τὰ κτήνη τὴν τροφήν των καὶ εἰς τὰ μικρὰ τῶν κορακιῶν, τὰ ὅποια μὲ τοὺς κρωγμοὺς των τὸν ἐπικαλοῦνται» (στίχ. 9). Ὁ ψαλμωδὸς ἐδῶ ἀναφέρει ἄλλην γενναιοδωρίαν τοῦ Θεοῦ, δταν Αὐτὸς παρέχη τροφήν ἔχει μόνον εἰς τὰ κτήνη, ποὺ ὑπηρετοῦν τοὺς ἀνθρώπους, ἢ ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλα ἄλογα ζῶα. Διότι λέγει: «Καὶ εἰς τὰ μικρὰ τῶν κορακιῶν, ποὺ μὲ τοὺς κρωγμοὺς των τὸν ἐπικαλοῦνται». Ἐάν δὲ εἰς τὰ ἄλογα ζῶα καὶ εἰς τὰ ἀγορδιαια ἄλογα ζῶα, τὰ ὅποια δὲν προσφέρουν ὑπηρεσίαν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ὁ Θεὸς δεικνύη τὴν φροντίδα, πολὺ περισσότερο φροντίδα θὰ δείξη εἰς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ μάλιστα εἰς ἀνθρώπους, ποὺ τὸν δοξολογοῦν, τοὺς ὁποίους καὶ ἐθεώρησεν ἐκλεκτὸν λαὸν καὶ ἐκλεκτὴν μερίδα Του. Ἐπίσης, ἐπειδὴ οἱ ἀνθρώποι ἦσαν ἀνίσχυροι καὶ ἐστεροῦντο ὀπλων (σφολοὶ) καὶ γυμνοὶ ἀπὸ δλα τὰ πράγματα, διὰ τὴν μὴ φοβῶνται, λόγῳ αὐτῆς τῆς καταστάσεώς των, κύτταξε, πῶς καὶ αὐτὴν τὴν ἀδυναμίαν θεραπεύει, λέγων E «Δὲν θὰ εὐαρεστηθῇ ὁ Κύριος εἰς τὸ ἰσχυρὸν ἰππικὸν ὅστε θὰ ἐπιδοκιμάσῃ τὰ εὐκίνητα πόδια τοῦ πολεμιστοῦ ἀνδρός. Εὐαρεστεῖται ὁ Κύριος καὶ εὐνοεῖ ἐκείνους, ποὺ τὸν φοβῶνται καὶ ποὺ ἐλπίζου εἰς τὴν εὐσπλαγγνίαν Του» (στίχ. 11-12). Ἄλλος ἐρμηνευτὴς λέγει: «Εὐαρεστεῖται μὲ ἐκείνους, ποὺ περιμένουν τὴν εὐσπλαγγνίαν Του». Ἄν ἔχετε αὐτὰ, λέγει ὁ ψαλμωδός, δηλαδὴ τὸν φόβον καὶ

τὴν τελείαν ἐλπίδα εἰς Αὐτόν, τότε θὰ κερδίσετε τὴν εὐνοίαν Του· κερδίζοντες δὲ τὴν εὐνοίαν τοῦ Θεοῦ, θὰ εἰσθε ἰσχυρότεροι ἀπὸ ἄλλους ἐκείνους, ποὺ διαθέτουν ἰππικὸν καὶ ὄπλα.

¹⁰² A Ἐνα λοιπὸν πρᾶγμα χρειάζεσθε νὰ ἀποκτήσετε: ἦτοι νὰ μὴ ὀλιγοψυχήτε, ὅστε νὰ ἀνησυχῆτε, ἀλλὰ νὰ περιμένετε τὸ θεῖον ἔλεος διότι αὐτὴ εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν ἐλπίς, τὸ νὰ μὴ ἀπογοητευθῆτε ἐάν δὲν λαμβάνωμεν κάτι ἀμέσως, ὅστε νὰ ἀποκάνωμεν. Ὅρθως δὲ εἶπεν ὁ ψαλμωδός: «Τὸ ἔλεος Του». Διότι αὐτοὶ δὲν εἶχον τὸ θάρρος ἀπὸ τὴν προσωπικὴν των ἀρετὴν. Ἄλλ' ὁμῶς, λέγει, καὶ ἂν ἀκόμη ἔχετε προδοθῆ ἀπὸ τὰ ἔργα σας, ἔχετε δὲ τὴν ἐλπίδα σας εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, τότε θὰ τύχετε τῆς φροντίδος καὶ τῆς βοηθείας Αὐτοῦ· αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ δὲ εἶθε ἴδοι μας νὰ ἐπιτύχωμεν, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, B εἰς τὸν Ὅποιον ἀνήκει ἡ τιμὴ καὶ ἡ δύναμις εἰς ἄλλους τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.